

ISSN 1300-2805

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

Cilt: 25

Sayı: 3

Temmuz 2020

Gazi
BEDEN EĞİTİMİ
ve
SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ

GAZI JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

Volume: 25

Issue: 3

July 2020

GAZİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

GAZI JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

2020, Cilt 25, Sayı 3 / 2020, Volume 25, Issue 3

ISSN 1300-2805

Yayının Türü/Type of Publication: **Yaygın**

Sahibi / Owner

Dr. İbrahim USLAN
Gazi Üniversitesi Rektörü

Genel Yayın Yönetmeni / Editor- in Chief

Dr. Latif AYDOS
Spor Bilimleri Fakültesi Dekanı

Editör / Editor

Dr. İbrahim YILDIRAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publishing Editor

Dr. Fatih YENEL

Yardımcı Editör / Assistant Editor

Mustafa ALTUNSOY

Yayın Kurulu / Editorial Board

Dr. Azmi YETİM, Gazi Üniversitesi
Dr. Canan KOCA ARITAN, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Christian WACKER, University of Freiburg/Germany
Dr. Dana BADAU, University of Tirgu Mures/Romania
Dr. Erich MÜLLER, University of Salzburg/Austria
Dr. Erdal ZORBA, Gazi Üniversitesi
Dr. Fatih BEKTAŞ, Trabzon Üniversitesi
Dr. Giyasettin DEMİRHAN, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Gül T. SÖNMEZ, Lehman College New York/USA
Dr. Gülfem ERSÖZ, Ankara Üniversitesi
Dr. H. Ahmet PEKEL, Gazi Üniversitesi
Dr. Hülya AŞÇI, Marmara Üniversitesi
Dr. İbrahim YILDIRAN, Gazi Üniversitesi
Dr. Kanat JANUZAKOV, Manas Üniversitesi, Kırgızistan

Dr. Kemal TAMER, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Konstantinos GEORGIADIS, Uni.of Peloponnese/Greece
Dr. Latif AYDOS, Gazi Üniversitesi
Dr. Manfred LAEMMER, German Sport Uni.Cologne/Germany
Dr. Mehmet GÜNAY, Gazi Üniversitesi
Dr. Mitat KOZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Mustafa Levent İNCE, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Ömer ŞENEL, Gazi Üniversitesi
Dr. Renato MANNO, University of L'Aquila/Italy
Dr. Robert C. SCHNEIDER, The College at Brockport/USA
Dr. Settar KOÇAK, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Dr. Suat KARAKUÇUK, Gazi Üniversitesi
Dr. Turgay BİÇER, Marmara Üniversitesi
Dr. Ulviye BİLGİN, Gazi Üniversitesi

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Dr. Beyza Merve AKGÜL, Dr. Pınar Yaprak KEMALOĞLU

Dağıtım Koordinatörlüğü / Distribution Coordinator

Dr. Pınar KARACAN DOĞAN
Özgün PARASIZ, Ali ERASLAN, Dr. Şenol GÖRAL

Teknik Koordinatörlük / Technical Coordinator

Dr. Esin ESRA ERTURAN ÖĞÜT - Dr. Ebru ÇETİN
Dr. Okan Burçak ÇELİK, Merve KARAMAN, Dr. Tebessüm AYYILDIZ

İletişim Koordinatörlüğü / Communication Coordinator

Dr. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI
Dr. Sümer ALVURDU, Dr. Serkan KURTİPEK, Dr. Emre Ozan TİNGAZ

Yazışma Adresi / Corresponding Address

Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Abant-1 Caddesi No:10, Emniyet Mahallesi/ANKARA
E-mail: gbesbd@gmail.com

Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi yılda dört kez yayımlanır ve hakemli bir dergidir.
Gazi Journal of Physical Education and Sports Sciences is published quarterly.
All the articles appeared in this journal are published on the opinion of advertiser.

<http://dergipark.gov.tr/gbesbd>

GAZİ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

GAZİ JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

2020, Cilt 25, Sayı 3 / 2020, Volume 25, Issue 3

ISSN 1300-2805

Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Dr. A. Seda SARACALOĞLU, Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Ali Ahmet DOĞAN, Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Ali Emre EROL, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
Dr. Ali KIZILET, Marmara Üniversitesi
Dr. Arslan KALKAVAN, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Atilla ERDEMLİ, İstanbul Üniversitesi (Em.)
Dr. Atilla PULUR, Gazi Üniversitesi
Dr. Ayşe KİN İŞLER, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Beyza Merve AKGÜL, Gazi Üniversitesi
Dr. Bülent GÜRBÜZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Can İKİZLER, İstanbul Esenyurt Üniversitesi
Dr. Caner AÇIKADA, Yakın Doğu Üniversitesi
Dr. Cengiz ARSLAN, Fırat Üniversitesi
Dr. Dilara SEVİMEY ÖZER, Gedik Üniversitesi
Dr. Dilşad MİRZEOĞLU, Sakarya Üniversitesi
Dr. Ebru ÇETİN, Gazi Üniversitesi
Dr. Ekrem Levent İLHAN, Gazi Üniversitesi
Dr. Emin KURU, Gazi Üniversitesi
Dr. Emine ÇAĞLAR, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Erkut KONTER, Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Esin Esra ERTURAN ÖĞÜT, Gazi Üniversitesi
Dr. F. Filiz ÇOLAKOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. Fatih KILINÇ, Akdeniz Üniversitesi
Dr. Fehmi TUNCEL, Lokman Hekim Üniversitesi
Dr. Ferda GÜRSEL, Ankara Üniversitesi
Dr. Füsün ÖZTÜRK KUTER, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Gazanfer DOĞU, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Gökhan ÇALIŞKAN, Iğdır Üniversitesi
Dr. Gül BALTAÇI, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI, Gazi Üniversitesi
Dr. Gülgün ERSOY, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Güner EKENCİ, İstanbul Gelişim Üniversitesi
Dr. Gürbüz BÜYÜKYAZI (1954-2018), Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Hakan SUNAY, Ankara Üniversitesi
Dr. Haluk KOÇ, Gazi Üniversitesi
Dr. Hasan KASAP, Bilgi Üniversitesi
Dr. Hatice ÇAMLIYER, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Haydar DEMİREL, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Hayri ERTAN, Eskişehir Teknik Üniversitesi
Dr. İ. Fatih YENEL, Gazi Üniversitesi
Dr. İbrahim CİCİOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. İmdat YARIM, Gazi Üniversitesi

Dr. Kamil ÖZER, Gedik Üniversitesi
Dr. Kürşat KARACABEY, Düzce Üniversitesi
Dr. Mehmet GÜÇLÜ, Gazi Üniversitesi
Dr. Metin KAYA, Gazi Üniversitesi
Dr. Metin SAYIN, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Metin YAMAN, Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Muhsin HAZAR, Gazi Üniversitesi
Dr. Murat Sadullah ÇEBİ, Gazi Üniversitesi
Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN, Gazi Üniversitesi
Dr. Özbay GÜVEN, Gazi Üniversitesi
Dr. Necla GÜNAY, Gazi Üniversitesi
Dr. Nefise BULGU, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Nevin ATALAY GÜZEL, Gazi Üniversitesi
Dr. Nevin GÜNDÜZ, Ankara Üniversitesi
Dr. Nevin ŞANLIER, Gazi Üniversitesi
Dr. Nevzat MİRZEOĞLU, Sakarya Üniversitesi
Dr. Niyazi ENİSELER, Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Nurettin KONAR, İnönü Üniversitesi
Dr. Özbay GÜVEN, Gazi Üniversitesi
Dr. Özlem ORHAN, Gazi Üniversitesi
Dr. Perican BAYAR KORUÇ, Ankara Üniversitesi
Dr. Rana VAROL, Ege Üniversitesi
Dr. Rasim KALE, Gelişim Üniversitesi
Dr. Recep GÜRSOY, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Reha ALPAR, Hacettepe Üniversitesi
Dr. Sami MENGÜTAY, Haliç Üniversitesi
Dr. Sedat MURATLI, İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr. Sema ALAY, Marmara Üniversitesi
Dr. Seydi Ahmet AĞAOĞLU, 19 Mayıs Üniversitesi
Dr. Seydi KARAKUŞ, Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Sürhat MÜNİROĞLU, Ankara Üniversitesi
Dr. Şefik TIRYAKI, Mersin Üniversitesi
Dr. Tayfun AMMAN, Marmara Üniversitesi
Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. Timur GÜLTEKİN, Ankara Üniversitesi
Dr. Tuba MELEKOĞLU, Akdeniz Üniversitesi
Dr. Turgut KAPLAN, Selçuk Üniversitesi
Dr. Ümit KESİM, Bilgi Üniversitesi
Dr. Velittin BALCI, Ankara Üniversitesi
Dr. Yalçın TAŞMEKTEPLİĞİL (1959-2019), 19 Mayıs Üniv.
Dr. Zafer ÇİMEN, Gazi Üniversitesi
Dr. Zekai PEHLEVAN, Mersin Üniversitesi

Bu Sayının Hakemleri / Editorial Advisory Board for this Issue

Dr. Mehmet ACET, Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Tefvik Cem AKALIN, Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Yasin ARSLAN, Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Dr. H. İbrahim CİCİOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. F. Filiz ÇOLAKOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. Tekin ÇOLAKOĞLU, Gazi Üniversitesi
Dr. Mehmet DEMİREL, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Defne ÖCAL KAPLAN, Kastamonu Üniversitesi
Dr. Feyza Meryem KARA, Kırıkkale Üniversitesi

Dr. Serkan KURTIPEK, Gazi Üniversitesi
Dr. Ercan POLAT, İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Seyfi SAVAŞ, Gazi Üniversitesi
Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN, Gazi Üniversitesi
Dr. Semiyha TUNCEL, Ankara Üniversitesi
Dr. Şerife VATANSEVER, Uludağ Üniversitesi
Dr. Fatih YENEL, Gazi Üniversitesi
Dr. Süleyman Murat YILDIZ, Sıtkı Koçman Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

Sporcularda Dengenin Postürografik Yöntemlerle Değerlendirilmesi	141 - 148 Mine Baydan Dicle Aras	A Review on the Evaluation of Balance by Means of Posturographic Measurements in Sport Players
Sesimi Gören Var mı? Fotoses Yönteminin Spor Bilimlerinde Kullanım Potansiyeline İlişkin Kuramsal Bir Çerçeve	149 - 166 Metin Argan Atike Yılmaz Mehpare Tokay Argan Gözde Yetim	Anyone See My Voice? A Theoretical Framework on the Use Potential of the Photovoice Method in Sports Sciences
Amatör Sporcularda Durumluk Kaygının Ayak Bileği Pozisyon Hissi Üzerine Etkisi	167 - 176 Ertuğrul Çakır Z. İnci Karadenizli	The Influence of Situational Anxiety on Ankle Joint Position Sense in Amateur Athletes
D Vitamini Reseptörü ve D Vitamini Bağlayıcı Gen Polimorfizmlerinin Atletlerde DMFT İndeksi ile İlişkisi	177 - 186 Başak Funda Eken Hazal Gezmiş Canan Sercan Özlem Moufti Chousen Deniz Kıraç Serap Akyüz Korkut Ulucan	Relationship of Vitamin D Receptor and Vitamin D Binding Gene Polymorphisms with DMFT Index in Athletes
Gençlik Kampı Liderlerinin Takım Çalışmasına Yatınlıklarının İncelenmesi	187 - 197 Arif Özsarı Kadir Yıldız	Study of Youth Camp Leaders' Tendency to Teamwork
Yerel Yönetimlerin Sunduğu Fiziksel Aktivite Hizmetleri, Çalışmayan Kadınların Günlük Yaşamını Nasıl Etkiler? İstanbul İlinde Bir Nitel Araştırma Örneği	199 - 212 Yeşim Albayrak Kuruoğlu Dilek Uzunçayır	How Do Physical Activity Services of Local Governments Effect the Daily Lives of Unemployed Women? A Qualitative Research Example in Istanbul Province
Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Personelinin Fiziksel Aktivite Düzeyi ile Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	213 - 224 Şule Kırbaç	The Study on the Relationship Between Physical Activity Level - Life Quality of the Personnel of Provincial Directorate of Youth and Sports
Futbol ve League of Legends Ekonomilerinin Karşılaştırılması	225 - 240 Alican Peçenek Burak Daloğlu A. Azmi Yetim	The Comparison of Football and League of Legends Economics
Spor İşletmelerinde Duygusal Zeka ve Çatışma Yönetimi Yaklaşımı İlişkisinin İncelenmesi	241 - 254 Sevim Güllü Kadir Yıldız Rabia Kaya	Investigation of the Relationship Between Emotional Intelligence and Conflict Management Approach in Sport Businesses
Sporda ve Egzersiz Ortamında Doping Kullanımına İlişkin Ahlaktan Uzaklaşma ve Öz Düzenleyici Yeterlik Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uyarlanması	255 - 269 Ender Şenel Mevlüt Yıldız İbrahim Yıldırım	The Adaptation of Moral Disengagement Scale and Self-Regulatory Efficacy Scale Related to Doping in Sport and Exercise Environments into Turkish Culture

EDİTÖRDEN

Sevgili spor bilim dostları,

2020'nin üçüncü çeyreğine girerken yazılarınızla güç verdiğiniz Temmuz sayımızla yeniden karşınızdayız. Dergimizi tercih oranının giderek arttığı, yazı akışının artış hızından anlaşılmaktadır. Başlangıçtan itibaren dergilerin bir okul olduğu inancımızı hiç kaybetmedik. Özellikle genç akademisyenlere ait yazıların editörlüğümüzce pozitif bir ayrımcılığa tabi tutulduğunu itiraf etmeliyim. Bu şüphesiz sadece “ön kontrol” aşamasında gerçekleşmekte ve yazılar, dergi yazım kurallarına uygunlukları dışında biçimsel ve bilimsel olarak araştırma tekniklerine uygunluk bakımından da değerlendirilerek, eksiklikler bir raporla yazar(lar)a iletilmektedir. Böylece genç araştırmacı yazılarının daha güçlü biçimde hakem sürecine alınması söz konusu olmaktadır. Yazı artışında bu öğretici sürecin de etkili olduğu söylenebilir.

Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisini başlangıçtan itibaren destekleyen ve yeniden çıkmaya başladığımız 2018 yılından sonra Spor Bilimleri Fakültesi Dekanı olarak Genel Yayın Yönetmenliğini üstlenen Sayın Prof. Dr. Mehmet Günay, süresinin dolması üzerine görevinden ayrıldığından, tüm hizmetleri için huzurunuzda kendisine teşekkürlerimi sunuyorum. Yeni Dekanımız ve Genel Yayın Yönetmenimiz Sayın Prof. Dr. Latif Aydos'a dergi kadromuz adına başarılar diliyorum.

Spor bilimlerinin değişik alanlarından on yazıdan oluşan Temmuz 2020 sayımızın keyifle okunacağı umuduyla...

Sağlıcakla kalın!

İbrahim Yıldırım
Editör

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Sporcularda Dengenin Postürografik Yöntemlerle Değerlendirilmesi

Mine BAYDAN¹, Dicle ARAS²

¹Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Odyoloji Bölümü, Ankara

²Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara

Derleme

Öz

Tüm spor branşlarında atletik performansı arttırmak ve yaralanmalardan korunmak için sporcuların iyi bir postüral dengeye sahip olması ve bu dengenin sürdürülebilmesi çok önemlidir. Statik denge sabit bir zemin üzerinde nötral pozisyonda dengeyi sürdürülebilme yeteneği iken dinamik denge zemin ve/veya kişi hareketliken dengeyi sürdürülebilme yeteneğidir. Denge performansı branşa özgü farklılıklar göstermekte, bazı branşlarda statik denge bazı branşlarda ise dinamik denge spor performansını etkilemektedir. Sporcularda, sakatlık riskini belirlemede ve sakatlıklar sonrası spora dönüş kararı vermede denge testlerinden yararlanılmaktadır. Bu amaçla, statik ve dinamik postürografi teknikleri sıklıkla kullanılmaktadır. Bu derlemenin amacı sporcularda denge değerlendirmesinde kullanılan postürografik yöntemlerin incelenmesidir.

Anahtar sözcükler: Spor, Denge, Postürografi

Geliş Tarihi/Received: 27.12.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 18.5.2020

A Review on the Evaluation of Balance By Means of Posturographic Measurements in Sport Players

Abstract

It is crucial that an athlete has a good postural balance and sustainability of that balance to enhance athletic performance and avoid injuries. While static balance is the ability to maintain balance on stable ground, dynamic balance is the ability to maintain the balance while the person or/and the surface are moving. Balance performance may differ from each sports branch, the performance would be affected by the static balance in some branches while dynamic affects it in some other branches. To determine the risk of injury and returning to sports after injury of the athletes, balance tests are widely used. For this aim, static and dynamic posturography technics are commonly used. The aim of this review is to investigate the posturographic methods used to assess the balance of the athletes.

Keywords: Sports, Balance, Posturography

Giriş

Birçok spor branşında en yüksek rekabet seviyesine ulaşmak ve yaralanmalardan kaçınmak için üstün denge yeteneği gereklidir. İyi bir denge, artmış atletik performansla pozitif ve spor yaralanmalarıyla negatif ilişkilidir (Han, Anson, Waddington, Adams, & Liu, 2015). Denge sistemi, serebral korteks, subkortikal bölge ve omurilik efferentleriyle; görsel, işitsel, somatosensör ve proprioseptif sistemin afferentlerinden oluşan kompleks bir sistemdir (Shin, Han, Jung, Kim, ve Fregni, 2011). Ayrıca uyanıklık, dikkat gibi yüksek kortikal fonksiyonlar ve bu fonksiyonları etkileyen her türlü içsel ve dışsal ortamdan da etkilenen bir fonksiyondur (Ardıç, 2005).

Spor yaralanmaları spor aktiviteleri sırasında meydana gelen her türlü hasarın ortak adıdır (Oğuz ve Oğuz, 2016). Spor yaralanmalarının sebepleri birçok başlık altında toplanabilir. Aşırı yüklenme, kısmen tedavi edilmiş yaralanmalar, aşırı stres, soğuk ve enfeksiyon nedeniyle kas ve eklem sertliği, önceki yaralanma veya eğitim eksikliğinden kaynaklanan kas zayıflığı, kaslar arasındaki güç dengesizliği, spor malzemelerinin yetersizliği, fiziksel hazırlık ve ısınma eksikliği, sporcu için uygun olmayan spor dalı, teknik bilginin yetersizliği, zihinsel olarak hazır olmamak, aşırı rekabet ve hastalıklar bu nedenler arasında gösterilebilir (Karanfilci ve Kabak, 2013). Denge performansındaki bozulmalar ve postüral instabilite de spor yaralanmaları için risk faktörleri arasında gösterilmektedir (Bahar, 2019). Verimli postüral denge, sadece vücut dengesizliği, düşme veya sonraki yaralanma riskini azaltmakla kalmaz, aynı zamanda birçok atletik disiplinde motor performansın optimize edilmesine de katkıda bulunur (Brachman, Kamienarz, Michalska, Pawlowski, Slomka, Juras, 2017).

Dengenin sağlanması için vestibüler, görsel ve proprioseptif sistemlerden kesin veriler alınması birbirleri ile bağdaştırılması, gereksiz bilgilerin atılması ve seçilen bilgilerin uygun harekete dönüştürülmesi gerekmektedir. Tüm bunların gerçekleşebilmesi için sağlam bir nörolojik sistem ile kas iskelet sistemi gereklidir (Aksoy ve Öztürk, 2011). Sporcularda statik ve dinamik dengeyi değerlendirmek için birçok test yöntemi mevcuttur.

Postürografi, statik veya dinamik ölçüm platformlarında postüral stabiliteyi ve denge fonksiyonunu ölçen yöntemler için kullanılan genel bir terimdir. Nesnel bir ölçüm yöntemi olması ve subjektif yorum gerektirmemesi açısından denge değerlendirmesinde sıklıkla tercih edilmektedir. Sonuçların hem grafiksel hem de sayısal olarak belgelenebilmesi, sakatlık sonrası spora dönüş ya da eğitim öncesi/sonrası karşılaştırmaların yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Dinamik postürografi yöntemleri, efektif postüral dengeyi oluşturan mekanizmaların, inputların ve merkezi entegrasyonun ölçümünü sağlarken; statik postürografi sistemleri basınç merkezindeki (*center of pressure*) değişimlerin ölçülmesini sağlar (Musat, 2013; Valis, Drsata, Kalfert, Semerak, Kramlacek, 2012).

Denge değerlendirmesinde altın standart olarak kabul görmüş olan postürografik yöntemlerin sporcu değerlendirmesinde kullanılması ile ilgili Türkçe yazında eksiklik olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, sporcularda denge değerlendirmesinde kullanılan postürografik yöntemlerin incelenmesidir.

Bilgisayarlı Dinamik Postürografi

Bilgisayarlı dinamik postürografi sistemleri, hareket eden bir platform ve yine hareket eden bir görsel kabinden oluşur (Resim 1). Üç temel test bataryası vardır: Duyusal Organizasyon Testi, Motor Kontrol Test ve Adaptasyon Testi.

Duyusal Organizasyon Testi (DOT)

DOT, bireyin vestibüler, görsel ve proprioseptif veriler bozulduğunda yerçekimi merkezinin konumunu kontrol edemediğini ölçer. Salınım referansı (sway reference) olarak adlandırılan bir teknik kullanılarak, görsel ve proprioseptif veriler, platformun (dayanma yüzeyi) ve görsel çevrenin, hastanın yerçekimi merkezinin izdüşümünün ön-arka salınımıyla simültane olarak sallanmasıyla bozulur (Ardıç, 2005; Furman, Cass, Whitney, 2010).

Geleneksel DOT vestibüler, görsel ve proprioseptif sistemlerden gelen bilgileri maksimize etmek veya en aza indirmek için kullanılan altı farklı koşuldan oluşan bir testtir:

1. Gözler açık, platform stabil,
2. Gözler kapalı, platform stabil,
3. Gözler açık, görsel çevre hareketli ve platform stabil,
4. Gözler açık, platform hareketli,
5. Gözler kapalı, platform hareketli ve
6. hem görsel çevre hem de platform hareketli.

Resim 1. Bilgisayarlı dinamik postürografi

Görsel çevrenin, platformun veya her ikisinin hareketleri, hastanın kütle merkezi hareketinin paralel hareketleri için tasarlanmıştır. Böylece çarpık bir görsel veya proprioseptif giriş sağlanır. Beşinci ve altıncı koşullar, bireyin gözleri kapalıyken veya birey hareket ederken, dengeyi korumak için bireyi vestibülospinal sisteme dayanmaya zorlar (Furman ve Wuyts, 2005).

Standart Duyu Organizasyon Testi'nin yanı sıra, baş hareket halindeyken vestibüler girdilerin efektif kullanılıp kullanılmadığını belirlemek amacıyla Baş Sallama Duyu Organizasyon Testi (BS-DOT) geliştirilmiştir. Birey başını *yaw*, *pitch* ve *roll* düzlemlerinde hareket ettirirken, klasik DOT'un 2. ve 5. konumları test edilir. Alternatif görsel ve proprioseptif bilgiler olmaksızın, beyin, vücut salınımını ve baş hareketi uyarımını ayırt edebilir, ancak vestibüler reseptörlerin duyarlılığında azalma varsa sinyal ayrıştırılmasını engelleyerek stabiliteyi düşürebilir (Ardıç, 2018). Dengenin, futbol, voleybol, basketbol

gibi sürekli ve hızlı baş hareketleri gerektiren branşlardaki sporcularda değerlendirilmesi, sakatlıkların önlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Motor Kontrol Test (MKT)

Beklenmeyen uyarılara karşı motor reaksiyon cevaplarını ölçen bir testtir. Platform küçük, orta ve büyük hızlarda ileri-geri kayarak otomatik postüral yanıtları ortaya çıkarmakta ve bacaklardaki ağırlık dağılımına ilişkin bilgi sağlamaktadır (Ardıç, 2018). Bacaklardaki dengesiz ağırlık dağılımı, sporda sakatlanmalar için risk yaratabileceğinden motor kontrol test ölçümlerinin önleyici olarak önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

Adaptasyon Testi (AT)

Zeminde gerçekleşen ve beklenmeyen değişikliklere karşı, kişinin otomatik postüral yanıtlarını değerlendiren bir testtir. Ayak bilekleri hareket eksenini olarak alınarak, platform öne ve arkaya beşer kez hareket eder. Ayak bileği eklemünde zayıflık veya hareket sınırlılıkları varsa beklenmeyen uyarılara otomatik tepkiler yetersiz kalır (Lui, Memon, Kwan, Mullett, 2013). Beklenmeyen uyarılara adaptasyon yeteneğinin değerlendirilmesinin birçok spor branşında sakatlıkları önlemede fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Bilgisayarlı Statik Postürografi

Postürü, internal ve/veya eksternal değişikliklere cevap olarak kontrol etme yeteneği "postüral kontrol" olarak adlandırılır. Postüral kontrol, vücudun özellikle ağırlık merkezinin konumunu belirli stabilite sınırı içinde tutmaktan sorumludur. Bu kontrol mekanizması, merkezi sinir sisteminin çeşitli yapıları tarafından işlenen ve bütünleştirilen ve kas-iskelet sisteminde mekanik etkilere yol açan görsel, vestibüler ve proprioseptif reseptörler aracılığıyla sağlanır (Garcia, Corresa, Bertomeu, Suarez-Varela, 2012).

Denge değerlendirmesinde "altın standart" kabul edilen postürografi sistemleri, postüral kontrolün oluşmasını sağlayan sistemleri değerlendirerek, postüral kontrol ile ilgili kantitatif veriler sağlar. Statik postürografi, basınç merkezindeki değişimlerin durağan bir platformda ölçülmesi ilkesine dayanır (Valis, Drsata, Kalfert, Semerak, Kremlacek, 2012). Bilgisayarlı statik postürografi sistemlerinde vücudun küçük salınımlarını kaydeden hassas sensörlere bağlı bir platform ve bilgisayar kullanılır (Pivnickova, Dolinay, Vasek, 2014). Çoğu bilgisayarlı statik postürografi sisteminde aşağıda yer alan testler bulunmaktadır:

Dengenin Kliniğe Uyarlanmış Duyusal Etkileşim Testi

Önce platformun üzerinde daha sonra platformun üzerine yumuşak bir zemin koyularak gözler açık ve kapalı Romberg Testi'nin uygulanmasıdır. Romberg Testi'nde bireyden ayakları omuz hizasında açık, kollar yanlarda serbest olacak şekilde dik bir pozisyonda ayakta durması istenir, salınım olup olmadığı ve hangi yöne salınım olduğu izlenir.

Kararlılık Sınırları

Bireyin ağırlık merkezini istemli olarak götürebildiği uzaklığı ölçerek, istemli motor kontrolü değerlendiren bir testtir. Bireyden, ayakları birbirine paralel dururken, 45 derecelik açılarla yerleşmiş sekiz hedefe ulaşması istenir. Sonuçlar, reaksiyon zamanı, hareket hızı, yön kontrolü, ulaşılan son nokta ve maksimum son nokta açısından değerlendirilir.

Ritmik Ağırlık Aktarma

Bireyin farklı hızlarda (yavaş-orta-hızlı), ağırlık merkezini lateral ve anterior-posterior yönlere aktarabilme yeteneklerini ölçer. İstemli olarak ağırlık merkezini kontrol edebilme yeteneği, istenilen yönde hareketi hızlandırmak, yavaşlatmak, hareketin yönünü değiştirmek ve bunları belirlenen zaman sınırları içinde yapmak spor performanslarında denge açısından büyük önem taşımaktadır.

Çömelerek Ağırlık Taşıma

Testte, sıfır derece diz ekstansiyonu ve 30-60-90 derecelerde diz fleksiyonu pozisyonlarında ayaklara aktarılan vücut ağırlığı ölçülür. Sonuçlarda iki bacak arasında asimetri çıkması, bir tarafta duyu kaybı olabileceğini düşündürmekte ve bu durumda ağırlık diğer bacağı yüklenmektedir. Doğası gereği diz fleksiyonu gerektiren spor branşlarında değerlendirilmesi özellikle önemlidir çünkü asimetri varlığında sakatlık riski artabilir.

Bahsedilen testlere ek olarak sistem, Tek Ayak Üzerinde Duruş, Otur-Kalk Testi, Düz Yürüme, Tandem Yürüme, Adım-Hızlı Dönme, Adım-Yukarı/Aşağı ve Öne Hamle gibi testleri yapma ve kantitatif sonuçlara ulaşma imkanı sağlamaktadır.

Sonuç

Sporcularda denge değerlendirmesi hem sporcunun performansının artması ve izlenmesi hem de yaralanmalardan kaçınmak ve sakatlık sonrası spora dönüş kararını vermekte büyük önem taşımaktadır. Literatürde, postürografi tekniklerinin sporcularda denge değerlendirmesinde kullanılmasını öneren çalışmalar yer almaktadır. Pankanin, Dobosiewicz, Mietkowska (2018), sporcularda dengenin statik postürografi ile değerlendirmesi konulu derleme çalışmalarında, postürografik ölçümlerin objektif, tekrarlanabilir ve sonuçlarının karşılaştırılabilir olması nedeniyle sporcunun gelişimini izlemeye olanak sağladığını belirtmişlerdir (Pankanin ve diğerleri 2018). Olchowik ve Czwalik (2020), genç kadın sporcularda futbol eğitiminin denge üzerine etkilerini duysal organizasyon testi, motor kontrol testi ve adaptasyon testini kullanarak araştırdıkları çalışmalarında, motor kontrol testi ile belirlenen bacaklardaki ağırlık dağılımının sporcunun sahada oynayabileceği rolü seçerken önemli olan baskın bacağın belirlenmesinde yararlı olacağını belirtmişlerdir (Olchowik ve Czwalik, 2020).

Sporla ilişkili travmatik beyin hasarı sonrası spora dönüş kararını almak, spor hekimleri için büyük önem taşımaktadır. Görüntüleme yöntemleri lezyonun yerini belirlemede ve süreci takip etmede büyük önem taşısa da, hasarın günlük hayattaki etkileri konusunda çok sınırlı bilgi sağlar. Broglio, Macciocchi, Ferrara (2007), travmatik

beyin hasarı sonrası değerlendirme bataryalarının sensitivitesini araştırdıkları çalışmalarında, bilgisayarlı postürografi sistemlerinin %79.2 oranında sensitif olduğunu bulmuşlardır. Literatürde yer alan birçok çalışma, sporla ilişkili travmatik beyin hasarı sonrası spora dönüş kararı verilirken postüral dengenin değerlendirilmesinin önemli olduğunu belirtmekte ve değerlendirme için bilgisayarlı postürografi sistemlerini önermektedir (Graves, 2016; Mrazik ve diğerleri, 2000; Riemann ve Guskiewicz, 2000; Mallinson ve Longridge, 1998.) Guskiewicz ve diğerleri (2001), travmatik beyin hasarı geçiren 36 sporcu ve 36 sağlıklı sporcudan oluşan kontrol grubunu bilgisayarlı dinamik postürografi ile değerlendirdikleri çalışmalarında, travmatik beyin hasarı geçiren sporcuların postüral stabilitesinin azalmış olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Cavanaugh ve diğerleri (2005), travmatik beyin hasarı geçiren 27 sporcuda duyuşsal organizasyon testi kullanarak yaptıkları çalışmalarında hasar sonrası normal postüral denge sağlanmış olsa dahi, basınç merkezi (*center of pressure*) salınımlarının analizinin mevcut değerlendirme protokolüne değerli bir katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Sporcularda diz bölgesinde en sık görülen yaralanmalardan biri ön çapraz bağ yaralanmasıdır (Ercan, Demir, Atalay, Turgay, Atay, Çetin, 2017). Tedavisi için genellikle cerrahi girişimler tercih edilmekte, ancak cerrahi sonrası hasar görmüş ligamentlerin yeterli geri bildirim sağlayamaması işlev kaybına ve dengesizliğe yol açmaktadır. Ön çapraz bağ yaralanması ve tedavisi sonrası, spora geri dönüş kararı verilirken, postüral dengenin değerlendirilmesi önerilmekte; statik ve dinamik postürografi sistemlerinin bu değerlendirmede değerli bilgiler sağladığı belirtilmektedir (Henrikson, Ledin, Good, 2001; Kubisz, Werner, Bosek, Weiss, 2011; Mattacola, Perrin, Gansneder, Gieck, Saliba, McCue, 2002).

Sonuç olarak, postürografi teknikleri sporcuların aktif dönemde veya sakatlık sonrası spora dönüşlerinde dengelerinin değerlendirilmesinde değerli bilgiler sağlamaktadır

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Dr. Mine BAYDAN

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Odyoloji Bölümü, Ankara

E-posta: mine.baydan@gmail.com

Kaynaklar

1. **Aksoy, S. ve Öztürk, B.** (2011). Bilgisayarlı dinamik postürografi. N.T. Ergin, (Ed.), *Kulak burun boğaz hastalıklarında ileri tanı* içinde (32-47). İstanbul: Amerikan Hastanesi Yayınları.
2. **Ardıç, F. N.** (2005). *Vertigo*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
3. **Ardıç, F. N.** (2018). *Vertigo*. İstanbul: US Akademi.
4. **Bahar, A.** (2019). Y denge test performansı ile harmstring esnekliği arasındaki ilişki. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 93-103.
5. **Brachman, A., Kamieniarz, A., Michalska, J., Pawlowski, M., Slomka, K. J. and Juras, G.** (2017). Balance training programs in athletes-A systematic review. *Journal of human kinetics*, 58(1), 45-64.

6. **Broglio, S. P., Macciocchi, S. N. and Ferrera, M. S.** (2007). Sensitivity of the concussion assessment battery. *Neurosurgery*, 60(6), 1050-8.
7. **Cavanaugh, J. T., Guskiewicz, K. M., Giuliani, C., Marshall, S., Mercer, V., Stergiou, N.** (2005). Detecting altered postural control after cerebral concussion in athletes with normal postural stability. *British Journal of Sports Medicine*, 39(11), 805-811.
8. **Furman, J. M. and Wuyts, F. L.** (2005). Vestibular laboratory testing. In M. J. Aminoff (Ed.), *Electrodiagnosis in Clinical Neurology (5th Ed.)*(673-697). Philadelphia: Elsevier Inc.
9. **Furman, J. M., Cass, S.P. and Whitney, S. L.** (2010). *Vestibular disorders: A case-study approach to diagnosis and treatment (3rd Eds.)*. New York: Oxford University Press.
10. **Garcia, R. B., Corresa, S. P., Bertomeu, J. M. B., Suarez-Varela and Morales Suárez-Varela, M.M.** (2012). Static posturography with dynamic tests. Usefulness of biomechanical parameters in assessing vestibular patients. *Acta Otolaryngologica*, 63(5), 322-328.
11. **Graves, B. S.** (2016). University football players, postural stability, and concussions. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 30(2), 579-583.
12. **Guskiewicz, K. M., Ross, S. E., Marshall, S. W.** (2001). Postural stability and neuropsychological deficits after concussion in collegiate athletes. *Journal of Athletic Training*, 36(3), 263-273.
13. **Han, J., Anson, J., Waddington, G., Adams, R. and Liu Y.** (2015). The role of ankle proprioception for balance control in relation to sports performance and injury. *BioMed research international*, Published online Oct 25. doi: 10.1155/2015/842804
14. **Henriksson, M., Ledin, T. and Good, L.** (2001). Postural control after anterior cruciate ligament reconstruction and functional rehabilitation. *The American Journal of Sports Medicine*, 29(3), 359-366.
15. **Karanfilci, M. ve Kabak, B.** (2013). Analysis of sports injuries in training and competition for handball players. *Turkish Journal of Sports and Exercise*, 15(3), 27-34.
16. **Kubisz, L., Werner, H., Bosek, M. and Weiss, W.** (2011). Posture stability evaluation using static posturography after cruciate ligament reconstruction. *Acta Physica Polonica A*, 119(6a), 957-60.
17. **Lui, D. F., Memon, A., Kwan S. and Mullett, H.** (2013). Computerized dynamic posturography analysis of balance in individuals with a shoulder stabilization sling. *European Journal of Trauma and Emergency Surgery*, 39, 635-639.
18. **Mallinson, A. I., Londridge, N. S.** (1998). Dizziness from whiplash and head injury: differences between whiplash and head injury. *Otology & Neurootology*, 19(6), 814-818.
19. **Mattacola, C. G., Perrin, D. H., Gansneder, B. M., Gieck, J. H., Saliba, E. N. and McCue, F. C.** (2002). Strength, functional outcome, and postural stability after anterior cruciate ligament reconstruction. *Journal of Athletic Training*, 37(3), 262-268.
20. **Mrazik, M., Ferrera, M. S., Peterson, C. L., Elliott, R. E., Courson, R. W., Clanton, M. D., Hynd, G. W.** (2000). Injury severity and neuropsychological and balance outcomes of four college athletes. *Brain Injury*, 14(10), 921-931.
21. **Musat, G.** (2013). Computerized posturography in the diagnosis and treatment of the instability of the elderly. *Romanian Journal of Neurology*, 12(2).
22. **Olchowik, G., Czwalik, A.** (2020). Effects of soccer training on body balance in young female athletes assessed using computerized dynamic posturography. *Applied Sciences*, 10(3), 1003.
23. **Oğuz, A. G. ve Oğuz, O.** (2016). Injuries in basketball and its environmental causes. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 18(3), 39-41.
24. **Pankanin, E., Dobosiewicz, A. M., Mietkowska, P.** (2018). Static posturpgraphy as an instrument to assess the balance among athletes. *Journal of Education, Health and Sport*, 8(5), 216-225.
25. **Pivnickova, L., Dolinay V. and Vasek V.** (2014). *Evaluation of static posturography via the Wii Balance Board*. Proceedings of the 15th International Carpathian Control Conference (ICCC).
26. **Riemann, B.L., Guskiewicz, K.M.** (2000). Effects of mild head injury on postural stability as measured through clinical balance testing. *Journal of Athletic Training*, 35(1), 19.
27. **Shin, B. M., Han, S. J., Jung, J. H., Kim, J. E., Fregni, F.** (2011). Effect of mild cognitive impairment on balance. *Journal of Neurological Sciences*, 305, 121-125.
28. **Valis, M., Drsata, J., Kalfert, D., Semerak, P. and Kremlacek, J.** (2012). Computerised static posturography in neurology. *Open Medicine*, 7(3), 317-322.

Sesimi Gören Var mı? Fotoses Yönteminin Spor Bilimlerinde Kullanım Potansiyeline İlişkin Kuramsal Bir Çerçeve

Metin ARGAN¹, Atike YILMAZ², Mehpere TOKAY ARGAN³, Gözde YETİM²

¹Eskişehir Teknik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Eskişehir

²Muş Alparslan Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Muş

³Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi uygulamalı Bilimler Fakültesi Turizm Rehberliği Bölümü, Bilecik

Derleme

Öz

Spordaki deneyimler, özel gruplar ve bireyler açısından birçok farklı sonuçlar hakkında zengin bilgiler sağlar. Fotoses (photovoice), katılımcıların yaşadıkları deneyimlerin çeşitli yönlerini belgelemek için fotoğrafçılığın kullanmasına izin veren, katılımcıların deneyimlerini ve bakış açılarını elde etmeyi sağlayan katılımcı bir nitel araştırma yöntemidir. Bu teorik çalışmanın amacı, fotoses yöntemini tanımlamak, kuramsal dayanaklarına ve anahtar kavramlarına ilişkin açıklamalar getirmek, fotoses yönteminin potansiyelini spor bağlamında tartışmaktır. Bu makalede ayrıca, fotoses yönteminin avantajları ve dezavantajları da incelenmektedir. Fotoses, spor ve fiziksel aktivite alanında sınırlı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle, bu makalenin spor bilimleri alanında yeni bir çalışma yöntemi sunarak bu alanda çalışma yapacak olanlara yol göstermesi açısından önemli olduğu ve bu kavramsal çalışmanın sonuçlarının, spor ve diğer sosyal bağlamdaki çalışmalar açısından da faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: *Fotoses, Spor, Nitel yöntem, Katılımcı yöntem, Sosyal değişim*

Geliş Tarihi/Received: 10.1.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 26.4.2020

Anyone See My Voice? A Theoretical Framework on the Use Potential of the Photovoice Method in Sports Sciences

Abstract

Experiences in sports provide rich insight about many different outcomes in terms of special group of individuals. Photovoice is a participatory method that allows participants to use photography to document various aspects of their lived experience. Photovoice represents a participatory qualitative research method that enables to gain participants experiences and perspectives. The purpose of define the photoses method, to provide explanations about their theoretical basis and key concepts and this theoretical study is to discuss the potential of photovoice method in the context of the sports. In this paper, we also examine the advantages and disadvantages of the method of photovoice. Photovoice has limitedly been used within the sports and physical activity context, so this paper adds a new exploit opportunity. Results of this conceptual study will be useful in terms of studies in sport and other social context.

Keywords: *Photovoice, Sports, Qualitative method, Participatory method, Social change*

Giriş

Spor bilimlerindeki mevcut literatür daha çok nicel yöntemlere ve sınırlı sayıda da olsa geleneksel nitel yöntemlere dayanmaktadır. Bu durum, spor alanındaki pek çok yazarın ve araştırmacının bazı olgulara baskın/yaygın olan pozitivist paradigma çerçevesinden bakmalarından kaynaklanabilmektedir. Bu bakımdan yeni yöntemler kullanılarak gerçekleştirilecek çalışmalarda sporcu, seyirci, engelli vb. hedef kitlelerin deneyimlerinin daha derin ve anlamlı bir biçimde ortaya konması üzerinde olumlu bir etki yaratabilir.

Katılım temelli yaklaşımları ortaya koyan araştırmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu yöntemlerden biri de “Fotoses” (photovoice) yöntemidir. Fotoses, katılımcıların deneyimlerini ve bakış açılarını kazanırken, aynı zamanda sosyal eylem ve sosyal değişim için kritik bilinç arttırmayı kolaylaştıran, katılımcı bir nitel araştırma yöntemini temsil eder (Wendel ve diğerleri, 2019). Fotoses süreci, bireyleri kameralarla donatmayı ve böylece dünyalarını sembolik olarak temsil eden fotoğraflar çekmelerini içerir. Görüntüler, kaygıları vurgulayan, mücadeleleri ileten ya da bir topluluğun belirli bir görüşünü gösteren hikayeler anlatmak içindir (Janes ve diğerleri, 2015). Çok sayıda araştırmacı, fotoses olarak adlandırılan yöntemden yola çıkarak spor (D'Alonzo ve Sharma, 2010; Robinson ve diğerleri, 2019), sağlık (Jurkowski, 2008), eğitim (Pierce ve Longo, 2019), engelli (Benedict, 2019; Povee ve diğerleri., 2014) ve pazarlama (Chopel ve diğerleri, 2019) gibi pek çok alanda nitel temelli araştırmalar yürütmüştür.

Bu makalede, fotoses yönteminin nasıl yürütüleceğini açıklamadan önce, yöntemi ana hatlarıyla açıklayarak, fotosesin araştırmacılar, uygulayıcılar ve topluluklar tarafından nasıl kullanıldığı ve uygulandığı (fotoses yönteminin aşamaları) hakkında literatür taramasına dayalı bilgiler verilecektir. Ayrıca, literatürde bu yöntem hakkındaki tartışmaları bir araya getirerek güçlü yönleri, zorlukları, sınırlılıkları ve tartışmaları vurgulamanın yanı sıra, spor bilimleri alanında kullanım potansiyeli üzerinde durulacaktır. Bu konuda literatürde önemli boşluk bulunmaktadır. Özellikle uluslararası ve ulusal literatürde hem fotoses yönteminin açıklayan bilimsel çalışmaların hem de spor alanındaki uygulama potansiyelini ortaya koyan çalışmaların sayısı yok denecek kadar

azdır. Dolayısıyla fotoses yöntemini ortaya koyan bu çalışma literatürdeki önemli bir boşluğu doldurabilecek nitelikte değerlendirilebilir.

Literatür

Fotoses Kavramı ve Teorik Temelleri

Fotosesin temeli, imgelerin ve kelimelerin iç içe geçmesidir. Görüntülerin ve kelimelerin harmanlanması fikri yeni değildir. İnsanlar, neye ihtiyaç duyduğunu, korktuğunu, neyi sevdiğini, neyi hayal ettiğini ve her türlü başka fikri ifade etmek için farklı türlerde imgeler ve kelimeler kullanmıştır. Fotoses, ifade etme biçimini kullanan yeni bir örnek olarak değerlendirilip, kendine has özellikler ve aşamalara sahiptir (Palibroda ve diğerleri, 2009). Fotoses olarak bilinen nitel yaklaşım, ilk olarak 1994 yılında Wang ve Burris tarafından insanların fotoğraf çekerek bakış açılarını tanımlayabildikleri ve temsil edebildikleri bir süreç olarak geliştirilmiştir (Wang ve Burris, 1994). 1997'de Wang ve Burris, fotoses olarak bilinen görsel bir araştırma metodolojisini ortaya koymak için Çin'deki kadınlarla çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada, toplumdaki değişim için potansiyel katalizörler olarak kullanabilecekleri kanıtları elde etmek ve etkili bir şekilde katılımı ve bilgi paylaşımını teşvik etmek için fotoğrafların güçlü araçlar olabileceğini savunmuşlardır. Bu nitel yöntem, özetle insanlara kendi gerçeklerini belgeleyebilmek, eleştirel yansıtmaya yapabilmek ve değişimin öncülüğünü yapabilmek için onlara kamera verilmesini önermektedir (Wang, 1999; Milne ve Muir, 2019).

Fotoses, toplum tarafından yeterince temsil edilmeyen gruplara gerçek araştırmacılar olmaları ve değişimi başlatmaları için yaratıcı bir "Katılımcı Eylem Araştırması" (Participatory Action Research - PAR) yöntemidir (Brake ve diğerleri, 2012). Fotoses yöntemine ilişkin literatürde farklı olsa da birbirini destekleyen tanımlara rastlamak mümkündür. Katılımcıların fonografik tekniklerle kendilerini ifade etme aracı olan katılımcı eylem araştırması olan bu yöntem, "bir grup ya da topluluğun problemlerini kaydetmek ve yansıtmak için bu problemlere ilişkin eleştirel tartışmaları gün yüzüne çıkarmak, fotoğraflarla ilgili tartışmalar aracılığıyla kolektif bilgiyi üretmek ve sonuç olarak politika yapıcı ve karar vericileri etkileyerek problemlerin değişimi için eylem planı" olarak tanımlanır (Wang, 2005). Bu tanım literatürdeki en geniş kapsamlı tanımlardan biridir. Booth ve Booth'e (2003) göre fotoses, "fotoğrafçılığı diğer yetişkinlerin dünyalarına erişmek ve bu dünyaları başkaları için erişilebilir hale getirmek için kullanan bir yaklaşımdır". Bu yöntemi geliştiren araştırmacılar olan Wang ve Burris (1997) fotoses yöntemini "İnsanların topluluklarını belirli bir fotoğraf tekniği ile tanımladıkları, temsil ettikleri ve geliştirdikleri bir süreç" olarak tanımlamaktadır. Fotoses nitel bir araştırma metodolojisi olarak tanımlanmaktadır. Fotoses, katılımcı fotoğrafçılığa (participant photography) odaklanan görsel bir yöntemdir (Cluley, 2017). Bu yöntem, araştırma katılımcılarına temel fotoğrafçılık konusunda eğitim sağlayıp ardından bir tema üzerinde fotoğraf çekmeleri istenen nitel bir metodolojidir (Cheezum ve diğerleri, 2019). Belirlenen bir temaya ilişkin katılımcılardan fotoğraf çekilmesinin talep edilmesine dayalı bu yöntem, özellikle sağlık, engelli gruplar ve bazı sosyal alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu metodoloji, katılımcıların aktif olarak yeni bilgi üretimi

ile meşgul oldukları güçlü bir yöntemdir. Bu yöntem, çalışma katılımcılarını, topluluk üyelerini ve politika belirleyicilerini, sistem değişikliğini elde etmek konusunda meşgul etmeye yönlendirmekte ve bu konuda karar vericileri donanımlı kılmaktadır (Cheezum ve diğerleri, 2019; Wang ve Burris, 1994, 1997).

Fotoses ile ilgili yapılan değerlendirmelerde bu yöntemin çeşitli teorik yaklaşımlara dayandırıldığından söz edilmektedir. Fotoses yöntemi, Freire'nin (1973) eleştirel eğitim yaklaşımına ve feminist paradigmasına dayandırılmaktadır (akt. Jurkowski, 2008). Bu yaklaşım, topluluklarındaki ya da yaşamlarındaki önemli ve temel konuları belirlemek, daha sonrasında problemlerin nedenlerinin kökenlerini tespit etmek, bu sorunları önceliklendirmek ve çözümlerini tartışmak için diyalog temelli eleştirel yaklaşımı ortaya koyar. Fotoses, Freire (1973) tarafından sağlanan temellere dayandırılır ve ancak fotoseste katılımcılar kendilerini yansıtacak hayatlar ve deneyimler için araştırmanın bir parçası haline gelerek, araştırmaya dahil olur (akt. Wang ve Burris, 1997). Bu da yöntemin farklılığının altını çizer.

Fotoses üzerinde çalışan araştırmacılar, bu yöntemi daha önce hikâye anlatımı ve eğitim okuryazarlığında fotoğraf veya resim kullanma süreçlerini tanımlamak için foto hikaye (foto novella) ve fotoromandan (photo novel) ayırt etmek için kullanmışlardır. Fotosesi, politika yapıcılar ile eleştirel diyalog oluşturma aracı ve sosyal değişim yönelimi olarak kullanmışlardır (Wang ve Burris, 1994). Wang ve Burris (1997) fotosesin foto romandan önemli ölçüde farklı olduğunu ve insanların belirli bir fotoğraf tekniği ile topluluğunu tanımlamasını, temsil etmesini ve geliştirmesini sağladığını ileri sürerek üç ana hedefi üzerinde durmuşlardır. Bunlar:

- İnsan topluluklarının güçlü yanlarını ve kaygılarını kaydetmelerini ve yansıtmasını sağlamak,
- Önemli topluluk sorunlarını fotoğraflar yoluyla eleştirel diyalog ve bilgiyi grup tartışması yoluyla teşvik etmek,
- Politika yapıcılara ulaşmaktır.

Wang ve Burris'in (1997) yöntem ile ilgili ilk çalışmalarından günümüze kadar fotoses adapte edildi, gelişti ve dikkate değer miktarda araştırmacı tarafından uygulandı. Bu araştırmacılar nadiren duyulan, ulaşılması zor ya da marjinal konularda, fotosesin insanların yaşamlarına dair içgörü geliştirmek için bu yöntemin potansiyelinden yararlanmaya çalıştı. Bu yöntem, insanlara ve belirli topluluklara "ses vermek", hüküm süren temsillere meydan okumak ve "saklı" hayatları keşfetmeyi amaçlar.

Fotoses; katılımcılar ve araştırmacılar arasında çoklu toplantılar gerçekleştirmeyi içermektedir (Cheezum ve diğerleri, 2019). Fotoses konusunda yapılan önceki çalışmalar, metodolojinin araştırmacılar ve katılımcılar arasında ilişkiler kurulmasına yardımcı olduğunu ortaya koymuştur (Seitz ve Strack, 2016). Nitekim yapılan bazı araştırmalardan elde edilen bulgular, bu yöntemin güven verici ilişkiler kurmak için etkili bir strateji olacağını ve böylece araştırma ortaklığına yerleşik katılımın artırılabilceğinin ortaya koymaktadır (Cheezum ve diğerleri, 2019). Fotoses, katılımcılarca görüşme verileri veya

basit cümlelerle desteklenen ve yerel politika belirleyicileri hedeflemek için kullanılan araştırma problemini veya sorusunu göstermek için fotoğraf çeken, topluluk temelli bir katılımcı yaklaşımdır (Benedict, 2019). Bu yöntemin bir diğer güçlü yönü, katılımcıların araştırma konusu olmak yerine, süreç boyunca araştırma ortağı veya ortak araştırmacı olmalarını sağlamasıdır (Benedict, 2019).

Fotoses, görsel imgeleri (fotoğraf elemanı), derinlemesine görüşme ve grup tartışmaları (ses elemanı) ile bütünleştirilerek bazı konular ve bireyler (engelli bireyler, kronik rahatsızlığı olanlar vb.) için uygun bir yöntemdir. Görsel imgeleri (fotoğraf elemanı) bireysel ve grup tartışması (ses elemanı) ile birleştirilerek, sözel akıcılıktan yoksun kişilerin araştırmaya dahil edilmesine yardımcı olur. Bir etkinlik olarak fotoğraf, biliş üzerindeki eylemi vurgulayarak sorunları ve endişeleri diğer soyut ifadelerden ziyade engelli kişilerin daha iyi bir biçimde somutlaştırması için elverişli bir yöntem potansiyeli taşır. Kameraları insanların ellerine teslim etmek, diğer bazı araştırma biçimlerinde sıkça gündeme getirilen kabul ve itaat konularını eleştirecek şekilde güçlendirmektedir (Booth ve Booth, 2003). Bu yöntem insanlara araştırma sürecinde yetkin katılımcılar olarak seçim yapma olanağı sağlar. Diğer araştırmalarda üstün körü olarak sağlanan üye kontrolünün ötesine geçilerek, katılımcıların araştırmaya konu ve araştırmacı olarak dahil olmasına olanak tanır.

Fotoses Yönteminin Avantaj ve Dezavantajları

Nind (2014) tüm araştırmalar için uygun tek bir "güvenli" metodolojiye sahip olmanın mümkün olmadığını altı çizilerek, var olan tekniklere adaptasyon yaparak yöntemlerin geliştirilebileceğini ve bu sayede araştırma sırasında katılımcıların potansiyelini en üst düzeye çıkarılabileceğinden söz etmektedir (akt. Tajuria, Read ve Priest, 2017). Dolayısıyla gerek nitel gerekse nicel her yöntemde olduğu gibi avantaj ve dezavantajlarından diğer bir deyişle üstünlük ve zayıf yönlerinden söz etmek olasıdır.

Fotoses gibi yöntemler çok belirli hedef kitleler veya özel konularda yapılan araştırmalarda yararlı olabilir. Çünkü engelli bireylerin araştırmaya dahil olmalarını kolaylaştırmak ve dünya tarafından duyulmalarına yardımcı olmak (Cluley 2017) için farklı yaklaşımlara ihtiyaç duyulabilir (Tajuria ve diğerleri, 2017). Dolayısıyla engelli sporcular gibi bireyler üzerinde yapılan araştırmalarda bu yöntem çok etkin sonuçlar verebilmektedir.

Tajuria ve diğerleri (2017) bu yöntemin kullanım alanına ilişkin örnekler vermişlerdir. Örneğin, Latin Amerika kökenli zihinsel engelli insanlarla sağlık tutarsızlıkları konusundaki farkındalığı arttırmak (Jurkowski ve Paul-Ward, 2007) için başarıyla kullanılmıştır. Ayrıca zihinsel engelli anneler ile yaşamlarında en önemli olanı bulmak için kullanıldığı (Booth ve Booth, 2003) ve zihinsel engelli kişilerin kendileri tarafından yapılan biyografik araştırmanın bir parçası olarak kullanıldığı (Brake ve diğerleri, 2012) rapor edilmiştir. Fotoses, yukarıda da ifade edildiği gibi, zihinsel engelli kişilerle başarılı bir şekilde kullanılmış olup, Cluley (2017) katılımcılardan günlük yaşamlarının fotoğraflarını çekmelerini (bakıcıların desteğiyle) talep etmiştir. Benzer şekilde, Jurkowski (2008), zihinsel engelli insanlarla bir yıl süreyle sağlık inançlarını,

sağlık ihtiyaçlarını ve sağlığın teşviki ile ilgili çıkarlarını anlamak için bir fotoses çalışması gerçekleştirmiş ve fotoses, araştırma sürecindeki zihinsel engeli olan insanlar arasında sahiplenme duygusu yarattığı sonucunu bulmuştur. Diğer bir çalışmada ise, Obrusnikova ve Cavalier (2011), otizm spektrum bozukluğu olan çocukların durgunlaştığını ve okul sonrası fiziksel aktiviteye katılımı teşvik ettiğini ortaya koymak için bu yöntemi kullanmışlardır.

Fotosese yönelik yukarıda jenerik olarak ifade edilmeye çalışılan avantaj ve dezavantajlarına Palibroda ve diğerleri (2009) daha geniş kapsamlı bir bakış açısı kazandırıp, fotosesin avantaj ve dezavantajlarını ortaya koyarken, konunun katılımcılara sağladığı yarar, araştırma süreci, fotoses kolaylaştırıcılığı ve topluluk bakımından değerlendirmişlerdir. Bu üç unsura ilişkin avantaj ve dezavantajları aşağıda verilmiştir (Palibroda ve diğerleri, 2009).

Avantajlar

Aşağıda katılımcılar, araştırma süreci, fotoses kolaylaştırıcılığı ve topluluk için öngörülen avantajlar yer almaktadır (Palibroda ve diğerleri, 2009, s. 14-17).

Katılımcılar

Yaşamlarının gerçeklerini yansıtmak için beceriler kazanmak, bir konunun her iki tarafını görmek, neyin açık olmadığını görmek ve başkalarını bu konular hakkında eğitmek (Wang, 1999).

Topluluğun işleyişini yansıtmak ve anlama becerilerini geliştirmek.

Bireysel tecrübenin bütünü bir parçası olduğu konusundaki bilgileri genişletmek.

Kişisel olan politiktir (Blackman ve Fairey, 2007) düşüncesini ortaya koymak.

Eleştirel düşünme ve eleştirel analiz becerilerini öğrenmek (Blackman ve Fairey, 2007).

Fikir önerme ve kendi kendine savunuculuk yapma becerilerinde güven kazanmak (Blackman ve Fairey, 2007).

Becerilerin geliştirilmesinde, fotoğraf çekiminde ve genel katılımında yetkinlik kazanmak ve özgüvenini arttırmak (Blackman ve Fairey, 2007).

Ses ve fikirleri paylaşma konusunda sorumluluklarını anlamak.

Grup süreci boyunca karar verme ve problem çözme becerileri, işbirliği ve fikir birliğine katılmak (Blackman ve Fairey, 2007).

Başka türlü bu fırsatı bulamayan grup üyeleri için yaratıcılığı teşvik etmek ve fotoğrafçılık becerilerini öğrenmek.

Kendi gerçekliklerini keşfetmek, eğlenceyi ve başarıyı kutlamak ve mücadele etmek.

Fikirleri başkalarıyla paylaşmanın, savunuculuğun, lobicilik yapmanın yollarını keşfetmek.

Bir grubun diğer üyelerine deneyimlerini anlatmaları için destek vermek ve aidiyet duygusu geliştirmek.

Geçici ya da deneyimsiz olsa bile, süreç sözel olarak kendini ifade etmeye dayanmadığında, fotoğrafların her bir katılımcı için katkı sağlamasını temin etmek (Blackman ve Fairey, 2007).

Yaşamlarını etkileyen kararları vermek için bir fırsat sunmak (Blackman ve Fairey, 2007).

Topluluk ve politika ile toplum ve akademi arasındaki mesafeyi daraltarak sınır geçişi gerçekleştirmek.

Kendini ifade etme ve dil becerilerini kullanma yeteneklerini geliştirmek.
Sosyoekonomik durum ve kültürün etkisinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak.

Araştırma Süreci ve Fotoses Kolaylaştırıcılığı

- Ortak araştırmacılar olarak topluluk üyelerinin aktif katılımı, fotoses kolaylaştırıcısı için erişilebilir olmayacak düzeyde bir uzmanlık ve bilgi düzeyi sağlar.
- Fotoses, önemli konuları anlamada değerli görüşler kazandırır. Katılımcı araştırmacıların yaşadığı gerçek deneyimlerden elde edilen öğrenme fırsatı paha biçilmezdir.
- Eğer fotoses kolaylaştırıcısı ortak araştırmacılara yer vermemiş olsaydı, akademik bazı gerçekler ve gücün pozisyonu halen bilinmeyecekti. Fotoses geleneksel araştırmalardan farklılaşarak araştırmada güç paylaşımı yaratır.
- Değerli bilgiler, fotoses yoluyla paylaşılır, çünkü katılımcılar merceklerinin arkasındaki deneyimlerini ortaya çıkarmak için yetkilendirilir. Katılımcılar, başka yollarla açığa çıkmamış olabilecek fotoğrafları da çeker.
- Fotosesin işbirlikçi niteliği, bireylerin farklı beceriler sunabileceği anlamlı sonuçlar üretir. Topluluk üyeleri, kendi özel bilgileri için değerlidir ve yalnızca kendi koşullarını iyileştirmek için değil, başkalarının sağlık ve sosyal koşullarını da geliştirmek için katılım gösterme yetkisine sahiptir. Katılımcılar kendi topluluklarında başkalarını bilgilendirme pozisyonundadırlar. Bu durum, bireyler gerçekten dahil oldukları için proje ve araştırma başarısının sağlanmasına yardımcı olur.
- Fotoses, yetkilendirmeye vurgu yapar ve kendi araştırma bilgilerini toplamak için marjinalleşmiş bireyleri ve grupları dahil etmenin baskıcı olmayan bir yolunu sunar.

Topluluk

Fotoses yöntemi, sosyal değişimi ve sosyal eylemi birincil amaç olarak tanımladığından, topluluk fotoses işleminden yararlanmaya devam eder. Topluluğun fotoses sayesinde sağladığı avantajlar aşağıdakileri içerir (Palibroda ve diğerleri, 2009):

Fotoses katılımcılarının faaliyetlerine dayanarak toplumun büyümesi ve gelişmesi için fırsat sunar.

Topluluk üyeleri, toplumun güçlü yönleri ve mücadeleleri hakkında daha fazla anlayış ve farkındalık kazandığından, yer almak ve değişim için daha fazla donanım elde eder.

Katılımcılar, bilgi ile donanarak, eğitim için istekli ve öğrendikleri ile ilgili başkalarını bilgilendirerek, topluluk üyelerinin sağlığını ve refahını destekleyen politikalarla birlikte daha iyi hizmet ve programları savunabilir.

Bazı topluluk üyeleri yetkin oldukları bir konuda, diğer kişilerin enerji ve çabalarına yardımcı olabilir,

Birlikte aidiyet ve çalışma duygusu yaratılır ve yerel topluluk üyeleri sorunları uygun şekillerde ele almak için kaynakları kullanmada birbirleriyle çalışır.

Gerçek topluluk katılımı, topluluk sorunlarını araştırmanın bir yoludur.

Dezavantajlar

Yukarıdaki avantajlara rağmen katılımcılar, fotosesle ilgili araştırma süreci, fotoses kolaylaştırıcılığı ve topluluk için öngörülen dezavantajlar da söz konusudur (Palibroda ve diğerleri, 2009).

Katılımcılar

Zaman taahhüdü bazı bireyler için sıkıntılı olabilir veya birkaç haftadan uzun süren bir projeye bağlı kalmak zor olabilir.

Katılımcılar, fotoğraflarıyla karmaşık veya soyut fikirleri sunmakta zorlanabilirler.

Endişeli/problemlerli bir konunun yakından incelenmesi, olumsuz duygulara neden olabilir.

Araştırma Süreci ve Fotoses Kolaylaştırıcılığı

Fotoses için gerekli zaman taahhüdü göz korkutucu olabilir. Bir fotoses projesi planlanırken, bunun dikkatlice değerlendirilmesi gerekir.

Fotoğrafçılığa ilişkin maliyetler son yıllarda düşmesine rağmen, ekipman ve geliştirme maliyetleri önemli olabilir.

Kameraların kaybolması veya hasar görmesi olası bir risktir.

Fotoses araştırması ve proje faaliyetlerini tamamlamak için geniş bir beceri yelpazesi gerekir. Bazı araştırmacılar için topluluk çalışması yeni ve yabancı bir deneyim olabilir.

Katılımcılar fotoğraflarında konu olarak neyi seçtikleri ve fotoğraflarına neyin dahil edilmediği konusunda da sürekli seçim yaparlar. Bu seçimler açıkça araştırma bulgularını etkiler.

Etik düşünceler ve rıza alma süreci nedeniyle, katılımcılar daha az deneğin fotoğrafını çekmeyi seçebilir.

Topluluk

Fotoses faaliyetlerinin gerçek sonuçları, topluluk üyelerinin beklediği kadar önemli olmayabilir.

Fotoses ile İlgili Anahtar Kavramlar

Yöntemin esnekliği kendisini pek çok alanda uygulanabilir kılmaktadır. Her ne kadar fotoses esneklik için uygulanabilir bir yöntem sunsa da, fotosesin farklı araştırmalarda kullanımı ile ilgili ve farklı yöntemleri birleştirmek için beş temel kavram belirlenmiştir. Bu kavramların her biri aşağıda açıklanmıştır (Palibroda ve diğerleri, 2009; Wang, 1999).

1. Görsel Öğretimi

Günümüzde insanların kendini ifade etmelerine aracılık eden en önemli unsurlardan biri görsellerdir. Fotoğraf ve video gibi görseller insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Özel etkinliklerin, tatillerin, doğumların, düğünlerin, değerli hatıraların, aile üyelerinin ve arkadaşların görüntüleriyle dolu fotoğraf albümleri geleneksel olarak ya da günümüzde dijital ortamda saklanır. Kaydedilen bu görüntüler, hedef kitleye kim olduğumuz hakkında fikir verir; hikayelerimizi anlatır ve bizim için neyin önemli olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla hayatımızı adete görsellerle hikayeleştiririz. Günümüzde Instagram ve Facebook gibi sosyal medya araçlarının insan yaşamındaki ağırlığını dikkate aldığımızda,

görsellerin ne denli önemli olduğu daha rahat anlaşılır. Dolayısıyla fotoses yaklaşımı, diğer hikayeleri diğer insanları anlatmak için de kullanılabilir. Fotoses yöntemiyle çekilen görüntüler endişeleri tanımlayan, mücadeleleri betimleyen veya bir topluluğun belirli bir görüşünü gösteren hikayeler anlatır. Fotoğraflar sayesinde, marjinalleşmiş bireyler içgörü sunar ve başkalarına deneyimleri hakkında bilgi verir. Bu durum sosyal, eğitim, sağlık ve spor bilimlerindeki alanlar için yeni bir potansiyel taşır.

2. Görseller Politikayı ve Karar Vericileri Etkileyebilir

Bazen bir konuya parmak basmak, dünyadaki karar vericileri etkilemek için binlerce yazı yazılır, söyleşi yapılır ve TV programları icra edilir. Ancak istenen etki çoğu durumda gerçekleşmeyebilmektedir. Bazen bir görsel her şeyi anlatmaya yeter ve artar bile. Örneğin, *Suriyeli Aylan Bekbeğ*'in kıyıya vurmuş ceset görüntüsü biz insanların ve karar vericilerin suratında adeta bir tokat gibi patlamıştır. Dünya medyası yoğun bir biçimde konuya eğilmiş, Birleşmiş Milletler (BM) bu konuda (göç) eylem planı için toplantılar düzenlemiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada gibi dünyada söz sahibi ülkeler ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden sorunun çözümüne yönelik sesler yükselmeye başlamıştır. Aynı şey Körfez Savaşı'nda petrole bulanana bir kuşun (pelikan/karabatak) görseli ile ABD dünya kamuoyunu ikna etmeye çalışmıştır. Demek ki pek çok alanda olduğu gibi bilimsel araştırmalarda fotosesin avantajlarından yararlanarak, sosyal ve spor bilimleri gibi pek çok alanda araştırma yürütmek mümkündür.

Fotoses fotoğrafların gücünden akıllıca yararlanır ve fotoğrafları karar vericileri etkilemek için bir araç olarak kullanır. Fotoğraflar politika yapımcıların dikkatini çekebilir, belirli bir konuya veya kendi durumundan oldukça farklı bir gerçekliğe ilişkin farkındalıklarını ve anlayışlarını etkileyebilir. Örneğin, sporcu deneyimlerinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasıyla, karar vericiler daha adil olan ve dezavantajlı grupların (örneğin, engelli sporcular) yaşamlarını iyileştirebilecek kamu politikası hakkında daha iyi kararlar alabilir. Fotoses yöntemine aracılık eden fotoğraflar, izleyiciyi başka bir kişinin bakış açısından bir deneyimi görmeye zorlar (Palibroda ve diğerleri, 2009).

3. Topluluk Üyelerinin Kamu Politikalarını Şekillendirmeye Katılması

Fotoses yöntemi, dezavantajlı bazı gruplar (evsizler, engelli sporcular, amatör sporcular) hakkında önemli detaylar sunarak eleştirel paradigma ile olaya yaklaşım getirmektedir. Araştırmacı haline gelen katılımcılar aktif rol alarak deneyimlerini temsil ettikleri konularda karar vericileri etkilemeye çalışır. Marjinalleşmiş konu ve kişiler hakkında görüntüler çekilir ve bu görüntülere ilişkin hikayeler nakledilir. Bireyler, topluluklarıyla nasıl bir ilişki içinde olduklarını ve bu toplulukta yaşadıkları deneyimlerden nasıl etkilendiklerini daha fazla ele almalı. Bu süreç, topluluk üyelerine yaşadıkları problemlere neden olan kamu politikalarını şekillendirmede söz sahibi olma hakkını anlamalarında yardımcı olabilir. Bireyler politikada söz sahibi olduğunda, bu politikalar onlara daha iyi hizmet eder ve ihtiyaçlarını karşılar. Bireylerin kamu politikasını biçimlendirmesi sadece bir hak değildir; aynı zamanda bir sorumluluktur. Bu

yönüyle fotoses, katılım hak ve eşitliği ile yaşamla ilgili kararları etkilemek için bir fırsat yaratır (Palibroda ve diğerleri, 2009).

4. Etkili Politika Yapıcıların veya Karar Vericilerin Topluluk Üyelerinin Perspektifine Seyirci Olması

Yöntemin başarılı olması için her aşamasının ve detaylarının dikkatli bir biçimde planlanması gerekir. Araştırmaya konu olan topluluk üyeleri ile kamu politikası oluşturma gücüne sahip olanlar arasında bilgi paylaşımının ve iletişimin etkili olması beklenir. Bu bakımdan karar vericilerin araştırmaya iştirak eden katılımcıların ya da topluluğun perspektifinden olaya bakması gerekir (Palibroda ve diğerleri, 2009). Örneğin, iki kolu olmadan ve kalça çıkıklığı ile dünyaya gelen Sümeyye Boyacı'nın, Paralimpik Avrupa Şampiyonası ve Dünya Paralimpik Yüzme Şampiyonası'nda elde ettiği başarının arkasında yatan zorlu yaşama ilişkin hikâyenin, karar vericiler tarafından değerlendirilmesi gereklidir. Karar vericilerin fotoğrafları ve fotoğrafların ardındaki hikâyeyi dinlemeye ikna etmek gerekecektir.

5. Fotoses Bireysel ve Topluluk Eylemini Vurgular

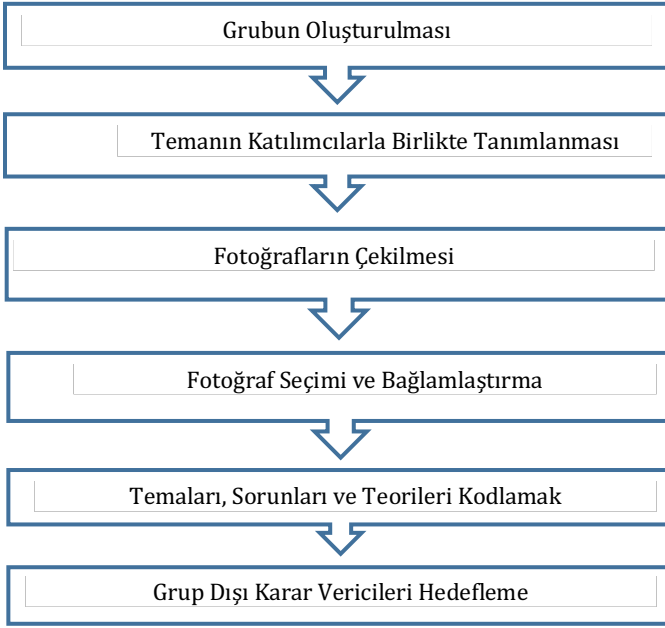
Fotoses yöntemi ve diğer katılımcı eylem araştırmaları, eylemi vurgular. Bu yöntemde, bilgi ve kanıtların yalnızca bilgi yaratma uğruna yaratılmadığı, ancak sosyal eylem ve sosyal değişim amacıyla yaratıldığı anlamına gelir. Yalnızca topluluk sorunlarını ve mücadelelerini incelemek yeterli değildir. Topluluk çözümlerini tanımlamak ve çözümleri uygulamak için ne gerekiyorsa yapmak için enerji harcanmalıdır (Palibroda ve diğerleri, 2009). Yukarıdaki örnekten devam edecek olursak, Sümeyye Boyacı örneği sadece bireysel değil, aynı zamanda diğer tüm farklı engel gruplarındaki sporcuların problemlerinin çözümü için eyleme geçilmesini sembolize eder. Nitekim 2019 yılının Kasım ayında düzenlenen Spor Turizmi çalıştayındaki tüm çalışma gruplarında paralimpik topluluklarının problem ve çözüm önerilerinin ele alınması bu konunun önemli bir göstergesi niteliğindedir.

Fotoses Yöntemine İlişkin Araştırma Süreci

Fotoses çalışmalarında katılımcıların bireysel ihtiyaçları ve potansiyel kırılganlıkları nedeniyle her adımın net bir şekilde açıklığa kavuşması için önceden çok fazla planlama ve hazırlık yapılması gerekmektedir (Tajuria ve diğerleri, 2017). Diğer nitel araştırmalardan farklı olarak katılımcılar birer araştırmacı hüviyetine büründüğü için başlangıçta iyi bir planlama yapılması ve her bir aşamanın dikkatli bir biçimde tasarlanması esastır.

Wang (1999) fotoses uygulaması için dokuz özel adım belirlemiştir. Bunlar: (1) bir hedef kitleyi seçmek, (2) katılımcıları araştırmaya almak, (3) katılımcıları fotoses yöntemi hakkında eğitmek, (4) bilgilendirilmiş onay almak, (5) katılımcılarla proje odağı hakkında beyin fırtınası yapmak, (6) kamera vermek, (7) katılımcıların fotoğraf çekmesi için zaman tanımak, (8) katılımcılarla resimleri hakkında konuşmak için buluşmak (9) bu bilgilerin hedef kitleyle nasıl paylaşılacağını planlamak. Latz (2017) ise fotoses araştırma süreci olarak sekiz adımlık yaklaşımdan söz etmektedir. Bunlar; (1) belirleme, (2) davet, (3)

eğitim, (4) dokümantasyon, (5) anlatım, (6) fikir, (7) sunum (8) onaydır. Vang (1999) bu yaklaşımlar temelinde bazı aşamaları birleştirerek altı aşamadan oluşan bir yaklaşımı ortaya koymuştur. Povee ve diğerleri (2014), zihinsel engelli bireyler üzerinde kullanılan altı aşamanın ana hatlarını açıklamaktadır. Her ne kadar bu süreç engelli bireyler için uygulanmış olsa da pek çok araştırma için uygulanabilir bir özellik taşıdığı söylenebilir. Sürecin ilk iki aşaması, araştırma sürecine katılmakla ilgilenen bir grup insanın oluşturulmasını, araştırılacak ortak bir tema tanımlanmasını ve kapsamlı eğitim hizmetlerini içerir. Bu yapıldıktan sonra katılımcılar fotoğraf çeker ve temayı yansıtan fotoğrafları seçer. Grup, temaları oluşturmak için birlikte çalışır ve temalar katılımcılar tarafından sonuçlandırılan süreçteki seçilen resimlerden ortaya çıkar (Benedict, 2019). Şekil 1, fotoses yöntemine ilişkin süreçteki aşamaları ortaya koymaktadır. Her bir aşamaya ilişkin ayrıntılı açıklamalar aşağıda verilmiştir (Povee ve diğerleri, 2014).

Şekil 1. Fotoses Yönteminin Aşamaları (Booth ve Booth, 2003; Povee ve diğerleri, 2014'ten uyarlanmıştır.)

1. Grubun Oluşturulması

Araştırmaya katılacak kişilerin belirlenmesini ortaya koyar. Örneğin, belli bir ajansa bağlı olan kişiler, belli bir derneğe üye olan engelli bireyler araştırma konu, tema ve projesine göre değerlendirilir. Tüzel kurumun ilgi alanı ve görevleri de tanımlanarak en uygun kişilerin seçiminin temeli atılmış olur. Park (1993), katılımcı bir araştırma yaparken, araştırmacının ilgi topluluğunu hem bilimsel hem de kişisel olarak tanınmasının önemli olduğunu savunmaktadır. Bu kabul edilebilirliği ve ilgi düzeyini arttırmaktadır (akt. Povee ve diğerleri, 2014). Dolayısıyla grup içerisindeki konu ile ilgilenim durumu katılımcı seçimini önemli oranda belirleyebilmektedir. Nitel

araştırmada geçerlilik kriterlerinden biri olan araştırmacının konu ile uzun dönemli ilgilenimi burada da belirleyici bir işleve sahiptir.

Sürecin birinci aşamasındaki katılımcıların belirlenmesi kritiktir. Fotoses yöntemiyle yerine getirilen eylemler, fotoğraf çekerek ve fotoğraflarla ilgili öyküler anlatılmasına vesile olduğu için güçlendiriciler olarak karakterize edilir. Bu güçlenme duygularıyla, topluluk üyelerinin, kendileri ve diğer üyeleri için daha iyi bir yaşam kalitesi savunuculuğu yapma yetkisine olanak tanır. Diğer bir ifade ile araştırmaya destek veren ve araştırmacının parçası haline gelen katılımcılar içsel ve dışsal motivasyon olarak sorumluluk taşır. Bu bakımdan, fotoses; topluluk üyelerinin birden fazla rol üstlenmesini gerektirir. Bir *fotoses katılımcısı* olarak, bireyler deneyimleri ve toplulukları hakkında fikir ve kaygılarını paylaşırlar. Ayrıca, fotoğraf kanıtı yakalama sorumluluğunun bulunduğu fotoğrafçı rolünü de üstlenirler. Ek olarak, katılımcılar araştırma hedeflerini belirleme, veri toplama, veri analizi ve araştırma bulgularını paylaşma konusundaki sorumluluklarla *ortak araştırmacı* rolünü de üstlenirler (Palibroda ve diğerleri, 2009). Tüm bunlardan dolayı sürecin birinci aşamasında araştırmayı hedeflerine ulaştırabilecek bireylerin seçimi hayati önem taşımaktadır.

2. Temanın Katılımcılarla Birlikte Tanımlanması

Araştırmacı(lar), araştırmaya katılacak üyelere projeyi tanıtmak üzere toplantılara katılıp ve üyelere potansiyel bir araştırma konusu (kimlikler ve sosyal roller) sunulduktan sonra problem tespit edilmeye çalışılır. Araştırmaya katılan topluluğa konunun incelemeye değer olup olmadığı sunulması, katılımcı araştırmacıların araştırma problemini tespit etmek için kabul ettiği bir noktadır (Povee ve diğerleri, 2014). Her bir üyeden çektiği fotoğraf ile ilgili hikâye nakletmesi talep edilir. Burada amaç araştırmaya konu olan temanın belirlenmesidir. Araştırmaya katılan bireylerle gerçekleştirilen yoğun tartışmalardan sonra, araştırma katılımcıları bunun araştırmakla ilgilendikleri bir konu olduğu konusunda mutabakata varır ya da varmaya çalışır.

3. Fotoğrafların Çekilmesi

Araştırma projesine katılmakla ilgilenen üyelere basit bir dille resimler, anahtar noktalar, bilgi tekrarı gibi esasları içeren bilgi formu verilir ve üyelerin araştırmaya gönüllü katıldıklarını ortaya koyan onam formları verilerek imzalamaları istenir. Ayrıca konunun hassasiyetine göre (örn. reşit olmayan bireyler ya da engelliler) vasilelere sahip olanlara ya da koruyuculara imzalamaları için bir bilgi formu ve onay formu verilir. Katılımcıların baskı altında hissetmemeleri için her toplantıdan önce üyelere projeye katılmaya devam etmek isteyip istemedikleri ve tartışmak istedikleri herhangi bir soru veya sorun olup olmadığı sorulur. Bazı projelerde araştırma katılımcılarına ödemeler yapılır (Povee ve diğerleri, 2014). Katılımcılara danışarak bağımsız olarak fotoğraf çekebilmelerini sağlamak amacıyla, örneğin katılımcılar için tekerlekli sandalye ve katılımcılar için montaj cihazları temin etmek amacıyla katılımcılarla istişare halinde her kameraya özel uyarlamalar gerekebilir (Ripat ve diğerleri, 2019). Dolayısıyla araştırmacının konusuna göre görsel çekimi için cihaz temininde uyarlamalar gerekebilir. Bu konuların da araştırmacılar tarafından göz önünde bulundurulması gerekir.

Araştırmacılar tarafından fotoğrafların çekilmesinde kullanılacak fotoğraf makineleri, akıllı telefonların kullanımı konusunda üyelere eğitimler verilir (Povee ve diğerleri, 2014).

Yukarıda altı çizilen prosedürler tamamlandıktan sonra üyelere konuyu, temayı, projeyi en iyi tanımlayacak fotoğrafları çekmeleri istenir (Povee ve diğerleri, 2014). Biraz daha bu aşamayı açmak gerekirse, bireylere kameralar verilir ve onlara anlamlı deneyimleri temsil eden yerlerin, olayların veya görüntülerin fotoğraflarını çekmeleri ve daha sonra bu resimlere atfedilen anlamı tartışmaları ve sosyal değişimi veya eylemi ele alma fırsatlarını tanımlamaları istenir (Ripat ve diğerleri, 2019). Fotoğraf çekimi ile ilgili etik kurallar ve fotoğraf çekilecek kişi veya mekanlar için izin alınması gerekliliği konusunda katılımcılar bilgilendirilir. Katılımcılara fotoğrafın içeriğini manipüle edecek herhangi yönlendirme yapılmaz (Povee ve diğerleri, 2014). Katılımcıların deneyimlerine göre temayı en iyi yansıtacak fotoğrafı çekmeleri için özgürlüğün tanınması, bu aşamanın en önemli noktasıdır.

4. Fotoğraf Seçimi ve Bağlamaştırma

Sürecin fotoğraf çekme adımından sonraki bu aşamada, katılımcılardan fotoğraf seçimini yapmaları istenir. Bu konuda net bir kural olmamakla birlikte katılımcıların çekeceği ve nihai olarak seçeceği fotoğraf sayısı konusunda serbest bırakılabilir veya her bir katılımcıdan aynı sayıda fotoğraf talep edilebilir. Örneğin, Ripat ve diğerlerinin (2019) engelliler üzerinde yaptığı bir araştırmada 12-15 adet fotoğraf seçilmiş olup, bu fotoğrafların içeriği ve bağlamaştırılması ile ilgili odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Sürecin bu aşamasında projenin temasını yansıtacak fotoğrafların bireysel olarak veya grup olarak seçilmesi ve fotoğraflarla ilgili hikayelerin anlatılması ve kavramaştırma ele alınır. Topluluk üyelerini her fotoğrafı konuyla bağlamaştırmaya veya bir hikâye anlatmaya teşvik etmek için, “fotoğrafta neler oluyor?” şeklinde sorular sorulur. Bağlamaştırmanın sağlıklı yapılabilmesi için mülakatların rahat bir ortamda, esnek ve sohbet şeklinde gerçekleştirilmesi sağlanır. Bu aşamada yol kat etmek için, katılımcıya önceki mülakatlardaki sorulara verdiği cevaplar ve diğer üyelerin anlattığı hikâyeler üzerine inşa edilmesi sağlanmaya çalışılır (Povee ve diğerleri, 2014).

5. Temaları, Sorunları ve Teorileri Kodlamak

Katılımcılarla birden fazla ve uzun bir veri toplama dönemi boyunca katılım sağlanarak, katılımcıların söylemlerinden doğrudan alıntılar ve fotoğraflar kullanarak sürdürülür. Odak grubundaki ya da derinlemesine görüşmedeki katılımcılarla bulguları teyit ederek ve araştırmayı açıklayan ayrıntılı bir denetim takibi (araştırma süreçleri, analitik ve yorumlama kararları) sağlayarak titiz bir çalışma gerçekleştirilir (Ripat ve diğerleri, 2019).

Yukarıdaki titiz çalışmaya dayalı olarak, katılımcıların fotoğraflarda ortaya çıkan ortak temaları belirlemesi, sorunları tespit etmesi, teorileri kodlaması veya tanımlaması da bu aşamada ele alınır. Sözlü veriler yazılı hale getirilir (transkripsiyon) ve endüktif

(tümevarımsal) tematik analiz yaklaşımı kullanılarak da analiz edilebilmektedir. Yazılı görüşmeler, ilk kodları oluşturmak için satır bazında okunur (kayıtlara ilişkin kelimesi kelimesine çözümlenme) ve açık kodlama (open code) yapılır. Benzer kodlar, temaları tanımlamak için veri analiz sürecinde kodlar arasında ortaya çıkan ilişkileri endüktif bir şekilde inceleyerek harmanlama yapılır (Ripat ve diğerleri, 2019). Katılımcılar tarafından gelen fotoğraflar, gerçekleştirilen derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmelerine ilişkin veriler tema dizisinde derlenip katılımcılara sunulur (Ripat ve diğerleri, 2019). Bu yöntemde fotoğraf ve görüşmelere ilişkin nitel analiz için NVivo, Atlas.ti gibi paket programlarından yararlanılabilmektedir.

Bu aşama ile ilgili uygulamalar temelinde farklılıklar bulunsa da, çoğunlukla nedensel katmanlı analiz (causal layered analysis) kullanılarak çözümlenmeler yapılmaktadır (Inayatullah, 1998). Nedensel katmanlı analiz, derin ve çok düzeyli bir analiz olup; çeşitli farklı anlayış düzeyleri etkileşimi aracılığıyla belirlenen problemleri veya süregelen sosyal konuları ifade eden faktörleri ortaya koymayı sağlar. İlgili faktörler toplumsal nedenler, söylem/dünya görüşü, mit ya da metafor olabilmektedir (Inayatullah, 1998).

6. Grup Dışı Karar Vericileri Hedefleme

Fotoses yönteminin nihai amaçlarından biri soruna dikkat çekip, karar vericileri bu konuda haberdar ederek mümkünse sorunu hafifletmeye veya çözmeye çalışmaktır. Bu anlamda gerçekleştirilen araştırmanın son aşamasında katılımcıların çektiği fotoğrafların halka sergilenmesi, reklam, spot şeklinde topluma gösterilmesi esas olabilmektedir. Fotoğraf sergisini tanıtan broşürler hazırlanır, dijital ekranlar aracılığıyla betimlenmesi sağlanabilir. Sanal gerçeklik ya da artırılmış gerçeklik aracılığıyla görsellerin ilgi çekicilik düzeyi artırılabilir. Projenin etkin sonuçlar sağlaması için konu ile ilgili karar vericilerin yukarıda sözü edilen toplantılara davet edilmesi sağlanarak, problemin çözülmesine katkı sağlamalarına çalışılır. Projenin içeriğine göre yerel, ulusal ve internet medyasının konuya ilgisi çekilmeye çalışılarak konu ile ilgili röportajların gerçekleştirilmesi sağlanır. Bu sayede karar vericilere farkındalık yaratarak soruna olan ilgi düzeyi artırılmaya çalışılır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmanın amacı fotoses yöntemini tanımlamak, kuramsal dayanaklarına ve anahtar kavramlarına ilişkin açıklamalar getirmektir. Bunun yanı sıra her bilimsel yöntemde olduğu gibi bu yöntemin de avantaj ve dezavantajlarına ilişkin bilgiler mevcuttur. Bu makalenin en temel amaçlarından biri ise fotoses yönteminin uygulama sürecine ilişkin basamakları hakkında detaylı bilgiler vererek, bu alanda çalışacak spor bilimcilerine yöntemle ilgili anlayış kazandırmaktır.

Katılımcı eylem araştırması olarak da karakterize edilen fotoses yöntemi, özetle katılımcının araştırmaya ortak araştırmacı gibi dahil edilerek onun gözünde araştırma sorununa parmak basmak olarak tanımlanabilir. Sıkı bir prosedüre sahip olan yöntem, hem uygulama bakımından hem de etik bakımdan sıkı kuralları izlemeyi içerir. Harfiyen araştırma basamaklarına odaklanarak gerçekleştirilen bu yöntemden elde edilecek sonuçlar, tıpkı Wang'ın (1999) da belirttiği gibi, bir sorunun çözümüne etkin katkı

sağlayabilmektedir. Bu bakımdan araştırma yöntemi eylem araştırması olarak tanımlanmıştır. Uygulamada orijin olarak dezavantajlı gruplar veya bireyler üzerinde yürütüldüğünden, çoğunlukla sorunların çözümüne etkin katkılar sağlamakta, karar vericileri harekete geçirme potansiyeli bakımından diğer yöntemlerden bir hatta birkaç adım önde durmaktadır.

Fotosesin kuramsal temelleri eleştirel eğitim yaklaşımı (Freire, 1973), feminist paradigma (Jurkowski, 2008) ve güçlendirme teorisine (Zimmerman, 2000) dayanmaktadır. Kuramsal olarak sıralanan her üç yaklaşım ya da teori esas olarak aynı sonuca vurgu yapmaktadır. Toplumdaki güçsüzlerin bakış açısıyla ortaya konacak yeni yaklaşımlarla sorunların daha iyi analiz edileceği ve sonuç olarak sorunların çözümünün daha olası olacağı görüşüne dayanır. Fotoses, kendi dünyalarından ve yaşadıkları deneyimlerden yola çıkarak duygularını fotoğraflamaya çalışıp, hikâyeleştiren ve bu görsel hikâye birlikteliğini görüşme ya da odak grup ile ortaya koyan bir yaklaşımı temsil eder. Fotoseste katılımcının kimliği aktif bir hal alarak ortak araştırmacı rolüne bürünür (Benedict, 2019). Gerek araştırmanın yürütülmesinde gerekse temaların belirlenmesinde katılımcılar aktif rol alarak problemin çözümünde önemli rol oynar.

Literatürde fotoses yönetiminin uygulama sürecine ilişkin dokuz (Wang, 1999), sekiz (Latz, 2017) ve altı aşamalı (Povee ve diğerleri, 2014) süreçlerden söz edilmektedir. Yöntemin adımları üzerinde duran bu ve benzeri yaklaşımlar farklı gibi görünse de büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu makalede ise Povee ve diğerleri (2014) tarafından çerçevesi çizilmiş yaklaşım üzerinde durularak, fotoses uygulama süreci altı aşamada incelenmiştir. Bunlar; “grubun oluşturulması”, “katılımcılarla birlikte temaların tanımlanması”, “fotoğrafların çekilmesi”, “fotoğraf seçimi ve bağlamaştırma”, “temaları, sorunları ve teorileri kodlama” ve “grup dışı karar vericileri hedefleme”dir. Araştırmanın başarısı için her bir aşamadaki tüm detayların yerine getirilmesi gerekecektir.

Bir diğer önemli konu ise her yöntemde olduğu gibi bu yöntemin de kendine has avantaj ve dezavantajlara sahip olmasıdır. Bu avantaj ve dezavantajlar katılımcılar, araştırma süreci ve fotoses kolaylaştırıcılığı ve topluluk için ayrı olarak değerlendirmektedir (Palibroda ve diğerleri, 2009). Burada asıl olan şey, yöntemin avantajlarını kullanarak ve dezavantajlarını olabildiğince bertaraf ederek spor bilimleri alanında araştırma tasarlamaktır.

Bu çalışma ile hedeflenen en önemli çıktı bu yöntemin uygulanabilirlik açısından zenginliğe sahip olmasıdır. Nitekim literatürde az sayıda çalışma (D’Alonzo ve Sharma, 2010; Robinson ve diğerleri, 2019) olsa da bu potansiyeli görüp spor bilimleri, egzersiz vb. alanlarda araştırmaların tasarlandığı görülmektedir. Ülkemizdeki spor bilimcilerinin uluslararası yayın yaparken kullanabilecekleri bir yöntem olan fotoses bu yönüyle pek çok araştırmacıya ilham kaynağı olacak gibi görünmektedir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi bu çalışma da bir takım sınırlılıkları bünyesinde bulundurmaktadır. En önemli sınırlılık, yöntemin uyulamaya dayalı olmadan sadece kurumsal ve literatürdeki araştırma sonuçları veya yaklaşımlar temelinde ele alınmış

olmasıdır. Her ne kadar bu çalışmanın hedefi bu yönetime ve işleyişine ilişkin bir uygulamayı ortaya koymaktan ziyade, açıklamalar getirmeyi hedeflese de, yöntemin uygulama prosedürlerine ilişkin araştırmalara yer verme daha yararlı olabilecektir. Hem bu çalışmanın daha sonuç verici perspektifler sağlaması, hem de diğer araştırmacılara feyz olması için gelecekteki çalışmaların uygulamalı olarak gerçekleştirilmesi daha yararlı olacaktır. Katılımcı bir eylem araştırması yöntemi olarak iyi kurgulanacak çalışmalar ile daha önceden değinilmemiş konulara ışık tutularak, araştırmaya konu olan problemin çözümüne katkı sağlanacaktır. Gerek sporcular gerekse antrenörler ve taraftarlar üzerinde gerçekleştirilecek yeni fotoses çalışmaları sayesinde literatürdeki hem konu hem de yöntem olarak önemli bir boşluk doldurulmuş olabilecektir. Bu gibi nitel çalışmalar sayesinde nicel araştırmaların da önü açılmış olacaktır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Atike YILMAZ

Muş Alparslan Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

E-posta: a.yilmaz@alparslan.edu.tr

Kaynaklar

1. **Benedict, D.** (2019). *Photovoice: Illuminating the impact of inclusive education practices in United States Public Schools*. Master Thesis, University of Washington.
2. **Blackman, A. ve T. Fairey.** (2007). *The photovoice manual a guide to designing and running participatory photography projects*. London: Photovoice.
3. **Booth, T. ve Booth, W.** (2003). In the frame: Photovoice and mothers with learning difficulties. *Disability ve Society*, 18(4), 431-442.
4. **Brake, L. R., Schleien, S. J., Miller, K. D. ve Walton, G.** (2012). Photovoice: A tour through the camera lens of self-advocates. *Social Advocacy ve Systems Change*, 3(1), 44-53.
5. **Cheezum, R. R., Rosso, M. T., Niewolak, N. ve Cobb, T.** (2019). Using photovoice to understand health determinants of formerly homeless individuals living in permanent housing in Detroit. *Qualitative health research*, 29(7), 1043-1055.
6. **Chopel, A., Lee, R. E., Ortiz-Matute, E., Peoples, N., Homer Vagadori, K., Curtis, A. ve Ling, P. M.** (2019). The META-Oak Project: Using photovoice to investigate youth perspectives on tobacco companies' marketing of e-cigarettes toward adolescents in Oakland. *SAGE Open*, 9(3), 1-16.
7. **Cluley, V.** (2017). Using photovoice to include people with profound and multiple learning disabilities in inclusive research. *British Journal of Learning Disabilities*, 45(1), 39-46.
8. **D'Alonzo, K. T. ve Sharma, M.** (2010). The influence of marianismo beliefs on physical activity of mid-life immigrant Latinas: a Photovoice study. *Qualitative research in sport and exercise*, 2(2), 229-249.
9. **Freire, P.** (1973). *Education for critical consciousness*. New York: Bloomsbury Publishing.

10. **Inayatullah, S.** (1998). Causal layered analysis: Poststructuralism as method. *Futures*, 30(8), 815-829.
11. **Janes, N., Cowie, B., Bell, K., Deratnay, P. ve Fourie, C.** (2015). Revealing and acting on patient care experiences: exploring the use of Photovoice in practice development work through case study methodology. *International Practice Development Journal*, 5, 1-12.
12. **Jurkowski, J. M. ve Paul-Ward, A.** (2007). Photovoice with vulnerable populations: Addressing disparities in health promotion among people with intellectual disabilities. *Health Promotion Practice*, 8(4), 358-365.
13. **Jurkowski, J. M.** (2008). Photovoice as participatory action research tool for engaging people with intellectual disabilities in research and program development. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 46(1), 1-11.
14. **Latz, A. O.** (2017). *Photovoice research in education and beyond: A practical guide from theory to exhibition*. New York, NY: Taylor ve Francis.
15. **Milne, E. J. ve Muir, R.** (2019). Photovoice: A critical introduction. In D. Mannay, ve L. Pauwels, (Eds.), *SAGE handbook of visual research methodologies* (pp. [In-Press]). London: SAGE Publications.
16. **Nind, M.** (2014). *What is inclusive research?*, London: Bloomsbury Publishing.
17. **Obrusnikova, I. ve Cavalier, A. R.** (2011). Perceived barriers and facilitators of participation in after-school physical activity by children with autism spectrum disorders. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 23(3), 195-211.
18. **Palibroda, B., Krieg, B., Murdock, L. ve Havelock, J.** (2009). *A practical guide to photovoice: Sharing pictures, telling stories and changing communities*. Winnipeg, Manitoba: Prairie Women's Health Centre of Excellence (PWHCE).
19. **Park, P.** (1993) What is participatory research? a theoretical and methodological perspective. In P. Park, M. Brydon-Miller, B. Hall, and T. Jackson, (eds.), *Voices of Change: Participatory Research in the United States and Canada*. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.
20. **Pierce, M. E. ve Longo, J. L.** (2019). Incorporating Photovoice in the marketing curriculum to increase cultural competence. *Journal of Marketing Education*, 1-11.
21. **Povee, K., Bishop, B. J. ve Roberts, L. D.** (2014). The use of photovoice with people with intellectual disabilities: reflections, challenges and opportunities. *Disability ve Society*, 29(6), 893-907.
22. **Ripat, J., Woodgate, R. L. ve Bennett, L.** (2019). Attitudes faced by young adults using assistive technology as depicted through photovoice. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 1-8.
23. **Robinson, D. B., Robinson, I. M., Currie, V. ve Hall, N.** (2019). The Syrian Canadian Sports Club: A community-based participatory action research project with/for Syrian youth refugees. *Social Sciences*, 8(6), 163, 1-15.
24. **Seitz, C. M. ve Strack, R. W.** (2016). Conducting public health photovoice projects with those who are homeless: A review of the literature. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 25(1), 33-40.
25. **Tajuria, G., Read, S. ve Priest, H. M.** (2017). Using Photovoice as a method to engage bereaved adults with intellectual disabilities in research: listening, learning and developing good practice principles. *Advances in Mental Health and Intellectual Disabilities*, 11(5/6), 196-206.
26. **Wang, C.** (2005). Photovoice: social change through photography. Erişim adresi: <http://www.photovoice.com/index.html> (Erişim Tarihi, 1 Aralık 2019).
27. **Wang, C.** (1999). Photovoice: a participatory action research strategy applied to women's health. *Journal of Women's Health*, 8(2), 185-192.
28. **Wang, C. ve Burris, M. A.** (1997). Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health education ve behavior*, 24(3), 369-387.
29. **Wang, C. ve Burris, M. A.** (1994). Empowerment through photo novella: Portraits of participation. *Health education quarterly*, 21(2), 171-186.

30. **Wendel, M. L., Jackson, T., Ingram, C. M., Golden, T., Castle, B. F., Ali, N. M. ve Combs, R.** (2019). Yet we live, strive, and succeed: using photovoice to understand community members' experiences of justice, safety, hope, and racial equity. *Collaborations: A Journal of Community-Based Research and Practice*, 2(1), 1-16.
31. **Zimmerman, M. A.** (2000). Empowerment theory. In J. Rappaport ve E. Seidman, (Eds.), *Handbook of community psychology* (pp. 43-63). Boston, MA: Springer

Amatör Sporcularda Durumluk Kaygının Ayak Bileği Pozisyon Hissi Üzerine Etkisi

Ertuğrul ÇAKIR¹, Z. İnci KARADENİZLİ²

¹Düzce Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Departmanı, Düzce

²Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Düzce

Araştırma Makalesi

Öz

Eklem pozisyon hissi (kinematik propriosepsiyon), motorik tepkilerin oluşumunda rol alan somatosensöriyel sistemin alt bileşenlerinden biridir. Ayak bileği eklemindeki proprioseptif zayıflık denge becerisi üzerindeki olumsuz etkisinden dolayı spor yaralanmalarına zemin hazırlayan bir risk faktörü olarak değerlendirilir. Kaygının, kompleks motorik tepkilerin oluşturduğu denge becerisi üzerine negatif etkisi olduğu bilinmektedir. Bu durumda kaygının, denge becerisine dolaylı katkısı olan eklem pozisyon hissini de olumsuz yönde etkileyeceği hipotezi öne sürülebilir. Bu düzlemde tasarlanan kesitsel çalışmanın amacı, durumluk kaygının ayak bileği pozisyon hissi üzerine etkisinin olup olmadığını incelemektir. Çalışmaya 44 amatör sporcu (yaş: 20.6±1.9 yıl) gönüllü olarak katılmıştır. Durumluk kaygıyı ölçmek için, Spielberg tarafından geliştirilip Öner ve Le Compte tarafından Türkçeye uyarlanan Durumluk Kaygı Envanteri kullanılmıştır (Alfa değeri: 0.94-0.96). Katılımcılar 3 farklı (düşük, normal, yüksek) kaygı seviyesinde sınıflandırılıp, sınıflar arası her iki (sağ - sol) ayak bileği eklem pozisyon hissini değerlendirmek için bir açısı 30, 32 ve 34 derece olan dik üçgen tahta bloklar kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda yapılan non-parametrik Kruskal Wallis testinde farklı durumluk kaygı seviyesine sahip grupların ayak bileği pozisyon hissi ortalama hata skorları arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır ($p>0.05$). Yalnızca, sağ ayak bileği 34 derecedeki skorlarda tüm grupların ortalama hata tahminleri anlamlı derecede farklıdır. Amatör sporcularda durumluk kaygı seviyeleri ile ayak bileği pozisyon hissi tahmin skorları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Farklı derecelerde ayak bileği pozisyon hissi testleri, sedanter bireyler ve profesyonel sporcu katılımcılar ile yapılacak yeni araştırmalar ile bu konu hakkında daha açıklayıcı yorumların yapılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Durumluk kaygı, Ayak bileği pozisyon hissi, Propriosepsiyon

The Influence of Situational Anxiety on Ankle Joint Position Sense in Amateur Athletes

Abstract

Joint position sense (kinematic proprioception) is a subcomponent of somatosensorial system having a role in eliciting of motor responses. Deficit in the ankle joint position sense effects balance skill negatively and so that it is known as a risk factor leading to sport injuries. It's well known that the anxiety has a negative effect on the human balance including complex motor responses. So, it may be hypothesized that the anxiety has a negative effect on joint position sense having an indirect contribution on the balance skill. The aim of the study designed as cross-sectional researched whether situational anxiety has a negative effect on ankle joint position sense or not. 44 amateur athletes (age: 20.6±1.9 year) participated in the study voluntarily. In assessing the situational anxiety mood, a situational anxiety test inventory which was developed by Spielberg and adopted to Turkish by Öner and Le Compte (Alpha Score: 0.94-0.96) was used. All participants were classified as having different (low, normal, high) situational anxiety levels and in assessing ankle joint positions sense (right - left) wooden right triangle wooden blocks with an angle is 30,32 and 34 degrees were used. In the end of study non-parametric Kruskal Wallis test was used and it wasn't determined any significant difference in ankle joint position mean error scores between anxiety groups ($p>0.05$). Only the right ankle scores had a significant difference between each group. It wasn't determined any significant difference in ankle position sense mean error scores between anxiety groups. In other studies that would be designed using tests with different angle degrees, professional athletes and sedanter people as study groups will give more clear information to interpret the issue.

Keywords: Situational anxiety, Ankle joint position sense, Proprioception

Giriş

Psikolojik bir terim olan kaygı (anksiyete), bireyin çevresel veya içsel faktörler yoluyla zihinsel olarak aşırı uyarılmışlık halinde olmasıdır (Malmo, 1957; Morgan, 2011). Zihinsel olarak aşırı uyarılmışlığın sonucunda, sempatik sinir sisteminin aktivasyonunun artışı ile dinlenlik kalp atım hızında, solunum sayısında, kan basıncında ve terleme hızında artma, sindirim sistemi fonksiyonlarında ise azalma vb. gibi insan vücudunda bir takım sistemik metabolik tepkiler oluşmaktadır (Vaccarino ve Bremmer, 2005; Carrol ve diğerleri, 2009). Sebep olduğu sistemik metabolik tepkiler sonucu vücudun homeostatik profilini etkileyen kaygı, birey tarafından genel uyum teorisiince (Gençöz, 1998) uyum sağlanıp, vücudun değişen psikolojik ve fizyolojik parametrelerinin tekrar dengeye ulaşamaması durumunda kaygının yarattığı fizyolojik ve psikolojik stresler kronikleşir. Bunun sonucunda kaygı düzeyleri yüksek olan bireylerin bilişsel becerileri yanında (Castaneda ve diğerleri, 2008), motor performansları da olumsuz yönde etkilenir (Neiss, 1998; Weinberg, 1990; Balaban, 2002). Kaygı seviyesi yüksek olan bireylerin postüral kontrol açısından yetersiz performans gösterdiği ve böylece denge becerisinin olumsuz etkilendiği bulgulanmıştır (Bolmont ve diğerleri, 2002; Wada ve diğerleri, 2001; Kitaoka ve diğerleri, 2004).

Proprioseptif duyuşal girdi, somatosensoryel sistemin bir elemanı olarak gerekli optimum motor cevapları oluşturmada hareketi başlatan motor merkezlere periferdeki eklemlerin anlık kinetik (kinestezi-hareketin kuvvetsel-ivmesel niteliği) ve kinematik durumu (eklem pozisyonu-eklemin açısal değerleri) hakkında duyuşal veri

(proprioepsiyon) sağlamaktadır (Hogervorst ve Brand, 1998; Riemann ve Lephart, 2002). Proprioseptif girdiler, eklem pozisyonu ve konumu hakkında bilgi verirken, bu girdilerdeki kayıplar (disfonksiyon) denge becerisini olumsuz yönde etkilemektedir (Lentell ve diğerleri, 1995; Forkin ve diğerleri, 1996). Spor müsabakalarında optimum performans için gerekli olan motor özelliklerden denge becerisi, özellikle ayak bileği yaralanmaları sonrası kayba uğrayan motor becerilerden birisidir. Aynı zamanda ayak bileği pozisyon hissi özelliği de denge becerisini ortaya koyan fizyolojinin bir alt bileşeni olarak zayıflamaktadır (Soderman ve diğerleri, 2000; Plisky ve diğerleri, 2006; Gribble ve diğerleri, 2012). Sakatlık sonrası görülen bu tablonun tersi olarak zayıflığı aktif sporcularda tespit edilen denge becerisi ve proprioseptif özellikler spor yaralanmalarına zemin hazırlamaktadır (Jerosch ve Pryinka, 1996; Konradsen, 2002).

Kesitsel olarak tasarlanan bu çalışmanın amacı, psikolojik bir parametre olan durumluk kaygı ile somatik bir özellik olan ayak bileği eklem pozisyon hissi arasındaki ilişkiyi değerlendirmek ve psikolojik parametrelerin sporcu performansını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilecek somatik ve fizyolojik parametrelerle olan ilişkisini inceleyerek bu konuda spor bilimleri literatürüne katkı sağlamaktır.

Gereç ve Yöntemler

Araştırma Modeli

Kesitsel olarak tasarlanan çalışmada amaç; çalışmaya katılan amatör sporcuların anlık kaygı durumları ile 30, 32 ve 34 dereceler üzerinden değerlendirilen ayak bileği eklem pozisyon hissi hata skorları arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir.

Katılımcılar

Araştırmada yer alan katılımcılar, Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören 44 (25 erkek, 19 kadın) gönüllü hentbol, kick-boks, futbol, jimnastik branşları ile ilgilenen amatör sporculardan oluşmaktadır. Katılımcıların herhangi bir ortopedik veya nörolojik kusurlarının (defisit) olmaması, bunun yanında herhangi bir fiziksel ya da ruhsal rahatsızlıktan dolayı bir tıbbi tedavi görüyor olmamalarına dikkat edilmiştir. Çalışma, Düzce Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulunca 2019/36 karar numaralı onay kapsamında Helsinki Bildirgesine uygun olarak ve katılımcılardan imzalı onam formu alınarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan 1 birey tam katılım sağlamadığı için çalışmadan çıkartılmıştır.

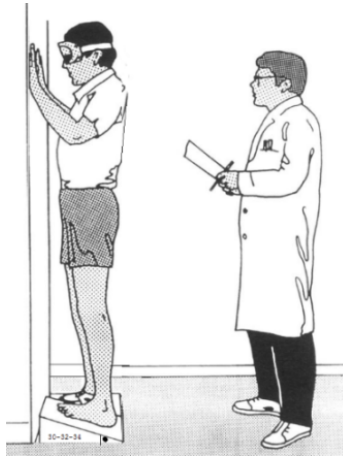
Veri Toplama Araçları

Katılımcıların boy ölçümleri, Seca marka stadiometre ile çıplak ayaklı olarak ayakta dik pozisyonda dururken alınmıştır. Vücut ağırlığı ölçümünde Tanita Body Fat Analyser (Model SC-330) cihazı kullanılmış ve ölçüm sırasında sonuçları etkilememek adına katılımcılar giysi olarak şort ve atlet kullanmaları istenmiştir. (Barbosa-Silva ve diğerleri, 2003). Ayak bileği pozisyon hissi ölçümü için Kysanburg ve ekibinin tasarladığı slop box (eğimli kutu) testinde kullanılan yöntem modifiye edilerek; bir açısı 30, 32 ve 34 derece olan ve tepe açısı 90 derece olan tahta malzemeden yapılmış üçgen tahta bloklar kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Kysanburg ve diğerleri, 2006). Durumluk kaygı

seviyelerini ölçmek için, Spielberger ve diğerleri (1970) tarafından geliştirilen ve Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirliğini Öner ve Le Compte'in çalıştığı (1985), Alpha güvenilirlik katsayısı 0,94-0,96 arasında bulunan Durumluk Kaygı Ölçeği (State-Trait Anxiety Inventory) kullanılmıştır. Bu ölçek 10 adet direkt 10 adet tersine dönmüş 20 sorudan oluşmaktadır. Her sorunun cevabı 4 farklı seçenek sunularak (her seçeneğin kendine özgü puanı mevcut) değerlendirilmiştir. Ölçeğin değerlendirilmesinde 36-41 arası puanlar normal durum, 36 ve altı düşük kaygı seviyesi, 41 ve üstü ise yüksek kaygı seviyesi olarak tanımlanmıştır (Kaya ve Varol, 2004).

Araştırmanın Uygulanması

Katılımcı grubun demografik verileri ile envanter ve pozisyon hissi değerlendirme skorları aynı günde alınmıştır. Durumluk Kaygı Ölçeği'nin doldurulması sonrası katılımcılara ayak bileği pozisyon hissi değerlendirilmesi hakkında ön bilgi verilmiştir. 30 ve 45 dereceler dahil olmak üzere 30-45 (30, 31, 32...,45) dereceler arasındaki açılarda üzerlerine kaç derecelik eğime sahip oldukları yazılan eğimli tahta bloklar karışık şekilde dizilerek 20 dakika süreyle katılımcıların bloklar vasıtasıyla ayak bileği pozisyon hissi tahmini yapmalarına değerlendirmeye ön hazırlık olması için izin verilmiştir. Bu aşamada, sporcular gözlerini kapatıp tarif edilen pozisyonda, ayaklarını bloğa yerleştirip bloğun kaç derece eğime sahip olduğunu ayak bileği pozisyonu üzerinden tahmin edip blok üzerindeki değerle tahminini değerlendirerek testler hakkında bir anlayışa sahip olması istenmiştir. Ardından katılımcıların gözleri vizüel (görsel) duyuşal girdiler engellenmek amacıyla göz bandı ile kapatılmış şekilde belirlenen açılar üzerinden pozisyon hissi değerlendirilmesi yapılmak üzere yardımcı araştırmacı eşliğinde tek tek değerlendirme odasına çağırılmıştır. Karışık olarak dizilen 30, 32 ve 34 dereceli eğimli bloklara sıralanmış üçgen bloklara (sıralamalar: 30-32-34 veya 32-30-34 veya 34-30, 32) katılımcı ayakta olmak üzere ilk önce sağ sonra sol ayağı çıplak olarak yerleştirmesi istenmiştir. Bu arada kalça ve diz nötral pozisyonu korunmaya çalışılıp katılımcıdan üzerinde durduğu üçgen bloğun mevcut eğim açısını tahmin etmesi istenmiştir (Figür 1).

Figür 1. Ayak bileği pozisyon hissi değerlendirilmesi (Robbins, Waked ve Rappel, 1995)

İstatistiksel Analiz

Verilerin istatistiksel analizi IBM SPSS Versiyon 21 kullanılarak yapılmıştır.

Ayak bileği pozisyon hissi tahmin hataları ile durumluk kaygı skorları üzerinden belirlenen kaygı grupları arasındaki ilişkiye ait veriler normal dağılmadığı için non-parametrik olan Kruskal Wallis testi, grupların ortalamalarının farklı olduğunun saptandığı açılarda ise hangi grupların birbirinden farklı ortalamalara sahip olduğunu tespit etmek ve ayak bileği pozisyon hissi test dereceleri arasındaki ortalama hata derecelerinin karşılaştırılması için non-parametrik test olan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır.

Son olarak katılımcıların önlerine yerleştirilen toplara 3 kez vurulması istenerek belirlenen (Van Melick ve diğerleri, 2017) alt ekstremite dominantlığı üzerinden yapılan değerlendirmede, sağ ve sol dominant ayak bileği ölçüm test ortalamalarının karşılaştırılmasında non-parametrik test olan Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Anlamlılık seviyesi çalışmada kullanılan testlerde $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir (Landau ve Everitt, 2004).

Bulgular

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

n: 43	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Yaş (yıl)	19	23	20.6	1.9
Boy (cm)	159	193	172.4	7.7
Ağırlık (kg)	49	100	65.8	11.9

Tablo 2. Durumluk kaygı, sağ ve sol ayak bileği pozisyon hissi hata verilerinin tanımlayıcı verileri

n:43	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Durumluk Kaygı	24	62	38.7	8.4
(sağ) 30° ABPHT	0	13	4.4	3.4
(sağ) 32° ABPHT	0	13	3.9	3.5
(sağ) 34° ABPHT	1	11	4.7	2.7
(sol) 30° ABPHT	0	13	4.9	4.0
(sol) 32° ABPHT	0	13	4.7	3.8
(sol) 34° ABPHT	0	11	4.2	3.0

ABPHT: Ayak bileği pozisyon hissi hata tahmini

Tablo 2'de görüldüğü üzere durumluk kaygı skorları maksimum 24 puan ile 62 puan arasında değişmektedir. Bunun yanında 38.7'lik bir puan ortalaması katılımcıların durumluk kaygısının ne aşırı kaygılı ne de aşırı duyarsız durumda olduğunu göstermektedir. Ayak bileği pozisyonu hata derecelerinde ise ortalama değer 5 derece civarında olduğu görülmektedir. Hatasız tahminlerin yanında 13 derece gibi ortalamadan uzak değer de mevcuttur.

Tablo 3. Durumluk Kaygı grupları ve sağ - sol ayak bileği eklem pozisyon hissi tanımlayıcı verileri ile grupların hata ortalamaları karşılaştırması

DKG/Açılar	KDD (n:11)	KDN	KDY	Gruplar
(sağ) 30° hata ort.	5.1	2.9	4.1	0.25
(sağ) 32° hata ort.	5.9	3.6	4.2	0.27
(sağ) 34° hata ort.	3.7	3.9	6.1	0.02*
(sol) 30° hata ort.	4.8	5.4	4.6	0.88
(sol) 32° hata ort.	4.8	4.7	4.6	0.99
(sol) 34° hata ort.	4.1	3.7	4.7	0.66

DKG: Durumsal kaygı grupları; KDD: Kaygı düzeyi düşük; KDN: Kaygı düzeyi normal; KDY: Kaygı düzeyi yüksek; hata ort.: hata ortalamaları; *: Tüm kaygı düzeyi grupları arasında anlamlı farklılık

Tablo 3’de kaygı düzeyleri düşük, normal ve yüksek olarak ayrılan grupların sağ ayak bileği 34° dışındaki pozisyon hissi tahminlerinde anlamlı bir farklılık yoktur. 34°deki farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan non-parametrik Mann Whitney U testi sonucunda ($p<0.05$) her 3 kaygı grubunun birbirinden farklı ortalamalara sahip olduğu ve kaygı düzeyi yüksek olan grupta hata ortalamasının en fazla olduğu (6,1 derece) tespit edilmiştir.

Tablo 4. Ayak bileği pozisyon hissi test dereceleri arasındaki ortalama hata derecelerinin karşılaştırılması

Sağ	30°	32°	34°	Sol	30°	32°	34°
30°	-	0.36	0.35	30°	-	0.65	0.31
32°	0.36	-	0.25	32°	0.65	-	0.38
34°	0.35	0.25	-	34°	0.31	0.38	-

Tablo 4’te, 30, 32 ve 34 derecelerde yapılan ayak bileği pozisyon hissi hata ortalamalarının sağ ve sol ayak bileği kapsamında derecelerin arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak üzere karşılaştırılması görülmektedir. Sağ ve sol ayak bileğinde yapılan test derecelerinin sonuçları arasında anlamlı bir fark bulgulanmamıştır.

Tablo 5. Baskın ayak parametresine göre katılımcıların ortalama hata derecelerinin tanımlayıcı verileri ve ortalamalarının karşılaştırılması

Gruplar	Sağ 30°	Sağ 32°	Sağ 34°	Sol 30°	Sol 32°	Sol 34°
Sağ Baskın (n:33)	4.4±3.7	3.7±3.3	4.6±2.8	4.7±3.9	4.7±3.6	4.3±2.9
Sol Baskın (n:10)	4.7±2.5	4.7±4.1	5.1±2.5	5.7±4.5	4.6±4.6	3.8±3.2
p değeri	0.82	0.46	0.64	0.51	0.91	0.60

Tablo 5’te, baskın (dominant) alt ekstremitte kullanımı kapsamında bireylerin ayak bileği pozisyon hissi hata ortalamalarının karşılaştırılması gösterilmiştir. Ekstremitte baskınlığının pozisyon hissi algısında baskınlık üzerinden herhangi bir anlamlı fark ortaya çıkarmadığı bulgulanmıştır.

Tartışma

Literatürde, durumluk kaygının eklem pozisyon hissi verilerinin işlenmesi üzerine etkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak, kaygının kinestetik algı (Moradi ve diğerleri, 2015), reaksiyon zamanı (Ciucurel, 2012) ve germe refleksi (Davis

ve diğerleri, 2011) gibi postüral kontrolün sağlanmasında etkin olan spesifik fizyolojik parametrelere olan etkisini değerlendiren çalışmalarda kaygının bu parametreleri olumsuz olarak etkilediği bulgulanmıştır. Bu çalışmaların ulaştığı kanı doğrultusunda tasarlanan çalışmada, durumluk kaygısı alınan katılımcıların yüksek kaygı düzeyine sahip olanlarının proprioseptif girdilerden olan eklem pozisyon hissini de olumsuz şekilde etkileneceği varsayılmıştır. Tablo 3'te görüldüğü üzere kaygı grupları arasında 30, 32 ve 34 derecelerdeki ayak bileği eklem pozisyon hissi tahmini hata skor ortalamaları arasında sadece sağ ayak bileği 34 derecelik ölçümlerde gruplar arasında bir fark bulgulanmıştır. Bu sonuç açılarının arttıkça kaygı düzeylerinin eklem pozisyon hissini açılal tahminde bir fark yaratacağı düşüncesini doğursa da sol ayak bileğinde gruplar arası farkın olmaması yeni hipotezi zayıflatmaktadır. Yine de 34 ve üstü açılal değerler içinde yeni çalışmalar tasarlanarak sonuçların tam eklem hareketi boyunca geçerliliği üzerine bir genellemeye ulaşılabilir. Çalışma hipotezinin aksine kaygının pozisyon hissi verileri üzerine yansımalarının olumlu ya da olumsuz olmamasının nedeni olarak katılımcıların amatör sporcu olmaları ve bu durumda fiziksel açıdan belirli bir seviyede olmaları düşünülebilir. Diğer bir ifadeyle, amatör sporcuların fiziksel aktivitelerinin düzenli olması kaygı düzeylerindeki değişimlere fiziksel parametrelerin etkilenmemesi için koruyucu bir adaptasyon geliştirmiş olabileceğidir (Taylor, Sallis ve Needle, 1985; Peluso ve Guerra de Andrade, 2005). Bu yaklaşımla çalışmanın sedanter ve fiziksel olarak aktif sayılan bireylerin karşılaştırıldığı şekilde tekrar tasarlanması düşünülebilir.

Çalışmanın sonucunda, çalışmanın amacı dışında saptanan bir olgu da tüm katılımcıların pozisyon hissi hata ortalamalarının 3.9 ve 4.9 dereceler arasında seyretmesidir. Dolayısıyla bu bir norm değeri olarak da düşünülebilir. Yani ortalama değerlerin üstünde hata tahminine sahip olan sporcuların ayak bileği pozisyon hissinde zayıflık olduğu ve bu durumun spor yaralanmaları için bir risk faktörü olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülebilir. Bu açıdan veriler klinik pratikte sporcuların pozisyon hissi değerlendirmesinde bir norm değeri olarak kullanılabilceği gibi ileride yapılacak ayak bileği pozisyon hissi norm değerleri çalışmalarına katkı sağlayabileceğini söylenebilir.

Çalışma kapsamında incelenen sorulardan biri de, baskın alt ekstremitesi sağ olanların (veya tam tersi) baskın sağ ayak bileği pozisyon hissi hata derecelerinin sol ekstremitesi baskın olanlara göre daha iyi bir ortalamaya sahip olup olmadığıydı. Bu sonuçlar, stabilite sağlamada başat rol oynayan non-dominant ekstremitel ile mobilizasyonda başat rol oynayan dominant ekstremitel arasında pozisyon hissi duyuşal girdilerinin merkezi sinir sistemi tarafından aynı ölçüde değerlendirildiği varsayımına götürebilir. Böylelikle, ekstremitel baskınlığının kassal kuvvet ve denge becerisine herhangi bir olumlu ya da olumsuz katkısı olmadığını gösteren çalışmaları da destekleyici bir bulgu olarak düşünülebilir (Hoffman ve diğerleri, 1998; McCurdy ve Langford, 2005).

Kaygı düzeyi yüksek olan bireylerin ortalama hata dereceleri test derecesi yükseldikçe artmaktadır. Kaygı düzeyi normal olanların sağ ayak bileği ortalama ölçüm hata dereceleri artmaktadır. Kaygı düzeyi düşük olanlarınsa test derecesi yükseldikçe ortalama hata değerleri azalmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda kaygı düzeyleri üzerinden

bazı çıkarımlara varılabilir. Kaygı derecesi yüksek olma durumunda ayak bileği dorsal fleksiyonu (test derecesi) arttıkça bireylerin pozisyon hissi hatalarının artacağı veya kaygı düzeyi düşük olanların ise test derecesi azaldıkça ortalama hataların artacağı söylenebilir.

Sonuç

Durumluk kaygının belirli açılarda ayak bileği pozisyonunun algılanması üzerinde bir sapma meydana getirmediği bulgulanmıştır. Fakat bu sonuç yeni bir tez ortaya çıkararak; sporun kaygının oluşturacağı fonksiyonel aksamaları iyileştirdiği önermesini sunmaktadır. Bu önerme ise yeni parametreler üzerinden yapılacak çalışmalarla sınanmalıdır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Sporcuların, özellikle kaygı seviyeleri devamlı kontrol edilmeli ve kaygının, sadece performansı veya performansı oluşturan alt bileşenleri olumsuz yönde etkilenmesinin yanında bu durumun sporcular için sakatlıkların da kapısını açtığı bilimsel ve saha çalışmalarında sıklıkla vurgulanmalıdır. Çalışma amatör sporcularla yapılmıştır. Sporcuların fiziksel ve psikoloji streslere karşı daha dirençli olduğu düşünülürse çalışmanın sedanter bireyler ile de tekrarlanmasının konu kapsamında sporun etkisini daha ön plana çıkaracağı düşünülmektedir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Uzm. Fzt. Ertuğrul ÇAKIR

Düzce Üniversite Hastanesi Rehabilitasyon Departmanı

E-posta: ertugrucakir@duzce.edu.tr

Kaynaklar

1. **Balaban, C. D.** (2002). Neural substrates linking balance control and anxiety. *Physiology and Behavior*, 77(4-5), 469-475.
2. **Barbosa-Silva, M. C., Barros, A. J., Post, C. L., Waitzberg, D. L. & Heymsfield, S. B.** (2003). Can bioelectrical impedance analysis identify malnutrition in preoperative nutrition assessment? *Nutrition*, 19(5), 422-426.
3. **Bolmont, B., Gangloff, P., Vouriot, A. & Perrin, P. P.** (2002). Mood states and anxiety influence abilities to maintain balance control in healthy human subjects. *Neuroscience Letters*, 329(1), 96-100.
4. **Carroll, D., Phillips, A. C., Thomas, G. N., Gale, C. R., Deary, I. & Batty, G. D.** (2009). Generalized anxiety disorder is associated with metabolic syndrome in the Vietnam experience study. *Biological Psychiatry*, 66(1), 91-93.
5. **Castaneda, A. N., Yuulio-Henriksson, A., Marttunen, M., Suvisaari, J. & Lönnquist, J. A.** (2008). A review on cognitive impairments in depressive and anxiety disorders with a focus on young adults. *Journal of Affective Disorders*, 106(1-2), 1-27.
6. **Ciucurel, M. M.** (2012). The relation between anxiety, reaction time and performance before and after sport competitions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33(Dec), 885-889.
7. **Davis, J. R., Horslen, B. C., Nishikawa, K., Chua, R., Inglis, J. T. & Carpenter, M. G.** (2011). Human proprioceptive adaptations during states of height-induced fear and anxiety. *Journal of Neurophysiology*, 106(6), 3082-3090.

8. **Forkin, D. M., Koczur, C., Battle, R. & Newton, R. A.** (1996). Evaluation of kinesthetic deficits indicative of balance control in gymnasts with unilateral chronic ankle sprains. *Journal of Orthopaedic and Sports Physical Therapy*, 23(4), 245-250.
9. **Gençöz, F.** (1998). Uyum psikolojisi. *Kriz Dergisi*, 6(2), 1-7.
10. **Gribble, P. A., Hertel, J. & Plisky, P.** (2012). Using the star excursion balance test to assess dynamic postural-control deficits and outcomes in lower extremity injury: A literature and systematic review. *Journal of Athletic Training*, 47(3), 339-357.
11. **Hoffman, M., Schrader, J., Applegate, T. & Koceja, D.** (1998). Unilateral postural control of the functionally dominant and nondominant extremities of healthy subjects. *Journal of Athletic Training*, 33(4), 319-322.
12. **Hogervorst, T. & Brand, R. A.** (1998). Mechanoreceptors in joint function. *The Journal of bone and joint surgery, American Volume*, 80(9), 1365-1378.
13. **Jerosch, J. & Pryinka, M.** (1996). Proprioception aid joint stability. *Knee Surgery Sports Traumatology Arthroscopy*, 4(3), 171-179.
14. **Kaya, M. & Varol, K.** (2004). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Samsun örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 31-63.
15. **Kitaoka, K., Ito, R., Araki, H., Sei, H. & Morita, Y.** (2004). Effect of mood state on anticipatory postural adjustments. *Neuroscience Letters*, 370(1), 65-68.
16. **Konradsen, L.** (2002). Factors contributing to chronic ankle instability: Kinesthesia and joint position sense. *Journal of Athletic Training*, 37(4), 381-385.
17. **Kynsburg, A., Halasi, T., Tállay, A. & Berkes, I.** (2006). Changes in joint position sense after conservatively treated chronic lateral ankle instability. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 14(12), 1299-1306.
18. **Landau, S., Everitt, B. S.** (2004). A handbook of statistical analyses using SPSS. New York: Chapman & Hall/Crc.
19. **Malmo, R. B.** (1957). Anxiety and behavioral arousal. *Psychological Review*, 64(5), 276-287.
20. **McCurdy, K. & Langford, G.** (2005). Comparison of unilateral squat strength between the dominant and non-dominant leg in men and women. *Journal of Sports Science and Medicine*, 4(2), 153-159.
21. **Moradi, M., Ghorbani, A., Yazdanpanah, M., Tajeddin, G. J. E. & Bahrami, A.** (2015). Relationship between trait and state anxiety with force control and accommodation of dominant hand's angle in male students. *Annals of Applied Sport Science*, 3(4), 29-38.
22. **Morgan, C. T.** (2011). *Psikolojiye giriş* (Çeviri) (19. Bs). Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
23. **Neiss, R.** (1998). Reconceptualizing arousal: Psychobiological states in motor performance. *Psychological Bulletin*, 103(3), 345-366.
24. **Öner, N. & Le Compte, A.** (1985). Durumluk sürekli kaygı envanteri el kitabı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
25. **Peluso, M. A. M. & Guerra de Andrade, L. H.** (2005). Physical activity and mental health: the association between exercise and mood. *Clinics*, 60(1), 61-70.
26. **Plisky, P. J., Rauh, M. J., Kaminski, T. W. ve Underwood, F. B.** (2006). Star excursion balance test as a predictor of lower extremity injury in high school basketball players. *Journal of Orthopedic Sports Physical Therapy*, 36(12), 911-919.
27. **Riemann, B. L. & Lephart, S. M.** (2002). The sensorimotor system, part II: the role of proprioception in motor control and functional joint stability. *Journal of athletic training*, 37(1), 80-84.
28. **Robbins, S., Waked, E. & Rappel, R.** (1995). Ankle taping improves proprioception before and after exercise in young men. *British Journal of Sports Medicine*, 29(4), 242-247.
29. **Soderman, K., Werner, S., Pietila, T., Engstrom, B., Alfredson, H.** (2000). Balance board training: Prevention of traumatic injuries of the lower extremities in female soccer players? A prospective randomized intervention study. *Knee Surgery Sports Traumatology Arthroscopy*, 8(6), 356-363.
30. **Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E.** (1970). Manual for state-trait anxiety inventory. California: Consulting Psychologists Press.
31. **Taylor, C. B., Sallis, J. F. & Needle, R.** (1985). The relation of physical activity and exercise to mental health. *Public Health Reports*, 100(2), 195-202.
32. **Vaccarino, V. & Bremner, J. D.** (2005). Stress response and the metabolic syndrome. *Cardiology*, 11(Part 2), 1-10.

33. **Van Melick, N., Meddeler, B. M., Hoogeboom, T. J., Nijhuis-van der Sanden, M., & Van Cingel, R.** (2017). How to determine leg dominance: The agreement between self-reported and observed performance in healthy adults. *PloS One, 12*(12).
34. **Wada, M., Sunaga, W. & Nagai, M.** (2001). Anxiety affects the postural sway of the antero-posterior axis in college students. *Neuroscience Letters, 302*(2), 157-159.
35. **Weinberg, R. S.** (1990). Anxiety and motor performance: Where to from here? *Anxiety Research, 2*(4), 227-242.

D Vitamini Reseptörü ve D Vitamini Bağlayıcı Gen Polimorfizmlerinin Atletlerde DMFT İndeksi ile İlişkisi

Başak Funda EKEN¹, Hazal GEZMİŞ², Canan SERCAN³, Özlem Moufti CHOUSEN⁴,
Deniz KIRIĞ², Serap AKYÜZ⁴, Korkut ULUCAN^{1,3}

¹Marmara Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Tıbbi Biyoloji ve Genetik Bölümü, İstanbul, Türkiye
²Yeditepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
³Üsküdar Üniversitesi, Tıbbi Genetik ve Moleküler Tanı Laboratuvarı, İstanbul, Türkiye
⁴Marmara Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Pedodonti Bölümü, İstanbul, Türkiye

Araştırma Makalesi

Öz

Çalışmamızda kısa ve uzun mesafe koşucularında D vitamini reseptör geni (VDR) rs2228570 ve rs1544410 ile D vitamini bağlayıcı protein geni (VDBP) rs7041 ve rs4588 polimorfizmlerinin ağız ve diş sağlığı üzerine olan etkisini araştırmayı amaçladık. Çalışmamıza 13-15 yaş arası 24 atlet katıldı. DNA izolasyonun ardından genotiplendirme gerçek zamanlı PCR metodu ile gerçekleştirildi. Ağız sağlığının tespitinde ise DMFT indeksi kullanıldı. D vitamini reseptörlerinden FokI (rs2228570) polimorfizminin CC, CT ve TT genotiplerinin sayı ve yüzdeleri sırasıyla 9 (%37,5), 4 (%16,7), 11(%45,8), C ve T allelleri ise sırasıyla 22 (%45,83) ve 26 (%54,17) olarak bulunmuştur. BsmI (rs1544410) polimorfizminin AA, AG, GG genotipleri için sayı ve yüzdeleri sırasıyla 8 (%33,3), 13 (%54,2) ve 3(%12,5) olarak bulunurken, A ve G allelleri ise 29 (%60,42) ve 19 (%39,58) olarak bulunmuştur. D vitamini bağlayıcı protein geni rs4588 polimorfizmi için GG ve GT genotiplerinin sayı ve yüzdeleri 15 (%62,5) ve 9 (%37,5) bulunurken TT genotipine rastlanılmamıştır. G ve T allelleri 39 (%81,25) ve 9 (%18,75) olarak bulunmuştur. rs7041 polimorfizmi için CC, AC ve AA genotiplerinin sayı ve yüzdeleri 9 (%37,5), 9 (%37,5), 6 (%25) olarak bulunurken, C ve A allellerinin 27 (%56,25) ve 21 (%43,75) dir. DMFT sayıları bakımından 8 sporcu 2-4 değerine sahip iken, DMFT 10 ve üzerinde değeri iki sporcuda görülmüştür. Kohortumuzda hem VDR ve VDBP gen polimorfizmleri genotip ve allel dağılımları açısından, hemde bu genotiplerin DMFT ile ilişkileri açısından herhangi bir benzerlik göstermemiştir. İlgili parametrelerin sporcuların ağız ve diş sağlığına olan etkilerinin daha net belirlenebilmesi için yüksek verili çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar sözcükler: VDR, Ağız sağlığı, DMFT, D vitamini, Polimorfizm

Relationship of Vitamin D Receptor and Vitamin D Binding Gene Polymorphisms with DMFT Index in Athletes

Abstract

In the present study, we aimed to investigate the effect of vitamin-D receptor gene rs2228570 and rs1544410 and vitamin D receptor-binding protein gene rs7041 and rs4588 polymorphisms in short and long distance runners and their associations with oral and dental health. 24 athletes aged between 13 and 15 participated in our study. Following DNA isolation, genotyping was performed by real-time PCR method. DMFT index was used to determine the oral health. The numbers and percentages of CC, CT and TT genotypes of FokI (rs2228570) polymorphism were 9 (37,5 %), 4 (16,7%), 11 (45,8%) and 22 (45,83%) and 26 (54,17%) for C and T alleles, respectively. Numbers and percentages of BsmI (rs1544410) polymorphism for AA, AG and GG genotypes were found to be as 8 (33,3%), 13 (54,2%) and 3 (12,5%), respectively; while A and G alleles were as 29 (60,42%) and 19 (39,58%). The numbers and percentages of GG and GT genotypes for the vitamin D binding protein gene rs4588 polymorphism were 15 (62,5%) and 9 (37,5%), respectively. No TT genotype was detected. G and T alleles were found in 39 (81,25%) and 9 (18,75%) athletes. The numbers and percentages of CC, AC and AA genotypes for rs7041 polymorphism were 9 (37,5%), 9 (37,5%) and 6 (25%). C and A alleles were counted as 27 (56,25%) and 21 (43,75%). In terms of DMFT numbers, 8 athletes had low value (2-4), while only two athlete had high value (10 or above). Our cohort did not show any similarity both in terms of genotype and allele distribution in terms of VDR and VDBP gene polymorphisms, and in terms of the relationship of these genotypes with DMFT values. There is a need for high-throughput studies to have more informative knowledge to determine the effects of relevant parameters on oral and dental health of athletes.

Keywords: VDR, Oral health, DMFT, Vitamin D, Polymorphism

Giriş

D vitamini, sterol yapılı bir molekül olup A, E, K vitaminleri gibi yağda çözünen vitaminler arasındadır ve vücutta birçok metabolizmada rol aldığı da bilinmektedir (Holick, 2007). D vitamininin yağ hücrelerinde depolanabilmesi, vücutta kolesterolden sentez edilebilmesi, kan dolaşımına gerektiği zamanda verilebilmesi, üretildiği dokudan farklı vücut bölgelerinde görev yapabilmesi ve mineral dengesindeki düzenleyici görevlerinden dolayı hormon olarak da kabul edilebilmektedir (Sercan ve diğerleri, 2015).

D vitamini biyolojik aktivitesini hücre içerisinde çekirdekte yer alan reseptörüne bağlanarak etkisini göstermektedir (Zhang ve diğerleri, 2009). VDR proteini nükleer hormon reseptör gen ailesinin bir üyesidir, 48,3 kD ağırlığında moleküler yapıya ve 427 aminoasit uzunluğuna sahiptir. Reseptör, DNA bağlayıcı ve ligand bağlayıcı bölgeler içermektedir (Dayangaç ve diğerleri, 2002).

VDR 12q13.11'de lokalize olup, 100 kb uzunluğundadır ve 11 ekzondan oluşmaktadır (Dayangaç ve diğerleri, 2002). VDR geni içinde fonksiyonel öneme sahip 4 polimorfik bölge bulunmaktadır, bu gölgeler Apal, Taq1, rs1544410 ve rs2228570 polimorfizmleridir (Ulucan ve diğerleri, 2013). Fok1 (rs2228570) polimorfizmi, vitamin D reseptör geninin 2. ekzonun 5' ucunda bulunan başlangıç kodonudur. Başlangıç kodonunda bulunan T>C (rs2228570) transisyonu yoluyla ATG-ACG dönüşümü gerçekleşir. Gen üzerinde yer alan diğer polimorfizm ise BsmI (rs1544410) polimorfizmidir. Bu polimorfizm A>G baz değişikliği sonucu oluşmaktadır. VDR rs1544410 polimorfizminde A allelinin düşük mRNA miktarı ile ilişkili olduğu

belirtilmektedir (Qin ve diğerleri, 2013). G alleli taşıyıcıları VDR geninin daha kısa formunda olduklarından dolayı transkripsiyonel aktiviteyi uyardıkları düşünülmektedir (Uitterlinden ve diğerleri, 2002). D vitaminin dokularda taşınmasında D vitamini bağlayıcı protein (VDBP) görev almaktadır. VDBP geni üzerinde bulunan rs7041 ve rs4588 polimorfizmleri protein aktivitesini etkilemektedir.

Toplumların ağız-diş sağlığı düzeyini gösteren en önemli ölçeklerden biri çürük (decayed), kayıp (missing) ve dolgulu (filled) dişleri (teeth) belirten (DMFT) ölçegidir. Bu ölçek, Dünya Sağlık Örgütü tarafından da toplumun genel ağız-diş sağlığının belirlenmesi için kullanılmaktadır (WHO, t.y.). Atletizm ile ilgilenen sporcularının ağız kuruluğu problemleri olası oral hijyen problemlerini de beraberinde getirmektedir. Müsabaka ve antrenman sırasında ağızdan yapılan soluk alıp-verme sebebi ile tükürük akış hızı değişmekte, bu da beraberinde tükürüğün tamponlama işlevinde sorunlara ve ağız hijyeninde olumsuzluklara neden olmaktadır.

Atletizm branşı aerobik ve anaerobik enerji metabolizmalarının birlikte kullanıldığı spor branşıdır. Kas yapısının, sinir-kas sinyal iletiminin ve kas onarımının optimal seviyede olabilmesi için D vitamini metabolizmasının uygun bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Literatürde Türk atletler üzerine VDR polimorfizmleri ile ilgili yeterli bilgiye rastlanmamıştır. Bu metabolizmanın sporcu başarısında ki etkilerinin daha net belirlenebilmesi için ilgili polimorfizmlerin Türk sporcularında ki dağılımlarının belirlenmesi gereklidir. Bu nedenle çalışmamızda, kısa ve uzun mesafe koşucularda VDR rs2228570 ve rs1544410 ile VDBP rs7041 ve rs4588 polimorfizmlerinin dağılımlarının belirlenmesi ve DMFT değerleri ile ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Çalışmamıza 13-15 yaşları arasında 11 kız ve 13 erkek olmak üzere 24 atlet katılmıştır. Çalışmamız ve çalışma protokolümüz, Helsinki Deklarasyonu-2 (2015) yönergelerine uygun olarak hazırlanmış ve Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurulu tarafından onanmıştır. Çalışmaya gönüllü katılan sporculara, çalışma öncesi yapılan analizler ve çıktıları hakkında detaylı bilgi verilmiş, kendilerinden bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

Genotipleme

Epitel hücrelerden lökosit DNA'ları PureLink DNA izolasyon kiti (Invitrogen, Van Allen Way Carlsbad, CA, USA) kullanıcı protokolleri izlenerek kullanılmış ve DNA izolasyonları tamamlanmıştır. Kısaca, 200 µL periferik kan üzerine 20 µL proteinaz eklenerek vortekslenildi. Oda sıcaklığında 2 dk bekletildi ve sonrasında bu karışıma 200µL BL buffer (bağlama tamponu) eklenip, vortekslenerek 56 °C'de 10 dk boyunca su banyosunda bekletildikten sonra 200 µL etanol ilavesinden sonra vortekslenildi. Filtreli tüp (kolon tübe) içerik tamamen aktarıldıktan sonra 6000xg'de 2 dk santrifüj edildi. Süpernant kısmı atılarak pellet kısmı üzerine 500 µL yıkama tamponu 1 eklendi ve 10000g'de 1,15 santrifüj edildi ve yine süpernant kısmı alınarak üzerine yıkama tamponu

2 eklendi ve max hızda 3 dk santrifüj edildi. 80 µL elution buffer eklenerek inkübe edildi ve max hızda 1 dk santrifüj edildi. İlgili gen bölgelerinin analizlerinin tamamlanmasına kadar, elde edilen DNA örnekleri -20°C'de saklanmıştır.

Genotipleme işlemi Taqman Genotyping Assays (Applied Biosystems Foster City, CA, USA) kiti kullanarak ve Gerçek zamanlı PCR (7500 Fast Reel-Time PCR System Applied Biosystems metodu ile gerçekleştirilmiştir. Totalde 10uL olacak şekilde 5 µL reel time master mix, 3,75µL steril H₂O, 0,25µL assay ve 1µL (10 ng) DNA kullanılarak genotipleme işlemleri tamamlanmıştır.

DMF-T İndeksinin Belirlenmesi

Çalışmamızda çürük değerlendirmesinde, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kriterlerine göre DMF-T indeksi kullanıldı. DMF-T indeksi 0-1 arası iyi, 2-4 orta kabul edilebilir, 5-10 kötü, 10 ve üstü çok kötü şeklinde değerlendirildi.

Bulgular

Kohortumuzda *Fok1* (rs2228570) polimorfizmi için CC, CT ve TT genotip ve yüzde dağılımları sırasıyla 9 (%37,5), 4 (%16,7) ve 11 (%45,8) olarak bulunmuştur. Allelik dağılımlar incelendiğinde C alleli 22 (%45,83), T alleli 26 (%54,16) olarak bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Atletlerde *VDR* rs2228570 polimorfizmi dağılımı

Değişkenler		Genotip			Allel Sayısı		
		CC	CT	TT	C	T	
Kız (11)	Sprinter	n	2	-	3	4	6
		%	8,33	-	12,5	8,33	12,5
	Uzun mesafe	n	2	2	2	6	6
		%	8,33	8,33	8,33	12,5	12,5
Erkek (13)	Sprinter	n	4	2	4	10	10
		%	16,66	8,33	16,66	20,83	20,83
	Uzun mesafe	n	1	-	2	2	4
		%	4,16	-	8,33	4,16	8,33
Toplam	n	9	4	11	22	26	
	%	37,5	16,7	45,8	45,83	54,17	

Bsm I (rs1544410) polimorfizmi için çalışmaya katılan atletlerin AA, AG, GG genotipleri ve yüzde dağılımları sırasıyla 8 (%33,3), 13 (%54,2) ve 3 (%12,5) bulunmuştur. Allelik dağılımlarda A alleli 29 (%60,4), G alleli 19 (%39,6) olarak bulunmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Atletlerde VDR rs1544410 polimorfizmi dağılımı

Değişkenler			Genotip			Allel Sayısı	
			AA	AG	GG	A	G
Kız (11)	Sprinter	n	2	2	1	6	4
		%	8,33	8,33	4,16	12,5	8,33
	Uzun mesafe	n	-	5	1	5	7
		%	-	20,83	4,16	10,42	14,58
Erkek (13)	Sprinter	n	3	6	1	12	8
		%	12,5	25	4,16	25	16,67
	Uzun mesafe	n	3	-	-	6	-
		%	12,5	-	-	12,5	-
Toplam	n	8	13	3	29	19	
	%	33,3	54,2	12,5	60,42	39,58	

D vitamini bağlayıcı proteinlerden rs4588 polimorfizmi için GG ve GT genotipleri sırası ile 15 (%62,5) ve 9 (%37,5) şeklinde bulunurken, TT genotiplerine ise rastlanılmamıştır. Allelik dağılımlarda G ve T allelleri sırasıyla 39 (%81,25) ve 9 (%18,75) olarak bulunmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Atletlerde VDBP rs4588 polimorfizmi dağılımı

Değişkenler			Genotip			Allel Sayısı	
			GG	GT	TT	G	T
Kız (11)	Sprinter	n	4	1	-	9	1
		%	16,66	4,16	-	18,75	2,08
	Uzun mesafe	n	2	4	-	8	4
		%	8,33	16,66	-	16,66	8,33
Erkek (13)	Sprinter	n	7	3	-	17	3
		%	9,16	12,5	-	35,42	6,25
	Uzun mesafe	n	2	1	-	5	1
		%	8,33	4,16	-	10,42	2,08
Toplam	n	15	9	-	39	9	
	%	62,5	37,5	-	81,25	18,75	

rs7041 polimorfizmi için CC, AC ve AA genotipleri ve yüzde dağılımları sırasıyla 9 (%37,5), 9 (%37,5) ve 6 (%25) olarak bulunmuştur. Allelik dağılımlar incelendiğinde A alleli 27 (%56,25), C alleli ise 21 (%43,75) olarak bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Atletlerde VDBP rs7041 polimorfizmi dağılımı

Değişkenler			Genotip			Allel Sayısı	
			CC	AC	AA	C	A
Kız (11)	Sprinter	n	3	2	-	8	2
		%	12,5	8,33	-	16,66	4,16
	Uzun mesafe	n	1	1	4	3	9
		%	4,16	4,16	16,6	6,25	18,75
Erkek (13)	Sprinter	n	3	6	1	12	8
		%	12,5	25	4,16	25	16,66
	Uzun mesafe	n	2	-	1	4	2
		%	8,33	-	4,16	8,33	4,16
Toplam	n	9	9	6	27	21	
	%	37,5	37,5	25	56,25	43,75	

Kohortumuzda DMFT değerlerine baktığımızda en yüksek değer 11, en düşük değerde 0 olarak saptanmıştır. Sprinter atletlerde iki bireyde DMFT değeri saptanmazken bir sporcu 10, bir sporcu da 11 olarak saptanmıştır. Uzun mesafe atletlerinde ise en yüksek değer 6 olarak bulunurken bir sporcuda herhangi bir değer saptanmamıştır. DMFT sayıları bakımından 8 sporcu 2-4 değerine sahip iken, DMFT 10 ve üzerinde değeri iki sporcuda görülmüştür. Elde edilen DMFT ve genotip değerleri Tablo 5'te özetlenmiştir.

Çalışmamıza katılan sprinter sporcuların DMFT ortalaması 4,73 olarak bulunmuştur. Mesafe sporcularında ise DMFT ortalaması 2,77; toplam sporcuların ortalama değeri ise 4,00 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 5. Çalışmamıza katılan sporcuların genotip ve DMFT değerleri

	VDR Genotip		VDBP Genotip		DMFT İndeksi			
Sprinter	TT	AG	CC	GG	2	2	6	10
Sprinter	TT	AA	AC	GT	2	0	5	7
Sprinter	TT	AA	AC	GG	0	0	0	0
Sprinter	TT	GG	AC	GG	0	0	1	1
Sprinter	TT	GG	CC	GG	1	0	0	1
Sprinter	CC	AA	AC	GG	0	0	4	4
Sprinter	CC	AG	CC	GG	5	0	2	7
Sprinter	CC	AG	AA	GT	2	0	5	5
Sprinter	CC	AG	AC	GT	4	2	3	9
Sprinter	TT	AA	AC	GG	0	0	1	1
Sprinter	CC	AG	AC	GG	5	0	2	7
Sprinter	TT	AA	CC	GG	2	0	1	3
Sprinter	CC	AG	CC	GG	2	1	8	11
Sprinter	CT	AG	CC	GG	0	0	0	0
Sprinter	CT	AG	AC	GT	3	1	1	5
Mesafe	TT	AA	CC	GG	4	0	0	4
Mesafe	TT	AA	CC	GG	2	0	4	6
Mesafe	CC	AA	AA	GT	2	0	2	4
Mesafe	CT	AG	CC	GG	1	1	1	3
Mesafe	CT	AG	AC	GT	0	0	1	1
Mesafe	CC	GG	AA	GT	0	0	3	3
Mesafe	CC	AG	AA	GT	2	0	0	2
Mesafe	TT	AG	AA	GG	0	0	2	2
Mesafe	TT	AG	AA	GT	0	0	0	0

Tartışma

Spor genetiği çalışmaları atletlerin müsabakaya hazırlanması, müsabaka sırasında optimal atletik performansı göstermesi ve antrenman sonrası toparlanma metabolizmalarının yönetilmesinde hem sistemik açıdan hem de mental açıdan önemli bilgiler sunmaktadır (Corak ve diğerleri, 2017). Bu metabolizmaların başında D vitamini gelmektedir. D vitamini birçok metabolik olaylarda görev alarak hücrel metabolizmanın düzenlenmesinde kilit rol oynamaktadır. Sistemik hastalıkların yanında

oral doku yapı ve fonksiyonlarının düzenlemesine yardımcı olmaktadır. Ek olarak sporcularda atletik performansın oluşmasında ve sürdürülmesinde de etkilidir.

Çalışma kohortumuzda *VDR* rs2228570 polimorfizmi incelendiğinde TT genotipi, CT ve TT genotiplerine oranla daha yüksek oranda olduğu saptanmıştır. *VDR* rs1544410 polimorfizminde ise AG (%54) genotipi diğer genotiplere göre daha yüksek oranda bulunmuştur.

VDBP rs4588 polimorfizmi incelendiğinde GG genotipi, GT ve TT genotipine göre daha yüksek oranda olduğu bulunurken, rs7041 polimorfizmde CC ve AC genotipleri AA genotiplerine göre daha yüksek oranda olduğu saptanmıştır.

Coğulu ve diğerleri (2016) gerçekleştirdiği çalışmalarında arasında rs2228570 polimorfizmin bulunduğu 4 SNP bölgesini analiz etmiş, aktif çürük ve çürük içermeyen çocukları karşılaştırdığında diş çürüklerinin oluşumu ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer bir çalışmada Çinli çocuklarda gerçekleştirilmiş, *VDR* rs2228570 polimorfizmi ile ilgili çürük oluşumu arasında istatistiksel açıdan herhangi bir ilişki saptanmamış, rs1544410 polimorfizminde ise AG genotipinin diş çürüğü oluşumu ilişkisini saptamışlardır. AG genotipinin yüzdesel olarak fazlalığı bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir (Kong ve diğerleri, 2017).

Sprinter atletlerde yüksek (DMFT >10) değerlerine sahip 2 atlet bulunmuştur. Bu atletlerin rs1544410, rs7041 ve rs4588 polimorfizmleri birbiri ile aynı olmasının yüksek DMFT ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Mesafe sporcularından en yüksek değere sahip (DMFT=6) sporcunun da rs7041 ve rs4588 polimorfizmleri birbirleri ile aynıdır. İki grupta da yüksek DMFT ile ilişkisi olması, genel atletlerde bu polimorfizmlerin yüksek DMFT ile ilişkili olabileceğini görmekteyiz (Tablo5).

Bissar ve diğerleri (2010) 12-17 yaş arasındaki özel olimpiyatlarda yaptıkları çalışmada çocuk atletlerin DMFT değerlerinin ortalamasının 2,3 olduğunu belirtmiştir. Bağlar ve diğerleri, (2017) ise 10-20-30 m kısa mesafe koşucularında gerçekleştirdikleri çalışmada, DMFT indeks değeri <3 olan sporcuların atletik performans sonuçları arasında güçlü bir korelasyon olduğunu tespit etmişlerdir. Kohortumuzda sprinter koşucuların DMFT indeks değeri ortalama 4,73 olarak bulunurken, mesafe koşucularında ise DMFT 2,77 olarak bulunmuştur. Bizim çalışmamızda mesafe koşucusu sporcularının DMFT indeks değeri Bissar ve diğerleri (2010) ve Bağlar ve diğerleri (2017) verileri ile benzerlik göstermiştir.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda ilgili polimorfizmler ile DMFT ilişkisini araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Çalışma grubumuzda rs2228570 polimorfizmleri incelendiğinde TT genotipi ve T allelinin, rs1544410 genotipleri cinsiyet ve mesafelerine göre incelendiğinde kız uzun mesafe ve erkek sprinterlerde AG genotipinin en yüksek oranda olduğu belirlenmiştir. Allelik dağılımlara bakıldığında ise A allelinin toplamda %60'lık orana sahip olduğu tespit edilmiştir. Uzun mesafe erkek sporcularda GG alleli hiç görülmemiştir. A allelinin

transkripsiyon oranının düşük olmasının bu allelinin özellikle uzun mesafe koşucuları için bir dezavantaj olduğunu düşündürmektedir.

Genç İtalyan erkek futbolcular üzerinde rs2228570 polimorfizmi ile yapılan çalışmada CC genotipini %52, CT genotipini %34 ve TT genotipini %14 olarak bulmuşlar, elde edilen genotip sonuçlarının futbola yatkinlıkta önemli bir belirteç olabileceğini belirtmişlerdir (Micheli ve diğerleri, 2011). 46 yetişkin Brezilyalı futbolcu üzerinde gerçekleştirilen başka bir çalışmada rs2228570 polimorfizmi incelenmiş, CC, CT ve TT genotip yüzdelerini sırasıyla %41.3, %47.8 ve %10.9 olarak bulmuşlar (Diogenes ve diğerleri, 2010). 54 İtalyan sporcu ile bir çalışmada ise CC genotipini %46.3, CT genotipini %38.8 ve TT genotipini ise %14.8 olarak belirlenmiştir (Massidda ve diğerleri, 2014).

70 yaş üzeri 501 sağlıklı kadında rs1544410 polimorfizmini araştırılan bir çalışmada G alleli bulunduranların bulundurmayanlara göre daha kuvvetli olduklarını bildirilmiştir (Geusens ve diğerleri, 1997). 62 Kafkas kadın sporcuda yapılan VDR rs1544410 polimorfizmi ve kas kuvveti arasındaki ilişki incelenmiş, ancak herhangi bir bağlantı bulunamamıştır (Gavin ve diğerleri, 2010). rs1544410 polimorfizminin kas kuvvetine olan etkisi 170 İsveçli kadın üzerinde yapılan çalışmada değerlendirilmiş, AA genotipli kadınların diğer genotiplere göre hamstring kaslarının kuvveti bakımından daha güçlü olduğu, kuadriseps kas kuvvetleri arasında ise herhangi bir bağlantının bulunmadığını bildirmişlerdir (Grundberg ve diğerleri, 2004).

Ağır egzersiz yapan sporcularda rs2228570 ve rs1544410 polimorfizmlerinin özellikle stres kırık riskini arttırdığı ve sağlıklı antrenman programlarının oluşturması için bu genetik varyasyonların analiz edilmesi gerektiği bildirilmektedir (McClung ve diğerleri, 2010).

VDR polimorfizmlerinin (rs2228570, rs1544410 ve Apa1) etkisini jimnastik sporcularında analiz edilmiş, ancak VDR genotipleri ile atletik performansı arasında herhangi bir ilişki saptanamamıştır (Morucci ve diğerleri, 2014). Rabon-Stith ve diğerleri (2005), 206 sağlıklı bireylerde rs2228570 polimorfizminin dayanıklılık antrenmanlarının kemik-mineral yoğunluğunu üzerine etkisinin olduğunu belirtmiştir. Yapılan başka bir çalışmada Apa1 ve Bsm1 polimorfizmlerinin kas dayanıklılığına olan etkisi belirtilmiş, aynı etkinin Taq1 polimorfizmi ile ilişkisi olmadığını belirtmiştir (Wang ve diğerleri, 2006).

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen sonuçlara göre D vitamininin metabolizmasında aktif rol alan VDR ve VDBP gen polimorfizmleri farklılıklar göstermektedir. Bazı genotip ve allellerin diğer genotip ve allellere göre baskınlık göstermesi hem DMFT açısından, hem de atletik performans bakımından atletlere avantaj sağlayabileceğini düşünmekteyiz. Çalışmamızın en önemli kısıtlılıklarından biri sporcu sayısının azlığıdır. Bunun sebebi olarak çalışmamıza aynı antrenman programı uygulayan sporcuları davet ederek polimorfizm sonuçlarının bağımsız değişken olarak değerlendirmek istediğimizden kaynaklanmaktadır. İkinci kısıtlılık olarak da sporcularda D vitamini ölçümlerinin gerçekleştirilememiş olmasıdır.

Bu yüzden çalışmamıza fizyolojik etkileri daha önce yapılan çalışmalar ile belirlenen polimorfizmleri ekledik.

Sonuç olarak incelenen gen polimorfizmlerin gerek atletik performans gerek ise diş çürükleri ile olan ilişkisinin daha da netleştirilmesi için daha yüksek verili çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Yazar notu:

Çalışmamız Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeler Birimi tarafından (SAG-C-YLP- 070617- 0353) desteklenmiştir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Korkut Ulucan

Marmara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi

Tıbbi Biyoloji ve Genetik Bölümü

E-posta: korkutulucan@hotmail.com

Kaynaklar

1. **Bağlar, S., Ayan, S., Yapıcı, H., & Arıkan, V.** (2017). The relation between physical performance and oral dental health in child athletes. *Turkish Journal of Clinics and Laboratory*, 8(1), 11-15.
2. **Bissar, A. R., Kasche, I., & Schulte, A. G.** (2010). Oral health in 12-to 17-year-old athletes participating in the German Special Olympics. *International Journal Paediatric Dentistry*, 20(6), 451-457.
3. **Çorak, A., Kapıcı, S., Sercan, C., Akkoç, O., & Ulucan, K.** (2017). A pilot study for determination of anxiety related *SLC6A4* promoter "S" and "L" alleles in healthy Turkish athletes. *Cellular and Molecular Biology*, 63(5), 29-31.
4. **Cogulu, D., Onay, H., Ozdemir, Y., Aslan, G. I., Ozkinay, F., & Eronat, C.** (2016). The role of vitamin D receptor polymorphisms on dental caries. *Journal Clinical Pediatr Denties*, 40(3), 211-214.
5. **Dayangaç, D., Özyayın, E., Özbaş Gerçeker, F., Çoşkun, T., & Erdem Yurter, H.** (2002). Sağlıklı Türk popülasyonunda vitamin D reseptör (VDR) gen polimorfizm analizi. *Türk Biyokimya Dergisi*, 27, 11-16.
6. **Diogenes, M. E., Bezerra, F. F., Cabello, P. H., Mendonça, L. M., Oliveira Junior, A. V., & Donangelo, C. M.** (2010). Vitamin D receptor gene FokI polymorphisms influence bone mass in adolescent football (soccer) players. *Eur J Appl Physiol*, 108(1), 31-38.
7. **Gavin, J. P., Williams, A. G.** (2010). No Association of α -actinin-3 (ACTN3) and vitamin D receptor (VDR) Genotypes with Skeletal Muscle Phenotypes in Young Women. *Institute for Performance Research*, 7(1), 5-11.
8. **Geusens, P., Vandevyver, C., Vanhoof, J., Cassiman, J. J., Boonen, S., & Raus, J.** (1997). Quadriceps and grip strength are related to vitamin D receptor genotype in elderly nonobese women. *J Bone Miner Res*, 12, 2082-2088.
9. **Grundberg, E., Brandstrom, H., Ribom, E. L., Ljunggren, Ö., Mallmin, H., & Kindmark, A.** (2004). Genetic variation in the human vitamin D receptor is associated with muscle strength, fat mass and body weight in Swedish women. *European Journal of Endocrinology*, 150, 323-328.
10. **Holick, M. F.** (2007). Vitamin D deficiency. *The New England Journal of Medicine: Research & Review Articles*, 357, 266-281.

11. Kong, Y. Y., Zheng, J. M., Zhang, J. W., Jiang, Q. Z., Yang, X. C., Yu, M., & Zeng, S. (2017). The relationship between vitamin D receptor gene polymorphism and deciduous tooth decay in Chinese children. *BMC Oral Health*, 17, 111.
12. Massidda, M., Scorcu, M., & Calò, C. M. (2014). New genetic model for predicting phenotype traits in sports. *Int J Sports Physiol Perform*, 9(3), 554- 560.
13. McClung, J. P., Karl, J. P. (2010). Vitamin D and stress fracture: the contribution of vitamin D receptor gene polymorphism. *Nutr Rev*, 68(6), 365-369.
14. Micheli, M. L., Gulisano, M., Morucci, G., Punzi, T., Ruggiero, M., Ceroti, M., Marella, M., Castellini, E., & Pacini, S. (2011). Angiotensin-converting enzyme vitamin D receptor gene polymorphisms and bioelectrical impedance analysis in predicting athletic performances of Italian young soccer players. *J Strength Cond Res*, 25(8), 2084-2091.
15. Morucci, G., Punzi, T., Innocenti, G., Gulisano, M., Ceroti, M., & Pacini, S. (2014). New frontiers in sport training: genetics and artistic gymnastics. *The Journal of Strength and Conditioning Research*, 28(2), 459-466.
16. Rabon-Stith, K. M., Hagberg, J. M., Phares, D. A., Kostek, M. C., Delmonico, M. J., Roth, S. M., Ferrell, R. E., Conway, J. M., Ryan, A. S., & Hurley, B. F. (2005). Vitamin D receptor FokI genotype influences bone mineral density response to strength training, but not aerobic training. *Exp Physiol*, 90(4), 653-661.
17. Sercan, C., Yavuzsoy, E., Yüksel, İ., Can, R., Oktay, Ş., Kıraç, D., & Ulucan, K. (2015). Sporcu sağlığı ve atletik performansta D vitamini ve reseptörünün önemi. *MÜSBED*, 5(4), 259- 264.
18. Uitterlinden, A. G., Fang, Y., Bergink, A. P., van Meurs, J., Leeuwen, H., & Pols, H. (2002). The role vitamin D receptor gene polymorphism in bone biyology. *Moleculer and Cellular Endocrinology*, 197, 15-21.
19. Ulucan, K., Akyüz, S., Özbay, G., Pekiner, F. N., Güney, A. I. (2013). Evaluation of vitamin D receptor (VDR) gene polymorphisms (FokI, TaqI and ApaI) in a family with dentinogenesis imperfecta. *Cytology and Genetics*, 47(5), 282-286.
20. Wang, P., Ma, L. H., Wang, H. Y., Zhang, W., Tian, Q., Cao, D. N., Zheng, G. X., & Sun, Y. L. (2006). Association between polymorphisms of vitamin D receptor gene ApaI, BsmI and TaqI and muscular strength in young Chinese women. *Int J sports Med.*, 27(3), 182-186.
21. WHO. (2013). Oral health surveys: basic methods. World Health Organisation.
22. WHO. (t.y.). Oral health information systems. Erişim Adresi: https://www.who.int/oral_health/action/information/surveillance/en/
23. Qin, X., Lu, Y., Qin, A., Chen, Z., Peng, Q., Deng, Y., Xie, L., Wang, J., Li, R., Zeng, J., Li, S., & Zhao, J. (2013). Vitamin D receptor BsmI polymorphism and ovarian cancer risk a meta-analysis. *International Journal of Gynecological Cancer*, 23(7), 1178-1183.
24. Zhang, X., Beck, P., Rahemtulla, F., & Thomas, H. F. (2009). Regulation of enamel and dentin mineralization by vitamin D receptor. Dental growth and development. *Front Oral Biol*, 13, 71-76.

Gençlik Kampı Liderlerinin Takım Çalışmasına Yatkınlıklarının İncelenmesi

Arif ÖZSARI¹, Kadir YILDIZ²

¹Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya
²Manisa Celal Bayar Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Manisa

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, Gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkınlıklarının incelenmesidir. Araştırmanın evrenini Gençlik ve Spor Bakanlığı gençlik kamplarında görev yapan liderler oluştururken, örneklem grubunu ise bu liderler arasından kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen yaş ortalamaları (23,50±2,75) 94 erkek, 124 kadın olmak üzere toplamda 218 kişi oluşturmaktadır. Araştırmadaki veriler Tuncer (2008) tarafından geliştirilen "Takım Çalışmasına Yatkınlık Ölçeği" ile toplanmıştır. Grupların homojenliği ve varyansları test edilmiş, ikili karşılaştırmalarda Independent Samples T testi ve çoklu karşılaştırmalarda One-Way Anova, farklılık kaynağının tespitinde Post Hoc-Bonferroni testi kullanılmıştır. Sonuç olarak; Gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkınlıklarında cinsiyet ve liderlik kategorisine göre anlamlı değişimler ($p<0,05$) söz konusuysen, yaş ve liderlik süresi değişkenine göre anlamlı değişimler söz konusu değildir ($p>0,05$). Bu çalışma özelinde Takım Çalışmasına Yatkınlık Ölçeği pozitif madde ortalama değerleri 3,63±,438 iken, negatif madde ortalama değerleri 2,92±,433 bulunmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen tüm değerlere bakarak gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkınlıklarının orta düzeyde olduğu, güven ile iş birliği ve ekip çalışmasında başarılı oldukları; ancak problemi teşhis boyutunda ise biraz daha gelişime ihtiyaçları olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar sözcükler: Gençlik kampları, Gençlik liderleri, Takım çalışmasına yatkınlık

Study of Youth Camp Leaders' Tendency to Teamwork

Abstract

The universe of this research, which examines the tendency of youth camp leaders to teamwork, is the leaders serving in the youth camps of the Ministry of Youth and Sports. The sample group consists of 94 men and 124 women with a mean age (23,50±2,75) selected by the easy sampling method among these leaders. The data in the study were collected through the "Team Work Tendency Scale" developed by Tuncer (2008). The homogeneity and variance of the groups were tested and Independent Samples T test was used in binary comparisons, One-Way Anova test was used in multiple comparisons, Post Hoc-Bonferroni test was used to determine the roots of difference. As a result; while there is a significant change ($p<0,05$) in terms of gender and leadership category in the tendency of youth camp leaders to team work, there are no significant changes in terms of age and leadership time variable ($p>0,05$). In this study, while the mean values of the positive item of the Team Study Tendency Scale were 3,63±,438, the negative item mean values were found 2,92±,433. As a result of the research, by looking at all the values obtained, it is possible to say that youth camp leaders' tendency to team work is moderate, they are successful in trust, cooperation and team work; however, they need a little more improvement in diagnosing the problem.

Keywords: Youth camps, Youth leaders, Tendency to team work

Giriş

Gençlik, hangi toplum için söz edilirse edilsin her zaman bir değer olarak kabul görmüştür. Gençlik dönemi aynı zamanda hem gencin hem de toplumun beklenti düzeylerinin yüksek olduğu bir dönemdir. Genç, kendi geleceği ile ilgili hayallerini, hedeflerini ortaya koyarken, toplum da gençliği, kendi devamının sağlanması bakımından geleceği olarak görür (Baran, 2013).

Günümüzde ülkeler gençlerin gelişimine yönelik çeşitli boş zaman etkinlikleri düzenlemektedir. Ülkemizde Gençlik ve Spor Bakanlığınca düzenlenen gençlik kampları da bu faaliyetler arasında yer almaktadır (Kayışoğlu, Doğan ve Çetin, 2015). Gençlik kampları gençlerin serbest zamanlarını çeşitli sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle değerlendirmelerini sağlamak amacıyla kurulmuş tesislerdir. Kamplara katılan gençlerin ulaşım konaklama ve yemek ihtiyaçları Gençlik ve Spor Bakanlığınca karşılanmakta ve gençlerden herhangi bir ücret alınmamaktadır. Gençlik kampları 12-15 yaş grupları için "Deniz Kampları", 16-22 yaş grupları için "Doğa Kampları" adı altında düzenlenmektedir (gsb.gov.tr, 2020). Gençlik kamplarının düzenlenmesindeki vizyon: "Demokratik değerleri, milli ve manevi değerler ile birlikte kavrayan, özgüven düzeyi yüksek gençlerden oluşan sağlıklı nesillere giden yolda en etkili ve aktif kurumlardan biri olmak" şeklinde açıklanmaktadır (gsb.gov.tr, 2020). Gençlerin kazanacakları ve bir ömür boyunca uygulayacakları temel alışkanlıkları burada kazanmak mümkün olabilir. Bu kazanımlar; sosyal gelişme, duygusal gelişme, yetenek gelişimi, doğa ve çevre bilinci kazanması, ortak paylaşım alışkanlığı, liderlik, hoşgörü, ölçülü ve planlı bir çalışma ve dinlenme alışkanlığı gibi olumlu istendik davranışlar olarak sıralanabilir (Ekici ve Çolakoğlu, 2005).

Lider, grup üyeleri tarafından hissedilen ortak düşünce ve arzuları benimsenir bir amaç biçiminde ortaya koyan ve grup üyelerinin potansiyel güçlerini bu amaç etrafında faaliyete geçiren kimseye denir (Şahin, 1999). Liderlik, bir grup insana onların seçtikleri amaçlara ulaşmak için yine onlar tarafından belirlenen ya da onaylanan yol ve yöntemlerle rehberlik etme ve önlerini açma süreci olarak tanımlanabilir (Ackoff, 1999). Liderlik karşılıklı bir süreçtir ve liderlik, amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi düşüncesine dayanmaktadır (Bozlağan, 2005). Gençlik liderliği; gençlik gelişiminde takım çalışması, sorumluluk ve ideal sahibi olma gibi özellikleri kapsayan ayrı bir yeterlilik alanı olarak ele alınabilir (Cansoy ve Turan, 2016). Gençlik liderleri, gençlerin katılım seviyelerini ve görev üstlenme yeteneklerini de arttırmaktadırlar (Tolukan, Şahin, Ayyıldız ve Uğurlu, 2017). Gençlik kampı liderleri ise Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından açılan kurs ve seminerlere katılarak başarılı olan, aynı zamanda at biniciliği, paintball, dağ bisikleti, halk oyunları, kano, matrak, okçuluk, yüzme, tiyatro, müzik, el sanatları vb. alanlarda bilgi, beceri ve deneyim sahibi olanlar arasından seçilerek, yaz ve kış dönemlerinde doğa ve deniz kamplarında program sorumlusu, grup lideri ve etkinlik lideri olarak görevlendirilmektedirler.

Takım, belirli bir hedefi gerçekleştirmek üzere etkileşim halinde bulunan ve kendi çalışmasını koordine eden iki veya daha fazla insandan oluşan bir birim şeklinde tanımlanabilir (Şimşek, Çelik ve Akgemci, 2014). Takım; görevlerinde bağımsız, sonuçların sorumluluğunu paylaşan, üyelerin tamamı tarafından bir veya daha çok sosyal sistem içinde doğal olarak görülen ve ilişkilerini belirli sınırlar içinde yürüten bireylerin bütünü olarak tanımlanabilir (Cohen ve Bailey, 1997). Başarının “olmazsa olmaz” şartlarından biri de ekip veya takım çalışmasıdır (Akgündüz, 2005). Takım çalışmasının en önemli işlevi, oluşturulan pozitif sinerji sayesinde, kişilerin bireysel kapasitelerinin üstünde bir çaba göstermelerini sağlaması ve genel performans düzeyini artırmasıdır (Balsak 2012). Bir takımın performans düzeyi ve niteliği, o takımın liderleriyle yakından ilişkilidir. Başarılı bir takım çalışmasında etkin bir liderin yaşamsal bir önemi bulunmaktadır; çünkü liderlik takım performansını organize edici, yönlendirici ve motive edici bir fonksiyona sahip olmaktadır (Özler ve Koparan, 2006).

Gençlik kamplarındaki takım çalışmasını gerçekleştiren kişiler ise gençlik liderleridir. Her bir lider, takım çalışması içerisindeki belirli bir pozisyona ve bu pozisyon nedeniyle de bir takım yetki ve sorumluluklara sahip olmaktadır. Burada önemli olan, kamplarda görev alan bireylerin her birinin liderlik eğitimi almış ve liderlik vasıflarına sahip olduklarıdır. Dolayısıyla takım çalışmasının başarıya ulaşması için her liderin yetki ve sorumlulukları belirlenmeli, takım içerisinde bir takım lideri seçilmelidir. Çünkü takım adeta kuralları, normları, prensipleri ve değerleri olan küçük boyutlu bir örgütsel ilişkiler ağını oluşturmaktadır. Takım üyeleri üyesi bulunduğu takımın normlarını bir bütün olarak benimsemekte ve bundan da gurur ve tatmin duymaktadır (Şimşek, 2007). Böyle bir durumda takımın ben yerine biz anlayışı hakim olmakta ve takım üyeleri diğer takım ve gruplara göre kendilerinin farklı olduklarını algılamaktadırlar (Lhasarunova, 2014).

Gençlik kampı liderleri kamp süresince katılımcılarla sürekli etkileşim içerisinde (Esentaş, Işıkgöz, Karacan Doğan ve Şahin, 2017a). Gençlik kampı liderlerinin rol model olarak kamplara katılan genç dimağlara örnek olması nedeniyle birbirleriyle uyumlarının, yani takım halinde hareket ederek bir sinerji oluşturmalarının çok önemli olduğu düşünülmektedir. Nihayetinde genç beyinler gençlik liderleri ile bir ya da birkaç hafta geçirmekte ve önemli tecrübeler edinmektedirler. Bu nedenle gençlik liderlerinin birlikte sergileyecekleri tutum ve davranışlarının hem genç dimağlara örnek olması hem de kurum imajı açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Unutulmamalıdır ki gençlik, bir toplumun gelecek teminatıdır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nicel araştırma desenlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Kişilerin belirli konulardaki tutum, inanç, görüş, davranış, beklenti ve özelliklerini anketler yardımıyla tespit etmeyi amaçlayan araştırmalara tarama araştırmaları denilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017).

Araştırma Grubu

Bu araştırmanın evrenini Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın gençlik kamplarında görev yapan liderler oluştururken, örneklem grubunu ise bu liderler arasından kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 94 erkek, 124 kadın olmak üzere toplamda 218 gençlik kampı lideri oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak için iki kısımdan oluşan anket uygulanmıştır. Birinci bölümde, gençlik liderlerinin yaş, cinsiyet, liderlik süresi, liderlik pozisyonu gibi kategorileri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümdeki veriler ise Tuncer (2008) tarafından geliştirilen "Takım Çalışmasına Yatkinlik Ölçeği" ile toplanmıştır. Takım çalışmasına yatkinlik ölçeği 7 alt bölümden oluşmaktadır. Bunlar: 1- Güven (1, 8, 15, 22), 2- Problemi Teşhis ve Analiz Etmek (2, 9, 16, 23), 3- Sorumluluk (İnisiyatif, istekli olma 3, 10, 17, 24), 4- İşbirliği ve Ekip Çalışması (4, 11, 18, 25), 5- Eğitim ve Yol gösterme (5, 12, 19, 26), 6- Yüksek İç Motivasyon (6, 13, 20, 27), 7- Liderlik, İkna, Azim (7, 14, 21, 28) numaralı maddeler. Ölçek 14 pozitif 14 negatif değerde olmak üzere toplam 28 maddeden oluşmaktadır. 1, 2, 3, 4, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 24, 26, 27, 28 numaralı maddeler pozitif değerde olup takım çalışmasına yatkinliğin yüksek olduğunu ifade eder. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 17, 19, 21, 22, 23, 25 numaralı maddeler ise negatif değerde olup takım çalışmasına yatkinliğin düşük olduğunu ifade eder. Ölçek beşli likert tipi bir ölçektir, 5 likert ölçeğin cevaplama bölümlerinde "hiç uygun değil" şikkından "tamamen uygun" şikkına doğru 5 cevaplama seçeneği bulunmaktadır. Ölçeğin bu çalışmada Cronbach's Alpha değeri ,74 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmadaki verilerin analiz edilmesinde grupların homojenliği ve varyansları test edilmiş, ikili karşılaştırmalarda Independent Samples T testi ve çoklu karşılaştırmalarda

One-Way Anova, farklılık kaynağının tespitinde Post Hoc-Bonferroni testi kullanılmıştır. Bulgulanan sonuçlar tablolaştırılmış ve ilgili veriler yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu kısımda araştırmaya katılan gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkinlıkları çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiştir.

Tablo 1. Liderlerin yaş değişkenine bağlı takım çalışmasına yatkinlıkları

Yaş Grupları	n	%	Güven		Problemi Teşhis		Sorumluluk		İşbirliği ve Ekip Çalışması		Eğitim ve Yol Gösterme		Yüksek İç Motivasyon		Liderlik, İkna, Azim	
			\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
19-22	88	40,4	4,30	,482	2,40	,774	3,47	,631	4,01	1,50	2,52	,672	2,79	,553	3,38	,486
23-26	106	48,6	4,35	,528	2,47	,781	3,29	,630	3,87	,543	2,68	,639	2,80	,642	3,42	,574
27 ve üz.	24	11,0	4,39	,515	2,44	,862	3,39	,520	3,98	,469	2,71	,640	2,79	,446	3,50	,454
P			,713		,826		,141		,636		,176		,998		,631	

Tablo 1’de görüldüğü gibi gençlik kampı liderlerinin yaş değişkenine göre takım çalışmasına yatkinlıklarında anlamlı değişimler söz konusu değildir ($p>0,05$); ancak tüm yaş gruplarında “güven ile iş birliği ve ekip çalışması” alt boyutlarına ait puan ortalamalarının diğer alt boyuta ait ortalamalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı fark oluşturmamakla birlikte en düşük ortalama değerlerin ise “problemi teşhis” alt boyutuna ait olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Liderlerin cinsiyet değişkenine bağlı takım çalışmasına yatkinlıkları

Cinsiyet	n	%	Güven		Problemi Teşhis		Sorumluluk		İşbirliği ve Ekip Çalışması		Eğitim ve Yol Gösterme		Yüksek İç Motivasyon		Liderlik, İkna, Azim	
			\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
Erkek	94	43,1	4,35	,516	2,52	,869	3,34	,605	3,89	,472	2,74	,730	2,92	,612	3,46	,536
Kadın	124	56,9	4,32	,502	2,38	,711	3,40	,637	3,97	1,31	2,53	,577	2,70	,548	3,38	,519
P			,641		,182		,491		,558		,017*		,006*		,282	

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde cinsiyet değişkeninde gençlik kampı liderleri arasında “eğitim ve yol gösterme ile yüksek iç motivasyon” alt boyutlarında erkeklere ait ortalamaların anlamlı şekilde kadınların ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Aynı zamanda her iki grupta anlamlı fark oluşturmamakla birlikte en düşük ortalama değerlerin Problemi Teşhis alt boyutuna ait olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 3: Liderlerin liderlik süresi değişkenine bağlı takım çalışmasına yatkinlıkları

Liderlik Süresi	n	%	Güven		Problemi Teşhis		Sorum-luluk		İşbirliği ve Ekip Çalışması		Eğitim ve Yol Gösterme		Yüksek İç Motivasyon		Liderlik, İkna, Azim	
			\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
1 yıldan az	62	28,4	4,33	,569	2,44	,877	3,44	,565	3,89	,538	2,70	,713	2,82	,632	3,42	,560
2 yıl	54	24,8	4,25	,473	2,56	,708	3,40	,699	4,13	1,89	2,53	,616	2,81	,483	3,45	,472
3 yıl	49	22,5	4,35	,407	2,40	,714	3,28	,690	3,82	,414	2,60	,657	2,84	,563	3,36	,542
4 yıl	35	16,1	4,42	,502	2,37	,686	3,30	,653	3,95	,693	2,64	,582	2,58	,624	3,39	,550
5 yıl ve üz.	18	8,3	4,40	,642	2,34	1,03	3,48	,615	3,83	,392	2,66	,717	2,95	,643	3,45	,516
P			,636		,759		,569		,594		,709		,170		,915	

Tablo 3'te görüldüğü gibi gençlik liderlerinin liderlik süresi değişkenine bağlı takım çalışmasına yatkınlıklarında anlamlı değişimler söz konusu değildir ($p>0,05$); ancak tüm gruplarda güven ile iş birliği ve ekip çalışması alt boyutlarına ait puan ortalamalarının diğer alt boyuta ait ortalamalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde en düşük ortalama değerlerin “problemi teşhis” alt boyutuna ait olduğu söylemek mümkündür.

Tablo 4: Liderlerin liderlik kategorisi değişkenine bağlı takım çalışmasına yatkınlıkları

Liderlik kategorisi			Güven		Problemi Teşhis		Sorumluluk		İşbirliği ve Ekip Çalışması		Eğitim ve Yol Gösterme		Yüksek İç Motivasyon		Liderlik, İkna, Azim	
	n	%	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss	\bar{x}	ss
Program Sorumlusu	33	15,1	4,45	,623	2,28	,922	3,42	,571	4,00	,494	2,59	681	2,79	,708	3,44	,558
Grup Lideri	122	56,0	4,30	,512	2,41	,747	3,36	,590	3,91	1,31	2,53	600	2,72	,489	3,31	,481
Etkinlik Lideri	63	28,9	4,34	,424	2,58	,767	3,38	,713	3,92	,540	2,80	713	2,94	,665	3,61	,545
P				,347		,158		,902		,928		,028*		,060		,001*

Tablo 4'deki veriler incelendiğinde liderlik kategorisi değişkenine göre “eğitim ve yol gösterme” alt boyutu ile “liderlik-ikna-azim” alt boyutuna ait ortalamalarının grup liderlerine göre anlamlı şekilde yüksek olduğu bulgulanmıştır ($p<0,05$). Her üç grubunda “güven ile iş birliği ve ekip çalışması” alt boyutlarına ait puan ortalamalarının diğer alt boyuta ait ortalamalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda anlamlı fark oluşturmamakla birlikte tüm kategorilerde en düşük ortalama değerlerin “problemi teşhis” alt boyutuna ait olduğu tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkınlıklarının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada liderlerin yaş ortalamaları $23,50\pm 2,75$ bulunmuştur. Araştırmamızda gençlik kampı liderlerinin yaş değişkenine göre takım çalışmasına yatkınlıklarında anlamlı değişimler söz konusu değildir (Tablo 1); ancak tüm yaş gruplarında “güven ile iş birliği ve ekip çalışması” alt boyutlarına ait puan ortalamalarının diğer alt boyuta ait ortalamalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anlamlı fark oluşturmamakla birlikte en düşük ortalama değerlerin ise “problemi teşhis” alt boyutuna ait olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu Pepe, Özsarı, Pepe ve Fişekçioğlu'nun (2018) hokey sporcularının takım çalışmasına yatkınlıklarını inceledikleri araştırma bulgularıyla aynı yönlüdür. Takım üyeleri arasında birbirine güven düzeyi arttıkça takımlar daha verimli çalışmaya başlamaktadır. Çünkü güven artışı, birçok ara kontrol sistemini gereksiz kılmakta ve yapılan işlere değer katmayan birçok işlem devreden çıkarılmaktadır. Bu koşulların oluşmadığı takımlar başarısız olmaktadır (Koparan, 2005). Takımın kendi içinden bir lider çıkarması veya takım üyelerinin belirli dönemlerde uzmanlıkları doğrultusunda liderlik görevini üstlenmeleri için takım üyelerinin belirli değerler geliştirmesi önemlidir. Bu değerlerin başında, takım iklimini oluşturan üyeler arası güven

ve açık iletişim göze çarpmaktadır. Güven ortamı kurulduğunda, takım üyeleri kendi bilgi, beceri ve yetkinliklerini açık bir şekilde ortaya koyabilmektedirler (Hızal, 2010).

İnsan faktörü takım çalışmasına ve takım performansına önemli derecede katkıda bulunmaktadır (Salas, Cooke ve Rosen, 2008). Araştırmamızda erkek ve kadın gençlik liderleri arasında “eğitim ve yol gösterme” ile “yüksek iç motivasyon” alt boyutlarında erkeklere ait ortalamaların anlamlı şekilde kadın gençlik liderlerin ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 2). Gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkinliklerinde cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılıklar olduğu ve iki boyutta erkek gençlik liderlerinin, kadın gençlik liderlerine göre takım çalışmasına biraz daha yatkin oldukları söylenebilir. Erkek gençlik liderlerinin göreve yönelik yaklaşımlarında, kadın gençlik liderlerine oranla anlamlı şekilde daha yüksek puan elde ettikleri belirtilmektedir (Parlar, 2014). Deveci (2019) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin takım çalışması ve karar verme eğilimlerini çeşitli değişkenler açısından incelemiş ve öğrencilerin takım çalışması eğilimlerinde cinsiyet açısından anlamlı bir farklılığın olmadığını bulmuştur. Araştırmamızda aynı zamanda her iki cinsiyette de anlamlı fark oluşturmamakla birlikte en düşük ortalama değerlerin “problemi teşhis” alt boyutuna ait olduğu tespit edilmiştir, bu boyutta ortalama değerlerin düşük olması takım çalışmasına yatkinliğin sağlanamayacağı anlamına gelmemektedir. Nihayetinde Hall ve Weaver’e (2001) göre takım, ortak bir dizi problemin çözümünde organize edilmiştir. Cinsiyet değişkeninde araştırmamızın diğer bir bulgusuna göre “yüksek iç motivasyon” alt boyutunda erkeklere ait ortalamaların anlamlı bir şekilde kadın gençlik liderleri ortalamalarından daha yüksek olduğudur. Yüksek iç motivasyon düzeyinin bireylerin enerji düzeyiyle ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Nitekim iç motivasyonu yüksek kişilerin enerji düzeyleri de yüksek olması muhtemeldir. Gençlik kamplarında liderlik yapan kadınların enerji düzeylerinin erkeklerin enerji düzeylerinden anlamlı şekilde daha yüksek olduğu da tespit edilmiş bir bulgudur (Turhan, 2018).

Gençlik kampı liderlerinin liderlik süresi değişkenine bağlı takım çalışmasına yatkinliklerinde anlamlı değişimler söz konusu değildir (Tablo 3); ancak tüm gruplarda “güven ile iş birliği” ve “ekip çalışması” alt boyutlarına ait puan ortalamalarının diğer alt boyuta ait ortalamalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gençlik kampı liderlerinin güven, iş birliği ve ekip çalışması yaparak bir takım halinde hareket ettikleri düşünülmektedir. Oluşturulmuş takım içerisindeki üyeler takımın amacı, hedefleri ve yaklaşımı uğrunda birbirlerine güvenmelidirler (Katzenbach ve Smith,1998; akt Bulut, 2011); çünkü güven, ekibin yaratıcılığını arttıran ortak bir kültürü teşvik etmektedir (Barzcak, Lassk ve Mulki, 2010). Esentaş’ın (2012) serbest zaman etkinliği olarak uygulanan gençlik kamplarının program ve lider boyutunda analizini yapmış olduğu araştırmada gençlik liderlerinin takım çalışmalarında işbirliği ile görev paylaşımının olması gerektiğini ve takım olabilmeyen işbirliği ve dayanışmayla örtüşüğünü, katılımcıların liderin işbirliğini (grup içi) desteği ile ilgili görüşlerinin olumlu olduğunu aynı zamanda liderin grup olmayı desteklemesi ile ilgili görüşlerde takım çalışmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Ceylan’ın (2006) da ifade ettiği gibi takımlar, karşılıklı ve kişisel güvenirliliğin bir karışımını talep ederler. Takım üyeleri ortak performans

gösterme konusunda birbirlerine güvenirler. Takım üyelerinin kendilerini takımın ve örgütün bir parçası olarak görmeleri, takıma olan güvenin ve inancın artmasını sağlar. Bu durum takım üyelerinin kendilerine olan özsaygı ve özgüven gibi duygularını da olumlu yönde etkileyecektir. Bu da doğrudan verimliliği artıran bir unsurdur (Becerikli 2013). Takım iklimini oluşturan iletişim, güven, ortak paylaşılmış vizyon, yenilikçilik ve yüksek performans etkili olmaktadır (Hızal, 2010). Çakıroğlu (2014) ilgili araştırmasında ekip üyelerinin birbirlerine ve ekiplerine bağlılıkları yüksektir” ile “ekip üyeleri, işlerin daha yüksek standartta yapılması için birbirlerini izleyip yönlendirmektedir” cümleleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu, ekip üyeleri arasında işbirliği ve güven ortamının olduğunu belirtmektedir.

Araştırmamızda liderlik kategorisi değişkenine bağlı takım çalışmasına yatkınlıkta, etkinlik liderlerinin “eğitim ve yol gösterme” alt boyutu ile “liderlik-ikna-azim” alt boyutuna ait puan ortalamalarının grup liderlerine göre anlamlı şekilde yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4). Etkinlik liderlerinin, program sorumlusu ve grup liderlerine göre eğitim ve yol gösterme ile liderlik, ikna, azim hususlarında kampa katılan gençlere daha fazla katkıda buldukları söylenebilir. İkna konusunda kabiliyetli olan liderlerin iletişim becerilerinin de iyi olduğu düşünülmektedir. Nihayetinde ikna becerisi pozitif iletişim sürecinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Takımların ve takım çalışmasının en önemli bileşenlerinden birisi iletişimdir. İletişim olmadan anlaşma, bir sonuca ulaşma ya da bir çatışmayı giderme söz konusu değildir (Gayef, 2006). Aynı zamanda liderlerin iletişim becerileri gençlik kampında görev yapma süresi arttıkça artmaktadır (Tüfekçi, Gündoğdu ve Çelebi, 2016). Esentaş’ın (2012) araştırma sonucuna göre etkinliklerde liderin önemli bir etken olduğunu vurgulanmakta, kadın ve erkek katılımcıların liderin iletişim ortamı oluşturması ile ilgili olumlu görüş bildirdiği görülmektedir. Pepe ve diğerlerinin (2018) hokey sporcularının takım çalışmasına yatkınlık inceledikleri araştırma bulgularına göre lig kategori değişkeninde “Liderlik-ikna-azim” alt boyutunda anlamlı farklılık mevcuttur. Herhangi bir amaç için bir araya gelmiş takımın başarısında liderlik koşullarının olmazsa olmazlardan olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca araştırmamızda etkinlik liderlerinin, grup liderleri ve program sorumlusu liderlerine ait “güven ile iş birliği” ve “ekip çalışması” alt boyutlarına ait puan ortalamalarının diğer alt boyuta ait ortalamalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Takımların en önemli ve gerekli olan özelliği karşılıklı güvendir (Koparan, 2005). Araştırmaya katılan bireyler “takım çalışmasının temelini güven oluşturur” görüşüne yüksek oranda katılmaktadırlar (Balsak 2012). Örgütün tüm seviyelerinde iletişimin açık bir şekilde sürdürülmesi takım çalışması ve güven için önemli bir etkidir. Takım üyelerinin kendi amaçlarının ötesinde örgütün misyonuna yönelik çaba sarf etmesi takım çalışmasının etkililiğinin göstergesi olup aynı zamanda takım üyeleri arasında güven geliştirmede etkilidir (Edelman 2006; akt. Işık, 2014).

Araştırma sonucumuza geçmeden önce gençlerimizin gençlik kamplarına katılımlarının sağlanması hususunun son derece önemli bir konu olduğunu belirtmekte fayda vardır. Nihayetinde Künye’nin (2019) araştırma sonuçlarına göre gençlik kamplarının rekreasyonel açıdan bireysel ve toplumsal faydalarının olduğu, katılımcılar

üzerinde kişisel ve kültürel gelişimlerini olumlu etkilediği, sanatsal becerilerin edinilmesinde, liderlik becerilerinin ortaya çıkmasında katkılarının olduğu ve katılımcılarda serbest zaman değerlendirme alışkanlıklarının kazanılmasında etkili olduğu belirtilmektedir. Esentaş, Özbey ve Güzel'in (2017b) araştırma sonucuna göre; Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından tüm yurt geneline uygulanan gençlik kampı faaliyetlerinin gençlerin bireysel ve sosyal gelişimlerine etkili olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Bir diğer araştırma sonucuna göre, gençlik kamplarında görev alan liderlerin katılımcılar üzerinde olumlu davranış modelleri sergilediği, örnek bir kişilik oluşturduğu, onlara rehberlik ettiği ve sosyal statülerine destek olarak, onları olumlu davranışlara yönelttiği, aynı zamanda da katılımcılar tarafından eğitici ve örnek alınabilecek bir model olarak görüldüğü belirlenmiştir (Temel, Doğaner, Namlı ve Balcı, 2015).

Sonuç olarak; Gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkinliklerinde cinsiyet ve liderlik kategorisine göre anlamlı değişimler söz konusuysen, yaş ve liderlik süresi değişkenine göre anlamlı değişimler söz konusu değildir. Bu çalışma özelinde Takım Çalışmasına Yatkinlik Ölçeği pozitif madde ortalama değerleri $3,63 \pm 4,38$ iken, negatif madde ortalama değerleri $2,92 \pm 4,33$ bulunmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen tüm değerlere bakarak gençlik kampı liderlerinin takım çalışmasına yatkinliklerinin orta düzeyde olduğu, güven ile iş birliği ve ekip çalışmasında oldukça başarılı oldukları; ancak problemi teşhis boyutunda ise biraz daha gelişime ihtiyaçları olduğunu söylemek mümkündür. Değişik kültürlerdeki farklı evren ve örneklem gruplarının katılacağı araştırmalar yapılmasının ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Arif ÖZSARI

Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

E-posta: arifozsari@hotmail.com

Kaynaklar

1. **Ackoff, R. (1999).** *Transformational Leadership, Sarategy & Leadership*. New York: Oxford University.
2. **Akgündüz, A. (2005).** *Lider yöneticinin el kitabı*. İstanbul: Genç Beyin Yayınları.
3. **Balsak, A. (2012).** *Sağlık işletmelerinde takım performansı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
4. **Baran, A. (2013).** Genç ve gençlik: sosyolojik bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1),8-25.
5. **Barzcak, G., Lassk, F. ve Mulki, J. (2010).** Antecedents of team creativity: an examination of team emotional intelligence, team trust and collaborative culture. *Creativity and Innovation Management*, 19(4), 332-345. doi.org/10.1111/j.1467-8691.2010.00574.x
6. **Becerikli, Y. S. (2013).** Takım çalışmaları ve verimlilik ilişkisi: karar alma süreçlerinin etkinlik kazanmasında liderin rolü. *Verimlilik Dergisi*, 3, 93-116.
7. **Bozlağan, R. (2002).** *Liderlik Yaklaşımları ve Belediyeler*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
8. **Bulut, D. (2011).** *Spor örgütlerinde yer alan proje takımlarında takım performansını etkileyen bileşenlerin incelenmesi: Türkiye Futbol Federasyonu örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

9. **Cansoy, R. ve Turan, S. (2016).** Gençlik liderlik özellikleri ölçeği: güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1(1),19-39.
10. **Ceylan, S. D. (2006).** *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinin takım çalışmasına ilişkin algıları (Balıkesir İli Burhaniye Örneği)* (Bilim Uzmanlığı Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
11. **Cohen, S. G. ve Bailey, D. E. (1997).** What makes teams work: group effectiveness research from shop floor to the executive suite. *Journal of Management*, 23(3), 239-290.
12. **Çakıroğlu, N. (2014).** *Ekip Çalışmasının liderlikle olan ilişkisinin incelenmesi: çay işletmeleri genel müdürlüğünde bir uygulama* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
13. **Deveci, İ. (2019).** Ortaokul öğrencilerinin takım çalışması ve karar verme eğilimlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47, 311-330. doi: 10.9779/pauefd.525059
14. **Ekici, S. ve Çolakoğlu, T. (2005).** Farklı yaş grubu gençlerin gençlik ve spor genel müdürlüğü gençlik kamplarından yararlanma düzeylerinin karşılaştırılması. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2),145-156.
15. **Esentaş, M. (2012).** *Serbest zaman etkinliği olarak uygulanan gençlik kamplarının program ve lider boyutunda analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
16. **Esentaş, M., Işıkgöz, E., Karacan Doğan, P. ve Şahin H. M. (2017a).** Gençlik kampı kadın lider adaylarının özgüven düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(1),315-328
17. **Esentaş, M., Özbey, S. ve Güzel, P. (2017b).** Gençlik ve Spor Bakanlığı kamp uygulamalarının gençlik kampı liderlerine göre değerlendirilmesi. *Sportmetre*, 15(2),73-78.
18. **Gayef, A. (2006).** *Özel hastanelerde uygulanan liderlik yaklaşımlarının üst düzey yöneticilerin takım çalışması ve örgüt iklimi algılamaları üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
19. **Gençlik ve Spor Bakanlığı.** (2020). Erişim adresi: <http://genclikkamplari.gsb.gov.tr/Modul/MisyonVizyon.aspx>
20. **Gençlik ve Spor Bakanlığı.** (2020). Erişim adresi: <http://genclikkamplari.gsb.gov.tr/Modul/GenclikKamplari.aspx>
21. **Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2017).** *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
22. **Hall, P. ve Weaver, L. (2001).** Interdisciplinary education and teamwork: a long and winding road. *Medical Education*, 35(9), 867-875. doi.org/10.1046/j.1365-2923.2001.00919.x
23. **Hızal, C. B. (2010).** *The role of supervisor support on the relation between team climate and acquired leadership* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
24. **Işık, M. (2014).** *Çağrı merkezlerinde takım çalışması ve örgütsel güven ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
25. **Kayıoğlu, N. B., Doğan, İ. ve Çetin, M. (2015).** Gençlik kampı lider adaylarının duygusal zekâ düzeyleri ve iletişim becerilerinin incelenmesi. *Sportmetre*, 12(1),43-50.
26. **Koparan, E. (2005).** *Takım performansına etki eden takım çalışmasına ilişkin faktörlerin belirlenmesine yönelik bir uygulama* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
27. **Künye, P. (2019).** *Gençlik kamplarının program sorumluları tarafından rekreasyonel açıdan değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
28. **Lhasarunova, E. (2017).** *İşletmelerde takım ruhu yaratılmasında duygusal zekânın önemi ve bu süreçte kurum içi halkla ilişkiler çalışmalarının rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
29. **Parlar, F. M. (2014).** *Gençlik liderlerinin liderlik davranışları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
30. **Pepe, H., Özsarı, A., Pepe, Ş. ve Fişekçioğlu, İ. B. (2018, Mayıs).** *Hokey sporcularında takım çalışmasına yatkınlık ve problem çözme becerileri ilişkisi*. III. INES Education and Social Science Congress, Alanya/Antalya.
31. **Salas, E., Cooke, N. J. ve Rosen, M. A. (2008).** On teams, teamwork, and team performance: discoveries and developments. *Journals.sagepub.com*. doi/abs/10.1518/001872008X288457
32. **Şahin, H. (1999).** *Liderlik yöneticilik ayrımı-kuramlar ve kriterler* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

33. **Şimşek, Ş. M., Çelik, A. ve Akgemci, T. (2014).** *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış (yenilenmiş 8. baskı)*. Konya: Eğitim Yayınevi.
34. **Şimşek, Ş. M. (2007).** *Yönetim ve organizasyon*. Konya: Adım Ofset.
35. **Özler, E. D. ve Koparan, E. (2006).** Takım performansına etki eden takım çalışmasına ilişkin faktörlerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Akademik Bakış, 8*, 1-29.
36. **Temel, C., Doğaner, Ş., Namli, A. ve Balcı, V. (2015).** Evaluating the leadership behaviour of the youth camp leaders according to the participants perceptions. *Niğde University Journal of Physical Education And Sport Sciences, 2(9)*, 211-219.
37. **Tuncer, U. Ç. (2008).** *İnsan kaynaklarının psiko-sosyal bakımdan geliştirilmesi amacıyla hazırlanan gelişim programlarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma: Man Türkiye A.Ş. Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
38. **Tolukan, E., Şahin, M. Y., Ayyıldız, E. ve Uğurlu, A. (2017).** Gençlik liderlerinin izlenim yönetimi davranışlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 2(2)*, 41-56.
39. **Turhan, F. H. (2018).** *Gençlik ve spor Bakanlığı'na bağlı gençlik merkezlerinde çalışan gençlik liderlerinin yaşam kalite düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
40. **Tüfekçi, Ş., Gündoğdu, C. ve Çelebi, E. (2016).** Gençlik kamplarında görev yapan liderlerin iletişim becerilerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies, 2(2)*, 232-238.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.

Yerel Yönetimlerin Sunduğu Fiziksel Aktivite Hizmetleri, Çalışmayan Kadınların Günlük Yaşamını Nasıl Etkiler? İstanbul İlinde Bir Nitel Araştırma Örneği

Yeşim ALBAYRAK KURUOĞLU¹, Dilek UZUNÇAYIR^{2,3}

¹Haliç Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, İstanbul

²Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor A.B.D. Doktora Programı, Ankara

³İstanbul Gaziosmanpaşa Belediyesi, Zatiğül Hanım Kültür Merkezi Spor Uzmanı, İstanbul

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmada, yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel aktivite hizmetlerinin, gelir getirici bir işte çalışmayan kadınların günlük yaşamına etkilerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada temel nitel araştırma modeli ve veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul ili Gaziosmanpaşa Belediyesi, Zatiğül Hanım Kültür ve Sanat Merkezi'nin sunduğu fiziksel aktivite hizmetlerinden (pilates ve zumba) yararlanan 30 kadın arasından gönüllü olarak 25-45 yaş arası 6 kadın (3 pilates, 3 zumba) oluşturmuştur. Katılımcılardan elde edilen verilerin analizinde içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. 14 hafta süresince, haftada 2 gün fiziksel aktivitelere düzenli devam eden kadınların ses kayıtlarından elde edilen veriler, 6 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler sırasıyla; "genel sağlık," "yaşam tarzı," "kişilik yapısı (iç ve dış faktörler)," "sosyal ilişkiler," "erişebilirlik" olarak belirlenmiştir. Belirlenen kategorilerden ise, toplamda 12 kod elde edilmiştir. Sonuç olarak, yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel aktivite programlarına katılan kadınlar, bu aktivitelerin genel sağlık durumları ve vücut algılarına olumlu katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan kadınlar, evlerine yakın olan ve ücretsiz olarak aldıkları bu hizmetin sosyal ilişkilerini ve yaşam biçimlerini olumlu etkilediğini, aksi takdirde sadece evde zaman geçiren, giderek zihinsel ve ruhsal sağlıklarının bozulduğu bireylere dönüşebileceklerini belirterek, bu tür belediye hizmetlerinin hayatlarında fark yarattığını vurgulamışlardır.

Anahtar sözcükler: Fiziksel aktivite, Yerel yönetim hizmeti, Kadın, Günlük yaşam, Nitel araştırma

How Do Physical Activity Services of Local Governments Effect The Daily Lives of Unemployed Women? A Qualitative Research Example in Istanbul Province

Abstract

The aim of this study was to examine in depth the impact of physical activity services offered by local governments on the daily lives of women who do not work in income-generating jobs. A semi-structured interview was used as a basic qualitative research model and data collection tool. The study group consisted of 6 women (3 pilates, 3 zumba) participating voluntarily among 30 women who were benefited from the physical activity services (pilates and zumba) offered by Gaziosmanpaşa Municipality Zatiğül Hanım Culture and Art Center in Istanbul province. Content analysis method was used in the analysis of data obtained from participants. Data obtained from tape recordings of women who regularly participated in physical activities for twice a week during 14 weeks were collected under 6 categories. These categories were defined as "general health," "lifestyle," "personality structure (internal and external factors)," "social relationships," "accessibility" respectively. Totally 12 codes were obtained from the identified categories. As a result, women who participated in physical activity programs offered by a local government stated that these activities contributed positively to their overall health status and body perceptions. Women stated that it was a big opportunity to have this service close to their homes and free of charge. Participating these activities improved their social relations as well as made positive influence in their lives, otherwise they would spend time at home. They indicated that their mental and spiritual health got better, and that kind of local government service helped them to transform their lives.

Keywords: Physical activity, Local government service, Women, Daily life, Qualitative research

Giriş

İnsan, doğuştan gelen özelliklerinden dolayı hem yaşamını ve hem de sağlığını korumak amacıyla hareket etme ihtiyacı duymaktadır. Teknolojik gelişmeler, her ne kadar günlük yaşam içinde insanlara zaman kazandırmış olsa da sedanter yaşam alışkanlıklarına meyil vermesine yol açtığı düşünülmektedir (Vural, 2010). Sedanter yaşam alışkanlıklarından biri olan hareketsizlik, kardiyovasküler hastalıklar, Tip 2 diyabet, yüksek tansiyon, kanser ve kas-iskelet rahatsızlıklarına neden olarak, insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Vural, 2010; Church ve diğerleri, 2011; Archer ve Blair, 2011; Chomistek ve diğerleri, 2013). İnsan sağlığının iyileştirilmesi ve var olan sağlıklarının korunabilmesi için fiziksel aktivitelere ve rekreasyon etkinliklerine katılım, aktif ve mutlu bir yaşam için önemli bir etkidir (Zorba, 2015).

Yapılan araştırmalar, düzenli olarak spor ve fiziksel aktivitelere katılmak kronik hastalıklardan korumakta ve yaşam kalitesini yükseltmektedir (Church ve diğerleri, 2011; Moore ve diğerleri, 2012; Rhodes, Mark ve Temmel, 2012; Kodama ve diğerleri, 2013; Pedersen ve Saltin, 2015; Dempsey ve diğerleri, 2016; Warburton ve Bredin, 2016; Mazurek ve diğerleri, 2017). Bununla birlikte, stres ve depresyon seviyelerini azaltarak bireyin kendini iyi hissetmesine ve özgüveninin artmasına destek olurken, sosyal ilişkilerini de olumlu etkileyerek daha verimli bir yaşam sürmeye olanak sağlamaktadır

(Bulgu, Koca Arıtan ve Aşçı, 2007; Lee, Choi ve Yang, 2015; Klaperski, Dawans, Heinrichs ve Fuchs, 2014; Weinberg ve Goul, 2014; Türk, 2016; Çetin, 2018).

Yılmaz ve Ulaş (2016) ile Yaşartürk, Uzun ve İmamoğlu, (2016) araştırmalarında yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel ve rekreatif aktivite hizmetlerine katılımın kadınlara maddi açıdan yük getirmedeğini, sosyalleşme fırsatı sunduğunu ancak kadınların serbest zamanlarını değerlendirilmede zorluklar yaşadıklarını, fiziksel ve çevresel olarak uygun koşulların olmamasından dolayı sınırlı katılım sağladıklarını tespit etmişlerdir. Bu nedenle, kadınların bireysel ihtiyaçları göz önüne alınarak, kaliteli ve verimli bir yaşam sürebilmeleri için, daha fazla hareket etmelerinin teşvik edilmesi önerilmektedir.

Kadınların erkeklere göre hareketsiz bir yaşam sürdürdüklerine dair araştırmalara rastlanmaktadır. Karaca'nın (2008) yetişkin kadın ve erkeklerde yaptığı araştırmasında, her iki cinsten bireylerin çoğunun düzenli bir spor aktivitesine katılmadıkları, fakat düzenli katıldıklarını ifade eden kadınların ulaşım amaçlı yürüyüş ve spor aktivitelerine katılım süresinin (saat/gün) erkeklerden daha uzun olduğu, erkeklerin ise daha yüksek şiddette spor aktivitelerini tercih ettikleri sonucuna varmıştır. Fiziksel aktivitelere katılım oranlarının cinsiyete göre incelendiğinde araştırmalarda, kadınların erkeklere göre daha az ve düşük seviyede aktivitelere katılım sağladığı gözlenmektedir (Genç, Şener ve Karabacak, 2011; Yurtççek, 2014; Kaypak, 2014).

Aparicio-Ting, Farris, Courneya, Schiller ve Friedenreich, (2015) ise 12 ay boyunca düzenli fiziksel aktiviteye katılan postmenopozal dönemdeki kadınların, stres düzeylerinin azaldığı, kendilerini iyi hissettikleri ve fiziksel uygunluk düzeylerinin olumlu yönde etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır. Başar ve Sarı'ya (2018) göre düzenli egzersiz depresyon, mutluluk ve psikolojik iyi oluş ile ilişkilidir. Huang ve Humphreys (2012) ve Bulut (2013), fiziksel aktivitenin beden sağlığının yanı sıra, bireyin kendini mutlu hissetmesine, olumlu düşünebilme, stresle başa çıkabilme, sosyal uyum ve kabul görme gibi olumlu etkileri olduğunu bildirmiştir. Eyili (2017), rekreatif etkinliklere ve fiziksel aktiviteye katılımın kadınların genel sağlığını olumlu etkilediğini ve yaşam kalitesini yükselttiği sonucuna ulaşmıştır. Kadınların, düzenli olarak fiziksel aktivitelere katılmaları teşvik edildiği takdirde fiziksel, zihinsel, duyuşsal ve sosyal gelişimleri olumlu etkilenecek, sağlıklı yaşam tarzı benimsemeleri sağlanabilir (Akyol ve İmamoğlu, 2018).

Bu araştırmanın amacı; İstanbul ili, Avrupa yakasında yer alan Gaziosmanpaşa Belediyesi Zatiğül Hanım Kültür ve Sanat Merkezi'nde ücretsiz sunulan fiziksel aktivite hizmetlerinden 14 hafta süresince haftada 2 kez pilates ve zumba programlarına katılan, gelir getirici bir işte çalışmayan kadınların genel sağlık, sosyal hayat ve yaşam tarzlarında ne gibi etkiler yarattığını nitel araştırma yöntemiyle derinlemesine incelemektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Fenomenoloji deseni, insanların aynı olayların belirli bir yönünü tecrübe etmede, yorumlamada, anlamada veya

kavramsallaştırmada ortaya koydukları farklı yolları tanımlamaktır (Çepni, 2007). Fenomenografik araştırmalar, daha derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olaylar, deneyimler, algılar ve durumlar gibi olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel aktivite hizmetlerine katılım sağlayan kadınların fiziksel aktiviteye katılıma ilişkin düşünceleri derinlemesine incelenmiştir.

Araştırmanın Örneklemi

Bu araştırmada, nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede, önceden belirlenen bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumlar çalışılır (Patton, 1987). Buna göre, İstanbul ili, Avrupa yakasında Gaziosmanpaşa Belediyesi, Zatiğül Hanım Kültür ve Sanat Merkezi'nde 14 hafta süreli pilates ve zumba derslerine ilk defa katılan 30 kadın arasından, gönüllü olarak yüz yüze görüşmeyi kabul eden ve gelir getirici bir işte çalışmayan 6 kadın, araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Pilates'e katılan kadınlar "P" olarak, zumbaya katılan kadınlar ise "Z" olarak isimlendirilmiş ve kişi isimleri gizlenerek katılımcılara numara verilmiş P1, P2, P3, Z1, Z2 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'de belirtilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Pilates Katılımcı Kodu	Yaş (Yıl)	Eğitim Durumu	Ekonomik Durumu
P1	39	Lise	Çalışmıyor
P2	45	Lise	Çalışmıyor
P3	29	Lise	Çalışmıyor
Zumba Katılımcı Kodu			
Z1	45	Lise	Çalışmıyor
Z2	34	Lise	Çalışmıyor
Z3	25	İlkokul	Çalışmıyor
Katılımcıların Yaş Ortalaması ± SS	36,16± 8,3		

Veri Toplama Araçları

Herhangi bir işte çalışmayan kadınların, yerel yönetimler tarafından ücretsiz olarak sunulan fiziksel aktivitelere yönlendirilmesi ve katılım deneyimleri hakkında derinlemesine bir araştırma yapabilmek için yarı-yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuş ve yüz yüze görüşmeler yoluyla nitel araştırma tekniği kullanılmıştır (Merriam, 2013). Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik soruların yer aldığı "**Kişisel Bilgi Formu**" ve etik kurallar çerçevesinde araştırmanın amacı ile verilerin ne şekilde kullanılacağını belirten "**Bilgilendirme ve Onam Formu**" imzalamaları istenmiştir.

Verilerin Toplanması

"Yerel yönetimler tarafından düzenlenen fiziksel aktivite ve spor programlarına çalışmayan kadınların katılmasını etkileyen faktörler nelerdir? "Fiziksel aktivite programlarına katılan çalışmayan kadınların günlük hayatlarında elde ettiği kazanımlar nelerdir?" rehber soruları yardımıyla görüşmenin konusunu oluşturan yarı yapılandırılmış sorular hazırlanarak, haftada 2 gün, 60 dakika süren 14 haftalık pilates ve

zumba programlarının bitiminde yüz yüze 20-45 dakika süren görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde, katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

Katılımcılara, aşağıda belirtilen odak konularda sorular yöneltilmiştir.

Fiziksel Aktivitelere Katılmaya Karar verme ve Motivasyon

Egzersiz yapmaya karar vermenize sebep olan ilk nedeniniz/leriniz nelerdir? Yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel aktivite hizmetleri hakkında bilginiz var mıydı? Sizi bu aktivitelere katılmaya kim/ler veya hangi faktörler yönlendirdi?

Algılanan Fiziksel Aktivite Düzeyi

Günlük aktivite düzeyiniz hakkında bilgi verir misiniz? Televizyon, internet, sosyal medya kullanıma ne kadar süre harcıyorsunuz?

Özel Spor Merkezileri veya Yerel Yönetim Tercihi

Fiziksel aktivitelerin özel spor merkezileri veya yerel yönetimler tarafından sunulması katılım tercihinizi değiştirir mi? Yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel aktivite hizmetini nasıl öğrendiniz?

Aktivite Seçimi

Yerel yönetimde sunulan fiziksel aktivitelerden hangisini seçmek istediniz? Neden? Kim/ler yönlendirdi?

Kazanımlar

Fiziksel aktivitelere katılmadan öncesi ve sonrasında hayatınızda değişiklikler hissettiniz mi? Fiziksel, zihinsel, sosyal ve psikolojik açıdan kendinizi öncesi ve sonrasına göre değerlendirir misiniz?

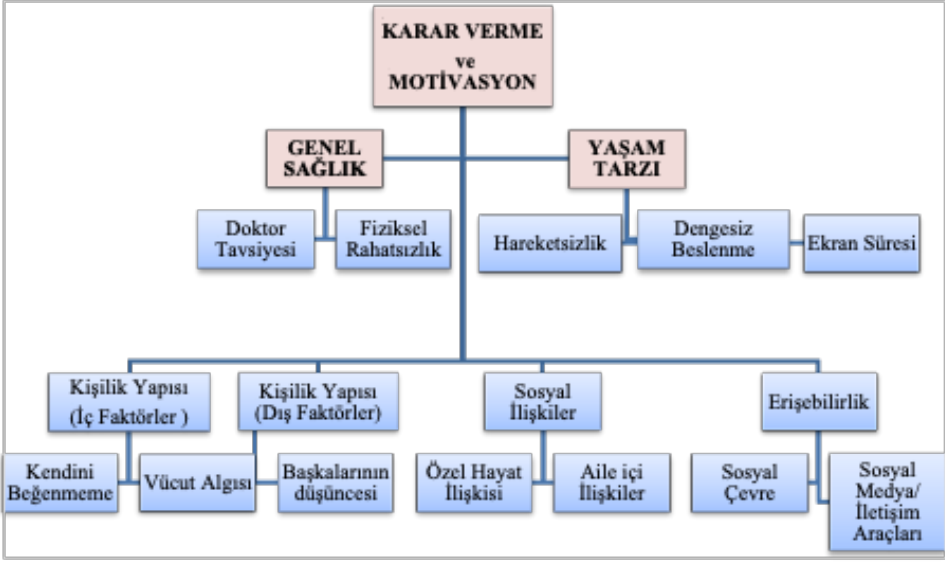
Verilerin analizi

Bu araştırmada, yüz yüze ve ses kaydı ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, betimsel ve içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, verilerin tanımlanması, kodlanması ve kategorileştirilmesi sürecidir. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından gözden geçirilerek kod listesi oluşturulmuştur. Kodlar ise ortak özelliklerine göre bir araya getirilerek kategorilere ulaşılmıştır. Verilerin kodlanması araştırmacıların yanı sıra iki uzman görüşü alınarak oluşturulmuş ve ilgili kategorileri temsil eden kodlar birbirleri ile ilişkili biçimde açıklanarak yorumlanmış ve sonuçlara ulaşılmıştır (Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bulgular

Tematik Analiz Haritası

Çalışmayan kadınların, yerel yönetimin ücretsiz olarak sunduğu fiziksel aktivitelere katılmalarının günlük hayatlarına yarattığı etkiler hakkında yapılan görüşmelerde, “Karar verme ve Motivasyon”, “Genel Sağlık” ve “Yaşam Tarzı” başlıklarında ana temalar elde edilmiştir. Sorulan soruların konu başlıklarından ulaşılan bu ana temaların içinde alt temalar olduğu gözlemlenmiş ve böylece tematik analiz haritası ortaya çıkmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Soruların odaklandığı konulardan elde edilen ana tema ve alt temalar

Görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analiziyle ulaşılan kodlar, kategoriler ile ilgili kodların tekrarlanma sıklığını ifade eden frekans değerleri ise Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Tüm katılımcıların fiziksel aktiviteye katılımıyla ilgili kategoriler, kodlar ve frekans değerleri

Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar (n=6)	Frekans
Genel Sağlık f(8)	-Doktor Tavsiyesi	P1, P2	f(2)
	-Fiziksel Rahatsızlık	P1, P2, P3, Z1, Z2, Z3	f(6)
Yaşam Tarzı f(12)	-Hareketsizlik	P1, P3, Z1, Z2, Z3	f(5)
	-Dengesiz Beslenme	Z1, Z2	f(2)
	-Ekran Süresi	P1, P2, P3, Z2, Z3	f(5)
Kişilik Yapısı (İç Faktörler) f(7)	-Kendini Beğenmeme	P3, Z2, Z3	f(3)
	-Vücut Algısı (Beden imajı)	P3, Z1, Z2, Z3	f(4)
Kişilik Yapısı (Dış Faktörler) f(3)	-Başkalarının düşüncesi	P3, Z2, Z3	f(3)
Sosyal İlişkiler f(6)	-Özel Hayat İlişkisi	P1, P2	f(2)
	-Aile içi İlişkiler	P1, P3, Z1, Z2	f(4)
Erişebilirlik f(5)	-Sosyal Çevre	P1, P3, Z3	f(3)
	-Sosyal Medya/ İletişim Araçları	Z1, Z2	f(2)

Tematik analiz haritasından belirlenen kategoriler sırasıyla; “genel sağlık,” “yaşam tarzı,” “kişilik yapısı (iç ve dış faktörler),” “sosyal ilişkiler,” “erişebilirlik” başlıkları ile tabloda sunulmuştur. Belirlenen kategorilerden ise, toplam 12 kod elde edilmiştir. Genel sağlık kategorisinde, “doktor tavsiyesi,” “fiziksel rahatsızlık” kodları; yaşam tarzı kategorisinde, “hareketsizlik,” “dengesiz beslenme düzeyi,” “ekran süresi” kodları; kişilik yapısı (iç faktörler) kategorisinde, “kendini beğenmeme,” “vücut algısı” kodları ve kişilik yapısı (dış faktörler) kategorisinde “başkalarının düşüncesi”, sosyal ilişkiler

kategorisinde; “özel hayat ilişkisi”, “aile içi ilişkiler” kodları, erişebilirlik kategorisinde; “sosyal çevre” ve “sosyal medya / iletişim araçları” kodları yer almıştır.

Tablo 2’de yer alan frekans değerleri incelendiğinde, katılımcıların en fazla görüş bildirdikleri kategorinin “yaşam tarzı, f(12)” olduğu görülmektedir. Bununla beraber Tablo 2’de katılımcıların en az görüş bildirdiği kategori ise; “kişilik yapısı (dış faktörler), f(3)” olduğu görülmektedir. Katılımcıların fiziksel aktivite programına yönelik görüşleri önem derecelerinin “yaşam tarzı, f(12)” “genel sağlık, f(8)” “kişilik yapısı (iç faktörler), f(7)” “sosyal ilişkiler, f(6)” “erişebilirlik, f(5)” ve “kişilik yapısı (dış faktörler), f(3)” olarak sıralandığı belirlenmiştir.

Yerel yönetim ücretsiz hizmetlerden fiziksel aktivite programlarına katılan ve herhangi bir işte çalışmayan kadınların odak sorulara verdiği cevaplardan, içerik analiziyle elde edilen kategoriler ayrı ayrı incelenmiş ve kodlara ilişkin katılımcı görüşlerine ait doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur:

Genel Sağlık Kategorisi

Çalışmayan kadınların ikamet ettiği bölgede yerel yönetim hizmeti olarak sunulan fiziksel aktivite hizmetlerine katılmaya karar verme ve motivasyon sebepleri ana temasından ulaşılan “genel sağlık” kategorisine ilişkin görüşleri “doktor tavsiyesi, f(2)” ve “fiziksel rahatsızlık, f(6)” olarak kodlanmıştır. Fiziksel aktiviteye katılmaya karar verme sebepleri arasında yaşanan sağlık problemleri öne çıkan ifade olmuştur.

“Doktor tavsiyesi” kodundan pilates grubunda yer alan katılımcıya ait bir görüş aşağıda sunulmuştur:

(P2) “Doktor tavsiyesi ile geldim. Doktor kilo vermeme söyledi, kas romatizması hastasıydım kaslarımı güçlendirmem için pilates’e yönlendirdi.”

“Fiziksel rahatsızlık” kodundan pilates grubunda yer alan aynı katılımcıya ait diğer bir ifade ise aşağıdaki gibidir:

(P2) “Buraya gelmezsem evde öyle oturacaktım ve hastalığım artacaktı ve ilaç kullanacaktım. Ama bu araya gelince hem eklemlerim güçlendi hem ilaçlarımı bıraktım hastalığımı yendim. Oturduğum süre içerisinde sırtımda kas spazmı oluştu ve boynumda düzleşme oluştu ve kilo aldım varisim başladı.”

Yaşam Tarzı Kategorisi

Fiziksel aktivelere katılmaya karar verme sebeplerinden “yaşam tarzı” kategorisi içinde “hareketsizlik, f(5)”, “dengesiz beslenme, f(2)” ve “ekran süresi, f(5)” kodları oluşmuştur. Bu kodlara ilişkin frekans değerleri incelendiğinde, “hareketsizlik, f(5)” ve “ekran süresi, f(5)” kodlarının eşit sayıda tekrar edildiği tespit edilmiştir.

“Hareketsizlik” kodunda pilates grubundan bir katılımcının ifadesi aşağıdaki gibidir:

(P3) “Hareketsizlik kilo olarak dönüyordu iyice hiçbir şey yapmama isteği artıyordu. Merdiven, yokuş filan çıkmakta çok zorlanıyordum hatta çıkmak istemiyordum bile. Psikolojik olarak ta çok etkileniyorsunuz giydiğiniz yakışmıyor aynaya bakmak

istemiyordum özgüvenim kırılmıştı. Mesela pilatesten öncesinde ben oturduğum yerden kalkamıyordum kitlenip kalıyorum ama bu pilatesten sonra hani nasıl diyeyim kaslarım gevşediğimi nasıl deyim daha çok rahat hareket eder oldum eskisi kadar zorluk çekmiyorum yürürken tıkanmıyorum o şekilde yani."

"Dengesiz beslenme" kodunda zumba grubundan bir katılımcının görüşü aşağıda belirtilmiştir:

(Z1) *"Spora başlayınca sabahları daha iyi kalktığımı hatta dengesiz beslenmemin bile düzene girdiğini fark ettim yani belli bir düzene girdi sabahları kalktığımda enerjik hissettiğim için düzenli gidiyor her şey sabah kahvaltımı yapıyorum, erken uyanabiliyorum."*

"Ekran süresi" koduna yönelik zumba grubundan bir katılımcının ifadesi aşağıda yer almaktadır:

(Z2) *"Spor yapmadığım zamanlar evde çok mutsuz halsiz bir insan oluyorsun hiçbir şeye enerjin yok gibi. Saatlerce tv başında oluyorsun o diziden o dizeye geçiyorsun sonra ne bilim tipik ev işleri yemek, ütü, bulaşık, çocuk bakımı. Sosyal medyada da eskiden çok zaman geçiriyordum ama spor ile birlikte daha farklılık elde ettim mesela arkadaş çevrem oldu orada harcayacağım zamanı arkadaşlarımla çocuğumla harcıyorum daha değerli bunu anladım."*

Kişilik Yapısı (İç Faktörler) Kategorisi

Yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel aktivite programına katılan çalışmayan kadınların "kişilik yapısı (iç faktörler)" kategorisine ilişkin görüşleri "kendini beğenmeme, f(3)" ve "vücut algısı, f(4)" olarak kodlanmıştır. Bu kodlara ilişkin frekans değerleri incelendiğinde "vücut algısı (beden imgesi), f(4)" kodunda daha fazla görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

"Kendini Beğenmeme" koduna yönelik zumba grubundan bir katılımcının ifadesi aşağıdaki gibidir:

(Z1) *"Kilo problemi yaşıyordum hani bunu gayet bu da seni mutsuz ediyor bir kadın olarak kilolu görünmek kendini yetersiz hissediyorsun."*

"Vücut Algısı" kodunda zumba grubundan bir katılımcının görüşü aşağıda belirtilmektedir.

(Z2) *"Fiziksel olarak tabii ki çok zayıfladım, sıkılaştım hani görüntümden de çok memnunum. Her giydiğim oluyor. Ya görüntünüzü beğeniyorsunuz çünkü gerçekten kendini beğenen kadın çevresindeki insanlara daha farklı enerji saçıyor."*

Kişilik Yapısı (Dış Faktörler) Kategorisi

Yerel yönetimlerin sunduğu fiziksel aktivite programına katılan kadınların "kişilik yapısı (dış faktörler)" kategorisine ilişkin görüşleri "başkalarının düşünceleri, f(3)" olarak kodlanmıştır.

“Başkalarının düşünceleri” koduna yönelik zumba grubundan bir katılımcının verdiği yanıt aşağıda belirtilmektedir.

(Z3) “Çevrendeki insanların seni kilolu görmesi seni mutsuz ediyor. Kocaman bir göbeğin var bu göbeği ne zaman küçülteceksin kalçaların ne kadar büyümüş bunlar çevrenin kendisince insanların baskısı. Beni daha çok yeme eğilimine itiyordu bunlar daha çok mutsuz ediyor evet kilom olabilir ben bunun farkındayım bununla baş etmeye çalışırken sende beni olumsuz yönde geriye dibe çekmenin hiçbir anlamı yok yani.”

Sosyal İlişkiler Kategorisi

Fiziksel aktivite programına katılan kadınların günlük yaşamda etkisini hissettikleri “sosyal ilişkiler” kategorisine ilişkin görüşleri “özel hayat ilişkisi, f(2)” ve “aile içi ilişkiler, f(4)” olarak kodlanmıştır.

“Özel hayat ilişkileri” koduna yönelik olarak pilates grubundan bir katılımcının verdiği görüş aşağıdaki gibidir:

(P1) “Bundan bir buçuk iki seneye kadar çok karamsardım. Her şeyi kafama takardım. Eşimin söylediklerini. Bir buçuk iki seneden sonra bu sporla düzeldi. Mutluluğumu anlatamam. Çünkü düşüncelerim değişti eskisi gibi abuk subuk şeyler düşünmüyorum eşim bir şeye kızdığı zaman alınırdım alınmıyorum.”

“Aile içi ilişkiler” koduna yönelik pilates grubundan bir katılımcının günlük hayatında meydana gelen etkiler için belirttiği görüş aşağıdaki gibidir:

(P2) “Çocuklarımın bir davranışta kızıp ettiğim zaman onlara üzülürdüm ama eskisi kadar üzülüyorum çünkü ben bir annemim dört dörtlük olmak zorunda değilim benim de kusurlarım hatalarım var eskisi gibi kafama takmamayı öğrendim.”

Erişebilirlik Kategorisi

Fiziksel aktivite programlarına katılan çalışmayan kadınların katılım nedenlerinin başında yer alan “erişebilirlik” kategorisine ilişkin görüşleri “sosyal çevre, f(3)” ve “sosyal medya/iletişim araçları, f(2)” olarak kodlanmıştır. Bu kodlara ilişkin frekans değerleri incelendiğinde katılımcıların erişebilirlik kategorisinde “sosyal çevre, f(3)” kodu ile ilgili daha fazla görüş bildirdikleri gözlenmiştir.

“Sosyal çevre” koduna yönelik olarak zumba grubundan bir katılımcının verdiği cevap aşağıdaki gibidir:

(Z3) “Yakınlarım geldiği için buraya baktım. Bütün branşlarına baktım ama daha çok spor ilgimi çekti. Arkadaşlarımın vasıtasıyla geldim.”

“Sosyal Medya/İletişim Araçları” kodunda görüş bildiren bir katılımcının görüşü ise aşağıdaki gibidir:

(Z2) “Broşürler ve internet ortamında gördüm. Tamamen tesadüf sosyal medyadan görmüştüm.”

Tartışma

İstanbul Gaziosmanpaşa ilçe merkezinde iktisaden aktif nüfus, 12 ve üzeri yaştaki nüfusun %48,4'ünü oluşturmaktadır. Bu oran, ilçe nüfusunun yaklaşık yarısının faal olarak ekonomik hayata katıldığını, diğeri yarısının ise ekonomik açıdan faal olmadığını ortaya koymaktadır. Resmi verilere göre, bu ilçede ekonomik açıdan aktif olmayan nüfusun büyük kısmının ev kadınları olduğu belirtilmektedir (T.C. Gaziosmanpaşa Kaymakamlığı, 2020). Bu araştırmada, İstanbul Avrupa yakasındaki Gaziosmanpaşa Belediyesi'nin ücretsiz sunduğu fiziksel aktivite hizmetlerinden 14 haftalık dönemler halinde düzenlenen pilates ve zumba programlarına katılan, gelir getirici bir işte çalışmayan kadınların genel sağlık, sosyal hayat ve yaşam tarzlarında ne gibi etkiler yarattığını nitel araştırma yöntemiyle derinlemesine incelemek amaçlanmıştır. Fiziksel aktivite programlarına katılan 30 kadın arasından 3'ü pilates, 3'ü zumba sınıfından toplam 6 kadın bu araştırmaya katılmak için gönüllü olmuşlardır. Ekonomik olarak aktif olmayan kadınlara yönelik "yerel yönetim tarafından sunulan fiziksel aktivite hizmetlerine katılmalarını etkileyen faktörler" ve "katıldıktan sonra elde ettikleri kazanımlar" hakkında yarı- yapılandırılmış sorular oluşturulmuş ve 14 haftalık dönem bittikten sonra ses kaydı alınarak yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların fiziksel aktivitelere katılma sürecinde, karar vermek ve bir programa düzenli katılmaya motive olmanın arka planında yaşadıkları sağlık sorunları ve sürdürdükleri yaşam tarzı olduğu bulunmuştur. Bu nedenle, araştırma "karar verme ve motivasyon", "genel sağlık" ve "yaşam tarzı" olarak üç ana tema ve bunlara bağlı alt temalar üzerinde şekillenmiştir.

Amaçlı örnekleme yöntemiyle tasarlanan bu araştırmada yer alan kadınların özelliği, herhangi bir işte çalışmadıkları için, vakitlerinin önemli kısmını evde hareketsiz geçirmeleridir. Yaş ortalamaları 36(yıl) olan katılımcılar, yaşam tarzlarının getirdiği bir kısır döngünün içinde bulduklarının farkında oldukları ifadelerde bulunmuşlardır. Evde sürdürülen bir hayatın, dengesiz beslenme, hareketsizlik ve ekran süresi uzunluğu gibi genel sağlıkları üzerinde risk oluşturan yaşam davranışlarına neden olduğunun bilincine vardıklarını ve sağlıklarının bozulduğundan bahsetmişlerdir. Bu nedenle, aslında uzun süredir farkında oldukları bu konuda, gelir getiren bir işte çalışmadıkları için, maddi kaygılar nedeniyle araştırmaya girmedikleri; diğeri yandan bir anda gelen doktor tavsiyesi ve kontrolden çıkma noktasına ulaşan rahatsızlıklarının, fiziksel aktivitelere katılmaya karar verme nedenleri olduğu belirlenmiştir. Fiziksel aktivitelere katılmak, sağlık için risk oluşturan yaşam tarzı nedeniyle ortaya çıkabilecek rahatsızlıkların önlenmesinde önemli bir araçtır (Warburton ve Bredin, 2016; Mazurek ve diğeri, 2017). Araştırmaya katılan kadınlar, romatizma, boyun omurlarında düzleşme, obezite, çarpıntı, varis gibi sağlık sorunlarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Aktivitelere katılım sonrasında elde ettikleri kazanımlara yönelik verdikleri cevaplarda "ilaçları bıraktım", "hastalığı yendim", "önceden kitlenip kalıyordum" "rahat hareket eder oldum" ve "artık yürürken tıkanmıyorum" ifadelerine erişmişlerdir.

Araştırmaya katılan kadınlar, hareketsiz yaşam davranışları ve dengesiz beslenmeden dolayı ayrıca kilo problemi yaşadıklarını ve fiziksel aktiviteler yoluyla kilo vererek iyi bir fiziki görünüşe sahip olma beklentileri olduğunu da belirtmişlerdir. Kadınlar, eğer bu aktivitelere (pilates/ zumba) katılmasalardı, evde oturarak, televizyon izleyerek ve internette vakit geçireceklerini ve daha da kilo alacaklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların bu ifadesi, Hu, Li, Colditz, Willett ve Manson'ın, (2003) yaptığı araştırma ile örtüşmektedir. Hu ve diğerleri (2003), hareketsiz yaşam tarzı içinde televizyon izleme ile obezite ve Tip 2 Diyabet'e yakalanma açısından anlamlı bir kolerasyon olduğunu vurgulamışlardır. Shi, Morrison, Wiechal, Horton ve Hayman'a (2011) göre düzenli egzersizlere katılım, düzenli beslenme alışkanlığı ve daha az TV izleme süresinin kardiyometabolik riskin azalması ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Kadınlar, fiziksel aktivitelere karar verme sürecinde iç ve dış faktörlerden etkilendiklerinden (kişisel ve çevresel etkiler) bahsetmişlerdir. Uzun zamandır sürdürdükleri olumsuz yaşam alışkanlıkları nedeniyle kilo aldıklarını ve bedenlerinden rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. 14 haftalık dönem sonunda elde ettikleri kazanımlara kilolu olmanın onlarda yarattığı psikolojik baskının azaldığını, kendileri hakkında yarattıkları olumsuzluklardan kurtulduklarından bahsetmişlerdir. Homan ve Tylka (2014), düzenli fiziksel aktivitenin kadınların vücutlarındaki olumsuz duygularını azalttığını vücut algısı üzerinde olumlu etkisi olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Çiçek, İmamoğlu, Yamaner ve Türk (2017), sedanter kadınlarda 12 haftalık düzenli kardiyo bosu egzersizleri sonucunda kadınlarda depresyon düzeylerinin azalttığı ve beden imajını olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Yalçın ve Ayhan (2020) ise, sportif rekreasyonel egzersizlere katılan kadınların fiziksel görünüş mükemmeliyetçiliği ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin iç ve dış öz güvenleri üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmaya katılan kadınların ifadeleri, yukarıdaki araştırmaların sonuçlarıyla benzer özellikler taşımaktadır.

Çiçek (2018), düzenli spor yapan kadınların daha yüksek iletişim becerilerine sahip olduğunu ve beceri seviyesi düşük olan insanların spor yapmaya teşvik edilmesi gerektiğini önermiştir. Berger, Darby, Owen ve Carels (2019), sedanter kadınlarda 16 haftalık kilo verme amaçlı fiziksel aktivite programının sosyal kaygı ve öznel iyi oluş düzeylerine olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Dimlioğlu (2018), 12 haftalık pilates egzersizine katılımın orta yaş sedanter kadınların temel psikolojik ihtiyaçları düzeyini ve öznel iyi oluş seviyelerini artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmaya kadınlar, fiziksel aktivite katıldıktan sonra elde ettikleri kazanımlar hakkında özel hayatları ve aile içi ilişkilerinde yaşadıkları olumlu gelişmeleri önemle vurgulamışlardır. Evli kadınlar, eşleri ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde iyileşmeler yaşadıklarını, diğerleri de özgüvenlerinin arttığından bahsetmiştir. Düzenli fiziksel aktivitelere katılım, kadınların yaşamında fiziksel sağlığın yanı sıra psikolojik ve sosyal açıdan önemli katkılar da sağlamıştır.

Yukarıda açıklanan sebeplerle fiziksel aktivite yapması gerektiğini anlayan, ancak ekonomik açıdan yeterli olmadığı için imkân aramaya başlayan katılımcılar, "erişebilirlik" kategorisinde, yakın çevresi ve sosyal medya aracılığıyla ücretsiz yerel yönetim hizmetlerinden haberdar olduklarını belirtmişlerdir.

Sonuç

Mesleki unvanları ne olursa olsun, vakitlerinin çoğunu evde geçiren, ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlıkları açısından risk altındadırlar. Bu kadınlarda gözlenen hareketsizlik, dengesiz beslenme, yaşam tarzı alışkanlıkları, aşırı kilo alma ve buna bağlı hastalıkların ortaya çıkması sonucunda özgüvenin sarsılması, ilişkilerin bozulması gibi zincirleme reaksiyon yaratarak bir kısır döngüye yol açabilmektedir. Bu araştırmaya katılan kadınlar, fiziksel aktivitelere katılmaya motive olmak için, bu kısır döngüden çıkmaya kararlı olunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kararı verdikten sonra kendi yaptıkları araştırmalar, onları yaşadıkları İstanbul Gaziosmanpaşa'da belediye tarafından düzenlenen, ücretsiz, 14 haftalık dönemlerde sunulan çeşitli branşlardaki fiziksel aktivitelere yönlendirmiştir. Kadınların hepsi de fiziksel sağlıklarının düzeldiğini, vücutlarına yönelik algılarının olumlu yönde değiştirdiğini, daha neşeli, daha özgüvenli olduklarını, sosyal ilişkilerinin olumlu yönde değiştirdiğini belirtmişlerdir.

Kadınları fiziksel aktivitelere teşvik eden nitelikte, özellikle yerel yönetimler tarafından sunulan program, etkinlik ve faaliyetler; toplum ve kadın sağlığı bilincinin oluşmasında etkili araçlar olarak kullanılabilir. Aktivitelerin ücretsiz olması, ekonomik özgürlüğü olmayan kadınların hizmetlerden yararlanmasını sağlayabilmek ve daha geniş kitlelere ulaşmak için gereklidir.

Bu araştırmanın sonucunda; Türk kadınlarının güçlendirilmesi faaliyetleri arasında, fiziksel ve psikolojik sağlıklarının yanı sıra, sosyal gelişimlerine de olumlu katkı yapan farklı türden fiziksel aktivitelere yer verilmesi ve yerel yönetimlerin çoğunlukla ücretsiz hizmet olarak sunduğu bu faaliyetlerin organize edilmesinde önemli rolünün olduğu ortaya çıkmıştır.

Teşekkür

Araştırmacılar, İstanbul Gaziosmanpaşa Belediyesi, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü'ne bilimsel araştırmalara verdiği desteklerden dolayı yürekten teşekkür eder.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

*Dr. Öğretim Üyesi Yeşim ALBAYRAK KURUOĞLU
Haliç Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü
Levent cad. No:51, Beşiktaş- İSTANBUL*

E-posta: yesimkuruoglu@halic.edu.tr veya yesim.kuruoglu@gmail.com

Kaynaklar

1. **Akyol, P. ve İmamoğlu, O.** (2018). Kadınlarda aerobik step egzersizinin stres düzeyi, yaşam kalitesi ve menstruasyon durumu üzerine etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 13(27), 87-96.
2. **Aparicio-Ting, F. E., Farris, M., Courneya, K. S., Schiller, A. ve Friedenreich, C. M.** (2015). Predictors of physical activity at 12 month follow-up after a supervised exercise intervention in postmenopausal women. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 1-12. doi:10.1186/s12966-015-0219-z
3. **Archer, E. ve Blair, S. N.** (2011). Physical activity and prevention of cardiovascular disease: from evolution to epidemiology. *Prog Cardiovasc Disease*, 53, 387-96.
4. **Başar, S. ve Sarı, İ.** (2018). Düzenli egzersizin depresyon, mutluluk ve psikolojik iyi oluş üzerine etkisi. *İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 25-34.
5. **Berger, B. G., Darby, L. A., Owen, D. R. ve Carels, R. A.** (2019). Influence of a 16-Week Weight Loss Program and Social Physique Anxiety on Program Success and Subjective Well-Being in Obese, Sedentary Women. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, doi: 10.1080/1612197X.2019.1674899
6. **Bulgul, N., Koca Arıtan, C. ve Aşçı, F. H.** (2007). Gündelik yaşam, kadın ve fiziksel aktivite. *Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 167-81.
7. **Bulut, S.** (2013). Sağlıkta sosyal bir belirleyici; fiziksel aktivite. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 70(4), 205-14.
8. **Chomistek, A. K., Manson, J. E., Stefanick, M. L., Lu, B., Sands-Lincoln, M., Going, S. B., ... Eaton, C. B.** (2013) Relationship of Sedentary Behavior and Physical Activity to Incident Cardiovascular Disease. *Journal of the American College of Cardiology*, 61(23). <https://doi.org/10.1016/j.jacc.2013.03.031>
9. **Church, T. S., Thomas, D. M., Tudor-Locke, C., Katzmarzyk, P. T., Earnest, C. P., Rodarte, R., ... Bouchard, C.** (2011). Trends over 5 decades in U.S. occupation-related physical activity and their associations with obesity. *PLoS One*, 6: e19657, doi: 10.1371/journal.pone.0019657
10. **Çiçek, G., İmamoğlu, O., Yamaner F. ve Türk, N.** (2017). Kardiyo bosu egzersizinin sedanter kadınlarda psikolojik etkileri. *Ulusal Arası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 3(3), 69-75.
11. **Çiçek, G.** (2018). Spor yapan ve yapmayan yetişkin bireylerin iletişim becerileri düzeylerinin karşılaştırılması. *Turkish Studies Educational Sciences*, 18(19), 835-42. <http://dx.doi.org/10.7827/14169>.
12. **Çepni, S.** (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
13. **Çetin, S.** (2018). *Kadınların egzersiz davranışı, değişim basamaklarına göre yaşam kalitesi ve stres düzeylerinin araştırılması (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çorum.
14. **Dempsey, P. C., Larsen, R. N., Sethi, P., Sacre, J. W., Straznicki, N. E., Cohen, N. D., ... Dunstan, D. W.** (2016). Benefits for Type 2 Diabetes of Interrupting Prolonged Sitting With Brief Bouts of Light Walking or Simple Resistance Activities. *Diabetes Care*, 39, 964-72.
15. **Dimlioğlu, B.** (2018). *Fiziksel aktivitenin orta yaş sedanter kadınlarda temel psikolojik ihtiyaçlar ve özel iyi oluş düzeylerine etkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
16. **Eyili, M. Ç.** (2017). *Kadınlarda fiziksel aktivitenin yaşam kalitesi ve sağlık üzerine etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
17. **Genç, A., Şener, Ü. ve Karabacak, H.** (2011). Kadın ve erkek genç erişkinler arasında fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi farklılıklarının araştırılması. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 12(3), 145-50.
18. **Homan, K. J. ve Tylka, T. L.** (2014). Appearance-based exercise motivation moderates the relationship between exercise frequency and positive body image. *Body Image*, 11(2), 101-8.
19. **Hu, F. B., Li, T. Y., Colditz, G. A., Willett, W. C. ve Manson, J. E.** (2003). Television watching and other sedentary behaviors in relation to risk of obesity and type 2 diabetes mellitus in women. *Journal of American Medical Association*, 289(14), 1785-91.
20. **Huang, H. ve Humphreys, B. R.** (2012). Sports Participation and happiness: Evidence from US microdata. *Journal of Economic Psychology*, 33(4), 776-93.
21. **Karaca, A.** (2008). Yetişkin bireylerde orta ve yüksek şiddetli fiziksel aktivitenin cinsiyete göre incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 19(1), 54-62.
22. **Kaypak, Ş.** (2014). Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 344.
23. **Klaperski, S., Dawans, B., Heinrichs, M. ve Fuchs, R.** (2014). Effects of a 12-week endurance training program on the physiological response to psychosocial stress in men: a randomized controlled trial. *Journal of Behavioural Medicine*, 37(6), 1118-33.
24. **Kodama, S., Tanaka, S., Heianza, Y., Fujihara, K., Horikawa, C. ve Shimano, H.** (2013). Association between physical activity and risk of all-cause mortality and cardiovascular disease in patients with diabetes: a meta-analysis. *Diabetes Care*, 36(2), 471-79.

25. **Lee, G., Choi, H. Y. ve Yang, S. J.** (2015). Effects of dietary and physical activity interventions on metabolic syndrome: A meta-analysis. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 45(4), 483-94.
26. **Mazurek, K., Żmijewski, P., Kozdroń, E., Fojt, A., Czajkowska, A., Szczypiorski, P. ve Mazurek, T.** (2017). Cardiovascular risk reduction in sedentary postmenopausal women during organised physical activity. *Kardiologia Polska*, 75(5), 476-85. doi: 10.5603/KP.a2017.0035.
27. **Merriam, S. B.** (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
28. **Moore, S. C., Patel, A. V., Matthews, C. E., Berrington de Gonzalez, A., Park, Y., Katki, H. A., ... Lee, I. M.** (2012). Leisure time physical activity of moderate to vigorous intensity and mortality: A large pooled cohort analysis. *PLoS Med*, 9(11): e1001335. doi:10.1371/journal.pmed.100133.
29. **Patton, M. Q.** (1987). *How to use qualitative methods in evaluation?* Newsbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
30. **Patton, M. Q.** (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
31. **Pedersen, B. K. ve Saltin, B.** (2015). Exercise as medicine - evidence for prescribing exercise as therapy in 26 different chronic diseases. *Scand J Med Sci Sports*, 25(suppl 3), 1-72.
32. **Rhodes, R. E., Mark, R. S. ve Temmel, C. P.** (2012). Adult sedentary behavior: a systematic review. *American Journal of Preventive Medicine*, 42(3), 3-28.
33. **Shi, L., Morrison, J. A., Wiecha, J., Horton, M. ve Hayman, L. L.** (2011). Healthy lifestyle factors associated with reduced cardiometabolic risk. *British Journal of Nutrition*, 105(5), 747-54.
34. **Türk, N.** (2016). *Sedanter bayanlarda bosu egzersizin fiziksel uygunluk ve psiko sosyal değişimlerine etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
35. **Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Gaziosmanpaşa Kaymakamlığı.** (2020). Ekonomik ve Kültürel Yapı. Erişim adresi: <http://www.gaziosmanpasa.gov.tr/ekonomik-ve-kltrcl-yapi>
36. **Vural, Ö.** (2010). *Masa başı çalışanlarda fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kalitesi ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
37. **Warburton, D. ve Bredin, S.** (2016). Reflections on physical activity and health: What should we recommend? *Canadian Journal of Cardiology*, 32(4), 495-504. <https://doi.org/10.1016/j.cjca.2016.01.024>
38. **Weinberg, R. S. ve Gould, D.** (2014). *Foundations of sport and exercise psychology* (6. Ed.). Illinois: Human Kinetics.
39. **Yalçın, İ. ve Ayhan, C.** (2020). Sportif rekreasyonel etkinliklere katılan kadınlarda fiziksel görünüş mükemmelliyetçiliği ve psikolojik iyi oluşun özgüven üzerine etkisi. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(1), 205-12.
40. **Yaşartürk, F., Uzun, M. ve İmamoğlu, O.** (2016). Sedanter kadınların rekreatif etkinliklere Katılımlarının Önündeki Engellerin İncelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(3), 789-803.
41. **Yıldırım, A. ve Şimşek, H.** (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
42. **Yılmaz, A. ve Ulaş, M.** (2016). Kadınların rekreatif alanlarda fiziksel aktivite yapma amaçları ve karşılaştıkları sorunlar. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(3), 101-17.
43. **Yurtçicek, S.** (2014) *Kadın fiziksel aktivite öz-değer ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
44. **Zorba, H.** (2015). *Muğla ilindeki farklı yaş gruplarının sağlıklı yaşam ve spor bilgi düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Personelinin Fiziksel Aktivite Düzeyi ile Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Şule KIRBAŞ¹

¹Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Amasya

Araştırma Makalesi

Öz

Araştırma, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü çalışanlarının fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kaliteleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Amasya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğünde çalışan 190 personel; örneklem grubunu ise gönüllü katılımı sağlanan 29'u kadın ve 106'sı erkek toplam 135 personel oluşturmuştur. Fiziksel aktivite düzeyini belirlemek için IPAQ (Uluslararası Fiziksel Aktivite Değerlendirme Anketi) kısa formu, yaşam kalitelerinin düzeyini belirlemek için ise Short Form-36 Yaşam Kalitesini Değerlendirme Anketi kullanılmıştır. Vücut kütle indeksi (VKİ), boy ve kilo formülüyle hesaplanmıştır. Verilerin analizinde Statistical Package for the Social Sciences 20 paket programı kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak 0.05 alınmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin fiziksel aktivite düzeyleri ile yaşam kalitesi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$). Ayrıca fiziksel aktivite düzeyinin ve yaşam kalitesinin, cinsiyet, yaş, eğitim, statü ve medeni durum değişkenlerine göre farklılık görülmemiştir ($p>0.05$). Tüm değişkenlere göre bakıldığında personelin %48,9'unun minimal düzeyde aktif olduğu ve yaşam kalitesinin 65-81 arasında değişen skorlarla iyi düzeyde olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, düzenli yapılan fiziksel aktivitenin her geçen gün sağlık için önemi artmaktadır. Bu doğrultuda bireylerin istediği bir egzersizi tercih etmesi, amacına uygun sıklık, şiddet ve sürede planlı sürdürülebilme için hem iş hem de sosyal ortamda gereken şartlar sağlanmalıdır.

Anahtar sözcükler: Fiziksel aktivite, Yaşam kalitesi, Personel, Gençlik ve spor

The Study on the Relationship Between Physical Activity Level - Life Quality of the Personnel of Provincial Directorate of Youth and Sports

Abstract

The aim of the study is to examine the relationship between physical activity level and life quality in the personnel of the Provincial Directorate of Youth and Sports. Population of the study consisted of 190 individuals working in the Amasya Provincial Directorate of Youth and Sports while sample consisted of 135 individuals, 29 women and 106 men, who voluntarily participated in the study. Short form of IPAQ (International Physical Activity Evaluation Survey) was employed to determine the level of physical activity while Short Form-36 Life Quality Evaluation Survey was used to determine the level of life quality among the participants. Body mass index (BMI) was calculated by using height and weight formula. In the analysis of the data, Statistical Package for the Social Sciences 20 package program was used. Significance level was accepted as 0.05. At the end of the study, a significant difference could not be found between physical activity levels and life qualities of the individuals ($p>0.05$). Also, it was determined that physical activity level and life quality did not differ by variables of sex, age, education, status and marital status ($p>0.05$). When all variables are considered, it can be stated that 48.9 % of the personnel are active at a minimum level and their life qualities are good with scores ranging from 65 to 81. In conclusion, importance of regular physical activity for health is increasing every day. In this respect, necessary conditions should be satisfied in both working and social environments so that individuals can choose an exercise they like and perform this exercise at the frequency, level and interval suitable for the purpose of the individual.

Keywords: Physical activity, Life quality, Personnel, Youth and sports

Giriş

Çağımızda teknolojik gelişmeler hayatı kolaylaştırmakta ancak buna bağlı olarak bireyler gün içerisinde daha az hareket etmekte ve fiziksel aktivite düzeyleri de oldukça düşmektedir. Hızlı kentleşme ve sosyal alanların yetersizliği de hareketsiz bir yaşam tarzına insanları yöneltmektedir. Ayrıca toplumda fiziksel aktivite ilgili bilgi düzeyinin yetersizliği, sağlık için öneminin tam olarak bilinmemesi ve tercih edilen hareketsiz yaşam tarzı, obezite, kalp-damar hastalıkları, hipertansiyon gibi birçok kronik hastalığın görülme sıklığındaki artışın önemli nedenlerden biri olmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008; Bulut, 2010; Özüdoğru, 2013).

Çalışma hayatı, geçmişi insanlığın varoluşuna kadar uzanan, hayatın en merkezi alanlarından biridir. Günümüz yaşam standartlarının yükselmesi, iş ortamında yoğun rekabet ve stresten kaynaklanan problemler, çalışanların fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını arttırmıştır. Fakat bireyler çoğu zaman bu fiziksel ve sosyal ihtiyaçları gidermek bir tarafa, çalışma hayatındaki sorunlar bunların önüne bile geçmiştir (Vural, Eler ve Atalay Güzel, 2010). Bunun da her açıdan insanların performansını negatif yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Fiziksel aktivite, spor ve egzersiz farklı anlamları olan kavramlar olmasına karşın, çoğunlukla birbirinin yerine kullanılmaktadır (Caspersen, Pereira ve Curran, 2000; Fişne, 2009). Spor; rekabeti barındıran, sınırları olan, bireysel veya takım şeklinde uygulanan kurullarla yönetilen fiziksel aktiviteler (Haskell ve Kiernan, 2000), egzersiz ise; planlı

yapılan ve fiziksel uygunluğu artırmak için tekrarlanan hareketler olarak ifade edilir (Çelik Kayapınar, 2012). Ancak fiziksel aktiviteye bakılacak olursa; iskelet kaslarının kasılması ile üretilen, istirahat konumundaki enerji harcamasına ilave olarak enerji harcamasında artış sağlayacak bedensel hareketler olarak tanımlanmaktadır (Vural ve diğerleri, 2010; Özer, 2001). Diğer bir ifadeyle, vücutta enerji tüketimini artıran tüm aktiviteler fiziksel aktivitedir (Özüdoğru, 2013; McArdle, Katch ve Katch, 2001).

Yani spor aktiviteleri, egzersiz, oyun ve gün içinde yapılan tüm bedensel aktiviteler de fiziksel aktivitenin içinde yer almaktadır. Fiziksel olarak aktif olabilmek için; İşyeri, ulaşım (yürüme, bisiklet kullanma, vb.), ev içi işler ve boş zaman etkinliği (spor ve rekreasyonel aktiviteler) olmak üzere 4 temel alan bulunmaktadır (Vural ve diğerleri, 2010; Özer ve Baltacı, 2008).

Yapılan bir araştırmada, boş zaman etkinliği olarak fiziksel aktiviteye katılımın, kadınların yaşam biçimlerini olumlu etkilediğini ve yaşam kalitelerini yükselttiği görülmüştür (Bulgu, Koca Arıtan ve Aşçı, 2007). Yine bir başka araştırmada, fiziksel aktivitenin astım semptomları üzerindeki olumlu etkileri olduğunu, astım kontrolü ve tedavisinin önemli bir komponentini oluşturduğu belirlenmiştir (Sağlam ve diğerleri, 2014). Fiziksel aktivitenin yararları dikkate alındığında, daha sağlıklı bireyler ve daha sağlıklı toplumlar için, bireylerin en uygun seviyede ve şekilde fiziksel aktiviteye teşvik edilmeleri gerekmektedir. Yaşam süresinin uzatılması ve kaliteli yaşam için bunun gerekliliği açıktır (Vural ve diğerleri, 2010).

Daha kaliteli bir yaşam biçimi ise çalışmayı, üretmeyi ve sağlıklı olmayı gerektirmektedir (Vural ve diğerleri, 2010; Özüdoğru, 2013). Mendola ve Pelligrini, Yaşam kalitesini “bireyin algıladığı bedensel kapasite sınırları içinde başardığı tatmin edici sosyal durum” şeklinde tanımlarken; WHO, insanların içinde yaşadıkları kültür ve değerler sistemi içinde kendi yaşam algıları olarak ifade etmektedir (Baydur, 2010; Özüdoğru, 2013). Yaşam kalitesini değerlendirmedeki asıl amaç bireylerin kendi fiziksel, psikolojik ve sosyal işlevlerinden ne düzeyde memnun olduklarının ve yaşamlarının bu yönleri ile ilgili özelliklerin varlığı veya yokluğunun ne ölçüde onları rahatsız ettiğinin saptanmasıdır (Özüdoğru, 2013). Bu sayede elde edilen sonuçlara göre yaşam kalitesini artırmak için doğru çözüm yollarının uygulanabileceği düşünülmektedir.

Düzenli spor alışkanlığının genel olarak sağlam bir fiziksel gelişimi sağlamanın yanında, ağrı eşiğini yükselttiği ve psikolojik olarak genel bir iyilik hali oluşturduğu, böylelikle yüksek bir yaşam kalitesi sağladığı belirtilmektedir (Özer ve Baltacı, 2008; Özüdoğru, 2013). Fiziksel aktivitenin, kardiyopulmoner uygunluk, sinir kas koordinasyonu, güven ve aynı zamanda yaşam kalitesini geliştirdiği de ifade edilmektedir (Sağlam ve diğerleri, 2014).

Son yıllarda gelişen yaşam şartları ile ortaya çıkan hareketsizlik, stres, beslenme bozukluklarının, hayatı kötü şekilde etkilediği, birçok hastalık ve rahatsızlıkların oluşmasına, bunun sonucu olarak da sağlıksız, mutsuz ve yaşam kalitesi düşük bir topluma neden olduğu bir gerçektir. Bu durum toplumda iş verimini düşürecek, dolayısı ile toplumda sosyolojik, ekonomik birçok hasara yol açacaktır. Düzenli fiziksel aktivite,

egzersiz ve spor bu sorunların büyük bir bölümünün, ortaya çıkmasına engel olmada veya oluşan problemlerin çözümünde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu sorunlardan yola çıkarak çalışma, fiziksel aktivite için gerekli olan tesisler, faaliyetler ve sporcularla ilgili konularda görev alan ve fiziksel aktivite ile ilgili kavramlarla iç içe olan Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü personelinin fiziksel aktivite düzeyleri ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi incelenmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırma grubu

Araştırma, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü çalışanlarının fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kaliteleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Amasya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğünde çalışan 190 personel oluşturmaktadır. Araştırma için tüm evrene ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneklem grubu gönüllü katılımı sağlanan 29'u kadın ve 106'sı erkek olmak üzere toplam 135 personel oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada fiziksel aktivite düzeylerini belirlemek için geliştirilen (Booth ve diğerleri, 2003), Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan (Sağlam ve diğerleri, 2010), "Uluslararası Fiziksel Aktivite Değerlendirme Anketi Kısa Formu (IPAQ Short Form - International Physical Activity Questionnaire Short Form)" kullanılmıştır. IPAQ son bir hafta içinde yapılan, dört alt bölümden (şiddetli fiziksel aktivite, orta şiddetli fiziksel aktivite, yürüme ve oturma) oluşan farklı düzeylerdeki fiziksel aktivite sürelerini kaydetmeye yarayan bir ankettir. MET değerlerine çevrilen Fiziksel aktivite düzeyi, inaktif (<600 MET-dk/hafta), minimal aktif (600–3000 MET-dk/hafta) ve çok aktif (>3000 MET-dk/hafta) şeklinde sınıflandırma yapılır (Çalık ve Alğun, 2013).

Yaşam kalitesi için ise önceden geliştirilmiş olan (Ware ve Sherbourne, 1992), ülkemizde geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış (Koçyiğit, Aydemir, Ölmez ve Memiş, 1999), 36 maddeden oluşan "Yaşam Kalitesi Ölçeği SF-36" kullanılmıştır (Özudoğru, 2013). SF-36, fiziksel sağlık (Fiziksel fonksiyon, Fiziksel sorunlara bağlı rol kısıtlılıkları, Ağrı, Sağlığın genel algılanması) ve mental sağlık (Enerji/vitalite, Sosyal fonksiyon, Emosyonel sorunlara bağlı rol kısıtlılıkları ve Mental sağlık) sorgulamalarını içeren toplam sekiz alt ölçeğe göre değerlendirilir. Ölçekte toplam puan hesaplaması yapılmaz, Alt ölçekler bireysel sağlığı 0-100 arasında değerlendirir ve 0 "kötü sağlık", 100 "iyi sağlık" durumunu gösterir. SF-36 alt ölçek puanlarının ortalamaları alınarak hesaplanır (Ware ve Sherbourne, 1992). Ayrıca sosyo-demografik bilgilerle ilgili veriler ise araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile elde edilmiştir.

Verilerin analizi

Katılımcıların demografik bilgileri (Yaş, cinsiyet, VKİ, statü, eğitim düzeyi, medeni hal) frekans ve yüzde olarak elde edilip yorumlanmıştır. Fiziksel aktivite düzeyleri ve yaşamsal kalite boyutlarının normallik varsayımları Kolmogorow-Smirnov testi ile incelenmiştir. Test sonucunda yalnızca Yaşamsal kalite boyutlarından Fiziksel alt boyutun normal dağılıma sahip olduğu saptanmıştır. Normal dağılıma sahip Fiziksel boyut için

parametrik diğer boyutlar için parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Parametrik testlerden 2 düzeye sahip kategorik değişkenler için t testi, 2'den fazla düzeye sahip değişkenler için ANOVA F testi, parametrik olmayan testlerden 2 düzeye sahip kategorik değişkenler için Mann-Whitney testi, 2 den fazla düzeye sahip değişkenler için Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Ayrıca Fiziksel aktivite düzeyleri ile yaşamsal kalite boyutları arasındaki ilişki Ki-Kare testi ile belirlenmiştir.

Tablo 1. Değişkenlerin normallik testi sonuçları

	VKİ	Yaş	Boy	Kilo	Çok Aktif	Minimal Aktif	Yürüme	Fiziksel	Mental
N	135	135	135	135	68	63	134	133	133
Ortalama	26,03	38,70	172,39	77,59	2321,18	1307,94	1304,95	77,10	69,58
Ss	3,81	8,63	7,53	13,53	2332,03	1512,80	1311,76	16,25	19,16
K-S	,70	1,44	1,14	,79	1,53	1,92	2,47	1,20	1,66
p	,698	,030	,147	,551	,018	,001	,000	,108	,008

VKİ ($p=0,698 > \alpha=0.05$), Boy ($p=0,147 > \alpha=0.05$), Kilo ($p=0,551 > \alpha=0.05$) ve Fiziksel ($p=0,108 > \alpha=0.05$) değişkenler normal dağılıma sahip iken; Yaş ($p=0,030 < \alpha=0.05$), Çok aktif ($p=0,018 < \alpha=0.05$), minimal aktif ($p=0,001 < \alpha=0.05$), Yürüme ($p=0,000 < \alpha=0.05$) ve Mental ($p=0,008 < \alpha=0.05$) değişkenleri normal dağılıma sahip değildir. Normal dağılıma sahip olan değişkenlerin istatistiksel analizinde t testi ve F testi kullanılırken, normal dağılıma sahip olmayan değişkenlerin analizinde ise Mann-Whitney veya Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır.

Bulgular

Tablo 2. Araştırmaya katılan personelin demografik değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler	Düzeyleleri	f	%
Cinsiyet	Kadın	29	21,5
	Erkek	106	78,5
Eğitim	İlk-Orta-Lise	67	49,6
	Ön lisans ve Üstü	68	50,4
Statü	İdari	70	51,9
	İşçi	65	48,1
Medeni Hal	Evli	104	77
	Bekar	31	23
Yaş Grubu	26-35	56	41,5
	36 ve üstü	79	58,5

Tablo 2'ye göre, araştırmaya katılanların %21,5'i kadın, %78,5'i erkek; %49,6'sı ilk-orta-lise mezunu, %50,4'ü ön lisans ve üstü mezun; %51,9'u idari personel, %48,1'i işçi; %77'si evli, %23'ü bekar ve %41,5'i 26-35 yaş arası, %58,5'i 36 yaş ve üstüdür.

Tablo 3. Kadın ve erkeklerde yaş, boy, vücut ağırlığı ve VKİ değerleri

	Kadın	Erkek	t / M-W	p
Yaş (yıl)	35,51±8,88	39,56±8,39	/ 1074,5	0,013*
Boy (cm)	164,82±6,54	174,45±6,39	-7,150 /	0,000*
Vücut Ağırlığı (kg)	64,00±9,84	81,31±11,95	-7,158 /	0,000*
VKİ (kg/m²)	23,51±3,07	26,72±3,71	-4,271 /	0,000*

Boy, kilo ve VKİ değişkenleri erkeklerde daha yüksek bulunmuştur. Tüm değişkenler cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Tablo 4. Kadın ve erkeklerde fiziksel aktivite ve oturma süresi değerleri

	Kadın	Erkek	M-W	p
Şiddetli Fiziksel Aktivite	2544±1632,47	2282,75±2441,61	230	0,296
Orta Dereceli Fiziksel	1311,42±853,03	1306,93±1661,01	270,5	0,228
Yürüme	1586,84±2074,75	1227,09±1006,63	1444,5	0,672
Toplam Fiziksel Aktivite	3382,70±3155,27	3357,76±3042,81	1521	0,994

Spor il personelinin fiziksel aktivite ve oturma sürelerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Ancak sayısal olarak baktığımızda şiddetli, orta, yürüme ve toplam fiziksel aktivite değerlerinin kadınlarda daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Cinsiyet, yaş, eğitim, statü ve medeni duruma göre fiziksel aktivite düzeylerinin karşılaştırılması

	Fiziksel Aktivite Düzeyleri							
	İnaktif		Minimal Aktif		Çok Aktif		Toplam	
Cinsiyet	f	%	f	%	f	%	f	%
Kadın	4	3,0	16	11,9	9	6,7	29	21,5
Erkek	16	11,9	50	37,0	40	29,6	109	78,5
Toplam	20	14,8	66	48,9	49	36,3	135	100
(X ² =0,606, sd=2, p=0,739)								
Yaş								
26-35	5	3,7	32	23,7	19	14,1	56	41,5
36 ve üstü	15	11,1	34	25,2	30	22,2	79	58,5
Toplam	20	14,8	66	48,9	49	36,3	135	100
(X ² =3,716, sd=2, p=0,156)								
Eğitim								
İlk-orta-lise	13	9,6	27	20,0	27	20,0	67	49,6
Ön Lisans ve Üstü	7	5,2	39	28,9	22	16,3	68	50,4
Toplam	20	14,8	66	48,9	49	36,3	135	100
(X ² =4,485, sd=2, p=0,106)								
Statü								
İdari	10	7,4	35	25,9	25	18,5	70	51,9
İşçi	10	7,4	31	23,0	24	17,8	65	48,1
Toplam	20	14,8	66	48,9	49	36,3	135	100
(X ² =0,078, sd=2, p=0,962)								
Medeni Durum								
Evli	15	11,1	51	37,8	38	28,1	104	77,0
Bekar	5	3,7	15	11,1	11	8,1	31	23
Toplam	20	14,8	66	48,9	49	36,3	135	100
(X ² =0,056, sd=2, p=0,972)								

Tablo 5 personelin fiziksel aktivite düzeyleri ele alındığında; cinsiyet ile (X²=0,606, sd=2, p=0,739), yaş ile (X²=3,716, sd=2, p=0,156), eğitim düzeyi ile (X²=4,485, sd=2, p=0,106), statü ile (X²=0,078, sd=2, p=0,962), medeni durum ile (X²=0,056, sd=2, p=0,972) istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmemiştir ($p>0,05$). Tüm değişkenlere göre bakıldığında personelin çoğunluğunun kendilerini minimal aktif tanımladıkları görülmüştür.

Tablo 6. Yaşam kalitesi boyutları ile cinsiyet, yaş grubu, eğitim düzeyi, statü, medeni hal arasında yapılan t veya Mann-Whitney analizi

Ölçek	Değişken	Ort.	Ss	t / M-W	p
Cinsiyet					
Fiziksel	Kadın	77,06	13,10	-0,014 /	0,989
	Erkek	77,11	17,05		
Mental	Kadın	72,54	17,36	/ 1303,50	0,358
	Erkek	68,80	19,63		
Yaş					
Fiziksel	26-35	75,44	18,28	-0,977 /	0,330
	36 ve üstü	78,24	14,72		
Mental	26-35	65,40	22,02	/ 1819,50	0,151
	36 ve üstü	72,44	16,49		
Eğitim					
Fiziksel	İlk-Orta-lise	76,00	16,77	-0,786 /	0,433
	Lisans	78,22	15,75		
Mental	İlk-Orta-lise	67,61	19,84	/ 1917,00	0,186
	Lisans ve üstü	71,59	18,39		
Statü					
Fiziksel	Diğer	78,20	15,10	0,798 /	0,426
	İşçi	75,95	17,41		
Mental	Diğer	71,13	18,56	/ 2005,50	0,357
	İşçi	67,96	19,80		
Medeni Hal					
Fiziksel	Evli	75,69	16,47	-1,871 /	0,064
	Bekar	81,94	14,71		
Mental	Evli	69,41	18,64	/ 1362,00	0,325
	Bekar	70,19	21,23		

Yapılan analiz sonucunda Yaşam kalitesi boyutları ile cinsiyet, yaş grubu, eğitim düzeyi, statü ve medeni hal arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>\alpha=0,05$).

Tablo 7. Personelin yaşam kaliteleri ve fiziksel aktivite düzeylerinin f testi ve Kruskal-Wallis testi ile karşılaştırılması

Yaşam Kalitesi Boyutu	Fiziksel Aktivite Düzeyleri	N	Ort.	Ss	Sd	F / K-W	p
Fiziksel	İnaktif	20,00	77,09	15,69	2-62	1,317 /	0,271
	Minimal Aktif	65,00	74,98	17,44			
	Çok Aktif	48,00	79,98	14,61			
Mental	İnaktif	20,00	65,13	20,81	2-62	/ 3,633	0,163
	Minimal Aktif	65,00	68,79	18,47			
	Çok Aktif	48,00	72,51	19,34			

Tablo 7 incelendiğinde; personelin fiziksel aktivite düzeylerine göre yaşam kaliteleri F testi / K-W testi ile karşılaştırıldığında hem fiziksel hem de mental alt boyutlar açısından anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p>0,05$).

Tartışma

Yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen sebepler arasında durağan yaşam tarzının yansımalarının önemli bir yer tuttuğu, hareketsiz yaşam tarzının, birçok sağlık sorununa yol açtığı belirtilmektedir (Genç, Şener, Karabacak ve Üçok, 2011). Bu durum toplumda iş verimini düşürecek, dolayısı ile sosyolojik, ekonomik bir çok hasara sebep olabilecektir.

Düzenli fiziksel aktivite, egzersiz ve spor bu sorunların büyük bir bölümünün, ortaya çıkmasına engel olmada veya oluşan problemlerin çözümünde önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan çalışmalarda düzenli yapılan fiziksel aktivitenin kan basıncını düşürdüğü, insülin duyarlılığını artırdığı, kan lipid profilinde iyileşmeye neden olduğu, depresyon ve anksiyeteyi de azalttığı belirtilmektedir (Can, Arslan ve Ersöz, 2014). Ayrıca fiziksel aktivite alışkanlıklarının; kültürel yapı, sosyo-ekonomik düzey, bireysel farklılıklar, sağlık durumu nedeniyle değişkenlik gösterdiği ifade edilmektedir (Baş Aslan, Livanelioğlu ve Aslan, 2007).

Fiziksel aktivite için gerekli olan tesisler, faaliyetler ve sporcularla ilgili konularda görev alan ve fiziksel aktivite ile ilgili kavramlarla iç içe olan, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü personelinin fiziksel aktivite düzeyleri ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi belirlemek için yaptığımız araştırmaya; 29'u kadın 106'sı erkek, 67'si ilk-orta-lise, 68'i ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde eğitime sahip olan, 70'i idari (idareci, spor uzmanı, antrenör ve memur), 65'i işçi statüsünde çalışan, 104'ü evli, 31'i bekar, 56'sı 26-35 yaş arası, 79'u 36 yaş ve üstü personel katılmıştır.

Düzenli fiziksel aktivitenin ideal vücut yapısını oluşturmada ne derece etkisi olduğu artık herkes tarafından bilinmektedir. Vücut yapısını değerlendirmenin en kolay yollarından biride vücut kitle indeksini hesaplamaktır. Vücut kitle indeksi; ağırlığın (kg), boyun metre karesine bölünmesi ile elde edilen antropometrik bir değerdir (Booth, Hunter, Gore, Bauman ve Owen, 2000). Dünya Sağlık Örgütü tarafından formüle edilen bu indeks sınıflaması sayesinde insanların; zayıf, normal, kilolu ya da obez hangi aralıkta olduğu değerlendirilebilir. İdeal vücut yapısına sahip olma ile fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi arasında pozitif yönde ilişki olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada personelin genel olarak vücut yapısını değerlendirmek amacı ile boy, kilo ve VKİ değerleri hesaplanmıştır. Personelin boy, kilo ve VKİ değişkenleri ile ilgili değerleri erkeklerde daha yüksek bulunmuştur. Bu değişkenlerde cinsiyete göre anlamlı farklılık görülmüştür. Vücut kitle indeksi değerlerine göre kadınların normal kilo aralığında olduğu, erkeklerin ise kilolu olduğu görülmüştür. Bu farkın; araştırmada kadınların fiziksel aktivite değerlerinin erkeklerden sayısal olarak daha yüksek çıkması, kadın personelin çoğunlukla antrenör, spor uzmanı ve hizmetli personelden oluşmasının fiziksel olarak aktif olmalarına katkısı, ayrıca kadınların görünüşe daha fazla özen göstermelerinin bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Bizim çalışmamızla benzer şekilde genç erişkinler ile yapılan bir çalışmada (Genç, Şener, Karabacak ve Üçok, 2011) ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir başka çalışmada da erkeklerin değerlerinin kadınların değerlerinden yüksek olduğu görülmüştür (Şirinyıldız, Cesur, Alkan ve Ek, 2017). Kilo ve boy farkının kadın ve erkeklerin fiziksel özelliklerinin doğal sonucu olduğu, anormal bir durum olmadığı sürece fiziksel yapı olarak aynı yaş aralığındaki erkeklerin kadınlara kıyasla daha iri vücut yapısına sahip olmasının bir sonucu olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü personelinin cinsiyete göre fiziksel aktivite ve oturma sürelerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Ancak sayısal

olarak baktığımızda şiddetli, orta, yürüme ve toplam fiziksel aktivite değerlerinin kadınlarda daha yüksek olduğu görülmüştür.

Akademik ve idari personel ile yapılan bir çalışmada da benzer şekilde cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmemiştir (Özudoğru, 2013). Yine Koçak ve Özkan'ın (2010) yapmış oldukları çalışmalarda bizim sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir. Bizim bulgularımızın aksine erkeklerin fiziksel aktivite düzeyinin yüksek olduğu araştırmalar da bulunmaktadır (Kudaş, Ülkar, Erdogan ve Çırçı, 2005; Öztürk, 2005; Savcı, Öztürk, Arıkan, Inal-ince ve Tokgözoğlu, 2006; Cengiz, İnce ve Çiçek, 2009 ;Vural ve diğerleri, 2010; Genç ve diğerleri, 2011; Işık ve Özarslan Bekler, 2015). Araştırmaların çoğunda erkeklerin değerleri yüksek olmasına karşın, bizim çalışmamızda kadınların sayısal olarak da olsa yüksek değerlere sahip olmasının spor il müdürlüğünde çalışıyor olmaları, antrenör, spor uzmanı gibi idari kapsamdaki görevlerde çalışmaları ve bu sayede diğer kadınlara oranla daha fazla olanaklara sahip olmalarından kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Personelin fiziksel aktivite düzeyleri ile cinsiyet ($X^2=0,606$, $sd=2$, $p=0,739$), yaş ($X^2=3,716$, $sd=2$, $p=0,156$), eğitim düzeyi ($X^2=4,485$, $sd=2$, $p=0,106$), statü ($X^2=0,078$, $sd=2$, $p=0,962$), medeni durum ($X^2=0,056$, $sd=2$, $p=0,972$) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmemiştir ($p>0,05$). Tüm değişkenlere göre baktığımızda personelin çoğunluğunun (%48,9) kendilerini minimal aktif tanımladıkları görülmüştür. Masa başı çalışanları üzerinde yapılan bir çalışmada da aynı şekilde %48.9'unun fiziksel aktivite düzeyinin minimal olduğu tespit edilmiştir (Vural ve ark., 2010). Özudoğru'nun (2013), Üniversite personeli ile yapmış olduğu çalışmada da cinsiyet, yaş, statü ve medeni durum değişkenlerine göre fiziksel aktivite düzeyleri arasında bizim sonuçlarımızla benzer şekilde istatistiksel açıdan fark bulunamamıştır. Ancak bu çalışmada bizim bulgularımızın aksine personelin ağırlıklı olarak çok aktif oldukları belirtilmiştir.

Yapılan bir çalışmada Yaş ve medeni durumunun bireylerin fiziksel aktiviteye katılımıyla en çok ilişkili değişkenler olduğu ifade edilmiştir (Onagbıye, Moss ve Cameron, 2017). Guthold, Ono, Strong, Chatterji ve Morabia (2008) yaptıkları çalışmada yaş ilerledikçe fiziksel inaktivitenin arttığını ifade etmişlerdir. Ancak bizim çalışmamızda yaşa göre fiziksel aktivite düzeyinde bir farklılık olmayışının sebebi grubun yaş aralığının çok yakın olması, orta yaş ve genç yetişkinlerden oluşmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Yine Kamal ve Radzani'de (2016) üniversite personeli ile yaptıkları bir çalışmada statüye göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Sonuçlar bizim bulgularımızı destekler niteliktedir.

Yapılan analiz sonucunda Yaşam kalitesi boyutları ile cinsiyet, yaş grubu, eğitim düzeyi, statü ve medeni hal değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>\alpha=0,05$). Ancak sayısal olarak değerler incelendiğinde; erkeklerin fiziksel sağlık skoru, kadınların ise mental sağlık skoru daha yüksektir. Ayrıca, 36 yaş ve üstü grubun fiziksel ve mental sağlık skorunun 26-35 yaşa göre, ön lisans ve üstü eğitime sahip olanların ilk-orta ve liseye göre, idari personelin işçiye göre ve bekarların evlilere göre fiziksel ve

mental sağlık skorunun daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda eğitim düzeyinin, statünün ve bekar olmanın yaşam kalitesini olumlu yönde artırdığı söylenebilir. Çünkü eğitim ve statünün bireyin yaşam şartlarını etkileyebileceği ve medeni durumun ise kişinin kendine zaman ayırması noktasında etkili olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Yaş grubundaki skor farkının ise; 36 ve üzeri yaş grubunun diğer yaş grubuna göre iş tecrübesinin daha yüksek olmasının bu skora neden olabileceği düşünülebilir.

Bizim bulgularımızı destekleyen benzer bir çalışmada erkeklerin fiziksel sağlık skorunun daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Koçak ve Özkan, 2010). Başka bir araştırma da ise erkeklerin hem fiziksel hem de mental sağlık skorları yüksek bulunmuştur (Genç ve diğerleri, 2011). Ayrıca statü ve eğitim ile ilgili bulgularımızı destekler nitelikte çalışmalara da rastlanmıştır (Vural ve diğerleri, 2010; Özudoğru, 2013).

Personelin fiziksel aktivite düzeylerine göre yaşam kaliteleri karşılaştırıldığında hem fiziksel hem de mental alt boyutlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p>0,05$). Bizim çalışmamızla benzer sonuçları içeren çalışmalar mevcuttur (Vural ve diğerleri, 2010; Özudoğru, 2013). Ancak sayısal olarak değerler incelendiğinde fiziksel aktivite düzeyi çok aktif olanların fiziksel ve mental sağlık skoru değerlerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Fark istatistiksel açıdan görülmesi de yaşam kalitesi ve fiziksel aktivite arasındaki pozitif ilişkinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Sağlık çalışanlarının fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kalitesi ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada bizi destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmaya göre yüksek düzeyde yapılan

Fiziksel aktivitenin daha iyi yaşam kalitesi ile ilişkili olduğu, düşük fiziksel aktivite düzeylerinin bile olumlu birçok etkisinin olduğu ifade edilmiştir (Yıldırım, Yıldırım ve Eryılmaz, 2019). Yine bir çalışmada düzenli olarak fiziksel aktivite yapan bireylerin inaktif bireylere göre daha mutlu, daha sağlıklı, daha aktif bir yaşam sürdürdüğü belirtilmiştir (Yaman ve diğerleri, 2019).

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre personelin fiziksel aktivite düzeylerinin çoğunluğun minimal seviyede olduğu ancak bunun bireylerin yaşam kalitesi ile ilişkisi olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca fiziksel aktivite düzeyinin ve yaşam kalitesinin, cinsiyet, yaş, eğitim, statü ve medeni durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ancak sayısal değerlere bakarak eğitim durumunun, statünün ve bekar olmanın yaşam kalitesini olumlu yönde artırdığı, çok aktif olanların fiziksel ve mental skorlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tüm değişkenlere göre bakıldığında personelin minimal düzeyde aktif olduğu ve yaşam kalitesinin 65-81 arasında değişen skorlara göre iyi düzeyde olduğu şeklinde ifade edilebilir. Fiziksel aktivitenin minimal düzeyde olmasına rağmen yaşam kalitesi skorunun iyi düzeyde olmasının da yaşanan şehrin küçük şehir olmasının günlük hayatı kolaylaştıran pozitif etkilerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bireylerin çalıştığı ortamın fiziksel aktiviteye yönelme noktasında direk etkisinin olmadığı kişilerin

öncelikli olarak çocukluktan itibaren spor kültürünün oluşmasının önemli olduğunu, sporun içinden gelenlerin aktiviteye daha fazla özen gösterdiğini araştırma sonuçlarına bakarak söyleyebiliriz.

Araştırmamızda personelin 14,8'inin inaktif olması da dikkate alınması gereken bir orandır. DSÖ tarafından, erişkinler için küresel fiziksel inaktivite prevalansı %17 olarak ve yılda 1,9 milyon ölümün fiziksel inaktivite ile ilişkilendirildiği açıklanmıştır (Özüdoğru, 2013). Sedanter yaşam tarzının toplum sağlığı için büyük bir endişe oluşturduğu ve bu sebeple düzenli fiziksel aktivitenin ve bunun sonucunda artan fiziksel uygunluk seviyesinin yaş ilerledikçe etkisini daha iyi göstereceği unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, düzenli yapılan fiziksel aktivitenin her geçen gün sağlığın geliştirilmesi ve korunması kapsamında önemi artmaktadır. Bu doğrultuda öncelikli olarak küçük yaşlardan itibaren spor kültürünü oluşturulmasının hayat boyu fiziksel aktivite açısından göz ardı edilmemesi, bireylerin sağlığına yararlı olabilmesi için, istediği bir egzersizi tercih etmesi ve bu egzersizin, amacına uygun sıklık, şiddet ve sürede planlanarak sürdürülebilmesinde hem iş hem de sosyal ortamda gereken şartların oluşturulmasının fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi açısından etkili olacağı düşünülmektedir.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Şule KIRBAŞ

Amasya Üniversitesi

Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü

E-posta: sulekirbas@gmail.com

Kaynaklar

1. **Baş Aslan, U., Livanelioğlu, A., Aslan, Ş.** (2007). Fiziksel aktivite düzeyinin üniversite öğrencilerinde iki farklı yöntemle değerlendirilmesi. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 18(1), 11-19. www.Fizyoterapi.Org/Journal
2. **Baydur, H.** (2010). *İş sağlığı ve yaşam kalitesi*. 3. Ulusal Sağlıkta Yaşam Kalitesi Kongresi, İzmir.
3. **Booth, M. L., Hunter, C., Gore, C. J., Bauman, A. ve Owen, N.** (2000). The relationship between body mass index and waist circumference: implications for estimates of the population prevalence of overweight. *Int J Obes Relat Metab Disord*, 24,1058-61.
4. **Booth, M. L., Ainsworth, B. E., Pratt, M., Ekelund, U., Yngve, A., Sallis, J. F. ve Oja, P.** (2003). International physical activity questionnaire: 12-country reliability and validity. *Med sci sports Exerc*, 195(9131/03), 3508 1381.
5. **Bulgu, N., Koca Arıtan, C. ve Aşçı, F. H.** (2007). Gündelik yaşam, kadın ve fiziksel aktivite. *Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 167-181.
6. **Bulut, S.** (2010). *Bir fizik tedavi ve rehabilitasyon eğitim ve araştırma hastanesinde görev yapan personelin fiziksel aktivite düzeyi ve ilgili faktörlerin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
7. **Can, S., Arslan, E. ve Ersöz, G.** (2014). Güncel bakış açısı ile fiziksel aktivite. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1-10.
8. **Caspersen, J. C., Pereira, M. A. ve Curran, K. M.** (2000). Changes in physical activity patterns in the United States, by sex and cross-sectional age. *Med. Sci. Sports Exerc.* 32(9), 1601-9. <http://www.msse.org>
9. **Cengiz, C., İnce, M. L. ve Çiçek, Ş.** (2009). Üniversite öğrencilerinin fiziksel aktivite düzeyleri ve fiziksel aktivite tercihleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 23-32.
10. **Çalık, İ. ve Algun, C.** (2013). Yaşlılarda fiziksel aktivite ile uyku kalitesi arasındaki ilişki. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 24(1), 110-117. www.fizyoterapierehabilitasyon.org
11. **Çelik Kayapınar, F.** (2012). Physical activity levels of adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 47, 2107-2113. Doi: 10.1016/j.sbspro.2012.06.958.

12. **Fişne, M.** (2009). *Fiziksel aktivitelere katılım düzeyinin, üniversite öğrencilerinin akademik başarıları, iletişim becerileri ve yaşam tatminleri üzerine etkilerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
13. **Genç, A., Şener, Ü., Karabacak, H. ve Üçok, K.** (2011). Kadın ve erkek genç erişkinler arasında fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi farklılıklarının araştırılması. *Kocatepe Tıp dergisi*, 12, 145-150.
14. **Guthold, R., Ono, T., Strong, K. L., Chatterji, S. ve Morabia, A.** (2008). Worldwide variability in physical inactivity a 51-country survey. *Am J Prev Med*, 34(6), 486-94.
15. **Haskell, W. L. ve Kiernan, M.** (2000). Methodological issues in measuring physical activity and physical fitness when evaluating the role of dietary supplements for physically active people. *Am. J. Clin. Nutr.*, 72, 541-50. Doi: 10.1093/ajcn/72.2.541S.
16. **Işık, Ö., Özarslan, A. ve Bekler, F.** (2015). Üniversite öğrencilerinde fiziksel aktivite uyku kalitesi ve depresyon ilişkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(Özel Sayı), 65-73.
17. **Kamal, A. A. ve Radzani, M.** (2016). Motivation influence towards physical activity level among university staff. *Movement, Health & Exercise*, 5(1), 49-56.
18. **Koçak, F. Ü. ve Özkan, F.** (2010). Yaşlılarda Fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kalitesi. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 46-54.
19. **Koçyiğit, H., Aydemir, Ö., Ölmez, N. ve Memiş, A.** (1999). SF-36 Yaşam kalitesi ölçeğinin Türk popülasyonunda geçerlilik ve güvenilirliği. *İlaç ve Tedavi Dergisi*, 12(2), 102-6.
20. **Kudaş, S., Ülkar, B., Erdogan, A. ve Çırıcı, E.** (2005). Ankara ili 11-12 yaş grubu çocukların fiziksel aktivite ve bazı beslenme alışkanlıkları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16(1), 19-29.
21. **McArdle, W. D., Katch, F. I. ve Katch, V. L.** (2001). *Exercise physiology: energy, nutrition, and human performance*. ABD: Lippincott Williams & Wilkins.
22. **Onagbiye, S. O., Moss, S. J. ve Cameron, M.** (2017). Preferred physical activity among setswana-speaking community-dwelling adults in potchefstroom. *South African Journal For Research In Sport, Physical Education And Recreation*, 39(1), 97-110.
23. **Özer, K.** (2001). *Fiziksel uygunluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
24. **Özer, D. ve Baltacı, G.** (2008). *İş yerinde fiziksel aktivite*. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
25. **Öztürk, M.** (2005). *Üniversitede eğitim-öğretim gören öğrencilerde uluslararası fiziksel aktivite anketinin geçerliliği ve güvenirliliği ve fiziksel aktivite düzeylerinin belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
26. **Özüdoğru, E.** (2013). *Üniversite personelinin fiziksel aktivite düzeyi ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
27. **Sağlam, M., Arıkan, H., Savcı, S., Inal Ince, D., Bosnak Guclu, M., Karabulut, E. ve Tokgozoglu, L.** (2010). International physical activity questionnaire: reliability and validity of the Turkish version. *Perceptual and motor skills*, 111(1), 278-84.
28. **Sağlam, M., Inal Ince, D., Vardar Yağlı, N., Arıkan, H., Çalık Kütükcü, E., Karakaya, G. ve Kalyoncu, F.** (2014). Erişkin astımlı bireylerde fiziksel aktivite düzeyi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(3), 132-41.
29. **Savcı, S., Öztürk, M., Arıkan, H., inal-ince, D. ve Tokgözoğlu, L.** (2006). Physical activity levels of university students. *Archives of Turkish Cardiology*, 34, 166-172.
30. **Şirinyıldız, F., Cesur, G., Alkan, A. ve Ek, R. O.** (2017). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin vücut kitle indeksi farkındalığının belirlenmesi. *Smyrna Tıp Dergisi*, 1-6. Erişim adresi: https://www.smyrnatipdergisi.com/dosyalar_upload/belgeler/BMI%20fark%C4%B1ndal%C4%B1%C4%9F%C4%B11511394336.pdf
31. **T.C. Sağlık Bakanlığı** (2008). *Fiziksel aktivite bilgi serisi*. Ankara: Klasmat Matbaacılık.
32. **Vural, Ö., Eler, S. ve Atalay Güzel, N.** (2010). Masa başı çalışanlarda fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kalitesi ilişkisi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(2), 69-75.
33. **Ware, J. E. Jr. ve Sherbourne, C. D.** (1992). The MOS 36-item short-form health survey (SF-36): I. Conceptual framework and item selection. *Medical Care*, 30(6), 473-83. <http://www.jstor.org/stable/3765916?origin=JSTOR-pdf>
34. **Yaman, Ç., Sevil, Ü., Gürkan, A., Bayram Değer, V., Hergüner, G., Yücel, A. S. ve Korkmaz, M.** (2019). *Fiziksel aktivitenin zihinsel ve bedensel dinginlik üzerine etkisi: bir örnek uygulama*. 1. Uluslararası Ruh Sağlığı ve Farkındalık Kongresi Kitabı. İstanbul: Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları.
35. **Yıldırım, D., Yıldırım, A. ve Eryılmaz, M.** (2019). Sağlık çalışanlarında fiziksel aktivite ile yaşam kalitesi ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 44, 325-333. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cumj/article/451087>.

Futbol ve League of Legends Ekonomilerinin Karşılaştırılması

Alican PEÇENEK¹, Burak DALOĞLU¹, A. Azmi YETİM¹

¹Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Ankara

Derleme

Öz

Futbol, kitle iletişim araçlarının da desteği ile ekonomik açıdan oldukça kazançlı bir pazarlama aracı haline getirilerek endüstriyelleştirilmiştir. Aynı zamanda, geniş kitlelerin yoğun ilgisini çeken bir gösteri ve eğlence etkinliği olarak tüketim sektörüne dönüşürken, diğer yandan girişimciler için önemli miktarlarda finans hareketlerinin yaşandığı kârlı bir ekonomik etkinlik alanı haline gelmiştir. Futbol, büyük tüketici gruplarının oluşmasını ve bu grupların bir araya gelmesini sağlamıştır. Yani sıra, bir pazarlama aracı olarak kullanılmaya başlayarak, hızla büyüyen tüketim toplumunun etkisi ile ticari bir boyut kazanmıştır. Dönüşen ve yeniden yapılanan futbolun küreselleşmesi-endüstriyelleşmesi ve gelirlerin artması birbirine paralellik göstermektedir. Yani sıra, dijital teknolojilerde yaşanan olağanüstü gelişmeler her alanı olduğu gibi spor alanını da etkileyerek birtakım yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Spor alanına ilişkin ortaya çıkan bu gelişmelerden biri de günümüzün en önemli gerçekliklerinden biri halini alan "elektronik spor" olarak karşımıza çıkmaktadır. Sporun ve Esportun küreselleşmesi-endüstriyelleşmesi ve dijitalleşmesi ile birlikte tüm gelir ve gider kalemleri hızla artmaktadır. Bu bağlamda, bu kuramsal çalışmada futbol ve League of Legends ekonomileri kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere karşılaştırılarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu amacı karşılamak üzere betimsel tarama yöntemine başvurulmuştur. Bu çerçevede, futbol ve League of Legends ekonomilerinin son dört yılı incelemeye alınmıştır.

Anahtar sözcükler: *Futbol, League of legends, Esport, Futbol ekonomisi, League of legends ekonomisi, Esport ekonomisi*

The Comparison of Football and League of Legends Economics

Abstract

With the support of mass media, football has been industrialized by making it a highly profitable marketing instrument. At the same time, it has entered the consumption sector as an entertainment event that attracts the attention of a wide audience; on the other hand, it has become a profitable area with a significant amount of financial activity for entrepreneurs. Football has led to the formation of large groups of consumers and brought these groups together. Besides, being used as a marketing instrument, it has gained a commercial dimension with the impact of a rapidly growing consumer society. The globalization-industrialization of transformed and restructured football, and the increase of revenues show parallelism to each other. In addition, the extraordinary developments in digital technologies have affected the field of sports as well as every other field and caused some new developments to emerge. One of these developments in the field of sports is "electronic sports" which has become one of the most important realities of our time. With the globalization-industrialization and digitalization of sports and eSports, all income and expenditure items are increasing rapidly. In this context, in this theoretical study, the economies of football and League of Legends are tried to be analyzed by comparing them as short, medium and long term. In order to meet this aim, descriptive screening method was used. Within this framework, the last four years of the economies of football and League of Legends were examined.

Keywords: Football, League of legends, eSports, Football economics, League of legends economics, eSports economics

Giriş

Spor, rastlantısal veya organize katılımıla gerçekleşen, katılımcılara keyif, bazı durumlarda da izleyicilere eğlence sunarak fiziksel yeti ve becerileri kullanma, sürdürme ya da geliştirmeyi amaçlayan yarışmaya yönelik fiziksel etkinliklerin veya oyunların bütün türlerini içeren bir etkinliktir (Council of Europe, 2012). Sporun en önemli unsurlarından biri olan futbol ise, geçmişte erkeklerle sınırlı, günümüzde kadınları da içine alan, ırk, cinsiyet, yaş ve toplumsal katman farkı gözetmeksizin, geniş kitlelerin ilgisini çeken, ekonomik, sosyolojik, psikolojik, politik ve sportif bir olgudur. 1857 yılında dünyanın ilk futbol kulübü olan Sheffield'in İngiltere'de kurulması ve 1862 yılında John Charles Thring'in oyunun ilk kurallarını kaleme alması ile organize olmaya başlayan futbol akımı, 1863 yılında İngiliz Futbol Birliği'nin (Football Association) kurulmasıyla resmîyet kazanmıştır (İkiz, 2010).

21. yüzyılın başlangıcı ile dijital teknolojilerin yoğun bir biçimde ortaya çıkması dönüşen dünya sistemi içerisinde sporun da küresel, endüstriyel ve dijital bir hal almasını sağlamıştır. Küreselleşme ve profesyonelleşme süreci, sportif etkinlikleri bir oyun olma özelliğinden çıkartıp, ekonomik düzeyde işleyen bir alana dönüştürmüştür. Spor kulüplerinin profesyonelleşmesiyle birlikte oyuncular, takımlar, oyunun oynandığı alanlar, takımların yönetim biçimleri ve yöneticileri de değişmiştir. Hayatın her alanında yaşanan metalaşma, spora ait bütün değer ve yargıların yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Kulüpler, birer anonim şirket gibi yönetilen, borsada işlem gören işletmeler haline dönüştürülmüştür. Bunun sonucunda ise, kapitalist düzenin değerleri spora egemen olmuştur. Küreselleşmenin araçlarından olan kapitalist sistem ve spor, sporun

kartopu etkisi yaratabilen kazancı nedeni ile kaçınılmaz bir bağ içerisinde. Spor, kitle iletişim araçlarının da desteği ile ekonomik açıdan oldukça kazançlı bir pazarlama aracı haline getirilerek endüstriyelendirilmiştir. Dolayısıyla, kapitalist sistem, sporun küreselleşmesini ve endüstriyelendirilmesini doğası itibari ile desteklemektedir. Spor, geniş kitlelerin yoğun ilgisini çeken bir gösteri ve eğlence etkinliği olarak tüketim sektörüne dönüşürken, diğer yandan girişimciler için önemli miktarlarda finans hareketlerinin yaşandığı kârlı bir ekonomik etkinlik alanı haline gelmiştir. Spor, büyük tüketici gruplarının oluşmasını ve bu grupların bir araya gelmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, bir pazarlama aracı olarak kullanılmaya başlayarak, hızla büyüyen tüketim toplumunun etkisi ile ticari bir boyut kazanmıştır (Ekmekçi, Ekmekçi ve İrmış, 2013). Aynı zamanda, dönüşen ve yeniden yapılanan sporun küreselleşmesi-endüstriyelendirilmesi ve dijitalleşmesi birbirine paralellik göstermektedir.

Dijital teknolojilerde yaşanan olağanüstü gelişmeler her alanı olduğu gibi spor alanını da etkileyerek birtakım yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Spor alanına ilişkin ortaya çıkan bu gelişmelerden biri de günümüzün en önemli gerçekliklerinden biri haline alan “elektronik spor” olarak karşımıza çıkmaktadır (Argan, Özer ve Akın, 2006). Erken dönemde, modern dijital oyunların ilk örnekleri 1958 ve 1962’de ortaya çıkan “Tennis for Two” ve “Spacewar” oyunlarıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nde geliştirilen bu iki oyun, 1971 ve 1972’de Atari tarafından pazara sürülen “Computer Space” ve “Pong” isimli ilk nesil salon konsol oyunlarına ilham kaynağı olmuştur (Ankara Kalkınma Ajansı, 2016).

Elektronik spor, farklı içerik dallarında, takımlar halinde ya da bireysel olarak, zihinsel ve fiziksel yetilerin kullanıldığı, refleks, el-göz koordinasyonu, hızlı karar verme, takım ve kaynak yönetimi gibi yeteneklerin ön plana çıktığı sanal rekabet platformları bütünüdür (Uluslararası Çocuk ve Bilgi Güvenliği Etkinliği Dijital Oyunlar Çalıştayı, 2017). Yanı sıra, belirli bir amaca (para veya turnuva ödülü kazanma) ulaşma şansı için birbirleri ile rekabet eden takımlar ve oyuncular arasında oynanan, üçüncü kişiler tarafından organize edilen, bir lig veya etkinlik düzeninde yapılan rekabete dayalı karşılaşmalardır.

Profesyonel Espor oyuncularına dağıtılan ödüller, karşılaşmalar, turnuvalar, şampiyonalar, yayın ve reklam gelirleri, büyük sponsorluk anlaşmaları ve geniş izleyici kitlesi hesaba katıldığında Espor, üzerine çalışılması gereken bir alan olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda, bu kuramsal çalışmada futbol ve League of Legends ekonomileri kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere karşılaştırılarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, futbol ve League of Legends ekonomilerinin son dört yılı ele alınmıştır.

Espor Tarihçesi

Elektronik sporlar, 1980’lerde atari salonlarında (arcade) oynanan oyunların daha sonra turnuva sistemi ile düzenlenerek oynanmasıyla ortaya çıkmıştır. Sonrasında, bilgisayarların, internetin ve oyun merkezlerinin yaygınlaşması ve toplumsal araçlardan olmaları ile arcade turnuvalarında gelişim kaydedilmiş ve oyuncular-izleyenler belirli

alanlarda toplanmaya başlamışlardır. Yanı sıra, oyun geliştiricileri tarafından atari salonlarına alternatif olarak üretilen mikro işlemcilere geçiş ile birlikte oyunların konsol haline getirilerek evlere taşınması, Atari'nin ürün satışlarını daha da artırmış ve oyun aracı yaratma konusunda devrim niteliğinde bir gelişimin öncüsü olmuştur (Snavely, 2014). İnsanlara oyun oynamak için bir yere gitme gerekliliği yerine, evinde istediği zaman istediği yerde oyun oynayabileceği bir imkân yaratmak, satış oranlarını doğrusal bir biçimde artırarak dünya oyun pazarında dikkatleri üzerine çekmiş ve rekabete olanak tanımıştır.

Atari VCS (Video Bilgisayar Sistemi), ev konsollarının önemli bir örneği olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) oyun sektörü, 1983-1984 yılları arasında ucuz oyunların artışından kaynaklı tüketici güveninin sarsılması ile ilk krizini yaşamıştır. Bu kriz, Nintendo ve Sega gibi Japon şirketlerin Birleşik Devletler pazarına girmeleri için bir fırsat yaratmıştır. Japonya'da tasarlanan "Space Invaders" isimli konsol oyunu bu pazarda büyük yer edinerek ilk rekabeti başlatmıştır. Daha sonra, ev bilgisayarlarının yaygınlaşması ile bilgisayar tabanlı oyunlar üretilmeye ve geliştirilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda, Atari'nin ürün satışlarında yaşanan hızlı artış, Atari'yi %80'lik pazar payı ile dünya oyun pazarında zirveye çıkarmıştır (Ankara Kalkınma Ajansı, 2016).

Günümüze kadar devam eden bu gelişmelerde oyun platformları; bilgisayarlar, yedinci nesil konsollar (Xbox360, Play Station, Nintendo Wii, Nintendo), Sanal Gerçeklik (Virtual Reality) cihazları, mobil oyunlar için akıllı telefonlar önemli oyun gereçleri haline gelmiştir. Her bir platformun kendi içerisinde turnuvaları düzenlenmeye başlamış ve Espor kavramını giderek daha kapsamlı halde yaymaya başlamışlardır.

Oyun Türleri ve League of Legends (LOL) Tarihi

Oyunlar, türleri bakımından birçok dala ayrılmıştır ve neredeyse en çok bilinen, oynanan ve izlenen birkaç oyun türü üzerine "Dünya Şampiyonası" turnuvaları düzenlenmektedir. En çok bilinen ve oynanan bazı oyun türleri aşağıda belirtildiği gibidir (Ströh, 2017):

- Multiplayer Online Battle Arena - MOBA (Çevrimiçi Çok Oyunculu Savaş Arenası)
- First Person Shooter - FPS (Birinci Şahıs Nişancı)
- Real Time Strategy - RTS (Gerçek Zamanlı Strateji)
- Collectible Card Games - CCGs (Kart Oyunları)
- Online Board Games (Çevrimiçi Masa Üstü Oyunları)
- Virtual Reality Games - VRGs (Sanal Gerçeklik Oyunları)
- Sports Games (Spor Oyunları)
- Fighting Games (Dövüş Oyunları)
- Survival Games (Hayatta Kalma Oyunları)

Günümüzde, bu oyun türlerinden dünyada ve Türkiye'de en yaygın olanlarından olan, League of Legends, aylık çevrimiçi üye sayısı yaklaşık 100 milyon olan (Koçyiğit, 2017) bir gerçeklik halini almıştır. 2006 yılında Brandon Beck ve Marc Merrill tarafından kurulan Riot Games, 2008 yılına gelindiğinde League of Legends oyununu piyasaya duyurmuş ve Ekim 2009'da oyunu piyasaya sürmüştür (Riot Games, 2017). League of

Legends, MOBA (Çevrimiçi Çok Oyunculu Savaş Arenası) tarzı bir oyundur ve beşer kişilik iki takımdan oluşur. Oyun, “Sihirdar Vadisi” adı verilen dijital bir haritada oynanır ve bu haritada oyuncuların konumlanacağı alt, orta ve üst olmak üzere üç adet koridor ile birlikte orman adı verilen tarafsız orman yaratıklarının bulunduğu bir alan bulunur. Haritayı üst koridordan alt koridora kadar bölen bir nehir vardır. Takımların amacı, rakibin merkez taşıma noktasını yok ederek oyunu kazanmaktır. Her takımda her bir oyuncuya ayrı bir görev verilir ve bu oyuncular verilen kaynakları, haritayı, şampiyon havuzunda bulunan şampiyonları kontrol etmekle yükümlüdürler. Zihinsel ve fiziksel yetilerin ön plana çıktığı, yetenek ve strateji çatışmalarının bolca olduğu, takım oyununun ve yardımlaşmanın mecburi olduğu karşılaşmalar hem oynayanlara, hem de izleyicilere heyecan ve keyif vermektedir. Bu bağlamda, League of Legends, bazı National Basketball Association (NBA) ve National Football League (NFL) müsabakalarını çevrimiçi seyirci sayısı olarak geride bırakmayı başarmıştır (CNNTÜRK, 2017).

Yanı sıra, Riot Games, oyun içi grafik tasarımları, şampiyon isimleri, yetenekleri ve kostümleri gibi oyun içi özellikler konusunda zaman zaman oyunculardan ve izleyicilerden tavsiyeler ve öneriler almaktadır. Ulusal ve uluslararası şampiyonalar, çoğunlukla üç-dört güne yayılarak bağlı olduğu lige dâhil olan şehirlerinde düzenlenen kapsamlı organizasyonlardır. Düzenlenen ulusal turnuvalarda açılış ve kapanış seremonilerinde her ülkenin kendi ünlü sanatçıları konserler vermektedir. Uluslararası Dünya Şampiyonası turnuvalarında ise dünyaca tanınmış sanatçılar sahne almaktadır (McIntyre, 2018). Bu konserleri ve sahne gösterilerini, “exposition (expo)” ve sektör firmalarının tanıtım faaliyetleri, dijital sanat ve oyunculuk yarışmaları ve karşılaşmaları takip eder. Kısaca, ulusal ve uluslararası şampiyonalar, karnaval havası içerisinde geçen, görsel ve işitsel şöenlere sahne olan birer festival paketi olarak tanımlanabilir. Söz konusu büyük Esport liglerinin ayakları bu festivallere dâhil edilerek etkinlik daha da küresel bir boyuta taşınmaktadır. Bu noktada, spor turizmi ve fuar turizminin iç içe geçtiği de görülmektedir (İlker, Kızıllırmak, Güler ve Yardı, 2017).

Dünyada Esport ve League of Legends

1997 yılında kurulan Cyberathlete Professional League (CPL), siber atlet kavramının kullanıldığı ilk organizasyon olmakla birlikte ilk lig girişimini de beraberinde getirmiştir. 2001 yılındaki Dünya Şampiyonası’nda toplam ödül havuzunun 150.000 USD olması Esportun endüstrileştiğini ve oyunculara-seyircilere ödül dağıtır bir oluşum haline geldiğini göstermektedir (Üçüncüoğlu ve Çakır, 2017). 2002 yılında kurulan Major League Gaming (MLG) Esportun gelişimindeki en önemli organizasyonlardan biri konumundadır. Yanı sıra, 2000 yılında kurulan Electronic Sports League (ESL), bu alandaki en büyük oluşumlardan biridir ve 2013 yılına kadar Worlds Cyber Games (WCG) adı ile devam etmiştir. Bu turnuva, etkin olduğu süre boyunca dijital oyunların “Olimpiyat Oyunları” olarak görülmüştür (Üçüncüoğlu ve Çakır, 2017). Güney Kore’de, Spor, Turizm ve Kültür Bakanlığı’nın onayıyla Esportun gelişiminden ve denetiminden sorumlu Kore eSpor Birliği’nin (KeSPA) kurulması dijital oyunların gelişiminde önemli kırılma noktalarından biri olarak görülmektedir. Bununla birlikte, Güney Kore’nin iki büyük turnuvaya ev sahipliği yapması Güney Kore’nin dijital oyunların ve Esportun ana vatanı olarak kabul

edilmesini sağlamıştır. 2008 yılında Esporu dünyaya daha kapsamlı olarak tanıtmak amacıyla Güney Kore merkezli kurulan Uluslararası Espor Federasyonu (International E-Sports Federation/I-eSF) 63 üye ÷lkeye sahiptir (International e-Sports Federation, 2010).

Bu kapsamda, bir spor organizasyonunun tanınması için gerekli unsurlardan ilki Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından kabul görmesidir. Bunun için Uluslararası Espor Federasyonu aşağıdaki gibi bazı girişimlerde bulunmuştur: (Üçüncüoğlu ve Çakır, 2017).

- Dünya Anti-Doping Ajansı (WADA) tarafından onaylı Doping ile Mücadele Kuralları 2013 yılında yürürlüğe girmiştir.
- 2014 yılında Uluslararası Herkes İçin Spor Birliği (ISWAF) üyesi olunmuştur.
- 2015 yılında Uluslararası Atletizm Federasyonları Birliği (IAAF) ile ortaklık anlaşması imzalanmıştır.
- 2016 yılında Esporun, Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından tanınması için mektup gönderilmiştir.

Yanı sıra, dünyada ve Türkiye’de ekonomileriyle ve başarılarıyla markalaşmış birçok spor kulübü Esporla ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilginin temel nedeni Esporun yakın, orta ve uzun vadede önemli ölçüde gelişeceği düşüncesidir. Yatırımlarının bir kısmını Espor alanına yönelten birçok spor kulübü, Espor liglerinde iddialı takımlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Espora yatırım yapan spor kulüpleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Altunbaş, 2017):

- AFC Ajax (Hollanda)
- AS Roma (İtalya)
- Baskonia (İspanya)
- Beşiktaş JK (Türkiye)
- Bursaspor (Türkiye)
- Fenerbahçe SK (Türkiye)
- FC Copenhagen (Danimarka)
- FC Schalke (Almanya)
- FC Volga (Rusya Federasyonu)
- Galatasaray SK (Türkiye)
- Genoa (İtalya)
- Karşıyaka SK (Türkiye)
- Manchester City (İngiltere)
- Panathinaikos (Yunanistan)
- Paris Saint Germain (Fransa)
- Philadelphia 76ers (Amerika Birleşik Devletleri)
- PSV Eindhoven (Hollanda)
- Santos (Brezilya)
- Sporting Lizbon (Portekiz)
- Valencia (İspanya)
- VFL Wolfsburg (Almanya)
- West Ham United (İngiltere)

Ayrıca, yukarıda adı geçen takımlara 2018 yılında; Tokyo Verdy (Japonya), Real Sociedad (İspanya), Real Betis (İspanya), SD Eibar (İspanya), Villarreal (İspanya) ve SD Huesca (İspanya) takımları da eklenmiştir (Mitreviski, 2018). 2019 Aralık ayında ise Güney Amerika'nın en önemli spor kulüplerinden olan River Plate (Arjantin), League of Legends'a yatırım yapacağını duyurmuştur (Demirkol, 2019).

Bu bağlamda, dünyanın küresel olarak dijitalleşmesi üzerine sosyal medyanın da gücü ile birlikte, Esport izleyici sayıları ciddi rakamlara ulaşmıştır. Düzenlenen organizasyonlara ulusal ve uluslararası katılım da yadsınamayacak düzeydedir. League of Legends, dünyanın farklı bölgelerinde farklı sunucular ile oyunculara ve izleyicilere hizmet vermektedir. Kuzey Amerika, Güney Kore, Çin Halk Cumhuriyeti, Avrupa Batı, Rusya Federasyonu ve Türkiye bu sunucuların başlıcalarıdır. Oyunun oynandığı sunucuya göre oyunun dili değişmektedir (Kocaömer, 2018).

Uluslararası Dünya Şampiyonaları

2011'den beri her yıl aralıksız devam eden, League of Legends'ın da Esport içinde çok büyük paya sahip olmasının başlıca nedeni olarak gösterilebilecek olan Worlds turnuvalarının kalitesi ve toplam ödül havuzu her geçen yıl artmaktadır. Worlds'ün temelleri, Haziran 2011'de İsveç'in Jönköping kentinde atılmıştır. Avrupa temsilcisi Fnatic, ilk Worlds şampiyonu olmanın yanında, 99.500 USD olan toplam ödül havuzundan kendi payına düşen 35.000 USD şampiyonluk payını ve ilk oyun içi şampiyon takıma özel kostümleri elde etmiştir (Soner, 2017). Ertesi yıl düzenlenen Worlds, oyun turnuvaları ve Esport tarihinin toplam ödül havuzu rekorunu kırmıştır. Ulusal liglerin yıl boyu yatırımlar alması, diğer oyun dallarında etkinlik gösteren takımların League of Legends'a kayması ve Esport kavramının gün geçtikçe kabul görmesi toplam ödül havuzunu 2.000.000 USD'ye kadar yükseltmiştir. Los Angeles'in ev sahipliği yaptığı şampiyonayı Tayvan temsilcisi TaiPei Assassins kazanmıştır ve sonraki beş yıl boyunca şampiyon olacak olan Asya takımlarına Worlds şampiyonluğunun kapılarını açmıştır (Gamepedia, 2012).

2013 yılında ise, Güney Kore takımı SKT, oyun oynanışına yeni bir makro anlayış getirmiştir. Bu anlayış ile ulusal liglerde yer alan takımların koçları ve yöneticileri, oyun içi stratejilerini bu anlayışa göre şekillendirmeye başlamış ve böylece oyun Güney Kore stiline evrilmiştir (Soner, 2017). 2014 yılına gelindiğinde ise şampiyonanın açılış seremonisi dünyaca tanınan grup Imagine Dragons tarafından verilen konser ile gerçekleşmiştir. 2014 Worlds'ü yine bir Güney Kore temsilcisi Samsung Galaxy White kazanarak 2.130.000 USD olan şampiyonluk ödülünü hak etmiştir. 2015 Worlds'ü ise yeni adı SK Telecom T1 olan SKT kazanmıştır. Bu bağlamda, 2.130.000 USD değerindeki toplam ödül havuzundan 1.000.000 USD şampiyonluk payı SKT takımına gitmiştir (Gamepedia, 2015). 2016 yılında ise SK Telecom T1, toplam ödül havuzu 5.070.000 USD olan turnuvayı bir kez daha kazanmış ve toplam ödül havuzundan 2.028.000 USD şampiyonluk payı almıştır (Gamepedia, 2016).

Oyun içinde yer alan Kadim Ejder'in artırılmış gerçeklik teknolojisi ile ziyaret ettiği Worlds 2017 finalini, Çin Ulusal Stadyumu'nda bir araya gelen on binlerce seyirci eşliğinde SK Telekom T1 yeniden kazanmıştır. Stadyumun dışında League of Legends

severler yeni bir rekora imza atmıştır. Worlds 2017 finali, resmi rakamlara göre 60 milyon kişi tarafından izlenmiştir (Özdemir, 2017). Worlds 2018 Finali ise çevrimiçi yayın yapan Twitch platformunda aynı anda en çok seyirci toplayan Esport etkinliği olarak kayıtlara geçmiştir. Bu bağlamda, Worlds 2018 Finali'ni bir milyondan fazla kişinin izlemiş olması yeni bir rekor olmuştur. Invictus Gaming (IG), şampiyonayı birinci sırada tamamlayarak toplam 6.450.000 USD olan ödül havuzundan 2.418.750 USD şampiyonluk ödülü kazanmıştır (Gamepedia, 2018). 2019 Worlds Finali'nde ise Çin ve Avrupa temsilcileri sırası ile Fun Plus Phoenix ve G2 Esports arasında geçen mücadeleyi, Çin temsilcisi Fun Plus Phoenix kazanarak 2.225.000 USD toplam ödül havuzundan 834.375 USD şampiyonluk payı elde etmiştir (Gamepedia, 2019). Bununla birlikte, her yıl düzenlenen diğer bir organizasyon ise MSI (Mid-Season Invitational) turnuvasıdır. Ülkemizde de Kış Sezonu Finali olarak adlandırılan turnuvanın galip takımının katıldığı sezon ortası turnuvası, Worlds'ten sonra League of Legends organizasyonu içerisinde en büyük ikinci turnuva olarak kabul edilmektedir (Özdemir, 2017).

Aynı zamanda, dünyada profesyonelleşme süreci hızla artarken uzun süredir profesyonel olan oyuncular da hem yayın hem transfer hem de turnuva gelirleri ile oldukça dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Tablo 1'de profesyonel oyuncuların bir yılda elde ettikleri kazançlar görülmektedir:

Tablo 1. Dünyada profesyonel Esport oyuncularının yıllık kazançları (Esports Eranings, 2019)

	Oyuncunun Kullanıcı Adı	Oyuncunun Adı	Toplam Kazanç (USD)	Uyruğu
1	Faker	Lee, Sang Hyeok	1,256,037.23	Güney Kore
2	Duke	Lee, Ho Seong	954,620.62	Güney Kore
3	Bang	Bae, Jun Sik	916,451.46	Güney Kore
4	Wolf	Lee, Jae Wan	913,084.70	Güney Kore
5	Bengi	Bae, Seong Ung	810,683.00	Güney Kore
6	Rookie	Song, Eui Jin	610,207.36	Güney Kore
7	JackeyLove	Yu, Wen Bo	593,386.35	Çin
8	Ning	Gao, Zhen Ning	562,462.53	Çin
9	Blank	Kang, Sun Gu	559,518.75	Güney Kore
10	Ambition	Kang, Chan Yong	553,234.20	Güney Kore
11	Uzi	Jian, Zihao	545,447.56	Çin
12	Baolan	Wang, Liu Yi	544,090.48	Çin
13	Core JJ	Jo, Yong In	539,837.84	Güney Kore
14	TheShy	Kang, Dong Geun	534,299.52	Güney Kore
15	Mata	Cho, Se Hyeong	533,979.52	Güney Kore

Türkiye'de Esport ve League of Legends

2012 yılında Hasan Çolakoğlu önderliğinde açılan Riot İstanbul Ofisi, her bir şampiyon ve diğer oyun içi seslerin ses sanatçıları tarafından özel olarak teker teker Türkçe seslendirilmesi, tüm eşyalar ve uyarıların özenilerek Türkçeleştirilmesi ve Türkiye sunucusunun kurulmasına ve League of Legends Türkiye kavramının oluşmasına olanak sağlamıştır (Eyidilli, 2012).

Yanı sıra, 2019 sezonu itibarı ile Vodafone, Kış Mevsimi ve Yaz Mevsimi olmak üzere iki ayrı döneme ayrılan Türkiye Şampiyonluk Ligi'ne sponsor olarak Türkiye Şampiyonluk

Ligi'nin isim haklarını satın almıştır. 2019 sezonuna kadar sekiz takımın yer aldığı Türkiye Şampiyonluk Ligi'nde 2019 sezonu itibari ile 10 takım yer almıştır. 2019 Vodafone Türkiye Şampiyonluk Ligi'nin takımlar listesi şöyledir (League of Legends, 2019):

1. 1907 Fenerbahçe Espor
2. Bahçeşehir SuperMassive
3. Beşiktaş
4. Bursaspor
5. Dark Passage
6. Doğuş Üni Aurora
7. Galakticos
8. Galatasaray Espor
9. İstanbul Wild Cats
10. Royal Youth

Ayrıca, Twitch, Youtube ve salonlardaki izleyici sayılarının günden güne artması Riot Games Türkiye tarafından Türkiye Şampiyonluk Ligi için bir "Espor Sahnesi" gerektiği düşüncesini yaratmıştır. Bu bağlamda, açılışına Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanı Binali Yıldırım'ın da katıldığı, Türkiye'nin ilk, Avrupa'nın ise en büyük "Espor Sahnesi" olan, Ataşehir, İstanbul'da 1000 kişilik inşa edilen "Espor Sahnesi" Ağustos ayında düzenlenen TBF (Türkiye Büyük Finali) 2019'a ilk kez ev sahipliği yapmıştır (Durkal, 2019).

Yanı sıra, ülkemizde etkinlik gösteren profesyonel Espor oyuncuları da elde ettikleri yayın, transfer ve turnuva gelirleri ile oldukça dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Tablo 2'de ülkemizde etkinlik gösteren profesyonel oyuncuların yılda elde ettikleri kazançlar görülmektedir:

Tablo 2. Türkiye'de profesyonel Espor oyuncularının yıllık kazançları (Esports Eranings, 2019)

	Oyuncunun Kullanıcı Adı	Oyuncunun Adı	Toplam Kazancı (USD)
1	FabFabulous	Asım Cihat Karakaya	62.179.00
2	Naru	Koray Bıçak	46.902.60
3	Zeitnot	Berkay Aşıkuzun	43.712.07
4	Stomaged	Furkan Güngör	39.860.75
5	HolyPhoenix	Anıl Işık	34.753.46
6	Thaldrin	Berke Demir	27.894.80
7	Dumbledoge	Mustafa Kemal Göksel	25.073.10
8	Crystal	Atakan Aydın	23.995.96
9	Elwind	Kaan Atıcı	16.125.81
10	Padden	Ege Acar	15.471.34
11	Japone	Bahadır Çolak	14.327.57
12	TrieLbaenRe	Ercan Bozkurt	13.406.46
13	Zergsting	Onur Ünalın	9.871.66
14	Only35	Emin Aydın	9.670.05
15	LongQ	Serkan Ülkücü	9.649.06

Aynı zamanda, League of Legends'in ücretsiz ve tamamen Türkçe bir oyun olması oyuna erişimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, "cosplay" ve "streaming (yayıncılık)"

alanlarında adından sıkça söz ettiren erkek ve kadın oyuncuların bulunması bu dijital alanların açık ve özgür bir ortam olduğunun belirgin göstergelerindedir.

Son Dört Sezonun Futbol Ekonomisi Verileri

Dünya Futbol Piyasası içerisinde en geniş alanı Avrupa Futbol Piyasası kaplamaktadır. Toplam ticari gelirler, sponsorluk ve reklam gelirleri, isim hakkı gelirleri, televizyon yayın hakları gelirleri, bahis gelirleri, bilet satışı ve maç günü gelirleri, mağazacılık gelirleri ve transfer gelirleri konusunda ilk sırada yer alan Avrupa Futbol Piyasası, gider toplamında da ilk sırada bulunmaktadır (Deloitte, 2019). Futbolun küreselleşmesi ve endüstriyelmesi ile birlikte tüm gelir ve gider kalemleri hızla artmaktadır. 2014/2015 sezonunda 22.1 milyar Euro (Deloitte, 2016) olan Avrupa Futbol Piyasası'nın toplam gelir hacmi, 2015/2016 sezonuna gelindiğinde ise aradan geçen 10 yıl içerisinde devasa büyüyerek 24.6 milyar Euro'ya ulaşmış ve bir önceki 2014/2015 sezonuna oranla %13 büyüme göstermiştir (Deloitte, 2017). Yanı sıra, 2016/2017 sezonunda Avrupa Futbol Piyasası'nın toplam gelir hacmi %4 artış göstererek 25.5 milyar Euro'ya (Deloitte, 2018), 2017/2018 sezonunda ise bir önceki sezona göre 2.9 milyar Euro artış göstererek 28.4 milyar Euro'ya ulaşarak büyümeye devam etmiştir (Deloitte, 2019). Tablo 3'te aktarılmaya çalışıldığı gibi 2017/2018 sezonu itibari ile Avrupa Futbol Piyasası'nın %55'i "Big 5" olarak adlandırılan İngiltere, Almanya, İspanya, İtalya ve Fransa ligleri tarafından oluşturulmaktadır. Bu ligler arasında İngiltere Premier Ligi, 5.440 milyar Euro gelir elde ederek tüm Dünya Futbol Piyasası'nda ilk sırada yer almaktadır (Tablo 4) (Deloitte, 2019).

Tablo 3. Avrupa Futbol Piyasası'nın Toplam Gelir Hacmi (Euro) ve Yüzdesi (Deloitte, 2019)

2017/2018 Sezonu	Avrupa "Big 5" Ligleri	"Big 5" Dışında Kalan Üst Ligler	Diğer "Big 5" Ülke Ligleri	FIFA, UEFA ve Ulusal Birlikleri	"Big 5" Olmayan Diğer Ligler	Toplam Gelir
Avrupa Futbol Piyasası Toplam Gelir Hacmi ve Yüzdesi	15.6 milyar %55	5.3 milyar %19	2.6 milyar %9	4.2 milyar %15	0.7 milyar %2	28.4 milyar %100

Tablo 4. Avrupa "Big 5" Ligleri Kulüp Gelirleri (Euro) (Deloitte, 2019)

2017/2018 Sezonu	İngiltere	Almanya	İspanya	İtalya	Fransa
Maç Günü Gelir ve Yüzdeleri	757 milyon %14	538 milyon %17	510 milyon %17	257 milyon %12	191 milyon %11
Yayın Hakları Gelir ve Yüzdeleri	3.210 milyar %59	1.248 milyar %39	1.609 milyar %52	1.294 milyar %58	791 milyon %47
Sponsor/Ticari Gelir ve Yüzdeleri	1.473 milyar %27	872 milyon %28	957 milyon %31	666 milyon %30	342 milyon %20
Diğer Ticari Gelir ve Yüzdeler	-	510 milyon %16	-	-	368 milyon %22
Toplam Gelir	5.440 milyar	3.168 milyar	3.073 milyar	2.217 milyar	1.692 milyar

Yanı sıra, İngiltere Premier Ligi, toplam gelirlerinin %59'unu oluşturan ve 3.220 milyar Euro olan yayın hakları geliri ile Avrupa Futbol Piyasa'ndaki diğer aktörlerin gelir toplamından fazlasını elde edebilmektedir (Deloitte, 2019).

Son Dört Sezonun League of Legends Ekonomisi Verileri

Twitch, YouTube, Mixer, Facebook gibi streaming (yayın akışı) platformlarının çoğalması ile birlikte oyunların izleyici sayılarında doğrusal bir artış meydana gelmiştir. 2018 yılında 395 milyon izleyicisi olan Espor, 2019 yılında 443 milyon izleyiciye ulaşmıştır ve bunun 245 milyonluk kısmını (%55) nadiren izleyenler, 198 milyonluk kısmını ise (%45) hayranlar oluşturmuştur. Ayrıca, Newzoo Haziran raporuna göre, 2020 yılında beklenen toplam seyirci sayısı 295 milyondur (Newzoo, 2018).

Doğrusal artış gösteren izleyici sayıları en popüler oyunlardan olan League of Legends üzerinde de etkisini göstermiştir. Statista'nın Ağustos 2019 istatistiklerine göre League of Legends gelirleri; 2015 yılında 1.63 milyar USD, 2016 yılında 1.8 milyar USD, 2017 yılında 2.11 milyar USD ve 2018 yılında ise 1.4 milyar USD olarak gerçekleşmiştir (Gough, 2019). Ayrıca, 2011 yılında 15 milyon aktif kullanıcısı olan League of Legends 2016 yılına geldiğinde 100 milyon aktif kullanıcıya ulaşmıştır (Gough, 2019).

Yanı sıra, Newzoo'nun 2019 Ekim ayı "Küresel Oyun Pazarı Raporuna" bakıldığında; 2018 yılında küresel oyun hacmi 138.7 milyar USD'ye ulaşmıştır. Beklenen oranlar ise; 2019 yılı için 148.8 milyar USD, 2020 için 160.5 milyar USD, 2021 için 173.3 milyar USD, 2022 için ise 189.6 milyar USD olarak görülmektedir. 2019 yılı 148.8 milyar USD olan küresel oyun hacminin payları; %48'lik kısmı 71.5 milyar USD olan Asya-Pasifik bölgesine, %26'lık kısmı 38.4 milyar USD olan Kuzey Amerika bölgesine, % 22'lik kısmı 33.3 milyar USD olan Avrupa-Orta Doğu ve Afrika bölgelerine ve %4'lük kısmı 5.5 milyar USD olan Latin Amerika bölgesine ayrılmıştır (Newzoo, 2018).

Futbol ve League of Legends Ekonomilerinin Karşılaştırılması

Sporun en önemli unsurlarından biri olan futbol, geniş kitlelerin ilgisini çeken, ekonomik, sosyolojik, psikolojik, politik ve sportif bir olgudur. 1857 yılında dünyanın ilk futbol kulübü olan Sheffield'in İngiltere'de kurulması ve 1863 yılında İngiliz Futbol Birliği'nin kurulmasıyla resmîyet kazanmıştır (İkiz, 2010). Dönüşen ve yeniden yapılan sporun küreselleşmesi-endüstriyelmesi ve gelirlerin artması birbiriyle paralellik göstermektedir. Endüstrileşen sporun ve özellikle futbolun, ticari gelirler, sponsorluk ve reklam gelirleri, isim hakkı gelirleri, televizyon yayın hakları gelirleri, bahis gelirleri, bilet satışı ve maç günü gelirleri, mağazacılık gelirleri ve transfer gelirleri gibi birçok aracı ve gelir kaynağı bulunmaktadır (Deloitte, 2019). Dünya Futbol Piyasası, 1857'den günümüze toplamda 50 milyar USD'den fazla ticaret hacmine ulaşmıştır (Borsa İstanbul, 2019). Futbolun 163 yıllık tarihsel gelişimine bakıldığında; ekonomik hacmi, toplam izleyici sayısı ve medya büyüklüğü, doğrusal bir artış göstermektedir. Diğer yandan, dijital teknolojilerde yaşanan olağanüstü gelişmeler her alanı olduğu gibi spor alanını da etkileyerek birtakım yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Spor alanına ilişkin ortaya çıkan bu gelişmelerden biri de günümüzün en önemli gerçekliklerinden biri halini alan "elektronik spor" olarak karşımıza çıkmaktadır (Argan, Özer ve Akin, 2006).

Başta Kore, Çin Halk Cumhuriyeti ve Vietnam gibi Asya ülkelerinde olmak üzere tüm dünyada hızla gelişen ve kabul görmeye başlayan Esportun, ticari gelirler, sponsorluk ve reklam gelirleri, isim hakkı gelirleri, televizyon yayın hakları gelirleri, bilet satışı ve maç günü gelirleri, mağazacılık gelirleri, turnuva ödöl gelirleri ve transfer gelirleri gibi birçok aracı ve gelir kaynağı bulunmaktadır. Yanı sıra, 2000 yılında düzenlenen turnuva sayısı yaklaşık 10 ile sınırlıyken, 2010'a gelindiğinde düzenlenen turnuva sayısı yaklaşık 260'a kadar yükselmiştir. Endüstrileşen sporun en önemli unsurlarından biri haline gelmesi beklenen Esport, 2019 itibari ile 1.96 milyar USD ticari hacme ulaşarak diğer birçok spor dalını geride bırakmayı başarmıştır. Bu bağlamda Esport kapsamında yer alan League of Legends, spor endüstrisi içerisinde önemli gelir kalemleri ve izleyici kitlesi yaratmayı başararak kabul gören bir gerçeklik halini almıştır (Gough, 2019).

Futbolun 163 yıl içerisinde yaklaşık 50 milyar USD ticari hacme ulaşmasına karşılık, Esportun, dokuz yıl içerisinde yaklaşık 2 milyar USD ticari hacme ulaşması, Esport kavramının ne kadar hızlı yayıldığı ve ivmesinin giderek arttığını göstermektedir. Aynı zamanda, Esportu bir yatırım alanı olarak gören dev şirketler, özellikle League of Legends alanında etkinlik göstermektedir. Statista verilerine göre, 2017 yılında League of Legends toplam ticari hacmi 2.11 milyar USD olarak gösterilmiştir. Ayrıca, bu gelir 2019 yılı içerisinde etkinlik gösteren tüm oyun gelirlerinden fazladır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, League of Legend ekonomisinin kısa ve orta vadede futbol ekonomisine giderek yaklaşacağını, uzun vadede ise futbol ekonomisini geride bırakacağını öngörmek mümkündür.

Sonuç

21. yüzyılın başlangıcı ile dijital teknolojilerin yoğun bir biçimde ortaya çıkması dönüşen dünya sistemi içerisinde sporun da küresel, endüstriyel ve dijital bir hal almasını sağlamıştır. Küreselleşme ve profesyonelleşme süreci, sportif etkinlikleri bir oyun olma özelliğinden çıkartıp, ekonomik düzeyde işleyen bir alana dönüştürmüştür. Spor, geniş kitlelerin yoğun ilgisini çeken bir gösteri ve eğlence etkinliği olarak tüketim sektörüne dönüşürken, diğer yandan girişimciler için önemli miktarlarda finans hareketlerinin yaşandığı kârlı bir ekonomik etkinlik alanı haline gelmiştir. Spor, büyük tüketici gruplarının oluşmasını ve bu grupların bir araya gelmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, bir pazarlama aracı olarak kullanılmaya başlayarak, hızla büyüyen tüketim toplumunun etkisi ile ticari bir boyut kazanmıştır. Teknoloji alanında yaşanan olağanüstü gelişmeler her alanda olduğu gibi spor alanını da etkileyerek yeni birtakım gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerden spor alanıyla ilgili olarak ortaya çıkan Esport, farklı içerik dallarında, takımlar halinde ya da bireysel olarak, zihinsel ve fiziksel yetilerin kullanıldığı, refleks, el-göz koordinasyonu, hızlı karar verme, takım ve kaynak yönetimi gibi yeteneklerin ön plana çıktığı sanal rekabet platformları bütünüdür. Yanı sıra, belirli bir amaca (para veya turnuva ödölü kazanma) ulaşma şansı için birbirleri ile rekabet eden takımlar ve oyuncular arasında oynanan, üçüncü kişiler tarafından organize edilen, bir lig veya etkinlik düzeninde yapılan rekabete dayalı etkinliklerdir.

Oyunlar, türleri bakımından birçok dala ayrılmıştır ve neredeyse en çok bilinen, oynanan ve izlenen birkaç oyun türü üzerine dünya şampiyonası turnuvaları düzenlenmektedir. Günümüzde, bu oyun türlerinden dünyada ve Türkiye’de en yaygın olanlarından olan, League of Legends, aylık çevrimiçi üye sayısı yaklaşık 100 milyon olan bir gerçeklik halini almıştır. League of Legends, zihinsel ve fiziksel yetilerin ön plana çıktığı, yetenek ve strateji çatışmalarının bolca olduğu, takım oyununun ve yardımlaşmanın olmazsa olmaz olduğu karşılaşmalar hem oynayanlara, hem de izleyicilere heyecan vermektedir.

1997 yılında kurulan Cyberathlete Professional League (CPL), siber atlet kavramının kullanıldığı ilk organizasyon olmakla birlikte ilk lig girişimini de beraberinde getirmiştir. Yanı sıra, 2000 yılında kurulan Electronic Sports League (ESL), bu alandaki en büyük oluşumlardan biridir ve 2013 yılına kadar Worlds Cyber Games (WCG) adı ile devam etmiştir. Bu turnuva, etkin olduğu süre boyunca dijital oyunların “Olimpiyat Oyunları” olarak görülmüştür (Üçüncüoğlu ve Çakır, 2017). 2008 yılında Esporu dünyaya daha kapsamlı olarak tanıtmak amacıyla Uluslararası Espor Federasyonu kurulmuştur (International e-Sports Federation). Yanı sıra, 2012 yılında Hasan Çolakoğlu önderliğinde açılan Riot İstanbul Ofisi, her bir şampiyon ve diğer oyun içi seslerin ses sanatçıları tarafından özel olarak teker teker Türkçe seslendirilmesi, tüm eşyalar ve uyarıların özenilerek Türkçeleştirilmesi ve Türkiye sunucusunun kurulmasına ve League of Legends Türkiye kavramının oluşmasına olanak sağlamıştır (Eyidilli, 2012).

Yanı sıra, Dünya Futbol Piyasası, 1857’den günümüze toplamda 50 milyar USD’den fazla ticaret hacmine ulaşmıştır (Borsa İstanbul, 2019). Dünya Futbol Piyasası içerisinde en geniş alanı ise Avrupa Futbol Piyasası kaplamaktadır. Toplam ticari gelirler, sponsorluk ve reklam gelirleri, isim hakkı gelirleri, televizyon yayın hakları gelirleri, bahis gelirleri, bilet satışı ve maç günü gelirleri, mağazacılık gelirleri ve transfer gelirleri konusunda ilk sırada yer alan Avrupa Futbol Piyasası, gider toplamında da ilk sırada bulunmaktadır (Deloitte, 2019). 2017/2018 sezonu itibari ile Avrupa Futbol Piyasası’nın %55’i “Big 5” olarak adlandırılan İngiltere, Almanya, İspanya, İtalya ve Fransa ligleri tarafından oluşturulmaktadır (Deloitte, 2019). Öte yandan, Endüstrileşen sporun en önemli unsurlarından biri haline gelmesi beklenen Espor, 2019 itibari ile 1.96 milyar USD ticari hacme ulaşarak diğer birçok spor dalını geride bırakmayı başarmıştır. Bu bağlamda Espor kapsamında yer alan League of Legends, spor endüstrisi içerisinde önemli gelir kalemleri ve izleyici kitlesi yaratmayı başararak kabul gören bir gerçeklik halini almıştır (Gough, 2019). League of Legends gelirleri, 2015 yılında 1.63 milyar USD, 2016 yılında 1.8 milyar USD, 2017 yılında 2.11 milyar USD ve 2018 yılında ise 1.4 milyar USD olarak gerçekleşmiştir (Gough, 2019). Futbolun 163 yıl içerisinde yaklaşık 50 milyar USD ticari hacme ulaşmasına karşılık, Esporun, dokuz yıl içerisinde yaklaşık 2 milyar USD ticari hacme ulaşması, Espor kavramının ne kadar hızlı yayıldığını ve ivmesinin giderek arttığını göstermektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, League of Legend ekonomisinin kısa ve orta vadede futbol ekonomisine giderek yaklaşacağını, uzun vadede ise futbol ekonomisini geride bırakacağını öngörmek mümkündür. Son olarak, Espor kavramının ülkemizde gelişimi ve yaygınlaşması adına öneriler sunmak gerekir ise:

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan spor politikaları kapsamında, Espor desteklenerek küresel düzenin gerekliliği yerine getirilmelidir.
- Espor üzerine küresel olarak yapılan çalışmalar özenle incelenmeli ve özellikle Asya'da yapılan çalışmalara ve uygulanan sistemlere dikkat edilmelidir.
- Esporun sadece oyundan ibaret olduğunu düşünen kesimlerde farkındalık artırılmalı, bireylerin ilgi duyduğu diğer spor dallarından basit örnekler vererek Espor kavramı aktarılmalıdır.
- Türkiye'de en çok takip edilen spor dalı olan futbol ile League of Legends'ın karşılaştırılarak ele alınmasındaki temel hedef, futbol ekonomisi ile League of Legends ekonomisinin kısa, orta ve uzun vadede nasıl biçimleneceği ve birbirine ne kadar yakınlaşacağıdır. Ayrıca, ilerleyen süreçte sporun diğer dalları Espor dalları ile karşılaştırılarak yeni çıktılar edinilmelidir.
- Ülkemizde Espor kavramının yaygınlaştırılması adına kavram basite indirgenerek anlatılmalı ve üniversitelerde çalışmalar artırılmalıdır.
- Sponsorluklar yerli üretimi destekleyecek şekilde yapılmalıdır.
- Diğer ülke federasyonları ile ortak çalışmalar yapılmalı ve lisanslı oyuncu sayısı artırılmalıdır. Ayrıca, Espora erişim konusunda çocuklara yönelik filtreler uygulanmalı, Güney Kore'deki gibi vatandaşlık numarası ile oyunlara giriş yapılmalıdır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Alican PEÇENEK

Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Ankara

E-posta: alipecenek@hotmail.com

Kaynaklar

1. **Altunbaş, E.** (2017). Dünyada Espora giren spor kulüpleri. Erişim adresi: <http://www.5mid.com/haber/dunyada-espore-giren-spor-kulupleri>
2. **Ankara Kalkınma Ajansı.** (2016). Dijital oyun sektörü raporu. Erişim adresi: http://www.ankaraka.org.tr/tr/%20dijital-oyun-sektoru-raporu_3414.html
3. **Argan, M., Özer, A. ve Akın, E.** (2006). E-spor: Türkiye'deki elektronik sporcuların tutum ve davranışları. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, (1)2.
4. **Asian Electronic Sports Federation (AESF).** (2018). Road to Asian Games. Erişim adresi: <https://www.aesf.com/Road-To-Asian-Games-2018/>
5. **Borsa İstanbul.** (2019). Uluslararası Futbol Ekonomi Forumu (UFEF) 2019 Gerçekleştirildi. Erişim adresi: <https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2019/11/21/uluslararasi-futbol-ekonomi-forumu-ufef-2019-gerceklestirildi>
6. **CNNTÜRK.** (2017). League of Legends Şampiyonluk Ligi'nin yeni sponsoru belli oldu. Erişim adresi: <https://www.cnnturk.com/spor/diger-sporlar/league-of-legends-sampiyonluk-liginin-yeni-sponsoru-belli-oldu>.
7. **Council of Europe.** (2012). The European Sport Charter. Erişim adresi: <https://www.coe.int/en/web/sport/european-sports-charter>
8. **Deloitte. Sports Business Group.** (2016). *Annual Review Football Finance*. Reboot.

9. **Deloitte. Sports Business Group.** (2017). *Annual Review Football Finance*. Ahead of The Curve.
10. **Deloitte. Sports Business Group.** (2018). *Annual Review Football Finance*. Roar Power.
11. **Deloitte. Sports Business Group.** (2018). *Football Money League*. Rising Stars.
12. **Deloitte. Sports Business Group.** (2019). *Annual Review Football Finance*. World in Motion.
13. **Demirkol, O.** (2019). League of Legends TBF 2019, Espor Sahnesi'nde oynanacak. Erişim adresi: <http://www.5mid.com/lol/tbf-2019-esp-or-sahnesi-oynanacak>
14. **Demirkol, O.** (2019). River Plate League of Legends'a giriş yaptı. League of Legends. Erişim adresi: <http://www.5mid.com/lol/river-plate-league-of-legends-giris-yapti>
15. **Durkal, Koray.** (2019). Avrupa'nın en büyük Espor sahnesi açıldı. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/sporarena/avrupanin-en-buyuk-esp-or-sahnesi-acildi-41089401>
16. **Ekmekçi, A. Y. Ekmekçi, R. ve İrmiş, A.** (2013). Küreselleşme ve spor endüstrisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(1), 91-117.
17. **Esports Earnings.** (2019). League of Legends. Erişim adresi: <https://www.esportsearnings.com/games/164-league-of-legends>
18. **Esports Earnings.** (2019). League of Legends. Türkiye. Erişim adresi: <https://www.esportsearnings.com/games/164-league-of-legends/countries/tr>
19. **Eyidilli, S.** (2012). Riot Games Türkiye Pazarına Açılıyor. Erişim adresi: <https://webrazzi.com/2012/02/20/riot-games-turkiye/> (20 Şubat 2012)
20. **Gamepedia.** (2012). Worlds 2012. Erişim adresi: https://lol.gamepedia.com/2012_Season_World_Championship
21. **Gamepedia.** (2015). Worlds 2015. Erişim adresi: https://lol.gamepedia.com/2015_Season_World_Championship
22. **Gamepedia.** (2016). Worlds 2016. Erişim adresi: https://lol.gamepedia.com/2016_Season_World_Championship
23. **Gamepedia.** (2018). Worlds 2018. Erişim adresi: https://lol.gamepedia.com/2018_Season_World_Championship
24. **Gamepedia.** (2019). Worlds 2019. Erişim adresi: https://lol.gamepedia.com/2019_Season_World_Championship
25. **Gough, C.** (2019). Esports Market Revenue Worldwide from 2012 to 2022. Statista. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/490522/global-esports-market-revenue/>
26. **Gough, C.** (2019). League of Legends (LoL) Revenue Worldwide from 2015 to 2018. Statista. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/806975/lol-revenue/>
27. **HABERTÜRK.** (2018). Popülerliği her yıl artan E-spor olimpik spor oluyor. Erişim adresi: <https://www.haberturk.com/populerligi-her-yil-artan-e-spor-olimpik-spor-oluyor-2021062-ekonomi>
28. **International e-Sports Federation.** (2010). About IESF. Erişim adresi: <https://www.ie-sf.org/iesf/>
29. **İlker, G. Ü. L., Kızıllırmak, İ., Güler, E. ve Yarı, Z.** (2017). Fuar turizmi kapsamında oyun fuarları gaming İstanbul örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 101-120.
30. **İkiz, M.** (2010). Bir endüstri olarak futbol. *Futbol Ekonomisi & Endüstriyel Futbol*. Erişim adresi: <http://www.futbolekonomi.com/index.php/haberler-makaleler/yonetim/121-mete-ikiz/363-bir-enduestri-olarak-futbol.html>
31. **Kocaömer, C.** (2018). Elektronik spor faaliyetlerinde sponsorluğun marka değeri üzerine etkisi: League Of Legends örneği. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (5), 46-82.
32. **Koçyiğit, B.** (2017). Riot Games ülke müdürü Bora Koçyiğit Esporu anlattı. Erişim adresi: <https://www.mobidictum.com/mobil-oyun-haberleri/riot-games-ulke-muduru-bora-kocyigit-esp-oru-anlatti.html>
33. **League of Legends.** (2019). Espor. Ligler hakkında. Erişim adresi: <https://tr.lolesports.com/tr/hakkinda>
34. **McIntyre, H.** (2018). Imagine Dragons' Daniel Platzman thinks eSports will be as big as the NFL one day. *Forbes*. Erişim adresi: <https://www.forbes.com/sites/hughmcintyre/2018/05/15/imagine-dragons-daniel-platzman-thinks-esports-will-be-as-big-as-the-nfl-one-day/#2feb4c5761ea>
35. **Mitrevski, L.** (2018). League of Professional Esports launches featuring only traditional sports clubs. Erişim adresi: <https://esportsinsider.com/2018/08/league-of-professional-esports/>
36. **Newzoo.** (2018). Global Esports market report. Erişim adresi: <https://newzoo.com/insights/trend-reports/global-esports-market-report-2018-light/>
37. **Newzoo.** (2018). Analytics. Erişim adresi: <https://platform.newzoo.com/key-numbers>

38. **Özdemir, C.** (2015). MSI turnuvası hakkında her şey. Erişim adresi: <http://www.5mid.com/lol/msi-turnuvasi-hakkinda-her-sey>
39. **Özdemir, C.** (2017). Worlds 2017 finalini 60 milyon kişi izledi. Erişim adresi: <http://www.5mid.com/lol/worlds-2017-finalini-60-milyon-kisi-izledi>.
40. **Riot Games.** (2017). We are Rioters. Erişim adresi: <https://www.riotgames.com/en/who-we-are/values>
41. **Snavely, T. L.** (2014). History and analysis of eSport systems. The University of Texas, Austin/USA.
42. **Soner, S.** (2017). Düünden bugüne League of Legends Worlds turnuvaları. Erişim adresi: <http://www.5mid.com/lol/duinden-bugune-league-of-legends-worlds-turnuvalari>
43. **Ströh, J. H. A.** (2017). The eSports market and eSports sponsoring. Marburg: Tectum Wissenschaftsverlag.
44. **Türkiye İstatistik Kurumu.** (2018). Hane halkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması. 27819. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819>
45. **Uluslararası Çocuk ve Bilgi Güvenliği Etkinliği Dijital Oyunlar Çalıştayı.** (2017). Dijital dünyada rekabet, e-spor ve topluluk yönetimi çalıştayı sonuç raporu. Ankara.
46. **Üçüncüoğlu, M. ve Çakır, V. O.** (2017). Modern spor kulüplerinin Espor faaliyetlerine ilgi gösterme nedenleri üzerine bir araştırma. *İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (İÜBESBD)*, 4(2), 34-47.

Spor İşletmelerinde Duygusal Zeka ve Çatışma Yönetimi Yaklaşımı İlişkisinin İncelenmesi

Sevim GÜLLÜ¹, Kadir YILDIZ², Rabia KAYA³

¹İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü, İstanbul

²Celal Bayar Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü, Manisa

³Niğantaşı Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Bölümü, İstanbul

Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışmada spor işletmelerinde duygusal zeka ile çatışma yönetimi yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinde yer alan tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Çalışma grubunu, İstanbul'da faaliyet gösteren çeşitli spor işletmelerinde görev yapan 102 kadın 110 erkek olmak üzere toplam 212 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada, katılımcılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile 12 maddelik Duygusal Zeka Ölçeği (Demir, 2009) ve 28 maddelik Örgütsel Çatışma Envanteri (Gümüşeli, 1994) kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra, fark testleri ve Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; bazı demografik değişkenlerin ile ölçek alt boyutlarına katılım düzeylerinde anlamlı fark tespit edilmiştir. Ayrıca; duygusal zeka ölçeği ile örgütsel çatışma envanteri alt boyutları arasında ilişki tespit edilmiştir. Duygusal zeka ölçeğinin alt boyutları olan duyguları algılama, duyguları anlama, duyguları kullanma ve duyguları yönetme alt boyutları ile örgütsel çatışma envanterinin alt boyutları olan tümleştirme, ödün verme, hükmetme, uzlaşma ve kaçınma alt boyutları arasında genel olarak pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sonuç olarak duygusal zeka ile çatışma yönetimi arasında pozitif yönlü ilişki olduğu söylenebilir. İşletmelerde çatışmaların doğru yönetilebilmesi verimlilik ve etkinliğe katkı sağlayacaktır, dolayısıyla duygusal zekası yüksek insanların istihdamı önemlidir.

Anahtar sözcükler: *Duygusal zeka, Örgütsel çatışma, Çatışma yönetimi yaklaşımı, Spor işletmeleri*

Investigation of the Relationship Between Emotional Intelligence and Conflict Management Approach in Sport Businesses

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship between emotional intelligence and conflict management approaches in sports businesses. The search is designed with the descriptive and relational survey model which are the qualitative research methods. The research group consists of 212 participants (102 females, 110 males) working in different sport businesses in Istanbul selected with convenience sampling method, one of the non-random sampling methods. To collect to data demographic questions, 12-items Emotional Intelligence Scale (Demir, 2009) and 28-items Organizational Conflict Inventory (Gümüşeli, 1994) were used with the informed consent form. In addition to descriptive statistics, difference tests and pearson correlation analysis were used for data analysis. Scale subscale scores differ according to some demographic variables. Also; The relationship between emotional intelligence scale and organizational conflict inventory sub-dimensions were determined. A positive and low level relationship was found between the subscales of perception, understanding, using emotions and managing emotions which are the sub-dimensions of the emotional intelligence scale and the integration, compromising, dominating, reconciliation and avoidance sub-dimensions of the organizational conflict inventory ($p<0.05$). As a result, it can be said that there is a positive relationship between emotional intelligence and organizational conflict management. Correct management of conflicts in organizations will contribute to productivity and effectiveness, so employing people with high emotional intelligence is important.

Keywords: Emotional intelligence, Organizational conflict, Conflict management approach, Sports businesses

Giriş

Temel duygu çeşitleri öfke, üzüntü, korku, zevk, sevgi, şaşkınlık, iğrenme ve utanma gibi başlıklarla sınıflandırılmaktadır (Caruso ve Salovey, 2004). Bu duygu çeşitliliği bireylerin yaşamında bir takım etkilere sebep olabilmektedir. Duyguların insan yaşamındaki bu etkileri, duygusal zeka kavramının ortaya çıkmasında etkili unsurlardandır (Erkuş ve Günlü, 2008). Duygusal zeka kavramı tanım olarak, bireylerin, doğru akıl yürütme yeteneği ve düşünceyi geliştirmek için duyguları ve duygusal yetenekleri kullanma becerisi olarak ifade edilmektedir (Mayer, Richard ve Barsade, 2008). Bir diğer deyişle duygusal zeka; kişinin duygularını tanıma, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneğidir (Lopes, 2016). Duygusal zeka sayesinde birey kendini tanıyarak, çevresinde olan olayların farkında olur, iç dengesini korur ve çevresine pozitif bir enerji yayarak yaşamın anlamını fark etme şansı yakalar. Bu kişiler; tükenmişlikle, stresle ya da diğer başka olumsuz duygularla daha iyi baş edebilme yetisine sahiptirler (Herece, 2016). Haliyle bu kişiler, bireyler arası ilişkilerinde de başarılı olacaktır (Ünsar ve Dinçer, 2013; Yaşlıoğlu, Pekdemir ve Toplu, 2013).

Alanyazında duygusal zeka kavramının çeşitli alt boyutlarda tanımlandığı görülmektedir. Bu alt boyutlar; örgütsel çatışmanın nedenlerinden ilki, iş hayatı ve sosyal hayatta doğru iletişim kurmak için bir hayli önemli bir unsur olan *duyguları algılama*'dır. İkinci alt boyut *duyguları anlama* ise çeşitli duyguları eş zamanlı hissederek bunları

anlayabilme, bir duygudan diğerine geçişi tanımlayabilme ve birçok duygu arasındaki geçişi fark etme, duyguları anlama olarak tarif edilmektedir. Üçüncü alt boyut olan *duyguları kullanma* ise kişinin hislerini anlamlandırarak hislerini tanımlayabilmesine ve onları kontrol edebilmesine olanak sağlamaktadır (Demir, 2010). Son olarak *Duyguları yönetme* alt boyutu ise yapıcı iç diyaloglar, zaman veya problem çözme gibi yöntemler kullanabilmek demektir. Duygusal sistemimizin düşünceler, fizyolojik değişiklikler ve davranışsal eylemler şeklinde üç bileşeni bulunmaktadır. Eğer duygular etkili bir şekilde yönetilebilirse bu üç bileşen birbirleriyle etkileşime girip birlikte çalışır. Olumlu ya da yapıcı iç düşünceler de fizyolojik değişiklikleri-davranışları kontrol altına almaya ve üretkenliği artırmaya yardımcı olmaktadır (Weisinger, 2000).

Kurumlar açısından sağlıklı işleyişin kontrolünde ve düzeninde duygusal zeka kadar önemli diğer bir unsur ise çatışma yönetimidir. Çatışma birey ya da grupların kendi içinde yaşadığı uyuşmazlık, anlaşmazlık olarak tanımlanmaktadır (Akkirman, 1998; Uysal, 2004). İnsanlarla olan karşılıklı ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı örgütlerin tümünde çatışmadan söz etmek mümkündür (Polat ve Üzüm, 2018; Tarakçı ve Kaya, 2009; Türk ve Süngü, 2004; Uysal, 2004). Her insanın kişilik özellikleri, huyları, yaşamdan doyum düzeyleri ve beklentileri birbirinden farklı olduğu için farklı düzeylerde ortaya çıkan çatışmaların kapsamlı ve standart tanımını yapmak oldukça zordur (Güllü, 2018; Polat ve Üzüm, 2018). Ayrıca, bireyler, gruplar ve örgütler amaçlarını gerçekleştirmek için çalışırken diğer bireyler gruplar ve örgütler ile sürekli bir etkileşim içindedirler. Bu etkileşim sürecinde taraflar arasında ilişkilerde ve etkinliklerde uyuşmazlık veya tutarsızlıklar iki taraf arasında çatışmayı doğurur (Türk ve Süngü, 2004). Diğer taraftan çatışmalar, örgütlerin temel problemlerindedir (Bolak, Öztürk ve Işık, 2017; Ceylan, Ergün ve Alpkan, 2000). Ancak, çatışmaların olumsuz sonuçları olabileceği gibi (Bolak ve diğerleri, 2017), iyi yönetildiği takdirde yönetsel dinamizme ve gelişmeye katkı sağlaması da mümkündür (Çağlar, 2002). Çatışmalar iyi bir analize tabi tutularak, ortaya çıkış nedenleri belirlenmeli ve örgüt çıkarlarına uygun olabilecek bir çatışma yönetimi yolu benimsenmelidir (Şahin, Filiz ve Ünsal, 2006). Bu çatışmalardan bazılarının kaynağı kişilerin içinde, bazıları kişiler arasında, bazıları ise organizasyondaki çeşitli birimler (gruplar-formal veya informal) arasındadır (Miles, 1980; akt. Koçel, 2015). İşler arası fonksiyonel karşılıklı bağlılık; belirli (ortak) kaynakların paylaşılması; amaç ve algılama farklılıkları, yönetim alanı ile ilgili belirsizlik; iletişim noksanlıkları; statü farklılıkları; yöneticilik tarzları arasındaki farklılıklar; çıkar farklılıkları; kişilik farklılıkları; değişen koşulların öngördüğü yeni nitelikler; işçi-işveren ilişkilerindeki kutuplaşmalar; örgüt içi güç mücadelesi gibi faktörler çatışma ile ilgili nedenler olarak sıralanabilir (Koçel, 2015). Çatışma yönetimi örgütte durgunluğu önleyecek, yenilikçiliği motive edecek, gerginliklerden kurtulmayı sağlayacak, değişim ve gelişme tohumlarını atabilecek düzeydeki çatışmalar örgüt için optimal çatışma düzeyini ifade etmektedir (Dinçer, 1996: 360). Ancak, iyi yönetilememesi durumunda çatışmanın zaman, emek ve enerji kaybı yaratacağından amaçtan uzaklaşmaya –belki de başka bir yöne evrilmeye– yol açacağı; daha ciddi boyutlara ulaşması durumunda ise ayrışma yaratacağından dağılma gibi sonuçlar meydana getireceği de unutulmamalıdır (Yıldız, 2017: 35).

Rahim ve Bonoma (1979) ve Rahim (1983), kişiler arası çatışma yönetim yaklaşımlarını; beş başlıkta toplamışlardır (Rahim, Psenicka ve Polychroniou, 2002; akt. Tunç ve Kutanis, 2013). *Tümleştirme*, bireyin kendisine ve başkalarına yüksek ilgisini ifade eder. Bu yaklaşım, taraflar arasında işbirliği, açıklık, bilgi değişimi ve her iki tarafça kabul edilebilecek bir çözüme ulaşabilmek için farklılıkların birlikte incelenmesini gerektiren kazan-kazan yaklaşımıdır. *Uyma*, bireyin kendisine düşük, başkalarına yüksek ilgisini ifade eder. Farklılıkların önemini azaltmak ve diğer tarafın çıkarlarını tatmin etmek için ortak yönleri vurgulamayı içeren bu yaklaşım; uyum, yüzleşme, boyun eğme ya da kaybet-kazan yaklaşımı olarak da adlandırılır. *Hükmetme*, bireyin kendisine yüksek, başkalarına düşük ilgisini ifade eder. Bu yaklaşım; kazan-kaybet yönelimi ile ya da bir diğerinin durumunu zorlayan davranışlarla karakterizedir. *Kaçınma*, bireyin kendisine ve başkalarına düşük ilgisini ifade eder. Bu yaklaşım, geri çekilme, sorumluluktan kaçma, yan çizme veya 'sorunu görmeme, sorunu işitmeme, sorunu konuşmama' ile ilişkilidir. *Uzlaşma*, bireyin kendisine ve başkalarına orta düzeyde ilgisini ifade eder. Bu yaklaşım, karşılıklı özveri ya da karşılıklı olarak kabul edilebilir bir karar vermek için, her iki tarafın da bir şeylerden vazgeçmeleri sayesinde karşılıklı paylaşım içerir ve bir orta nokta arayışı anlamına gelebilir.

Bu noktada duygusal zeka ile çatışma yönetimi arasındaki ilişkiden söz etmek gerekir. Çünkü duygusal zeka kullanımı, olumsuz koşullarda bile olumlu düşünme tarzını koruyarak yüksek güdüleme sağlamak ve örgütsel çatışmaları en aza indirmektedir (Demir, 2010). Farklı örgüt türlerinde duygusal zeka ve çatışma yönetimi stratejileri/yaklaşımları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan çeşitli araştırmalarda iki değişken arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler tespit edildiği görülmektedir (Başoğul ve Özgür, 2016; Güney, 2009; Mert, 2015; Özdemir ve Özdemir, 2007; Rahim ve diğerleri, 2002; Sharma ve Sehrawat, 2014a; Sharma ve Sehrawat, 2014b; Uzochukwu, Orogbu ve Chidiebere, 2016; Vashist, Singh ve Sharma, 2019). Spor işletmelerinde ise duygusal zeka ve çatışma yönetiminin bir arada kullanıldığı ve duygusal zeka ve çatışma yönetimi ilişkisinin incelendiği çalışmaya rastlanılmaması bu araştırmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada; spor işletmelerinde duygusal zeka ile çatışma yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yukarıdaki literatür bilgisinden hareketle; bu çalışmanın temel hipotezi aşağıdaki şekilde kurulmuştur:

H1: Spor işletmelerinde duygusal zeka düzeyi ile çatışma yönetim stratejileri arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişki vardır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, nicel araştırma desenlerinden betimsel ve ilişkisel tarama modellerinde tasarlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul'da faaliyet gösteren çeşitli spor işletmelerinde görev yapan seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenen 102 kadın, 110 erkek olmak üzere toplam 212 gönüllü katılımcı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, kişisel bilgi formu, Duygusal Zeka Ölçeği ve Örgütsel Çatışma Ölçeği kullanılmıştır.

Duygusal Zeka Ölçeği

Ölçek, Demir (2009) tarafından karma bir yapı oluşturmak amacıyla alan yazında yer alan Yetenek Bazlı Duygusal Zeka Modeli (Mayer, Salovey ve Caruso, 2002), Duygusal Zeka Envanteri Modeli (Bar-On, 1997) ve Duygusal Yetenek Envanteri (Goleman, 1998) modellerinden esinlenerek Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçme aracı nihai halinde "duyguları algılama ($\alpha=.838$)", "duyguları anlama ($\alpha=.848$)", "duyguları kullanma ($\alpha=.723$)" ve "duyguları yönetme($\alpha=.650$)" olmak üzere 4 alt boyuttan ve 12 sorudan oluşmaktadır. Ayrıca ölçme aracının tek faktör olarak kullanılabilmesi de ifade edilmektedir. 5'li likert tiptedir. 1 kesinlikle katılmıyorum, 5 kesinlikle katılıyorum şeklinde hazırlanmıştır.

Örgütsel Çatışma Envanteri

Rahim (1983) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye Gümüşeli (1994) tarafından uyarlanmıştır. "Tümleştirme ($\alpha=.755$)", "ödün verme ($\alpha=.835$)", "hükmetme ($\alpha=.709$)", "uzlaşma ($\alpha=.734$)" ve "kaçınma ($\alpha=.752$)" olmak üzere 5 alt boyuttan ve 28 sorudan oluşmaktadır. Ölçek, 1 çok az ve 5 her zaman arasında değişen 5'li likert tipi yapıya sahiptir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için; SPSS 20 paket programı kullanılmıştır. Normallik sınaması analizlerinde basıklık ve çarpıklık değerleri (+1,5 ve -1,5) dikkate alınırken (Tabachnick ve Fidell, 2013); homojenlik sınamasında Levene testi uygulanmıştır. Verilerin analizinde ise tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra, Independent t testi, One Way Anova ve Pearson korelasyon analizi yapılmıştır.

Bulgular

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	102	48.1
	Erkek	110	51.9
Medeni Durum	Evli	125	59.0
	Bekar	87	41.1
Öğrenim	İlköğretim	22	10.4
	Lise	56	26.4
	Önlisans	23	10.8
	Lisans	88	41.5
	Yüksek Lisans	21	9.9
	Doktora	2	0.9
Çalışma Şekli	Kadro	90	42.5
	Sözleşmeli	105	49.5
	Stajyer	17	8.0
Görev Pozisyonu	Üst Düzey Yönetici	5	2.4
	Orta Düzey Yönetici	11	5.2
	Spor Uzmanı	6	2.8
	Antrenör	101	47.6
	Büro Personeli	39	18.4
	Genel Hizmet Personeli	24	11.3
	Diğer	26	12.3
	Büro Personeli	39	18.4

Tablo 1’de katılımcıların demografik özellikleri verilmiştir. Buna göre; katılımcıların %48.1’i kadın %51.9’u erkek; %59’u evli %40.6’sının bekar olduğu görülmektedir. Katılımcıların spor işletmelerindeki görev pozisyonları ise, üst-orta düzey yönetici (%2.4 - %5.2), spor uzmanı (%2.8), antrenör (%47.6), büro personeli (%18.4), genel hizmet personeli (%11.3) ve diğer (%12.3) şeklindedir.

Tablo 2. Duygusal zeka ve çatışma yönetimi yaklaşımı ölçekleri alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırılmasına yönelik t testi tablosu

Değişkenler	Cinsiyet	n	\bar{x}	ss.	Sd.	t	p	
Duygusal Zeka Ölçeği	Duyguları Algılama	Kadın	102	3.80	0.99	210	.226	.822
		Erkek	110	3.77	1.01			
	Duyguları Anlama	Kadın	102	3.79	1.02	210	-	.122
		Erkek	110	3.99	0.86		1.554	
	Duyguları Kullanma	Kadın	102	3.83	0.97	210	.287	.774
		Erkek	110	3.79	0.86			
Duyguları Yönetme	Kadın	102	3.56	0.91	210	-.445	.657	
	Erkek	110	3.61	0.85				
Çatışma Yönetimi Yaklaşımı Ölçeği	Tümleştirme	Kadın	102	4.01	0.73	210	.422	.673
		Erkek	110	3.97	0.75			
	Ödün verme	Kadın	102	3.12	0.79	210	-	.167
		Erkek	110	3.27	0.84		1.385	
	Hükmetme	Kadın	102	2.65	0.86	210	-	.005*
		Erkek	110	3.00	0.91		2.835	
	Uzlaşma	Kadın	102	3.95	0.77	210	.254	.800
		Erkek	110	3.92	0.76			
	Kaçınma	Kadın	102	3.00	0.90	210	-.532	.596
		Erkek	110	3.07	0.93			

*p<.05

Tablo 2 incelendiğinde çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından hükmetmenin cinsiyet değişkeni açısından farklılaştığı söylenebilir. Bu farklılığın erkek katılımcıların lehine olduğu görülmektedir ($t=-2.835$; $p<0.05$). Diğer alt boyutların ise cinsiyet faktörüne göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Tablo 3. Duyusal zeka ve çatışma yönetimi yaklaşımı ölçekleri alt boyutlarının medeni durum değişkeni açısından karşılaştırılmasına yönelik t testi tablosu

Değişkenler	Medeni Durum	n	\bar{x}	ss	sd	t	p
Duyusal Zeka Ölçeği	Duyuları Algılama	Bekar Evli	125 86	3.88 3.65	.97 1.00	209	1.686 .093
	Duyuları Anlama	Bekar Evli	125 86	3.96 3.79	.86 1.04	160	1.227 .222
	Duyuları Kullanma	Bekar Evli	125 86	3.84 3.77	.90 .92	209	.600 .549
	Duyuları Yönetme	Bekar Evli	125 86	3.52 3.67	.84 .90	209	- 1.251 .212
	Tümleştirme	Bekar Evli	125 86	4.03 3.91	.75 .71	209	1.231 .220
Çatışma Yönetimi Yaklaşımı Ölçeği	Ödün verme	Bekar Evli	125 86	3.28 3.06	.79 .83	209	1.933 .055
	Hükmetme	Bekar Evli	125 86	2.96 2.65	.89 .87	209	2.499 .013*
	Uzlaşma	Bekar Evli	125 86	3.97 3.88	.79 .72	209	.816 .415
	Kaçınma	Bekar Evli	125 86	3.09 2.95	.87 .96	209	1.108 .269

* $p<.05$

Tablo 3 incelendiğinde çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından hükmetmenin medeni durum değişkeni açısından farklılaştığı söylenebilir. Bu farklılığın bekar katılımcıların lehine olduğu görülmektedir ($t=2.499$; $p<.05$). Diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4. Duyusal zeka ve çatışma yönetimi yaklaşımı ölçekleri alt boyutlarının çalışma şekli değişkenine yönelik göre Anova test sonuçları

Altboyutlar	Gruplar	n	Kareler Top.	s.d	Kareler Ort.	F	p	Gruplar Arası Fark		
Duyusal Zeka Ölçeği	Duyuları Algılama	1-Kadrolu	90	Gruplararası	2.491	2	1.245			
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	206.672	209	.989	1.259	0.286	
		3-Stajyer	17	Toplam	209.163	211				
	Duyuları Anlama	1-Kadrolu	90	Gruplararası	6.143	2	3.072			
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	180.584	209	.864	3.555	0.030*	1-2
		3-Stajyer	17	Toplam	186.727	211				
	Duyuları Kullanma	1-Kadrolu	90	Gruplararası	1.711	2	.855			
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	173.853	209	.832	1.028	0.359	
		3-Stajyer	17	Toplam	175.564	211				
Duyuları Yönetme	1-Kadrolu	90	Gruplararası	1.502	2	.751				
	2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	159.803	209	.765	0.982	0.376		
	3-Stajyer	17	Toplam	161.306	211					

Çatışma Yönetimi Yaklaşımı Ölçeği	Tümleştirme	1-Kadrolu	90	Gruplararası	.609	2	.305		
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	114.959	209	.550	0.554	0.576
		3-Stajyer	17	Toplam	115.569	211			
	Ödünverme	1-Kadrolu	90	Gruplararası	.864	2	.432		
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	139.933	209	.670	0.645	0.525
		3-Stajyer	17	Toplam	140.797	211			
	Hükmetme	1-Kadrolu	90	Gruplararası	1.389	2	.694		
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	169.567	209	.811	0.856	0.426
		3-Stajyer	17	Toplam	170.955	211			
	Uzlaşma	1-Kadrolu	90	Gruplararası	.073	2	.037		
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	123.199	209	.589	0.062	0.940
		3-Stajyer	17	Toplam	123.273	211			
	Kaçınma	1-Kadrolu	90	Gruplararası	1.695	2	.847		
		2-Sözleşmeli	105	Grupiçi	174.019	209	.833	1.018	0.363
		3-Stajyer	17	Toplam	175.713	211			

*p<.05

Tablo 4'e göre; analiz sonuçlarında sadece duygusal zeka ölçeği anlama alt boyutunda çalışma şekli bakımından anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F_{2,209}=3.55, p<.05$). Diğer bir ifadeyle duygusal zeka ölçeği anlama alt boyutu çalışma şekillerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Gruplar arası farkın hangi çalışma grubu şekline göre olduğunu bulmak amacıyla yapılan Tukey testinin sonuçlarına göre kadrolu çalışanların ($Ort=4.04$) ortalamalarının, sözleşmeli çalışanlardan ($Ort=3.72$) daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Korelasyon analiz sonuçları

Değişkenler		Tümleştirme	Ödün verme	Hükmetme	Uzlaşma	Kaçınma
Duyguları Algılama	r	,374*	,212*	,254*	,359*	,124
	p	,000	,003	,000	,000	,087
Duyguları Anlama	r	,310*	,155*	,179*	,281*	,043
	p	,000	,032	,013	,000	,555
Duyguları Kullanma	r	,313*	,288*	,323*	,322*	,252*
	p	,000	,000	,000	,000	,000
Duyguları Yönetme	r	,167*	,097	,108	,198*	,116
	p	,020	,179	,136	,006	,109

Tablo 5'e göre Korelasyon analiz sonuçları incelendiğinde, duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından duyguları algılama ile çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından tümleştirme ($r=.374$) ve uzlaşma ($r=.359$) arasında pozitif yönde orta düzeyde; duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından duyguları algılama ile çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından ödün verme ($r=.212$) ve hükmetme ($r=.254$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir ($p<.05$).

Duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından duyguları anlama ile çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından tümleştirme ($r=.310$) arasında pozitif yönde orta düzeyde; duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından duyguları anlama ile çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından ödün verme ($r=.155$), hükmetme ($r=.179$) ve uzlaşma ($r=.281$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki bulunmuştur ($p<.05$).

Duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından duyguları kullanma ile çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından tümleştirme ($r=.313$), hükmetme ($r=.323$) ve uzlaşma ($r=.322$) arasında pozitif yönde orta düzeyde; duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından kullanma ile çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından ödün verme ($r=.288$) ve kaçınma ($r=.252$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki görülmüştür ($p<.05$). Ayrıca duygusal zeka ölçeği alt boyutlarından yönetme ile çatışma yönetimi ölçeği alt boyutlarından tümleştirme ($r=.167$) ve uzlaşma ($r=.198$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki tespit edilmiştir ($p<.05$).

Tartışma

Duygusal zeka kullanımının ilk basamağı bireyin hem kendisinin hem karşısındakilerin duygularını algılamasıdır. Bazı insanların çevresinde olup biten duygu geçişlerinin farkına varma ve bunu anlamlandırma yeteneği güçlü iken bazılarının zayıftır. Gerek aile hayatında, gerek sosyal ortamlarda, gerekse iş yaşamında ilişkileri sürdürme konusunda başarılı insanların atmosferi iyi koklayan, diğer deyişle beraber olduğu insanların duygularını hissedebilen (duyguları algılama), bunları kavramlaştırabilen (duyguları anlama), kendi duygularına hakim olan, özellikle öfkesini kontrol edebilen (duyguları kullanma) insanlar olduğu görülmektedir. Duyguları yönetebilmek için bu üç aşamayı gerçekleştirebilmek gerekir. Duygularını yönetebilen insanlar anlık veya günlük duygu durum değişikliklerinin onları (özellikle) olumsuz şekilde yönlendirmesine izin vermezler. Kendi duygu geçişlerinin etkisi altında kalmadıkları gibi karşısındaki insanların hangi duygu gösterimini neden yaptıklarını da anlayabilirler. Bu ise onlara daha geniş bir bakış açısı ve farkındalık kazandırır.

Diğer taraftan, insanların bir arada olduğu tüm ortamlarda çatışma görülebilir. Kaldı ki bireyler zaman zaman kendileriyle bile içsel çatışma içerisindedirler. Kaynakların sınırlı, kaynaklara talebin ise daha fazla olduğu her ortamda çatışma olabilir. Bu durum olağan karşılanmalıdır, asıl yapılması gereken kişiler-gruplar arası çatışmaların nasıl yönetileceğine odaklanmak olmalıdır. Çünkü belli düzeyde çatışmalar örgüt yararına rekabeti güçlendirmek, verimi artırmak vs için kullanılabilir bile uzun vadede çalışanlara ve örgüte zarar verecek sonuçlara zemin hazırlayabilir.

Çatışmaların yönetiminde çeşitli stratejiler kullanılır. Duruma ve ortama göre değişmekle birlikte, zaman zaman hükmetme, boyun eğme, kaçınma stratejileri kullanılır ve faydalı da olabilir. Örneğin, ast-üst çatışmasında amir, gücünün devamlılığı için genelde hükmetme stratejisi benimser. Diğer taraftan, örgütte çalışma huzurunun varlığı ve sürekliliği için en makul olanı tarafların birbirlerini anlamayı deneyerek çatışma yönetimi stratejisi geliştirmesidir. Gerçekten birbirini anlayan insanlar/gruplar varsa en az bir taraf diğer taraftan içten bir özür dileyecektir. Tümleştirme ve uzlaşma stratejileri insanların birbirlerini anlayabilmek için derinlik kazanmalarını da sağlayacaktır.

İşte bu noktada duygusal zeka kullanımı çok önemlidir. Çatışma durumunda bireyin uzlaşmacı tavır sergilemesi için öncelikle kendisinin sonra da karşı tarafın tepkilerinin farkına varması gerekir. Karşısındaki kişinin tepkisini bağırarak, ağlayarak, küserek, inatlaşarak gösteren birinin bunu neden yaptığını anlayabilmesi için duygusal zekasını

kullanması gerekir. Örneğin, bireyin kendisine sesini yükselten bir çalışma arkadaşının bunu yapma sebebiyle ilgili farkındalığının olması gerekir. Ailevi sorunları olan bir çalışan bunla baş edemeyip işyerinde küçük bir çatışma ortamında orantısız bir tepki de vermiş olabilir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular katılımcıların ortalamanın üzerinde duygusal zekaya sahip olduklarını ve her bir çatışma yönetimi stratejisini de ortalamanın üzerinde kullandıklarını göstermektedir. İki arasındaki korelasyona bakıldığında duyguları algılama, anlama ve yönetme alt boyutlarının tümleştirme ve uzlaşma alt boyutları ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Duyguları kullanma alt boyutu hükmetme ve uzlaşma alt boyutu ile daha yüksek düzeyde ilişkilidir. Tümleştirme ve uzlaşma alt boyutları ile duygusal zeka alt boyutlarının tamamı ile ilişkili iken hükmetme alt boyutu ile daha düşük düzeyde; ödün verme ve kaçınma alt boyutlarıyla ise daha düşük düzeyde ilişkilidir. Bu bulgular, katılımcıların genel itibarıyla duygusal zekalarını kullandıklarını ve bunun da önemli bir yansıması olarak örgütte çatışmaları uzlaşmacı, her iki tarafın da birbirlerini anlayarak ve birbirlerinin isteklerini yerine getirerek çözmekten yana oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Alanyazında duygusal zeka ile ilgili çalışmalarda da benzer çıkarımlardan söz edilmektedir. Goleman'ın (2001) duygusal zeka yapısı sınıflandırmasına göre, kurumsal performansın etkililiği ancak hem bireysel hem de grup deneyimli duygusal yeterlilik seviyelerinin tespitiyle ölçülmektedir. Dolayısıyla bireylerin duygusal yeterliliklerinin yüksek olmasının işletmelerdeki çatışma ortamlarını engelleyebileceği öngörülebilir. Benzer şekilde alanyazın araştırmalarında da yüksek duygusal zekanın, takım üyeleri arasındaki etkileşimi artırdığı ve bir bütün olarak takımın başarısını artırmaya yardımcı olduğunu, güven ortamı oluşturduğu ve refah düzeyini iyileştirdiği ifade edilmektedir (Thiel, Griffith ve Connelly, 2015).

Katılımcıların cinsiyete göre duygusal zeka ve çatışma yönetimi alt boyutlarına ilişkin t testi sonuçları incelendiğinde çatışma yönetimi hükmetme alt boyutunda erkekler lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Erkek katılımcıların kendi isteklerinin baskın gelmesini beklemeleri geleneksel rolleri kapsamında değerlendirilebilir. Gerek duygusal zeka gerekse çatışma yönetimi stratejileri alt boyutlarının diğerlerinde ise cinsiyet farklılığı tespit edilmemiştir. Alan yazında bu konuda farklı sonuçlar ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Örneğin, Baykal ve Güllü (2018) spor işletmelerinde çalışanların çatışma yönetimi yaklaşımlarını inceledikleri bir çalışmaya göre kadınların "tümleştirme" alt boyutunda erkeklerden daha fazla çatışma yönetimi yaklaşımına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İşmen (2001) duygusal zekanın cinsiyete göre farklılaştığını kadınların erkek katılımcılara oranla göre daha yüksek puan aldıklarını ifade etmiştir. Diğer bir çalışmada ise işletmelerdeki cinsiyet ayrımcılığının hem erkek hem de kadın çalışanlar için farklı zorluklar yaratan deneyimler, sorumluluklar ve stres ortamları oluşturduğu ifade edilmektedir. Kadınların, erkek akranlarından daha sık olarak, anne ve profesyonel olarak ikili rollerinin bir sonucu olarak aynı anda aileye ve işle ilgili duygusal stres faktörlerine maruz kalmaktadır (Petrides ve Furnham, 2006).

Medeni durum değişkeni açısından duygusal zeka ve çatışma yönetimi alt boyutları karşılaştırıldığında ise çatışma yönetimi hükmetme alt boyutunda bekar grup lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer deyişle göre bekarlar evlilere kıyasla daha fazla hükmetme stratejisi uygulamaktadırlar. Evlilik hayatı bireylere karşılıklı uyum, birbirlerini anlama, uzlaşma gibi tutum ve davranışlar kazandırmaktadır. Bu araştırmada bekar bireylerin hükmetme stratejisi uygulamasının nedeni bu alışkanlıkların günlük yaşamlarında daha az düzeyde yerleşmeleri ile açıklanabilir. Bu sonuç, Karcıoğlu ve Alioğulları'nın (2012) araştırmasındaki sonucu destekler niteliktedir. Söz konusu araştırmada da evli bireyler örgütsel ortamda bekar bireylere oranla problem çözme stratejisini daha çok kullanmaktadırlar.

Katılımcıların çalışma biçimlerine yönelik ANOVA test sonuçlarında ise duygusal zeka ölçeği duyguları anlama alt boyutunda kadrolu çalışan gruplar lehine anlamlı farklılık gözlemlenmiştir. Kadrolu çalışan bireylerin sözleşmeli çalışanlara oranla daha yüksek duyguları anlama kapasitesine sahip olmalarının nedeni, kurumda yerleşik olma hislerinin baskın gelmesi olabilir. Kadrolu çalışanlar, buldukları ortamda sözleşmelilere göre daha kalıcıdır ve örgütte mevcut sorunlarla uzun vadede baş etmeyi öğrenmelidirler. Bu ise onların duygusal zekalarını daha fazla kullanmaları gerekliliğini doğurmuş olabilir.

İşletmeler varlıklarını idame ettirebilmek için sağlam bir örgüt yapısına sahip olmak durumundadır. Bu sebeple işletme yöneticileri çalışanlarının her türlü davranış ve beklentilerini algılayabilecek ve kullanabilecek kapasiteye sahip olmalıdır. Alanyazın araştırmalarında duygusal zekanın empati, motivasyon, öz farkındalık, öz düzenleme ve sosyal beceri gibi alt boyutları olduğu ifade edilmektedir (Goleman, 2001). Bu boyutlar da göstermektedir ki duygusal zeka düzeyi bireyi farklı psikolojik ve sosyal davranışlar çerçevesinde şekillendirmektedir. Dolayısıyla işletmelerin gerek örgüt içerisinde gerekse çevresinde etkin olabilmeleri için yönetim stratejilerinin güçlü olması gerekmektedir. Ashkanasy ve Humphrey (2011) duygular ve duyguların yönetiminin son zamanlarda örgütsel yönetim ve psikolojide artan bir ilgi gördüğünü vurgulamıştır. Bu ilginin sebebi ise duygusal yönetim anlayışının işyerindeki temel tutum ve davranışları etkilediği yönündedir.

Çatışma ortamı işletmelerin rutin işlerinin bozulmasına, memnuniyetin azalmasına ve özellikle verimliliğin azalacağına sebep olacağından (Jehn, 1995) spor işletmelerinde yöneticilerin duygu yönetimi yüksek çatışmasız bir yönetim biçimi benimsemeleri önem taşımaktadır. Ancak örgütlerdeki çatışmalar sonucunda karar verme, yaratıcılık ve performans kalitesini artırma potansiyelinin de olabileceği aktarılmaktadır (Jehn, 1997).

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak; mevcut araştırma farklı işletme türleri olsa da alanyazındaki çalışma sonuçlarıyla benzer özellikler göstermektedir. Söz edildiği üzere; duygular, duygusal zekanın önemli bir unsurudur. Duygusal zeka, bireyin kendisi ve başkalarıyla olan ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. Duygusal zeka kullanımı, olumsuz koşullarda bile olumlu düşünme tarzını koruyarak yüksek güdüleme sağlamak ve örgütsel çatışmaları en aza indirmektedir. Aksi halde örgütsel çatışmanın daha fazla oluşması kaçınılmaz

olur. Örgütlerde çatışma, insan ilişkileri ve kişilerin duyguları olduğu sürece görülmesi olası konulardan birisidir. Duyguların duygusal zeka için önemli bir unsur olduğu gerçeğinden yola çıkarak işletmelerde çatışmaların ortaya çıkması ya da çatışmaları etkileyen faktörlerden ziyade çatışmaların nasıl yönetildiği açısından önem taşımaktadır. Çünkü çatışmaların etkin bir şekilde yönetilmesi durumunda yararlı sonuçların oluşması mümkündür.

Örgütlerde çatışmaların doğru yönetilebilmesi verimlilik ve etkinliğe katkı sağlayacaktır, bu doğrultuda işletmelerde duygusal zekası yüksek insanların istihdamı çatışma yönetimi açısından önem arz etmektedir. Mevcut çalışmaya benzer çalışmaların gerek özel gerek kamu sektöründe faaliyet gösteren farklı spor kurum ve kuruluşlarında yapılmasının, söz konusu kurumların dinamiklerinin de daha iyi anlaşılabilmesi ve birbirleriyle karşılaştırılmasına olanak sağlaması açısından önem taşıdığına inanılmaktadır.

Yazar Notu:

Bu araştırma, 31 Ekim-03 Kasım 2019 tarihlerinde Antalya' da düzenlenen 17. Spor Bilimleri Kongresi' nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Sevim GÜLLÜ

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü

E-posta: sevim.gullu@istanbul.edu.tr

Kaynaklar

1. **Akkirman, A. D.** (1998). Etkin çatışma yönetimi ve müdahale stratejileri. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 13(2), 1-11.
2. **Ashkanasy, N. ve Humphrey, R.** (2011). Current emotion research in organizational behavior. *Emotion Review*, 3, 214-224. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/1754073910391684>.
3. **Bar-On, R.** (1997). *The Emotional Quotient Inventory (EQ-I): A test of emotional intelligence*. Toronto: Multi-Health Systems.
4. **Başıoğlu, C. ve Özgür, G.** (2016). Role of emotional intelligence in conflict management strategies of nurses. *Asian Nursing Research*, 10, 228-233.
5. **Baykal, A. ve Güllü, S.** (2018). Spor işletmelerinde çalışanların çatışma yönetimi yaklaşımları. *Tarih Okulu Dergisi*, 11(36), 485-507.
6. **Bolak, H., Öztürk, M. ve Işık, M.** (2017). Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarında örgütsel adalet ve çatışma yönetimi ilişkisi (Denizli Örneği). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 69-73.
7. **Caruso, D. R. ve Salovey, P.** (2004). *The Emotionally Intelligent Manager: How to Develop and Use Four Key Emotional Skills of Leadership*, San Fransisco: Jossey-Bass.
8. **Ceylan, A., Ergün, E. ve Alpkan, L.** (2000). Çatışma sebepleri ve yönetimi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, (2), 39-51.
9. **Çağlar, İ.** (2002). Organizasyonlarda çatışma yönetiminin sektörler arası karşılaştırılması ve Çorum örneği. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 31-50.

10. **Demir, M.** (2010). Örgütsel çatışma yönetiminde duygusal zekanın etkisi: Konaklama işletmelerinde işgörenlerin algılamaları üzerine bir araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 199-211.
11. **Demir, M.** (2009). *Konaklama işletmelerinde duygusal zeka, örgütsel sapma, çalışma yaşamı kalitesi ve işten ayrılma eğilimi arasındaki ilişkinin analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
12. **Diñçer, Ö. ve Yahya, F.** (1996). *İşletme yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
13. **Erkuş, A. ve Günlü, E.** (2008). Duygusal zekanın dönüşümcü liderlik üzerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 9(2), 187-209.
14. **Goleman, D.** (1998). *İşbaşında duygusal zekâ* (Çev. H. Balkara). İstanbul: Varlık Yayınları.
15. **Goleman, D.** (2001). An EI-based theory of performance. In C. Cherniss & D. Goleman (Eds.), *The emotionally intelligent workplace: How to select for, measure, and improve emotional intelligence in individuals, groups, and organizations* (pp. 27-44). San Francisco: Jossey-Bass.
16. **Güllü, S.** (2018). *Lider Üye etkileşiminin çalışma yaşam kalitesi ile üretkenlik karşısı iş davranışları üzerine etkisinde örgüt sağlığıının aracılık rolü: Spor işletmeleri örneğı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
17. **Gümüşeli, A. İ.** (1994). *İzmir ortaöğretim okulları yöneticilerinin öğretmenler ile aralarındaki çatışmaları yönetme biçimleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
18. **Güney, F.** (2009). *Okul Yöneticilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Çatışma Yönetimi Stratejileri Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
19. **Herece, F. G.** (2016). *Duygusal zeka ile tükenmişlik arasındaki ilişki: Kamu sektöründe bir uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
20. **İşmen, E.** (2001). Duygusal zeka ve problem çözme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(13), 111-124.
21. **Jehn, K. A.** (1995). A Multimethod examination of the benefits and detriments of intragroup conflict. *Administrative Science Quarterly*, 40(2), 256-82.
22. **Jehn, K. A.** (1997). A qualitative analysis of conflict types and dimensions in organizational groups. *Administrative Science Quarterly*, 42(3), 530-57.
23. **Karcioğlu, F. ve Alioğulları, Z. Ş.** (2012). Çatışmanın nedenleri ve çatışma yönetim tarzları ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 215-237.
24. **Koçel, T.** (2015). *İşletme yöneticiliğı*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
25. **Lopes, P. N.** (2016). Emotional intelligence in organizations: bridging research and practice. *Emotion Review*, 8, 316-321. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1177/17540739166650496>.
26. **Mayer, J. D., Richard, D. R. ve Barsade, S. G.** (2008). Human abilities: Emotional intelligence. *The Annual Review of Psychology*, 9, 507-536.
27. **Mayer, J. D., Salovey, P. ve Caruso, D.** (2002). *Mayer-Slovey-Caruso Emotional Intellince Test (MSCEIT) Users Manual*. Toronto, Ontario: Multi- Health Systems.
28. **Mert, E.** (2015). *Duygusal zeka ve çatışma yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
29. **Miles, R.** (1980). *Macro organizational behavior*. Goodyear Publishing Company.
30. **Özdemir, A. Y. ve Özdemir, A.** (2007). Duygusal zeka ve çatışma yönetimi stratejileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Üniversitede çalışan akademik ve idari personel üzerine uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 393-410.
31. **Petrides, K. V., ve Furnham, A.** (2006). The role of trait emotional intelligence in a gender-specific model of organizational variables. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(2), 552-569. Erişim adresi: <https://doi.org/10.1111/j.0021-9029.2006.00019.x>.

32. **Polat, E. ve Üzüm, H.** (2018). Takım sporcularında atılganlık düzeyinin çatışma eğilimine etkisi. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 45-52.
33. **Rahim M. A.** (1983). A Measure of styles of handling interpersonal conflict. *Academy of Management Journal*, 26 (2), 368-376.
34. **Rahim M. A., Psenicka C. ve Polychroniou P.** (2002). A model of emotional intelligence and conflict management strategies: a study in seven countries. *The International Journal of Organizational Analysis*, 10(4), 302-326.
35. **Rahim, A. ve Bonoma, T. V.** (1979). Managing organizational conflict: a model for diagnosis and intervention. *Psychological Reports*, 44(3), 1323-1344.
36. **Sharma, T. ve Sehrawat, A.** (2014a). *Emotional intelligence, leadership and conflict management*. Germany: Lambert Academic Publishing.
37. **Sharma, T. ve Sehrawat, A.** (2014b). Emotional intelligence and conflict management: an empirical study in Indian context. *International Journal of Engineering, Business and Enterprise Applications*, 7(1), 104-108.
38. **Şahin, A. E., Filiz, T. ve Ünsal, Ö.** (2006). Çatışma yönetimi yöntemleri ve hastane örgütlerinde bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 15, 553-568.
39. **Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S.** (2013). *Using multivariate statistics* (sixth ed.). Boston: Pearson.
40. **Tarakçı, A. ve Kaya, H.** (2009). *Türk özel sektör yöneticilerinin çatışmaları çözmede kullandıkları stiller ve bu stillerin öz-yeterlilik algılamasıyla ilişkisi*. 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi. Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
41. **Thiel, C., Griffth, J., & Connolly, S.** (2015). Leader-Follower interpersonal emotion management: managing stress by person-focused and emotion-focused emotion management. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 22(1), 5-20.
42. **Tunç, T. ve Kutanis, R.** (2013). Benlik saygısının çatışma yönetim stilleri üzerindeki etkisi: Bir üniversite hastanesi örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 16(1), 21-42.
43. **Türk, Z. ve Süngü, A.** (2004). İşletmelerde çatışma yönetimi yaklaşımı. *Mevzuat Dergisi*. 75, 1-13.
44. **Uysal, İ.** (2004). *Örgütsel Çatışma Yönetimi ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Yönelik Bir Uygulama* (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. Erişim adresi: <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/Uzmanlikyeni.html>
45. **Uzochukwu, O. C., Orogbu, L. O. ve Chidiebere, O. M.** (2016). Emotional intelligence and conflict management in selected universities in south east zone of Nigeria. *Greener Journal of Business and Management Studies*, 6(3), 77-93.
46. **Ünsar, A. S. ve Dinçer, D.** (2013). Duygusal Zekanın işten ayrılma eğilimine etkisi: Bir alan araştırması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 55-66.
47. **Vashist, R., Singh, K. ve Sharma, S.** (2019). Emotional intelligence and its relationship with conflict management and occupational stress: a meta-analysis. *Pasific Business Review International*, 11(4), 4.
48. **Weisinger, H.** (2000). *Emotional intelligence at work*. San Francisco: Jossey-BassPublishers.
49. **Yaşloğlu, M. M., Pekdemir, I. ve Toplu, D.** (2013). Duygusal zeka ve çatışma yönetimi yöntemleri arasındaki ilişki ve bu ilişkide lider üye etkileşiminin rolü. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 11(22), 191-220.
50. **Yıldız, S. M.** (2017). *Örgütsel davranış seçme konular*. Ankara: Detay Yayınevi.

Sporda ve Egzersiz Ortamında Doping Kullanımına İlişkin Ahlaktan Uzaklaşma ve Öz Düzenleyici Yeterlik Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uyarlanması

Ender ŞENEL¹, Mevlüt YILDIZ¹, İbrahim YILDIRAN²

¹Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Muğla
²Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara

Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, Boardley ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen Doping Ahlaktan Uzaklaşma (DAU), Doping Ahlaktan Uzaklaşma-Kısa Form (DAU-KF) ve Doping Öz Düzenleyici Yeterlik (DÖDY) ölçeklerini Türkçeye uyarlamak, sporcu ve egzersiz ortamında faktör yapılarını analiz etmek ve ölçme eşdeğerliklerini test etmektir. Araştırmaya, lisanslı sporcular (Sporcu Grubu, n=251) ve sporcu olmayan ancak düzenli olarak egzersiz salonlarına devam eden (Egzersiz Katılımcısı, n=127) olmak üzere iki farklı grup dahil edilmiştir. Ölçeklerin çevirisi için Beaton ve diğerleri (2000) tarafından önerilen basamaklar takip edilmiştir. Ölçeklerin faktör yapısı ve ölçme eşdeğerliği IBM AMOS™ programında Doğrulamalı Faktör Analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçeklerin faktör yapısı, egzersiz ve sporcu grupları birlikte ve ayrı ayrı olmak üzere analiz edilmiştir. DFA sonuçları, her iki durum için iyi düzeyde uyum indeksleri ortaya koymuştur. Sonuç olarak, DAU, DAU-KF ve DÖDY ölçeklerinin hem Türk sporcular hem de spor yapmayıp düzenli olarak egzersiz salonlarına devam eden bireylerin doping kullanımına ilişkin ahlaktan uzaklaşma ve öz düzenleyici yeterlik inançlarını ölçebilecek araçlar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Doping, Ahlaktan uzaklaşma, Ölçek uyarlama

The Adaptation of Moral Disengagement Scale and Self-Regulatory Efficacy Scale Related to Doping in Sport and Exercise Environments into Turkish Culture

Abstract

The aim of this study was to adapt Doping Moral Disengagement Scale (DMDS), Doping Moral Disengagement Scale-Short Form (DMDS-SF), and Doping Self-Regulatory Efficacy Scale (DSRES), developed by Boardley et al. (2018) into Turkish, to analyze their factor structure in two groups including exercise participants and athletes, and to test the measurement invariances between genders and groups. Two separate groups were recruited including athletes (Athlete Group, n=251), and non-athletes doing regular exercises in fitness centers (Exercise participants, n=127). The stages suggested by Beaton et al. (2000) was followed for the translation process. The factor structure and measurement invariance were analyzed by using Confirmatory Factor Analysis in IBM AMOS™. The factor structures of the scales were analyzed for exercisers and athletes both separately and together. In two cases, CFA results provided good fit indices. Consequently, DMDS, DMDS-SF, and DSRES were the measurements that could assess doping moral disengagement and self-regulatory efficacy beliefs of both Turkish athletes and exercise participants regularly carrying on fitness centers.

Keywords: *Doping, Moral disengagement, Scale adaptation*

Giriş

Sporda ahlaki davranışlara ilişkin araştırmalar, sporda ahlaki davranışlara yönlendiren ve ahlaki davranışlardan uzaklaştıran etkenler olmak üzere bazı temel boyutlar altında incelenmiştir (Kavussanu, Roberts ve Ntoumanis, 2002; Kavussanu ve Spray, 2006; Traclet, Romand, Moret ve Kavussanu, 2011). Spor ortamında ahlak davranışları, prososyal-anti sosyal davranış, ahlaktan uzaklaşma, sportmenlik kavramlarıyla araştırma konusu olmuştur. Son yıllarda, özellikle sporcuları ahlaki davranışlardan uzaklaştıran etkenlere yönelik araştırmalar, spor bilimcilerin dikkatini çekmiştir (Corrion, Long, Smith ve d'Arripe-Longueville, 2009; Boardley ve Kavussanu, 2011; Hodge, Hargreaves, Gerrard ve Lonsdale, 2013; Shields, Funk ve Bredemeier, 2015; Jones, Woodman, Barlow ve Roberts, 2017). Özellikle Albert Bandura tarafından geliştirilen ahlaki gelişim yaklaşımı, spor bilimcilerin ölçme araçlarının boyutlarını oluşturmuştur.

Albert Bandura'nın Ahlaki Düşünce ve Eylemin Sosyal Bilişsel Kuramında (Bandura, 1991), insanların zararlı etkinliklerde yer almalarından dolayı olumsuz duygusal tepkiler yaşama ihtimallerini sezinlediklerinde, bu eylemlerden caydıklarını öne sürmüştür. Ancak insanlar, bazı psikolojik mekanizmaları kullanarak bu duygusal tepkileri azalabilir ya da tamamen ortadan kaldırabilir (Boardley ve diğerleri, 2018). Bandura, ahlaki meşrulaştırma (moral justification), hafifletici karşılaştırma (Palliative comparison), örtülü etiketleme (euphemistic labelling), sonuçları küçültme, görmezden gelme ya da yanlış yorumlama (Minimizing, ignoring, or misconstruing the consequences), insani özelliklerden ayırma (dehumanization), suçu yükleme (attribution of blame), sorumluluğu üstlenmeme (displacement of responsibility), sorumluluğu dağıtma (diffusion of responsibility) gibi insanların zararlı eylemlerinden ahlaki olarak uzaklaşmak için kullandığı sekiz psikososyal mekanizma sunmaktadır (Bandura, 1986,

Bandura ve arkadaşları, 1996, Bandura, 2016). Doping Ahlaktan Uzaklaşma ölçeği Bandura'nın ahlak kuramı kapsamında geliştirilirken Doping Öz Düzenleyici Yeterlik ölçeği sosyal bilişsel kuram temelindedir.

Bazı araştırmacılar, doping kullanımına ilişkin yaptıkları çalışmalarda, doping kullanımının bazı ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarıyla bağlantılı olduğunu ortaya çıkarmıştır (bkz, Boardley ve Grix, 2014; Boardley, Grix ve Harkin, 2015). Boardley ve diğerleri (2018) doping kullanımında tespit edilen altı ahlaktan uzaklaşma mekanizmasını temel alarak doping kullanımına ilişkin ahlaktan uzaklaşma ölçümü geliştirmiştir. Orijinal ölçek hem egzersiz ortamı için hem de sporcular için yapı geçerliği incelenen bir ölçüm aracıdır. Ek olarak, sporcuların ve egzersiz yapan bireylerin doping direnmeye yönelik iradelerini ölçen tek boyutlu bir başka ölçüm aracı da geliştirilmiştir.

Türkçe spor bilimleri araştırmalarında, ahlaktan uzaklaşma davranışına ilişkin çalışmalar var olmasına rağmen, doping kullanımında ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını inceleyen araştırmalar eksiktir. Bunun yanı sıra, bireylerin dopinge direnmeye ilişkin öz düzenleyici davranışlarını ölçen araç Türkçe alan yazında bulunmamaktadır. Araştırma, bu yönleriyle spor bilimleri alanına katkı sağlayacaktır. Bu araştırmanın amacı, egzersiz ve spor ortamında doping kullanımına ilişkin ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını belirleyen Doping Ahlaktan Uzaklaşma, Doping Öz Düzenleyici Yeterlik ve Doping Ahlaktan Uzaklaşma-Kısa Form ölçeklerini Türkçeye çevirmek, yapı ve kapsam geçerliklerini analiz etmek, spor ve egzersiz ortamındaki ölçme eşdeğerliklerini belirlemektir.

Yöntem

Çeviri Süreci

Ölçek, Beaton, Bombardier, Guillemin ve Ferraz (2000) tarafından önerilen çeviri süreci takip edilerek Türkçeye çevrilmiş ve uygulama için son hali tasarlanmıştır. Buna göre, süreç 5 aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada, ölçek kavramı bilen, konu hakkında bilgi sahibi olan (T1) ve konu hakkında bilgilendirilmemiş, kavramı bilmeyen (T2) birer çevirici tarafından Türkçeye çevrilmiştir. İkinci aşamada, T1 ve T2 çevirilerinden sentez bir ölçek (T12) oluşturulmuştur. Bu aşamada, konu uzmanları her iki çeviriyi de inceleyerek ve Türk sporcularda anlaşılabilir, uygulanabilir ve hedef etkeni ölçülebilir bir sentez ölçek oluşturmuştur. Üçüncü aşamada, T12 ölçeği, kavramı bilmeyen ve daha önce bilgilendirilmemiş iki çevirici tarafından tekrar İngilizceye çevirmiştir (BT1 ve BT2). Bu aşama, çevrilen ölçeğin orijinal ölçekle anlam bütünlüğü açısından uygunluğunu kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Bu aşama, ilgisiz kavram ve kelimelerin düzeltilmesi için gerekli kontrolün yapılmasını sağlamaktadır. Dördüncü aşamada ise ölçeğin dil açısından eşdeğerliğini belirlemek için en önemli aşamadır. Bu aşamada, İngilizce ve Türkçeyi iyi bilen, spor bilimleri alanında uzman akademisyenlerden oluşan Uzman Komitesi oluşturulmuştur. Bu komite, T1, T2, T12, BT1, BT2 ölçeklerini ve çeviri sürecindeki öneri ve düzeltmeleri incelemiştir. Tüm çeviri sürümleri, anlamsal, deyimsel, deneysel ve kavramsal açıdan değerlendirilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmaya, lisanslı sporcular (n=251) ve egzersiz katılımcıları (n=127) olmak üzere iki farklı grup dahil edilmiştir. Sporcuların haftalık antrenmana devam ettiği gün ortalaması $4,75\pm 1,36$ gün, günlük antrenman süre ortalaması ise $123,58\pm 42,92$ dakikadır. Sporcu grubunun yaş ortalaması $23,40\pm 5,26$, spor yaşı $9,86\pm 5,57$ yıldır. Egzersiz katılımcılarının haftalık salona devam ettiği gün ortalaması $3,92\pm 1,26$ gün, günlük egzersiz süresi $92,75\pm 40,92$ dakikadır. Egzersiz grubunun yaş ortalaması $29,31\pm 7,89$ olarak bulunmuştur.

Ölçümler

Doping Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği: Boardley ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen ölçeğin 18 maddeden oluşan altı alt ölçeği bulunmaktadır. Ahlaki meşrulaştırma (moral justification), örtülü etiketleme (euphemistic labelling), avantajlı kıyaslama (advantageous comparison), sorumluluğu üstlenmeme (displacement of responsibility), sorumluluğu dağıtma (diffusion of responsibility), sonuçları çarpıtma (distortion of consequences) alt ölçekleri oluşturmaktadır. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayısı iki farklı grup için de yüksektir (Örneklem 1: 0,95; Örneklem 2: 0,94).

Doping Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği-Kısa Form: Boardley ve diğerleri (2018) tarafından DAU ölçeğinin altı alt ölçeğinden alınan altı farklı maddeyle geliştirilen ölçek tek faktörlüdür. Her bir madde üzerinde yapılan analizler, ölçeğin kısa formunun bireylerin dopinge ilişkin ahlaktan uzaklaşma davranışlarını ölçtüğünü göstermiştir. Orijinal ölçeğin iç tutarlılık katsayısı iki farklı grup için de yüksektir (Örneklem 1: 0,86; Örneklem 2: 0,89).

Doping Öz Düzenleyici Yeterlik Ölçeği: Boardley ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen ölçeğin 6 maddeden oluşan tek boyutu bulunmaktadır. Bireylerin doping kullanımına direnme davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilen ölçeğin iç tutarlılık katsayısı iki farklı grup için de yüksektir (Örneklem 1: 0,93; Örneklem 2: 0,94).

Analizler

Kapsam Geçerlik İndeksi

Uzman akademisyenlerin görüşleri doğrultusunda (Lynn, 1986; Waltz ve Bausell, 1981) madde ve ölçek kapsam geçerlik indeksleri hesaplanmıştır. Uzman akademisyenlerin ölçek maddelerine ilişkin değerlendirmeleri kapsam geçerliği için değerlendirilmiş, Evrensel Anlaşma Hesaplama Yöntemi (Universal Agreement Calculation Method) ile indeksler hesaplanmıştır.

Yapı Geçerliği

Ölçeklerin yapı geçerliklerini test etmek için yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Maksimum olabilirlik yönteminin seçilmesiyle, ölçeklerin uyum indeksleri hesaplanmıştır (CFI, TLI, RMSEA, SRMR, χ^2 , df) (Hu ve Betler, 1999; Brown, 2015). DFA, daha önce kuramsal temelli modellerin test edilmesinde kullanım için daha uygun bir yöntemdir (Fabrigar, Wegener, MacCallum, ve Strahan, 1999; Hurley ve diğerleri, 1997;

Kline, 2015). Her bir madde için parametre tahminlerinin anlamlılığı ve faktör yük değerleri dikkate alınmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik testi değerleri hesaplanmıştır.

Ölçme Eşdeğerliği

Byrne ve Watkins (2003), ölçme eşdeğerliğini maddelerin değişmez işleyişi yani gruplar arası maddelerin kapsamının tam olarak aynı şekilde algılanma ve yorumlanma düzeyi olarak tanımlamaktadırlar. Ölçme değişmezliğinde temel olarak aşağıdaki hipotezler test edilmektedir.

Biçimsel değişmezlik (configural invariance): “Faktör yapısı gruplar arasında değişmez.”

Metrik değişmezlik (metric invariance): “Faktör yükleri gruplar arasında değişmez.”

Artık değişmezliği (scalar invariance): “Sabit sayı gruplar arasında değişmez.”

Katı değişmezlik (strict invariance): “Hata terimleri gruplar arasında değişmez.”

Örnekleme küçük (toplam $N \leq 300$) ve değişmezlik modeli tekdüze olduğunda, örneklemeler eşit olmadığında Chen (2007) şu ölçütleri önermiştir: Yüklerin değişmezliğinin test edilmesinde RMSEA değerinde $\geq 0,010$ değişikliği ya da SRMR değerinde $\geq 0,025$ ile desteklenen CFI’de $\leq -0,005$ değişikliği değişmezliği göstermektedir. Kesişim veya artık değişmezliği test etmek için, RMSEA değerinde $\geq 0,010$ değişikliği ya da SRMR değerinde $\geq 0,005$ ile desteklenen CFI’de $\leq -0,005$ değişikliği değişmezliği göstermektedir. Ki-kare değerinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle ölçme değişmezliği analizlerinde uyum iyiliği indekslerinden CFI indeksindeki değişimin değerlendirilmesi önerilmektedir. CFI indeksindeki değişim $-0,01 \leq \Delta CFI \leq 0,01$ aralığında yer alıyor ise bu durum değişmezlik için gerekli olan koşulun sağlandığı anlamına gelmektedir (Cheung ve Rensvold, 2002; Vandenberg ve Lance, 2000).

Ki-kare değerinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle ölçme değişmezliği analizlerinde uyum iyiliği indekslerinden CFI indeksindeki değişimin değerlendirilmesi önerilmektedir. CFI indeksindeki değişim $-0,01 \leq \Delta CFI \leq 0,01$ aralığında yer alıyor ise bu durum değişmezlik için gerekli olan koşulun sağlandığı anlamına gelmektedir (Cheung ve Rensvold, 2002; Vandenberg ve Lance, 2000).

Şekilsel değişmezliğin ilgili alan yazında “faktör sayılarının ve faktör örüntülerinin eşitliği” olarak da ele alındığı görülmektedir (Vandenberg ve Lance, 2000). Metrik değişmezlik ilgili alan yazında “ölçekleme birimlerinin eşitliği” olarak da ele alınmaktadır (Vandenberg ve Lance, 2000). Metrik değişmezliğin sağlanmasının, ilgilenilen yapılar açısından grupların karşılaştırılabilmesi için gerekli ancak yeterli bir koşul olmadığı belirtilmektedir (Salzberger, Sinkovics ve Schlgelmich, 1999).

Tutarlılık ve Güvenirlik

Ölçeklere ve alt boyutlara ilişkin tutarlılık değerleri Cronbach Alfa katsayısı ile hesaplanırken, güvenilirlik değerleri bileşik güvenilirlik ile hesaplanmıştır. Hatalar ilişkisiz

olduğunda ve Cronbach Alpha katsayısına ilişkin varsayımların karşılanmadığı hallerde Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı yansız olarak hesaplanmamakta ve evrendeki katsayı ile örneklemden elde edilen güvenilirlik katsayısı arasında farklar olabilir (Rae, 2006). Thurber ve Bonyne (2011) bu gibi durumlarda bileşik güvenilirlik katsayısının hesaplanmasının daha uygun olduğunu belirtmiştir. Bileşik güvenilirlik, DFA'dan elde edilen faktör yükleri ve hata varyanslarıyla hesaplanmaktadır (Yang ve Green, 2011).

Bulgular

Kapsam Geçerliği

Tablo 1. DAU Ölçeği Kapsam geçerlik indeksleri

Madde	Uzman 1	Uzman 2	Uzman 3	Uzman 4	Uzman 5	Uzman 6	Anlaşma sayısı	I-CVI
1	4	4	4	4	4	4	6	1
2	4	3	3	3	3	3	6	1
3	4	4	4	3	3	4	6	1
4	4	4	4	3	4	4	6	1
5	3	3	3	3	3	3	6	1
6	4	4	3	3	2	4	5	0,83
7	4	4	3	3	2	4	5	0,83
8	4	4	4	3	3	4	6	1
9	3	4	3	3	3	3	6	1
10	2	4	3	3	3	4	5	0,83
11	2	3	3	3	3	4	5	0,83
12	3	3	3	4	3	4	6	1
13	3	3	3	4	3	4	6	1
14	4	4	3	4	4	4	6	1
15	3	4	4	4	3	4	6	1
16	4	4	4	4	3	4	6	1
17	4	4	4	4	3	4	6	1
18	4	4	4	4	3	4	6	1
							S-CVI	0,96
							Toplam Anlaşma	14
							S-CVI/UA	0,77

Ölçek maddelerine ilişkin kapsam geçerlik indeksleri (I-CVI) 0,83 ile 1,0 arasında değişirken tüm ölçeğe ilişkin kapsam geçerliği 0,96'dır. Evrensel Anlaşma Hesaplama Yöntemi ile hesaplanan ölçek kapsam geçerliği (S-CVI/UA) 0,77 olarak bulunmuştur.

Tablo 2. DÖDY Ölçeği Kapsam Geçerlik Analizi

Madde	Uzman 1	Uzman 2	Uzman 3	Uzman 4	Uzman 5	Uzman 6	Anlaşma Sayısı	I-CVI
1	4	2	4	4	4	4	5	0,83
2	4	4	4	4	4	4	6	1
3	4	4	4	4	4	4	6	1
4	4	4	4	4	4	4	6	1
5	4	4	4	4	4	4	6	1
6	4	4	4	4	4	4	6	1
							S-CVI	0,97
							Toplam Anlaşma	5
							S-CVI/UA	0,83

Ölçek maddelerine ilişkin kapsam geçerlik indeksleri (I-CVI) 0,83 ile 1,0 arasında değişirken tüm ölçeğe ilişkin kapsam geçerliği 0,97'dir. Evrensel Anlaşma Hesaplama Yöntemi ile hesaplanan ölçek kapsam geçerliği (S-CVI/UA) 0,83 olarak bulunmuştur.

Yapı Geçerliliği

Tablo 3. DAU Ölçeği Faktör Yapısı (Egzersiz & Spor)

Maddeler	Madde Faktör Yükleri						
	Hata Varyansı	F1	F2	F3	F4	F5	F6
M1	0,226	0,88					
M2	0,190	0,90					
M3	0,154	0,92					
M4	0,628		0,61				
M5	0,524		0,69				
M6	0,524		0,69				
M7	0,360			0,80			
M8	0,407			0,77			
M9	0,438			0,75			
M10	0,243				0,87		
M11	0,190				0,90		
M12	0,344				0,81		
M13	0,344					0,81	
M14	0,510					0,70	
M15	0,422					0,76	
M16	0,190						0,90
M17	0,278						0,85
M18	0,208						0,89
Güvenirlilik							
Bileşik Güvenirlilik		0,92	0,70	0,81	0,89	0,80	0,91
Alfa Katsayısı		0,93	0,70	0,82	0,89	0,80	0,91
Faktör-Faktör Korelasyonu							
F2		0,49					
F3		0,89	0,63				
F4		0,69	0,51	0,71			
F5		0,82	0,59	0,85	0,86		
F6		0,86	0,49	0,94	0,70	0,82	
Model Uyum İndeksleri	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR	
	360,260	120	0,94	0,95	0,07	0,03	
KMO=0,944, Bartlett Küresellik Testi= 5303,552, Açıklanan Toplam Varyans=80,814, DMDS CR=0,97, a=0,94							

Tablo 3'te Doping Ahlakdan Uzaklaşma ölçeğinin egzersiz ve spor gruplarının katılımıyla tespit edilen faktör yapısı gösterilmiştir. Orijinal ölçekte olduğu gibi, ölçeğin altı alt ölçeği bulunmaktadır. Maddelerin faktör yükleri, 0,61 ile 0,92 arasında değişmektedir. Ölçeğin toplamına ilişkin alfa katsayısı 0,93, bileşik güvenirlilik katsayısı 0,92'dir. Alt ölçeklerin alfa ve bileşik güvenirlilik katsayıları 0,70 ile 0,91 arasında değişmektedir. Faktör-faktör korelasyonunda tüm katsayılar orta düzeyin üstündedir.

Faktör yapısına ilişkin model uyum indeksleri, verilerin modele iyi uyum gösterdiğini ortaya koymuştur. Tüm parametre tahminleri anlamlıdır. Ölçeğin toplam varyansa sağladığı katkı 80,814'tür.

Tablo 4. DAU Ölçeği Faktör Yapısı (Sporcu-S/Egzersiz-E)

Maddeler	Madde Faktör Yükleri						
	Hata Varyansı	F1	F2	F3	F4	F5	F6
		S/E	S/E	S/E	S/E	S/E	S/E
M1	0,226/0,260	0,88/0,86					
M2	0,172/0,208	0,91/0,86					
M3	0,154/0,154	0,92/0,92					
M4	0,698/0,510		0,55/0,70				
M5	0,577/0,510		0,65/0,70				
M6	0,524/0,467		0,69/0,73				
M7	0,407/0,311			0,77/0,83			
M8	0,496/0,226			0,71/0,88			
M9	0,510/0,328			0,70/0,82			
M10	0,260/0,311				0,86/0,87		
M11	0,208/0,154				0,89/0,92		
M12	0,344/0,328				0,81/0,82		
M13	0,376/0,311					0,79/0,83	
M14	0,5510,452					0,67/0,74	
M15	0,482/0,294					0,72/0,84	
M16	0,243/0,116						0,87/0,94
M17	0,278/0,278						0,85/0,85
M18	0,208/0,190						0,89/0,90
Güvenirlilik							
		S/E	S/E	S/E	S/E	S/E	S/E
Bileşik Güvenirlilik		0,93/0,92	0,66/0,75	0,77/0,88	0,89/0,90	0,77/0,84	0,90/0,92
Alfa Katsayısı		0,93/0,91	0,66/0,75	0,78/0,88	0,89/0,90	0,78/0,84	0,90/0,92
Faktör-Faktör Korelasyonu							
F2		,45/,46					
F3		,88/,90	,67/,53				
F4		,62/,80	,59/,35	,66/,78			
F5		,78/,86	,66/,45	,86/,81	,86/,84		
F6		,82/,91	,50/,45	,97/,90	,63/,81	,80/,84	
Model Uyum İndeksleri	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR	
Sporcu	315,327	2,628	0,92	0,94	0,08	0,04	
Egzersiz	220,908	120	0,93	0,94	0,08	0,03	
SPORCU: KMO=0,932, Bartlett Küresellik Testi= 3302,852, Açıklanan Toplam Varyans=80,010, DMDS CR=0,96, a=0,93, ω =0,94							
EGZERSİZ: KMO=0,915, Bartlett Küresellik Testi= 2027,544, Açıklanan Toplam Varyans=83,358, DMDS CR=0,97, a=0,95, ω =0,95							

Tablo 4'te DAU ölçeğinin egzersiz ve sporcu gruplarındaki faktör yapısı verilmiştir. Analizler hem orijinal ölçekteki hem de tüm gruplarda tespit edilen faktör yapısını doğrulamıştır. Sporcu grubunda, madde faktör yükleri 0,55 ile 0,93 arasındayken egzersiz grubunda yükler 0,70 ile 0,92 arasında değişmektedir. Sporcu grubunun alfa ve bileşik güvenilirlik katsayıları 0,66 ile 0,93 aralığındayken egzersiz grubun katsayıları 0,75 ile 0,92 arasındadır. Model uyum indeksleri her iki grup içinde iyi uyum göstermiştir.

Tablo 5. Sporcu ve Egzersiz Grupları İçin Ölçme Eşdeğerliği (DAU)

	Model						Model Karşılaştırma					
	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR	$\Delta\chi^2$	Δ df	Δ TLI	Δ CFI	Δ RMSEA	Δ SRMR
Biçimsel	536,396	240	0,928	0,943	0,057	0,047	5,889	12				
Metrik	542,285	252	0,933	0,945	0,055	0,046	39,431	18	0,005	0,002	-0,002	-0,001
Sayıllı	581,716*	270	0,933	0,940	0,055	0,046	24,925	15	0,000	-0,005	0,000	0,000
Katı	606,641*	285	0,934	0,939	0,055	0,062	64,355	33	0,001	-0,001	0,000	0,016

Tablo 5'te sporcu ve egzersiz grupları arasındaki ölçme eşdeğerliği analiz sonuçları verilmiştir. Sayıl, Artık ve Ortalama kısıtlamalarında hesaplanan ki kare anlamlı çıkmasına rağmen RMSEA değerlerinde ciddi bir kötüleşme olmamıştır. Δ CFI ve Δ RMSEA değerleri incelendiğinde, ölçeğin egzersiz ve sporcu gruplarda ölçme eşdeğerliğinden söz etmek mümkündür. Biçimsel değişmezlik, ölçeğin yapısal olarak sporcu ve egzersiz gruplarında farklılaşmadığını göstermektedir. Metrik değişmezlik, ölçeğin faktör yüklerinin egzersiz ve sporcu gruplarında anlamlı şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Sayıl değişmezlikte madde sabitlerinin iki grup için de değişmez olduğu görülmüştür. Katı değişmezlik sonuçları, ölçek varyanslarının yani hata terimlerinin gruplar arasında değişmez olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 6. DÖDY Ölçeği Faktör Yapısı (Egzersiz & Spor)

Maddeler	Madde Faktör Yükleri					
	Hata Varyansı	F1				
M1	0,278	0,85				
M2	0,278	0,85				
M3	0,208	0,89				
M4	0,172	0,91				
M5	0,116	0,94				
M6	0,226	0,88				
Güvenirlik						
Bileşik Güvenirlik	0,95					
Alfa Katsayısı	0,95					
Model Uyum İndeksleri	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR
	19,944	7	0,98	0,99	0,07	0,01

KMO=0,916, Bartlett Küresellik Testi= 2478,711, Açıklanan Toplam Varyans=82,945

Tablo 6'da DÖDY ölçeğinin egzersiz ve sporcu gruplarındaki faktör yapısı verilmiştir. Egzersiz ve Sporcu gruplarının tamamının dahil edildiği DÖDY ölçeği faktör yapısı tablo 4'te gösterilmiştir. Ölçeğin Türkçe formu, orijinalinde olduğu gibi, tek faktörlü bir yapıya sahiptir. Altı maddeden oluşan ölçümde madde faktör yükleri 0,85 ile 0,94 arasındadır.

Ölçeğin bileşik güvenilirlik ve alfa katsayıları 0,95'tir. Ölçeğin genel varyansa yaptığı katkı 82,945'tir. DFA sonuçları, veriler ile yapının iyi bir uyuma sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. DÖDY Ölçeği Faktör Yapısı (Sporcu-S/Egzersiz-E)

Maddeler	Hata Varyansı		Madde Faktör Yükleri			
	S/E	F1	S/E			
M1	0,278/0,278		0,85/0,85			
M2	0,294/0,190		0,84/0,90			
M3	0,190/0,243		0,90/0,87			
M4	0,172/0,208		0,91/0,89			
M5	0,078/0,344		0,96/0,81			
M6	0,226/0,172		0,88/0,91			
Güvenirlilik						
				S/E		
Bileşik Güvenirlilik				0,95/0,95		
Alfa Katsayısı				0,96/0,95		
Model Uyum İndeksleri	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR
Sporcu	22,506	7	0,98	0,99	0,09	0,01
Egzersiz	11,125	7	0,98	0,99	0,06	0,01

SPORCU: KMO=0,896, Bartlett Küresellik Testi= 1745,714, Açıklanan Toplam Varyans=83,820
EGZERSİZ: KMO=0,899, Bartlett Küresellik Testi= 770,603, Açıklanan Toplam Varyans=80,982,

Sporcu ve egzersiz gruplarından toplanan veriler ile yapılan analiz sonuçları tablo 7'de verilmiştir. Yalnızca sporcuların dahil edildiği yapı analizinde ölçek maddelerinin yine tek boyutta toplandığı görülmüştür. Madde faktör yükleri 0,84 ile 0,96 arasında değişmektedir. Ölçeğin bileşik güvenilirlik katsayısı 0,95, alfa katsayısı ise 0,96'dır. Ölçek toplam varyansın yaklaşık olarak %84'ünü açıkladığı görülmüştür. DFA uyum indeksleri ise kabul edilebilir düzeydedir. Yalnızca egzersiz grubunun dahil edildiği analizler sporcu grubu ile benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Ölçek yapısı tek faktörlüdür ve madde faktör yükleri 0,81 ile 0,91 arasındadır. Bileşik güvenilirlik ve alfa katsayıları 0,95'tir. DFA sonuçları ise iyi uyumu işaret etmektedir. Elde edilen tek boyutun açıkladığı toplam varyans ise 80,982 olarak bulunmuştur.

Tablo 8. Sporcu ve Egzersiz Grupları İçin Ölçme Eşdeğerliği (DÖDY)

	Model						Model Karşılaştırma					
	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR	$\Delta\chi^2$	Δdf	ΔTLI	ΔCFI	$\Delta RMSEA$	$\Delta SRMR$
Biçimsel	48,168	12	,964	,986	,090	,011						
Metrik	50,821	17	,976	,987	,073	,012	2,653	5	,012	,001	-,017	,001
Ölçek	53,348	23	,984	,988	,059	,012	2,527	6	,008	,001	-,014	,000
Katı	85,502*	32	,980	,979	,067	,016	32,154	9	-,004	-,009	,006	,004

Tablo 8'de DÖDY ölçeğinin sporcu ve egzersiz grupları arasındaki ölçme eşdeğerliği analiz sonuçları verilmiştir. Sayıl, Artık ve Ortalama kısıtlamalarında hesaplanan ki kare anlamlı çıkmasına rağmen RMSEA değerlerinde ciddi bir kötüleşme olmamıştır. ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ değerleri incelendiğinde, ölçeğin egzersiz ve sporcu gruplarda ölçme eşdeğerliğinden söz etmek mümkündür.

Tablo 9. DAU-K Ölçeği Faktör Yapısı (Sporcu & Egzersiz)

Maddeler	Madde Faktör Yükleri					
	Hata Varyansı			F1		
M1	0,311			0,83		
M2	0,870			0,36		
M3	0,360			0,80		
M4	0,616			0,62		
M5	0,652			0,59		
M6	0,278			0,85		
Güvenirlilik						
Bileşik Güvenirlilik						0,84
Alfa Katsayısı						0,83
Model Uyum İndeksleri	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR
	15,224	8	0,98	0,99	0,04	0,02
KMO=0,856, Bartlett Küresellik Testi=961,315, Açıklanan Toplam Varyans=57,451						

Doping Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeğinin altı alt ölçeğinin maddeleriyle oluşturulan Doping Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği kısa formuna ilişkin faktör yapısı tablo 9'da verilmiştir. Tüm grupların dahil edildiği faktör analizinde ölçeğin tek boyutlu faktör yapısı doğrulanmıştır. Faktör yükleri 0,36 ile 0,85 arasında değişen DAU-K toplam varyansın %57,451'ini açıklamaktadır. DFA sonuçlarına göre, model ile veriler mükemmel uyum göstermektedir. Tüm parametre tahminleri anlamlıdır. Ölçeğin bileşik güvenirlilik katsayısı 0,84, alfa iç tutarlılık katsayısı 0,83 bulunmuştur.

Tablo 10. DAU-K Ölçeği Faktör Yapısı (Sporcu-S/Egzersiz-E)

Maddeler	Madde Faktör Yükleri						
	Hata Varyansı			F1			
	S/E			S/E			
M1	0,294/0,344			0,84/0,81			
M2	0,884/0,878			0,34/0,35			
M3	0,392/0,328			0,78/0,82			
M4	0,664/0,538			0,58/0,68			
M5	0,686/0,628			0,56/0,61			
M6	0,328/0,154			0,82/0,92			
Güvenirlilik							
Bileşik Güvenirlilik						0,82/0,85	
Alfa Katsayısı						0,82/0,85	
Model Uyum İndeksleri	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR	
	Sporcu	16,458	8	0,97	0,98	0,06	0,04
	Egzersiz	14,068	8	0,96	0,98	0,07	0,03
Sporcu: KMO=0,856, Bartlett Küresellik Testi=572,217, Açıklanan Toplam Varyans=57,451							
Egzersiz: KMO=0,839, Bartlett Küresellik Testi=376,021, Açıklanan Toplam Varyans=59,805							

Tablo 10'da DAU-K ölçeğinin sporcu ve egzersiz grupları için faktör yapısı ayrı ayrı gösterilmiştir. Her iki grup için de ölçek tek boyutlu bir yapıdadır. Faktör yükleri, sporcu grubu için 0,34 ile 0,84 arasında değişirken egzersiz grubu için 0,35 ile 0,92 arasında değişmektedir. Sporcu grubu için bileşik güvenirlik ve alfa katsayısı 0,82, egzersiz grubu için 0,85 olarak bulunmuştur. Her iki grup için model ve veri uyumu mükemmeldir. Sporcu grubu için tespit edilen tek faktör toplam varyansın %67,451'ini, egzersiz grubu için %59,805'ini açıklamaktadır.

Tablo 11. Sporcu ve Egzersiz Grupları İçin Ölçme Eşdeğerliği (DAU-K)

	Model						Model Karşılaştırma					
	χ^2	df	TLI	CFI	RMSEA	SRMR	$\Delta\chi^2$	Δdf	ΔTLI	ΔCFI	$\Delta RMSEA$	$\Delta SRMR$
Bicimsel	30,542	16	,971	,984	,049	,041						
Metrik	31,301	21	,984	,989	,036	,043	0,760	5	-0,013	0,005	-0,013	0,002
Ölçek	47,619	27	,975	,978	,045	,041	16,318	6	-0,009	-0,011	0,009	-0,002
Kati	62,802	35	,974	,970	,046	,046	15,183	8	-0,001	-0,008	0,001	0,005

Tablo 11'de DAU-K ölçeğinin sporcu ve egzersiz grubu için ölçme eşdeğerliği analizleri verilmiştir. Sayıl, Artık ve Ortalama kısıtlamalarında hesaplanan ki kare değerleri anlamlı değildir. Buna ek olarak, RMSEA değerlerinde ciddi bir kötüleşme olmamıştır. ΔCFI ve $\Delta RMSEA$ değerleri incelendiğinde, ölçeğin egzersiz ve sporcu gruplarda ölçme eşdeğerliğinden söz etmek mümkündür.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, spor ve egzersiz ortamında doping kullanımına ilişkin ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarını belirlemek için geliştirilen Doping Ahlaktan Uzaklaşma, doping kullanıma direnmede sporcu ve egzersiz yapan bireylerin dopinge direnmeye yönelik yeterli algılarını ölçmek amacıyla geliştirilen Doping Öz Düzenleyici Yeterlik ölçeklerini Türk kültürüne uyarlamak amacıyla yapılmıştır. Beaton ve diğerleri (2000) tarafından kendi kendine değerlendirilen (self-report) ölçümlerin uyarlanmasında önerilen adımlar takip edilerek çeviri işlemi gerçekleştirilmiştir. Ölçeklerin kapsam geçerlik indeksleri hesaplanarak, maddelerin egzersiz ve doping ortamındaki bireylerin doping kullanımına ilişkin ahlaktan uzaklaşma eğilimleri ve dopinge direnmede öz-düzenleyici yeterlik inançlarını ölçmeye uygun olup olmadığı analiz edilmiştir. Evrensel Anlaşma Hesaplama Yöntemiyle hesaplanan ölçek ve madde düzeyindeki indeksler, ölçek maddelerinin doping ahlaktan uzaklaşma eğilimi ve dopinge direnmeye ilişkin öz-düzenleyici yeterlik inancını ölçmeye uygun olduğunu göstermiştir (Lynn, 1986; Waltz ve Bausell, 1981). Toplam anlaşma, uzmanların ölçek maddeleri için verdiği puanların üçten yukarı ya da aşağı olması ile ilgilidir. Madde üzerinde üç puan ve üzeri veren uzmanların sayısı toplanarak her bir madde için anlaşma sayısı elde edilir. Toplam anlaşma sayısı ise üç ve üzeri puan alan, üç puandan aşağı almayan maddelerin toplamını ifade etmektedir (bkz. Polit ve Beck, 2006). I-CVI değeri 0,78'den küçük olmamalıdır (Lynn, 1986) ve elde edilen değerler kabul edilebilir seviyededir (Davis, 1992).

Kapsam geçerlik analizlerinin ardından, DAU ve DÖDY ölçeklerinin yapı geçerliği analizleri yapılmıştır. Ölçeklere ilişkin uyum indeksleri tüm gruplar için iyi uyum olduğunu göstermiştir (Iacobucci, 2010; Hair Jr, Black, Babin, Anderson ve Tatham, 2010; Hu ve Bentler, 1999; Kline, 2015). Ölçek yapıları, sporcu ve egzersiz grupları için ayrı ayrı

test edildiği gibi, sporcu ve egzersiz gruplarının dahil edildiği fiziksel aktivite grupları için de analiz edilmiştir. DAU ölçeği için, sporcu ve düzenli egzersiz yapan bireylerin dahil edildiği analizlerde, maddelerin faktör yüklerinin yüksek bir aralıkta olduğu görülmüştür (0,61–0,92). Sporcu ve egzersiz gruplarına ilişkin faktör yapısının ayrı hesaplandığı durumda, madde faktör yükleri her iki grup için de yüksektir (Sporcu grubu için 0,55 ile 0,93, egzersiz grubu için 0,70 ile 0,92). DÖDY ölçeği için, sporcuların ve egzersiz grubunun ayrı ayrı hesaplandığı analizlerde maddelerin tek bir boyutta toplandığı görülmüştür. Madde faktör yükleri her iki grup için de yüksektir (Sporcular için 0,84 ile 0,96 arasında, egzersiz grubu için 0,81 ile 0,91 arasında). Her iki grubun dahil edildiği analizlerde, DÖDY ölçeğinin madde faktör yükleri 0,85 ile 0,94 arasındadır. Tüm grupların dahil edildiği faktör analizinde DAU-K ölçeğinin tek boyutlu faktör yapısına ilişkin faktör yükleri 0,36 ile 0,85 arasında değişmektedir. Faktör yükleri, sporcu grubu için 0,34 ile 0,84 arasında değişirken egzersiz grubu için 0,35 ile 0,92 arasında değişmektedir.

Tüm grupların dahil edildiği analizlerde, DAU ölçeğinin toplamına ilişkin alfa katsayısı 0,93, bileşik güvenilirlik katsayısı 0,92'dir. Alt ölçeklerin alfa ve bileşik güvenilirlik katsayıları 0,70 ile 0,91 arasında değişmektedir. Bu değerler ölçeğin tutarlı ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Faktör-faktör korelasyonunda tüm katsayılar orta düzeyin üstündedir. DAU ölçeği için sporcu grubunun alfa ve bileşik güvenilirlik katsayıları 0,66 ile 0,93 aralığındayken egzersiz grubunun katsayıları 0,75 ile 0,92 arasındadır. Ölçeğin hem sporcular hem de egzersiz grubu için güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. DÖDY ölçeğinin sporcular için bileşik güvenilirlik katsayısı 0,95, alfa katsayısı ise 0,96'dır. Egzersiz grubu için bileşik güvenilirlik ve alfa katsayıları 0,95'tir. Her iki grup için DÖDY ölçeğinin bileşik güvenilirlik ve alfa katsayıları 0,95'tir. Ölçeğin fiziksel aktivite, sporcu ve egzersiz grupları için güvenilir bir ölçek olduğu tespit edilmiştir. Tüm gruplar için DAU-K ölçeğinin bileşik güvenilirlik katsayısı 0,84, alfa iç tutarlılık katsayısı 0,83 bulunmuştur. Sporcu grubu için bileşik güvenilirlik ve alfa katsayısı 0,82, egzersiz grubu için 0,85 olarak bulunmuştur. Analizler, DAU-K ölçeğinin güvenilir olduğunu göstermiştir.

Sporcu ve egzersiz gruplarında ölçek yapılarının ölçme eşdeğerliği incelendiğinde, DAU ölçeği için DAU ölçeği Sayıl, Artık ve Ortalama kısıtlamalarında hesaplanan ki kare anlamlı çıkmasına rağmen RMSEA değerlerinde ciddi bir kötüleşme olmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre, DAU ölçeğine ilişkin yapı hem sporcularda hem de egzersiz grubunda aynı şekilde işlev göstermektedir. Benzer şekilde DÖDY ölçeğine ilişkin ölçme eşdeğerliği analizleri, egzersiz ve sporcu gruplarda ölçme eşdeğerliğinin var olduğunu göstermiştir (bkz. Chen, 2007).

Araştırmada elde edilen bulgular, DAU, DÖDY ve DAU-K ölçeklerinin Türk sporcu ve düzenli egzersiz yapan Türk bireylerde geçerli ve güvenilir ölçekler olduğunu göstermiştir. Gelecek araştırmalarda, ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin analiz edilmesi, test-tekrar test güvenilirliğinin hesaplanması ölçeğin Türk kültüründe kullanımına ilişkin ek bilgiler sağlayacaktır.

Yazar Notu:

Bu araştırma, 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sözlü olarak sunulmuş, bir kısmı tam metin kitabında yayınlanmıştır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Dr. Ender ŞENEL

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Muğla

E-posta: endersenel@gmail.com

Kaynaklar

1. **Bandura, A.** (1986). *Social foundations of thought and action*. NJ: Englewood Cliffs.
2. **Bandura, A.** (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. In W.M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development: theory, research, and applications* (Vol. 1, pp. 71-129). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
3. **Bandura, A.** (2016). *Moral disengagement: how people do harm and live with themselves*. Worth Publishers.
4. **Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C.** (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*(2), 364.
5. **Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., & Ferraz, M. B.** (2000). Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine, 25*(24), 3186-3191.
6. **Boardley, I. D., & Grix, J.** (2014). Doping in bodybuilders: a qualitative investigation of facilitative psychosocial processes. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health, 6*(3), 422-439.
7. **Boardley, I. D., & Kavussanu, M.** (2011). Moral disengagement in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology, 4*(2), 93-108.
8. **Boardley, I. D., Grix, J., & Harkin, J.** (2015). Doping in team and individual sports: a qualitative investigation of moral disengagement and associated processes. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health, 7*(5), 698-717.
9. **Boardley, I. D., Smith, A. L., Mills, J., Grix, J., Wynne, C., & Wilkins, L.** (2018). Development of moral disengagement and self-regulatory efficacy assessments relevant to doping in sport and exercise. *Psychology of Sport and Exercise, 36*, 57-70.
10. **Brown, T. A.** (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford Publications.
11. **Byrne, B. M., & Watkins, D.** (2003). The issue of measurement invariance revisited. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 34*(2), 155-175.
12. **Chen, F. E.** (2007). Sensitivity of goodness of fit indexes to lack of measurement invariance. *Structural Equation Modeling, 14*(3), 464-504.
13. **Cheung, G. W., & Rensvold, R. B.** (2002). Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance. *Structural Equation Modeling, 9*(2), 233-255.
14. **Corrion, K., Long, T., Smith, A. L., & d'Arripe-Longueville, F.** (2009). "It's not my fault; it's not serious": Athlete accounts of moral disengagement in competitive sport. *The Sport Psychologist, 23*(3), 388-404.
15. **Davis, L. L.** (1992). Instrument review: getting the most from your panel of experts. *Applied Nursing Research, 5*, 194-197
16. **Fabrigar, L. R., Wegener, D. T., MacCallum, R. C., & Strahan, E. J.** (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods, 4*(3), 272-299.

17. **Hair Jr, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L.** (2010). SEM: An introduction. *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective*, 5(6), 629-686.
18. **Hodge, K., Hargreaves, E. A., Gerrard, D., & Lonsdale, C.** (2013). Psychological mechanisms underlying doping attitudes in sport: motivation and moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 35(4), 419-432.
19. **Hu, L.T., & Bentler, P.** (1998). Cutoff Criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55.
20. **Hurley, A. E., Scandura, T. A., Schriesheim, C. A., Brannick, M. T., Seers, A., Vandenberg, R. J., et al.** (1997). Exploratory and Confirmatory factor analysis: guidelines, issues, and alternatives. *Journal of Organizational Behavior*, 18(6), 667-683.
21. **Iacobucci, D.** (2010). Structural equations modeling: fit indices, sample size, and advanced topics. *Journal of Consumer Psychology*, 20(1), 90-98.
22. **Jones, B. D., Woodman, T., Barlow, M., & Roberts, R.** (2017). The darker side of personality: narcissism predicts moral disengagement and antisocial behavior in sport. *The Sport Psychologist*, 31(2), 109-116.
23. **Kavussanu, M., & Spray, C. M.** (2006). Contextual influences on moral functioning of male youth footballers. *The Sport Psychologist*, 20(1), 1-23.
24. **Kavussanu, M., Roberts, G. C., & Ntoumanis, N.** (2002). Contextual influences on moral functioning of college basketball players. *The Sport Psychologist*, 16(4), 347-367.
25. **Kline, R. B.** (2015). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). New York: The Guilford Press.
26. **Lynn, M. R.** (1986). Determination and quantification of content validity. *Nursing Research*, 35(6), 382-385.
27. **Polit, D. F., & Beck, C. T.** (2006). The Content validity index: are you sure you know what's being reported? critique and recommendations. *Research in Nursing & Health*, 29(5), 489-497.
28. **Rae, G.** (2006). Correcting coefficient alpha for correlated errors: Is α_k a lower bound to reliability?. *Applied Psychological Measurement January*, 30(1), 56-59.
29. **Salzberger, T., Sinkovics, R. R. & Schlgelmich, B. B.** (1999). Data equivalence in cross-cultural research: a comparison of classical test theory and latent trait theory based approaches. *Australasian Marketing Journal*, 7(2), 23-38.
30. **Shields, D. L., Funk, C. D., & Bredemeier, B. L.** (2015). Predictors of moral disengagement in sport. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 37(6), 646-658.
31. **Thurber, S., & Bonyng, M.** (2011). SEM-based composite reliability estimates of the Crisis Acuity Rating Scale with children and adolescents. *Archives of Assessment Psychology*, 1(1), 1-9
32. **Tractlet, A., Romand, P., Moret, O., & Kavussanu, M.** (2011). Antisocial behavior in soccer: a qualitative study of moral disengagement. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 9(2), 143-155.
33. **Vandenberg, R. J. & Lance, C. E.** (2000). A review and synthesis of the measurement invariance literature: suggestions, practices, and recommendations for organizational research. *Organizational Research Methods*, 3(1), 4-70.
34. **Waltz, C. F., & Bausell, B. R.** (1981). *Nursing research: design statistics and computer analysis*. Davis FA.
35. **Yang, Y., & Green, S.B.** (2011). Coefficient alpha: a reliability coefficient for the 21st century? *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29(4), 377-392.

Bu sayfa boş bırakılmıştır.